yurt ve dünya

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

ocak 1979.13

DÜNYA RAPORU
UNUTMAYACAĞIZ FAŞİZMİ EZECEĞİZ
YURT DIŞINDAKİ TÜRKİYELİ İŞÇİLER II
doğan özgüden
"BİRİKİM"ÜZERİNE
ömür sezgin
NÜKLEER ENERJİ VE ULUSAL GÜVENLİK
v. yemelyanov

yurt ve dünya
BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

İÇİNDEKİLER

İnceleme / Araştırma

7 • Dünya Raporu

36 • Unutmayacağız, Faşizmi Ezeceğiz

Doğan Özgüden • 50 • Yurt Dışındaki Türkiye'li İşçiler II

Ömür Sezgin • 76 • «Birikim» Üzerine

V. Yemelyanov • 93 • Nükleer Enerji ve Ulusal Güvenlik

Eleştiri / Tanıtma / Tartışma

Yavuz Ünal • 107 • «Demokratikleşme İçin Plân, 1978-1982»

Ali Kahraman • 121 • Enerji Sorunu ve Türkiye
3. Genel Enerji Kongresi

Engin Omacan • 129 • «Çizgilerle İnsanlığın Tarihi»

131 • Necdet Bulut'un Yayınlarının 'Tam Olmayan' Bir Listesi

YURT VE DÜNYA
Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm Sorunları

İki aylık Araştırma, İnceleme, Tartışma Dergisi

Ocak 1979, Cilt: 5, Sayı: 13

Sahibi: Türkiye İşçi Partisi adına Behice Boran ● Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Yavuz Ünal ● Yönetim ve Haberleşme adresi: Piyerloti Cad. 21/3 Çemberlitaş İstanbul ● Fiyatı 30 TL ● Yıllık Abone 150 TL ● (Yurtdışı fiyatı ve abone bedeli iki katıdır) Avrupa için yıllık abone 30 DM ● Dizgi / Baskı: Kent Basımevi Alayköşkü Cad. Küçük Sok. Gürdere Han Kat 1 İst.

CONTENTS

- **«WORLD» REPORT**
  A socio-political assessment of world developments in 1978.
- **WE WILL NOT FORGET, WE WILL CRASH FASCISM**
  Fascist gangs have assassinated Necdet Bulut, Assistant Professor at the Middle East Technical University. His scientific and academic achievements as well as his personality are presented here.
- **TURKISH WORKERS ABROAD II**
  Second part of a study by Doğan Özgüden. The first part was published in our 12 th issue.
- **ON «BİRİKİM»**
  An answer is given here to the views of this so-called marxist magazine which falls into the ordinary pitfalls of anti-communism and anti-sovietism.
- **NUCLEAR ENERGY AND NATIONAL SECURITY**
  V. Yemelyanov tells about the Soviet Union's initiatives in favor of the use of nuclear energy for the improvement of welfare and U.S. militarism during the last thirty years.
- **A PLAN FOR DEMOCRATIZATION, 1978 - 1982**
  Yavuz Ünal, member of the Presidential Committee of the Turkish Workers' Party introduces to us this plan which presents to the masses clear-cut objectives for their struggle for democracy and against imperialism. The plan was prepared by the T.W.P. and a large committee of experts.
- **THE ENERGY PROBLEM AND THE 3rd GENERAL ENERGY CONGRESS**
  Ali Kahraman, starting from the agenda of this Congress, tells us of energy consumption in Turkey and in the world and shows how the government's energy policy is contrary to the real facts.
- **HISTORY OF HUMANITY - PICTORIAL**
  This work, written and illustrated by Oktay Ekinci, is introduced by Engin Omacan.
- **AN 'INCOMPLETE' LIST OF PUBLICATIONS BY NECDET BULUT**
  We present here a list (however incomplete) of publications by Necdet Bulut whom we have lost recently.

SOMMAIRE

- **RAPPORT «MONDE»**
  Les développements socio-politiques mondiaux en 1978 y sont couverts.
- **NOUS N'OUBLIERONS PAS, NOUS ÉCRASERONS LE FASCISME**
  Les hommes de main du facisme ont assassiné Necdet Bulut, Professeur associé a l'Université Technique du Moyen-Orient. Sa carrière d'homme de science et sa personnalité sont retracés ici.
- **LES TRAVAILLEURS TURCS À L'ÉTRANGER II**
  Seconde et dernière partie de l'étude de Doğan Özgüden, dont la première partie avait paru dans le no. 12.
- **SUR «BİRİKİM»**
  Ömür Sezgin est répondu aux thèses de la revue «Birikim» qui se reut marxiste et qui tombe dans un anti-communisme et un anti-soviétisme des plus communs.
- **ENERGIE NUCLÉAIRE ET SÉCURITÉ NATIONALE**
  V. Yemelyanov nous parle des initiatives prises par l'Union Soviétique pour l'utilisation de l'énergie nucléaire en faveur du progrès humain et critique le militarisme américain existant depuis trente ans.
- **UN PLAN POUR LA DEMOCRATISATION, 1978 - 1982**
  Yavuz Ünal, membre du Comité de la Présidence du Parti Ouvrier de Turquie présente ce Plan montrant aux masses des objectifs concrets dans leur lutte démocratique et anti-impérialiste. Il a été préparé par le P.O.T. et un groupe d'experts.
- **LE PROBLÈME DE L'ENERGIE ET LE 3me CONGRÈS GÉNÉRAL SUR L'ENERGIE**
  Ali Kahraman, partant de l'ordre du jour de ce Congrès, nous parle de l'utilisation de l'énergie en Turquie et dans le monde et nous montre comment la politique gouvernementale va à l'encontre des réalités.
- **L'HISTOIRE DE L'HUMANITÉ PAR LE DESSIN**
  Cet ouvrage, écrit et illustré por Oktay Ekinci, et publié por Bilim Yayınları nous est présenté par Engin Omacan.
- **BIBLIOGRAPHIE (INCOMPLÈTE) DES TRAVAUX DE NECDET BULUT**
  Nous présentons ici une liste des travaux de Necdet Bulut, que nous venons de perdre à un âge le plus fécond.

OKUYUCUYA

Yurt ve Dünya'nın bu sayısında yer alan 'Dünya Raporu'nda 1978 yılı, toplu bir değerlendirme yerine, başlıca sosyal ve ekonomik olaylardan ve gelişmelerden hareket edilerek değerlendiriliyor. Türkiye İşçi Partisi Merkez Eğitim, Bilim ve Araştırma Bürosu tarafından hazırlanan **Rapor**'da geçmiş yıllardan gelen, Latin Amerika, Afrika ve Orta Doğu'daki sıcak mücadele alanlarının 1978 yılı içinde de önemini karuduğuna işaret ediliyor. Filistin sorununun, Arap devletlerini, saflarını daha açık seçik belirlemeğe zorladığı; Nikaragua ve İran'da başgösteren çok geniş boyutlu halk hareketleri karşısında, ABD'nin yerli egemen güçlere verdiği destekle, kaçınılmaz sonun bir süre daha geciktirilmeğe çalışıldığı üzerinde duruluyor. Diğer yandan, emperyalist kamptaki başlıca gelişmelerden birinin Sovyetler Birliği çevresindeki 'Kuşak'ın kopması olduğu, Afganistan'da gelişen ilerici hareketin, emperyalizmin ve Çin'in her türlü provokasyonuna karşın, somut kazanımlar elde ettiği kaydediliyor.

Emperyalist güçler 1978 yılında da, geriledikleri mevzilerde tutunabilmek için, detantın gelişmesini engelleyici politikalarını sürdürdüler. NATO zirvesinin yeni silahlanma kararları, SALT görüşmelerinin engellenmesi, emperyalizmin gerileyişini önleme ve sistemin kendi temel dayanaklarını güçlendirme uğraşı olarak somutluk kazandı.

Sosyalist sistemin günden güne güçlendiği ve dünyanın gidişindeki belirleyici rolünün arttığı yeni kanıtlarla ortaya çıkıyor; Vietnam'ın ulusal kurtuluştan sonra sosyalizmin inşaası yolunda aldığı mesafe bu örneklerden biri.

Dergideki ikinci yazı, **'Unutmayacağız, Faşizmi Ezeceğiz'** başlığını taşıyor. Uzunca bir süreden beri faşist terör hesaplı bir biçimde Türkiye İşçi Partisi'ne yöneldi. Parti lokallerinin bombalanması, TİP yöneticilerine, üyelerine ve yandaşlarına yapılan saldırılar, yedi genç arkadaşımızın hunharca öldürülmesinin peşi sıra, eski parti üyesi arkadaşımız, ODTÜ yardımcı profesörü Necdet Bulut, eşi Trabzon il yöneticisi Neşe Bulut ve oğlu Yiğit Bulut'ta faşist kurşunlara hedef oldular. Necdet Bulut aldığı ağır yaralar sonucu kurtarılamayarak öldü. Onu tanıyanların dediği gibi, «sadece bugün değil, sosyalist Türkiye'nin inşaası sırasında da yerli doldurulamayacak olan» Necdet Bulut'un bilimsel kişiliğini ve sosyalist bir bilim adamı olarak mücadelesini arkadaşlarının anılarıyla aktarmağa çalıştık.

Necdet Bulut'tan sonra, TİP Adana İl örgütü üyesi Mehmet Alaybeyoğlu faşist çetelerce kurşun yağmuruna tutularak öldürüldü. Ne nihayet faşist terör, Kahraman Maraş'ta yüzlerce kişiyi canından etti, binlerce insan yaralandı, birçok işyeri ve konut tahrip edildi, yakıldı, yıkıldı. Böylece sıkıyönetim için yapılan provokasyonlar en üst düzeylere tırmandırıldı. Necdet Bulut'u ve tüm şehitlerimizi son yol-

culuklarında uğurlarken, onbinlerin haykırdığı **'Unutmayacağız, Faşizmi Ezeceğiz'** sloganı en geniş kitlelerin sınıfsal kininin ifadesi haline dönüştü.

Doğan Özgüden'in 'Yurt Dışındaki Türkiye'li İşçiler' konulu çalışmasının ikinci ve son bölümünde, yurt dışındaki işçilerin tasarruflarına ilişkin olarak yapılan hesaplar ve Türkiye'li işçilerin Alman ekonomisi ve Alman sosyal yaşamı içindeki yerleri rakamlarla gösteriliyor. İlk yılların boyun eğişine karşın, mücadele bilinçleri giderek artan Türkiye'li işçilerin Almanya'daki belli başlı grevler içindeki rollerine işaret edilen yazıda, yurt dışındaki Türkiye'li işçiler ve sorunlarına ilişkin mücadele konusunda ivedi görevler belirtiliyor.

İnceleme / Araştırma bölümünde yer alan yazılardan biri de, **Birikim** dergisi ve işlevi üzerine. Sosyalist ülkeleri ve uluslararası işçi sınıfı hareketini, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfı partilerini ve ülkemizdeki sınıf mücadelesini 'derin bunalım' savlarıyla inkâra varan ve son özel sayısıyla da bu inkârını anti-komünist boyutlara çıkaran bu derginin tezlerini ele alan Ömür Sezgin, bu olayın, «tarihsel maddeciliğin temel ilkesini değiştirmekle kalmayıp, inkârına kadar götüren» bir mantık ve düşünce biçiminden kaynaklandığını söylüyor.

'Nükleer Enerji ve Ulusal Güvenlik' adlı makalesinde V. Yemelyanov, nükleer enerjinin barış alanında kullanılması yönünde, Sovyetler Birliği'nin dünyadaki ilerici güçlerin desteğindeki girişimlerine karşın, ABD'nin militarist politikasını eleştirmekte. Nükleer enerjinin barışçı amaçlarla kullanılmasının önündeki kimi zorluklara işaret eden Yemelyanov, en büyük tehlikenin bu alanda durmadan silahlanma cabasındaki ABD'nin girişimleri olduğunu vurguluyor.

Eleştiri / Tanıtma / Tartışma bölümünde, Türkiye İşçi Partisi'nin yayınladığı, **Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982** adlı kitap tanıtılıyor. Sorumlu büro sekreteri olarak plan çalışmalarına başından beri katılan Yavuz Ünal, sözkonusu yapıtın işçi ve emekçilerin eline yeni ve kapsamlı bir mücadele silahı vermek amacıyla hazırlandığını söylüyor. İki yıl süren ve 130 kadar partili, parti yandaşı ilerici-demokrat bilim adamı, sanatçı, yazar, uzman, işçi-sendikacı, kitle örgütü yöneticisinin ve böyle bir çalışmanın gereğine inanmış ilerici-demokratların gerçekleştirdiği bir çalışma olan **Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982,** Türkiye İşçi Partisi Genel Merkezinden, il ve ilçe örgütlerinden 250 TL karşılığı sağlanabiliyor.

Geçtiğimiz yılın Kasım ayı içinde Ankara'da toplanan **'Türkiye 3. Genel Enerji** Kongresi'ni değerlendiren Ali Kahraman, kongredeki tartışmalarda ağırlık kazanan nükleer enerji ve nükleer teknoloji konusunda öne sürülen görüşlere yer verdikten sonra, doğal kaynaklar sonuna dek kullanılmamıştır ve dolayısıyla şu anda nükleer enerji santralları kurulması yoluna gitmek bir tuzaktır diyor.

Oktay Ekinci'nin resimlendirip yazdığı ve Bilim Yayınevi'nin çıkardığı **Çizgilerle İnsanlığın Tarihi**'ni tanıtan Engin Omacan, kitabın çok geniş bir okuyucu kitlesine seslendiğine işaret ediyor. Marksist bir tarih anlayışına dayanan kitabın tezelden işçi ve emekçi kitlelere ulaştırılması gereği üzerinde duruyor.

Derginin son sayfalarında yitirdiğimiz değerli bilim adamı ve mücadele arkadaşımız Necdet Bulut'un yayınlanmış yazılarının ve yapıtlarının 'tam olmayan' bir listesi veriliyor.

Okurlarımıza, geçen sayı ile dergimizin bir yıllık abone süresinin dolduğunu, Türkiye İşçi Partisi örgütlerine, ya da Ziraat Bankası, Çemberlitaş Şubesi 330 no.lu hesaba 150 TL göndererek abonelerini yenileyebileceklerini tekrar hatırlatmak isteriz.

Yeni yılın tüm zorluklara karşın mücadelemize yeni ivmeler kazandıracağına inanıyoruz. Saygılarımızla.

YURT ve DÜNYA

1978 DÜNYA RAPORU*

Giriş

1977 yılı, emperyalizmin uluslararası ilişkilerde gerginliği yeniden canlandırmaya yönelik sistemli çabalarının ortaya çıktığı bir yıl olmuştu. ABD'nin ve NATO'nun «nötron bombası» planlarının açıklanması, NATO bloku ülkelerinin nükleer silahları öncelikle kullanma niyetlerini açığa vurmaları, emperyalist ülkeler tarafından yeni kitle imha silahlarının ve sistemlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, silahsızlanma görüşmelerinin çıkmaza itilmesi, sözü edilen çabaları somutluyordu. Politik ve askerî alandaki bu girişimler, ideolojik alanda da Sovyetler Birliği'ne ve diğer sosyalist ülkelere yönelik bir kötüleme ve karalama, giderek içişlerine karışma kampanyasının hızlandırılmasıyla birleşiyordu.

Bu gelişmeler, başta sosyalist sistem olmak üzere dünya barışçı ve demokratik güçlerinin dünya barışını korumak, yumuşama sürecini güçlendirmek ve silahsızlanma yönünde adımlar atılmasını sağlamak uğrunda verdikleri mücadelenin daha çetinleşeceğini gösteriyordu.

1978 yılı, böylece, dünyada emperyalizmin ve gericiliğin güçleriyle, barış, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm güçleri arasındaki karşıtlık ve mücadelenin yeni boyutlara varmasına tanık oldu.

Uluslararası yumuşama sürecinin temposu 1978 yılında, önceki yıllara göre bir ölçüde yavaşlamış, özellikle nükleer silahların sınırlandırılması ve ortadan kaldırılması yolundaki girişimlerden sonuç alınması güçleşmiş, kapitalist ve sosyalist ülkeler arasındaki politik

---

* Bu rapor Türkiye İşçi Partisi Merkez Bilim, Eğitim ve Araştırma Bürosu'nca hazırlanmıştır.

diyalogda kesintiler meydana gelmiştir. Diğer bir deyişle emperyalizmin uluslararası ilişkilere soğuk savaş unsurlarını yeniden aşılama girişimlerinin bazı sonuçları kendini göstermiştir.

EMPERYALİZM MEVZİLERİNDE TUTUNMAYA ÇALIŞIYOR

Uluslararası ilişkilerin geleceğini belirlemede girişkenlik, bugün geçmişte olduğu gibi emperyalist devletlerin ve onların politik-askeri karar merkezlerinin elinde değildir. Ve bu alanda girişkenliği ele geçirmek, ince taktiklerle karşıdakileri oyuna getirebilmeye de bağlı değildir. Burjuvazi bu tür taktikleri kullanıp uygulamada geniş ve zengin tarihsel deneylere sahiptir; ama dünyanın gelişmesindeki tayin edici rolünü yitirmesi, güçler dengesindeki nesnel gelişmelerin bir sonucu olmuştur. Bu nedenle emperyalist burjuvazinin uluslararası ilişkilerin gelişme yönüne kendi istediği biçimi sadece kendi girişimi ile tayin etme olanağı artık elinde değildir.

Başka türlü söyleyecek olursak, bugün dünya sosyalizmi ve dünya barışçı ve demokratik güçleri, emperyalizme karşı mücadelede artık savunma ya da elindeki mevzileri koruma konumunda değil; emperyalizmin mevzilerini ortadan kaldırma ve yeni mevziler elde etme konumundadırlar. Uluslararası ilişkilerdeki gel-gitleri, zik-zakları belirleyen ve bunların anlamını ortaya koyan temel olgu da budur.

Uluslararası ilişkilerde son bir-birbuçuk yılda beliren olumsuz eğilimlerin ve ortaya çıkan yeni sorunların anlamı ve temel özellikleri emperyalizmin, tüm alanlarda yitirdiği mevzileri yeni «kuvvet gösterileriyle» telafi ederek kendini güçlü hissetme, kapitalist sisteme ve onun dayanıklılığına olan inancı tazeleme, bu sistemde açılan gedikleri sistemin ayakta kalan unsurlarına göre ikinci planda gösterme çabasıdır.

Hiç kuşkusuz emperyalizm, dünya sosyalizmine kesin ve ölümcül bir darbe indirme heves ve özlemlerinden vazgeçmiş değildir. Ve emperyalizmin, uluslararası ilişkileri yeniden gerginleştirmek için elindeki silahları sık sık kurcalaması, insanlığın başına her an telafisi olanaksız felaketler açma tehlikesini içinde taşımaktadır. Fakat emperyalizm, bu tür gözdağı ve kışkırtma yöntemlerinin politik kazançlar sağlama, karşı tarafı tek yanlı ödünler vermeye zorlama aracı olarak işlev görme olanağının artık bütünüyle ortadan kalktığını da değerlendirebilecek durumdadır. Bu nedenle emperyalizmin politik-askeri karar merkezlerinin, uluslararası ilişkileri gerginleştirmek, silahlanma yarışını tırmandırmak için girdiği çabaların temel nedeni, hiç değilse şimdiki mevzilerini koruma, gerileyişini önleme ve kapitalist sistemin tabanındaki kaymayı durdurma çabası olarak görülmelidir.

Emperyalizmin, uluslararası ilişkileri yeniden gerginleştirme yolundaki çabaları, yumuşama sürecini sağlamlaştırma ve silahsızlanma doğrultusundaki kararlı mücadelenin önemini ortadan kaldırmamaktadır. Dünyanın nesnel gelişme doğrultusunun barış, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm güçlerinden yana olması, başarıların tek başına güvencesi değildir. Tam tesrine mücadelenin bugünkü evresinde sosyal ilerleme güçlerinin emperyalizmin taktiklerine karşı daha büyük bir uyanıklık içinde olmaları ve değişen durumlarda en geçerli mücadele yöntemlerini bulup çıkarabilecek bir hazırlık içinde bulunmaları zorunludur.

Diğer bir deyişle uluslararası ilişkilerin gelişmesinin bugünkü evresinde de, Lenin'in bütün devrimlerin temel yasası olarak formüle ettiği ilişki kendisini göstermektedir: **«Hareketin dalgaları yükseldikçe, gericilik devrime karşı mücadele için daha enerjik ve kararlı bir biçimde donanmaktadır.»** Dünya gericiliği, bütün dayanak noktaları zayıflasa da, dünya devrimci sürecine karşı her düzeyde yeni tertipler hazırlama çabasından vazgeçmemekte, tam tersine bu çabalarını yoğunlaştırmaktadır. Dünyanın tüm anti-emperyalist, barışçı ve demokratik güçleri bu tertiplere karşı mücadelede en etkin ve özgün yöntemleri geliştirmek zorundadırlar.

KAPİTALİZMİN YAPISAL BUNALIMI DERİNLEŞİYOR

Geride bıraktığımız yıl kapitalist dünyada dikkati çeken bir olay da doların sürekli değer kaybedişidir. Doların değer kaybetmesi yeni değil, ama bu düşüş ABD'nin ortakları için tehlikeli saydıkları boyutlara erişiyor; ABD'ye ise yarıyor. Bu nedenle de, ABD kendi parasının değerini korumak için bir şey yapmazken İngiltere, Federal Almanya ve Japonya bankaları doların daha fazla piyasasından yüzmilyonlarca dolar satın alıyorlar. Oysa bu Avrupa ve Japon bankalarının esasen dolar stokları var.

ABD doların değerini düşürterek kendi ekonomisinin ve kapitalizmin genel bunalımının faturasını Avrupalı ve Japon ortaklarına ödetmiş oluyor. Yaz ortalarında Bonn'da yapılan Zirve toplantısında Avrupalı devlet adamlarının ısrarla üzerinde durdukları bir nokta Amerika'nın petrol tüketimini kısmasıydı. İlk bakışta ABD'nin kendi iç sorunu gibi görünen bu konu üzerinde yabancıların ısrarı garip görünebilir. Ama gerekçe şöyle bir zincirlemeye dayanıyor: ABD'nin petrol tüketimi yıldan yıla çok artıyor. Bu petrolün önemli bir kısmı dışarıdan ithal ediliyor, tüketim artışından ötürü petrol ithalatı da artıyor. ABD dış ticaret dengesi muazzam açık veriyor, 20-30 milyar dolar arası. Bu açığın bir önemli kalemi ise petrol ithalatı. ABD bu

ticaret açığını kendi parasıyla, dolarla, ödemeler yaparak kapatıyor. Gerekli miktarda dolar bulmak için de yeni dolar basmaktan çekinmiyor. Dolar altın esasından çoktan ayrıldığı için bu karşılıksız yeni kâğıt paralar doların değerini düşürüyor Doların değerinin düşmesiyle Avrupa ve Japon bankalarının dolar stokları ve dünya borsalarını, para piyasalarını dolduran sürekli dolaşım halindeki «euro-dolar» «petro-dolar»lar değer kaybediyor; ellerinde dolar bulunduranlar sürekli zarar ediyorlar. Federal Almanya'nın, Japonya'nın, İsviçre'nin ve daha başkalarının paraları dolar karşısında değer kazanıyor ve dünya pazarlarında bunların malları daha pahalıya, Amerikan malları ise daha ucuza satılabilir duruma geldiklerinden dış ticarette koşullar birincilerin aleyhine, ABD'nin lehine dönüşmüş oluyor. Üstelik ABD, sürekli değer kaybeden kâğıt dolarla ticaret açığını kapatırken; bu kâğıt paralar karşılığında müttefiklerinden gerçek değer taşıyan mallar satın almış oluyor. Üstelik de, bu değer yitiren dolar karşılığı ABD'ye mal veren ülkeler doların değerini koruyabilmek için piyasalardan dolar toplayıp almak durumunda kalıyorlar.

ABD bunu nasıl yapabiliyor, diğerleri buna nasıl boyun eğiyorlar? ABD her şeye karşın ekonomisinin diğerlerinkinden çok üstün olmasına askeri gücüne ve müttefiklerinin kendisinden kopamayacaklarına güveniyor Avrupalı ve Japon müttefikler de ne ekonomik, ne askeri açıdan ABD'den kopmayı, kendi başlarına buyruk olmayı göze almıyor. Kapitalizm, ayrı ayrı kapitalist ülkelerin bir toplamı değil. Kapitalizm bir dünya sistemi, gücünün odak noktası da ABD. Sistemin sürmesi öncelikle ABD'ye bağlıdır Bununla beraber çelişme ve çatışma kapitalizmin doğası olduğundan, dünya kapitalist sistemini oluşturan ülkeler arasında keskin çelişkiler ve sürtüşmeler gelişerek sürmektedir.

Dünya kapitalist sistemini asıl, gazete manşetlerinde pek yer almayan bir kurt içinden kemiriyor ve bu sistem için tehlike çanlarını çalıyor. Gerek Batı Avrupa, gerekse ABD demir çelik sanayii özel bir kriz içinde. Bu ülkelerin demir çelik sanayii teknolojisi eskimiş; fabrikaları yeni teknolojiye uygun makinelerle donatmak için gerekli ölçüde yatırım yapılmıyor. Bu durumda eskimiş teknoloji ile üretilen Batı Avrupa ve ABD demir çelik mamulleri daha ileri teknoloji kullanan Doğu Avrupa sosyalist ülkelerinin ve Japonya'nın demir çelik mamulleriyle rekabet edemiyor. Önlemler aranıyor, alınıyor. Ama alınması gereken belirleyici önlem demir-çelik sanayiinin makina donanımını yenilemek. O yapılamıyor. Kullanılan teknolojinin eskimişliği en eski kapitalist ülke olan İngiltere sanayiinin hastalığı iken şimdi bu hastalık Batı Avrupa'da kapitalizmin kalesi Federal Almanya ve ABD'de kendini gösteriyor. Sanayi yapısının, dolayısıyla

ekonominin, temel direği demir-çelik sanayiinin bu durumu kapitalizmin bunalımının derinleşmesinin, belki de sonun başlangıcının belirtilerinden başka bir şey değildir.

Bunalımı derinleşen çöküş belirtileri güçlenen, emperyalizmin ilerlemiş aşamalarındaki dünya kapitalizmi saldırganlığından, savaş kışkırtıcılığından bir şey kaybetmiş değil. Tersine sorunlarının çözümünü, varlığının devamını savaşta ve savaş kışkırtıcılığında ve savaş hazırlıklarında görüyor. Silah ve savaş araç ve gereçleri ticaretinden milyarlarca dolar kazanmanın yanısıra, asıl önemlisi çoğu gelişmiş kapitalist ülkelerin ekonomilerinin militarize olmuş olmasıdır. Savaş sanayileri kompleksi bu ekonomilerin, özellikle ABD ekonomisinin, bel kemiği gibidir Ayrıca emperyalist-kapitalist ülkeler barışın ve barış içinde geçen zamanın sosyalizm yararına işlediğinin farkındadırlar. Bu nedenlerle, emperyalist kampın başını çeken ABD ve Avrupalı ortakları hem yerel savaşları körüklemekten, askeri müdahalelerde bulunmaktan çekinmemekte, hem de Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerle ilişkilerinde Helsinki anlaşmasıyla belgelenen yumuşama —detant— siyasetini baltalamaya ve soğuk savaş dönemini hortlatmaya çalışmaktadırlar. ABD yıllardan beri geliştirmiş olduğu nötron bombasının üretimine başlamak niyetinden vazgeçmiş değildir ve bunu bir tehdit, bir şantaj aracı olarak kullanmaktadır. İnsan hakları savunucusu rolüne girip sosyalist ülkeleri ve dolayısıyla sosyalist toplum sistemini kötülemek, kitlelerin gözünden düşürmek çabalarını artırmaktadır. Kendi toplumunda ırk ayrımını, ırkçı baskı ve aşağılamaları sürdüren, sosyal sınıf farklılaşmaları kutuplaşmış olan ve dünyada da gericiliği, tutuculuğu, baskıcı, despot yönetimleri desteklemekle, askeri müdahalelerde bulunmakla nam almış Amerika, insan haklarından söz edebilecek durumda değildir.

Emperyalist sistemin dünya ölçüsündeki bunalımı, bölgesel emperyalist odaklar düzeyinde de karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin AET siyasal boyutlu gelişmelerde de tıkanıklıklarla karşılaştı. Uzun hazırlıklardan sonra önerilebilir bir bütünlüğe kavuşturulabilen Avrupa Para Birliği İngiltere ve İtalya tarafından benimsenmedi. Ortak Pazar'ın siyasal çatısı olarak düşünülen Avrupa Birliği ise ulusal bağımsızlık yanlısı güçlerin şiddetli direnişiyle karşılaştı. Federal Almanya, ekonomik gücünün kendisine sağlayacağı üstünlüğü düşünecek geniş yetkilerle donatılmış bir Federal Avrupa için diretirken Fransa ve İngiltere ancak zayıf bir Konfederasyon tezini desteklemektedir.

AET bir yandan üçüncü dünya ile sömürgeci bağlantılar kurmaya çalışırken öte yandan üye ülkelerin emekçilerini de sömürmekte,

onlara her geçen gün daha zor yaşam koşulları dayatmaktadır. AET'nin tarım politikası, geniş kır emekçileri kesimini çokuluslu tekellerin sömürüsüne terk etmektedir. Bu politikaya karşı örgütlü eylemler düzenlenmektedir. Fransa'da Larzac bölgesi köylülerinin 8 Kasım-2 Aralık tarihlerinde yüzlerce km.'lik «Paris'e yürüyüş»ü gerçekleştirmeleri, bu bunalımın toplumsal boyutlarına yalnızca bir örnektir. Bunalımın bir başka toplumsal göstergesi, giderek artan işsizliktir. Öncelikle kadın emekçileri ve gençleri çarpan işsizlik tüm kapitalist ülkelerin çözümsüz sorunlarından biri olmaya devam ediyor. Örneğin, gene Fransa'da, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana iş arayanların sayısı ilk kez, geçen yıla göre 134.000 fazlası ile, **1.344.100**'e ulaştı.

Bunalımın toplumsal göstergelerinden biri de yaygınlaşan şiddet ve terör olayları oldu. Federal Almanya'da birbirini besleyen bireysel terör/devlet terörü bütünlüğü bu yıl yeni boyutlara ulaştı. Ancak bu alandaki en çarpıcı olay, İtalya'da meydana geldi. Hıristiyan Demokrat Parti eski başkanı ve eski başbakan Aldo Moro 16 Mart'ta «Kızıl Tugaylar» tarafından kaçırıldıktan 54 gün sonra 9 Mayıs'ta öldürüldü.

Toplumsal değerlerin yok olması, sağlıklı olan ne varsa sermayenin saldırısına uğraması 1978'de kapitalist dünyada sık sık tanık olunan gelişmelerdi. Sermaye toplumun manevi değerlerini kemire kemire yok etmekte, kapitalizmin sömürü yasalarını onların yerine koymaya çalışmaktadır. Bu kokuşma ve manevi çöküşün en çarpıcı örneği de yine İtalya'dan verilebilir. Cumhurbaşkanı Leone ayyuka çıkan yolsuzluk iddia ve suçlamaları karşısında kendisini savunamadı, Haziran'da istifa etti.

Kapitalist toplumların her düzeyde bunalımı yaşamaları emperyalizmin kendiliğinden çöküvermekte olduğunu göstermiyor kuşkusuz. Emperyalizm, yeni durumlara kendini uydurmada ve egemenliğini sürdürmede henüz bütün silahlarını tüketmiş, bütün kozlarını kullanmış değil. İngiltere, Federal Almanya, Hollanda ve Baltık ülkelerinde yıllardır başvurduğu sosyal demokrat reformlar, kabul etmek gerekir ki bu çöküşü hiç değilse daha bir süre için geciktirecektir. Yine kabul etmek gerekir ki Portekiz'de ve İspanya'da emperyalizm, sosyal demokrasiyi bu yeni durumlara uymada başarı ile kullanmasını bilmiştir.

Portekiz, «Karanfilli devrim»den 4 yıl sonra sosyalizmden daha da uzaklaştı. Kissinger'in, Brandt'ın açık müdahaleleri ile işçi sınıfını iktidar dışı bırakan sosyal-demokrat Soares, IMF'ye teslim olmasına karşın bu kez kendisi de başbakanlıktan uzaklaştırıldı. Kendisi sağa kayan bir sosyal demokrasi ülkeyi de sağa, geriye götürdü.

İspanya'da demokrasiye geçiş «yumuşak» olmuştu. Portekiz deneyimini iyi değerlendiren emperyalizm bu «yumuşak geçiş» için gerekli koşulları iç çevrelerle birlikte hazırladı. 40 yıllık faşist diktanın enkazını temizlemek, demokratik kurum ve işleyişleri yerleştirmek yönünde önemli adımlar atıldı 1978'de. Aralık içinde halkoyu ile kabul edilerek yürürlüğe giren yeni Anayasa demokratikleşme yolunda önemli bir adım oluşturuyor İspanya halkı faşizmin ve gericiliğin oyunlarını boşa çıkardı.

Emperyalizmin sosyal demokrasi üzerine oynadığı oyun Fransa örneği ile de açık-seçik ortaya çıkmıştır. Yılbaşında Avrupa'da bir turneye çıkan Başkan Carter Paris'te Sol Birliğin iki lideri Fabre ve Mitterrand ile de görüştü. Görüşmeden sonra ABD başkanı Fransız Sosyalist Partisi Birinci Sekreteri'nin Fransız siyasal yaşamında oynadığı «yararlı rolü» övdü. Bu «yararlı rol» 12 Mart genel seçimleri öncesinde Sol Birliğin siyasal olarak dağılmasıyla, Sol'un seçimlerden mevzi kaybetmesiyle de gözlemlenecektir!

Bunalımdan çıkış yolunu sosyal demokrasinin reformlarında gören Batı kapitalizmi yeni faşizmin ortaya çıkışını da aynı amaçla destekliyor. Almanya'da ve İtalya'da faşizmin nasıl doğduğunu, nelere maloldüğünü kitleler çok yakın deneyimleriyle biliyor. Bu yüzden ABD'de, İngiltere, Fransa, Japonya, İtalya, F. Almanya, İspanya, Portekiz gibi ülkelerde neo-faşist hareketler ortaya çıktı, resmi ve/veya gayriresmi her türlü olanak ve kolaylıktan yararlandırıldı, yararlandırılıyor.

SİLAHSIZLANMAYA KARŞI EMPERYALİST TERTİPLER

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1978 yılının Mayıs ayında silahsızlanma konusunda toplanan özel oturumu, dünya politikasında çarpışan iki karşıt eğilimi bir kez daha sergiledi. Bu toplantı, dünya barışçı güçlerinin silahsızlanma sorununu yeryüzündeki en geniş toplumsal güçlerin başlıca ilgi konusu haline getirmeyi, silahsızlanma davasına bütün ülkelerde emekçi yığınların sahip çıkmasını sağlamayı başaran mücadelelerinin sonucu olarak gerçekleşmişti. Sosyalist ülkelerin yanında, silahlanma yarışının durdurulmasını, emperyalizmin baskı ve dayatma politikasının zayıflatılmasını da başlıca araçlarından biri olarak gören çok sayıda gelişmekte olan ülkenin yöneticileri, böyle bir toplantının gerçekleşmesi için ısrarlı bir tutum almışlardı.

BM Genel Kurulu Silahsızlanma Özel Oturumu, silahsızlanma isteminin, yeryüzünde emperyalizme karşı çıkan çok geniş bir toplumsal ve politik güçler yelpazesini kapsadığını gösterdi. Bu karşı

konulmaz eğilimi dikkate alan emperyalist devletlerin yöneticileri, silahsızlanma isteminin karşısına açıktan açığa çıkmak yerine, onu amacından saptırmaya, silahsızlanma mücadelesine katılan güçleri bölmeye ve özellikle gelişmekte olan ülkeleri tarafsızlığa itmeye yönelik bir taktiği benimsediklerini gösterdiler. Emperyalist devletler, silahlanma yarışının sorumluluğunu kendi üzerlerinden atmaya, yeni silahların geliştirilmesini «masum» çabaların bir sonucu olarak göstermeye ve bu çabalarını modası geçmiş «güçler dengesini koruma» gerekçeleriyle açıklamaya çalıştılar. Silahsızlanma yolunda somut adımların atılmasına gelince, bu sorunu Birleşmiş Milletler'in bağlayıcı girişimlerinden ve denetiminden uzak tutmak, bu sorunla ilgilenmeyi kendilerinin «özel bir imtiyazı» gibi göstermek ve silahsızlanma görüşmelerindeki çıkmazların sorumluluğunu sosyalist ülkelerin üzerine atmak için ellerinden geleni esirgemediler

NATO'NUN WASHİNGTON ZİRVESİ

Emperyalist merkezlerin, silahsızlanma mücadelesine meydan okuyarak uluslararası gerginliği kaçınılmaz bir yazgı gibi dayatma girişimlerine, geçtiğimiz yıl BM Genel Kurulu'nun özel oturumuyla tam aynı tarihlerde çarpıcı bir biçimde tanık olundu. Mayıs ayının sonunda Washington'da, geçtiğimiz yılın gelişmelerinde önemli bir iz bırakan NATO zirvesi toplandı. NATO zirvesinin gündemindeki başlıca madde, ABD ve Federal Almanya'nın işbirliğiyle oluşturulan «Uzun Vadeli Savunma Programı»nın görüşülerek onaylanmasıydı. Bu program, NATO bloku ülkelerinin yeni silah donanımlarını geliştirmelerini ve mevcutlarını da modernleştirmelerini içine alıyordu. Programın uygulamaya konmasına bağlı olarak NATO ülkelerinin askeri harcamalarının da yeniden düzenlenmesi zirvenin gündem maddeleri arasındaydı.

«Uzun Vadeli Savunma Programı»nın (UVSP) temel mantığı, ABD'nin, Batı Avrupa'lı ortaklarının silah sistemleri ve bunların koordinasyonu üzerindeki kontrolünün geliştirilmesi, NATO'nun silahlanma masraflarına Batı Avrupa'nın katkısının artırılmasıydı. Programın gerçekleştirilmesi, ABD'nin Batı Avrupa'daki başlıca müttefiği ve aracısı olan Federal Almanya'nın diğer ülkeler üzerindeki denetiminin de artırılmasına yönelik olarak planlanıyordu. «Uzun Vadeli Savunma Programı», 1977'den bu yana emperyalist propagandanın yeniden birinci sloganı haline getirilen «Sovyet tehdidinin yükselmesi» gürültüleri arasında onaylandı.

«UVSP»nin uygulanması NATO ülkelerine önümüzdeki 10-15 yıl boyunca toplam 80 milyar dolarlık bir askeri harcama zorunluluğu

getiriyordu. Washington zirvesi, bu amaca ulaşılabilmesi için 1984 yılına kadar bütün NATO ülkelerinin geleneksel (konvansiyonel) silah güçleri için askeri bütçelerinde her yıl reel olarak (enflasyonla orantılı olan) yüzde 3'lük düzenli bir artış gerçekleştirmelerini kararlaştırdı.

Ne var ki bu ölçüdeki bir artış da emperyalist merkezler tarafından yeterli görülmüyordu. ABD, 1983 yılına kadar askeri bütçesini 172,7 milyar dolara yükseltmeyi planlıyordu. Yine ABD'nin 1979 yılında askeri harcamalarını 128,4 milyar dolara yükseltme kararını aldığı geçen yılın başında açıklandı. Askeri harcamalardaki artışın en büyük bölümünün, ABD'nin Batı Avrupa'daki askeri varlığının artırılmasına ve etkinleştirilmesine yöneltilmesi tasarlanıyordu. Federal Almanya'nın askeri harcamalarıyla ilgili planlamalar da 1978 yılında bu ülkenin silahlanma bütçesinin 54 milyar mark olarak gerçekleşmesiyle sonuçlandı. F. Almanya'nın askeri bütçesindeki artışın en büyük bölümü, yine ülkenin yeni silah sistemleriyle donatılmasına ayrılmıştı. 1978 yılında bu amaçla yapılan harcamalar, bir önceki yıla göre yüzde 20 oranında fazla oldu.

NATO'nun Washington zirvesinin, BM Genel Kurulu'nun Silahsızlanma Özel Oturumu'yla aynı döneme raslatılarak, silahsızlanma yolundaki girişimlere meydan okurcasına aldığı ve uygulamaya koyduğu kararlar, başta SALT ve Viyana görüşmeleri olmak üzere konuyla ilgili uluslararası görüşmelerin sokulduğu çıkmazın da gerçek nedenlerini belirliyordu. SALT (Stratejik Silahların Sınırlandırılması) konusunda Sovyetler Birliği ile ABD arasında ikinci bir anlaşmanın bağlanması için süre 1977 yılı Ekim ayında dolmuş; taraflar ancak daha önceki anlaşmanın yürürlük süresinin uzatılmasında görüş birliğine varabilmişlerdi. Ne var ki 1978 yılı da ikinci bir SALT anlaşmasının imzalanması doğrultusunda hiç bir somut ilerlemeye tanık olmadı. BM'in 33. Genel Kurulu çalışmaları sırasında Gromyko-Vance görüşmesini izleyen günlerde konuyla ilgili olarak ortaya çıkan yeni olanakların somut sonuçlara dönüştürülmesinde de herhangi bir adım atılamadı.

Viyana'da NATO ve Varşova Paktı ülkelerinin Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet İndirimi konusundaki görüşmeleri birkaç yıldır sürdürülüyordu. Görüşmelerde ilerleme sağlanabilmesi için 1977 yılında sosyalist ülkelerin, öncelikle ABD ve SSCB'nin silahlı kuvvetlerinin indirilmesi ve diğerlerinin dondurulması yolunda yaptıkları öneri NATO üyeleri tarafından reddedilmişti. 1978 yılında da Viyana görüşmeleri somut bir sonuç vermekten uzak kaldı. Görüşmelerin devamı boyunca askeri kuvvetlerin sınırlandırılması yolundaki Varşova Paktı

önerisi de Aralık ayında NATO üyesi ülkeler tarafından hiç bir görüşmeye gerek görülmeden reddedildi.

1978 yılında emperyalist propaganda merkezlerinin sosyalist ülkelere yönelik kötüleme kampanyasında da herhangi bir yavaşlama görülmedi. Tam tersine, bu kampanyanın artık doğrudan doğruya sosyalist ülkelerin içişlerine karışma girişimleri biçimine büründürülmesi dikkati çekti. Bu yılın bahar aylarında Belgrad'da, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Nihai Belgesi'nin uygulanmasını gözden geçirmek üzere toplanan Konferans, bu tür müdahaleler için bir fırsat bilindi. Daha 1977 yılından başlayarak, Nihai Belge'de imzası bulunan emperyalist devletlerin temsilcileri, Belgrad Konferansı'nı önceden etki altına alabilmek için, bu yöndeki girişimlerini başlatmışlardı. Belgrad Konferansı'nın, bu girişimlerle sürüklenmek istenen çıkmazdan kurtarılması ve sonuca bağlanması, başta Sovyetler Birliği olmak üzere sosyalist ülkelerin çabaları sayesinde mümkün oldu.

Sosyalist ülkelerin içişlerine karışmaya yönelik girişimlerin 1978 yılında, özellikle, sosyalist ülkelerdeki «muhalif» denen karşı-devrimci kalıntıların reklamında yoğunlaştığı görüldü. ABD Başkanı Carter'ın sözde «insan haklarını savunma» adı altında başlattığı kampanyanın, sözü edilen karşı devrimci unsurlarla açık bir dayanışma biçimine dönüştürülmesi, SALT görüşmelerinde Sovyetler Birliği'ni tek taraflı ödünlere zorlama gibi bir amaca da yönelikti. Yılın sonlarına doğru sözde «insan haklarını savunma» kampanyasının giderek etkisizleşmesini, Sovyetler Birliği'nin bu tür şantaj yöntemlerine boyun eğmeksizin ilkesel barış politikasını sürdürmesi sağladı.

FAŞİST REJİMLERİN KARANLIĞINDA MÜCADELE EDEN LATİN AMERİKA

Sosyalizmin bayrağını onurla dalgalandıran Küba ve demokratik temel hak ve özgürlüklerden göreli de olsa yararlanabilen bir iki ülke dışında tüm Latin Amerika askeri-faşist dikta rejimlerinin karanlığında. Faşist baskıların bütünleyicisi, tamamlayıcısı, koruyucusu da dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi aynı: emperyalizm. Güney Amerika'da da faşizm emperyalizmden, faşizme karşı mücadele de emperyalizme karşı mücadeleden ayrılmıyor. Emperyalizm bir bütün olmakla birlikte bu kıta için sözkonusu olan özellikle Amerikan emperyalizmi. Japonya, Federal Almanya, Fransa gibi emperyalist güçlerin varlığı ve etkinliği her geçen yıl artsa da kıta hâlâ Pentagon'un bir kapalı av alanı olma özelliğini sürdürüyor.

Emperyalizmin, ABD emperyalizminin Güney Amerika kıtasına yaklaşımında dikkati çeken ilk nokta, Küba'nın «bulaşıcı örnek olma-

sı»nın önlenmesi yolundaki yoğun çabalardır. ABD, bu açıdan, Küba'nın gösterdiği tüm iyi niyetli davranışları reddetmiş, girişimlere karşılık vermemiştir.

İkinci nokta, ABD'nin, denetimi altındaki faşist ülkelere, koşulların gerekli kıldığı esnekliği, gerekirse ödünleri kabul ettirmesi, hatta dayatabilmesidir. Bu açıdan, faşist baskı rejimlerinde yönetimin liberalleşme, reformlara yönelme eğilimlerini benimseyebildiğine tanık olunabilmektedir. Bu yaklaşımla bir yandan kitlelerin tepkisini yumuşatmak amaçlanmakta, öte yandan da ABD özgürlüklerin ve insan haklarının sahibi ve koruyucusu olduğu izlenimini yaymaya çalışmaktadır.

Emperyalizmle bütünleşen faşist yönetimler, Hitler gibi, Mussolini gibi özgürlük, insan hakları kavramlarıyla açıkça alay edemiyor. Tam tersine günümüzün faşist rejimleri kitlelere sevimli gelebilecek hiç bir girişimden geri durmamaktadır. Güney Amerika'dan bir ülke ve iki olay bu açıdan son derece çarpıcıdır. 1978 Dünya Futbol Kupası'nın Arjantin'de düzenlenmesi, hele Arjantin takımının şampiyon olması faşist Videla için bulunmaz bir propaganda fırsatı oldu ve bu fırsat, emperyalist tekellerin de yardımlarıyla çok ustaca değerlendirildi. Yine 1978'de Arjantinli bir dilberin dünya güzeli seçilmesi, faşist yönetim çevresinde bir «sempati halesi» oluşturulması amacıyla kullanıldı.

Şili'de 1978 başında sözümona «halkoylamasını kazanan» Pinochet, beş yıl önce ABD'nin etkin desteğiyle kurduğu faşist baskı rejiminin insanlık dışı yüzünü saklamayı başaramadı. Yılın son aylarında, batının ilerici, demokrat gazetecilerinin de yıllardır yazıp durduklarını doğrulayıcı ilginç gelişmeler oldu, ülkenin en kuş uçmaz kervan geçmez köşelerindeki mağara ve kovuklarda kurşuna dizilmiş cesetler bulundu. Onbinlerce yurtseverin kayıp olduğu ileri sürüldüğünde bunları «komünist propagandanın uydurmaları» olarak niteleyen faşist rejim ve ona destek olan iletişim araçları böylece iğrenç yüzlerini bir kez daha açığa vurmuş oldular.

Bolivya'da 24 Kasım 1978'de bir darbeyle Juan Pereda devrildi, başkanlığa David Padilla getirildi. Pereda'nın kendisi de yaklaşık 4 ay önce, 21 Temmuz'da yine bir darbe ile Hugo Banzer'i devirerek iktidar olmuştu.

Bütün bir Güney Amerika kıtasını çiftliği gibi yönetmek isteyen Washington, kullanıla kullanıla aşınan, işe yaramaz olan maşalarını yeni ve daha güvenilir olanlarıyla değiştirme yöntemini Bolivya'da da uyguladı: 7 yıllık faşist dikta rejiminden sonra 1978 yılı içinde birbirini izleyen iki darbe de Kuzey'den gelen yeşil ışık ve sağlanan

açık destek ile gerçekleştirildi: Daha büyük ve daha tehlikeli patlamaları engellemek, emekçi yığınların sola, köklü çözümlere yönelişini önlemek amacıyla «ılımlı solun yeniden işbaşına gelmesi» ABD'nin Bolivya politikasının temelini oluşturuyor. 9 Temmuz 1978'de yapılan ve «ılımlı sol»un başarısıyla sonuçlanan genel seçimler de Banzer'e Washington'dan «tavsiye» edilmişti.

Nüfusun % 65'ini oluşturan köylüler, işçiler, gelişmeden yeterince pay alamayan orta sınıflar, insan haklarını savunan bir kilise, cesur bir basın ve ilerici bir kesim subay geniş bir demokrasi cephesi oluşturuyordu. Dominik Cumhuriyeti'nde başarılı olan «ılımlı sol» formülü Bolivya'da da uygulanabilirdi ve uygulandı.

2,8 milyonluk nüfusuyla küçük bu Güney Amerika ülkesi olan Uruguay da 1978'de derin bir «sessizliğe» gömüldü. Birkaç yıl öncesine kadar suikastlerin, kaçırmaların, soygun ve her türlü siyasal cinayetlerin birbirini izlediği, faşist terörle bireysel terörün birbirini bütünlediği bir ülke olan Uruguay hakkında Uluslararası Af Örgütü «Cehennem» adı ile bir rapor yayınladı (Haziran 1978). Dünya ilerici kamuoyunda derin yankılar uyandıran bu raporda faşizmin işkenceleri ve cinayetleri sergileniyordu.

Güney Amerika'da emperyalizmin başortaklığını yapan Brezilya, Amazon nehrinin geçtiği ülkeleri biraraya getirerek 3 Temmuz 1978'de «Amazon Paktı»nı oluşturdu. Bolivya, Ekvator, Guyan, Kolombiya, Peru, Surinam ve Venezuela, Brezilya ile ekonomik bütünleşmeyi amaçlayan maddelere karşı çıktılar, ancak 8 ülkenin sınırlı amaçlarla da olsa Brezilya ağırlıklı bir bölgesel örgütte bir araya gelmesi, emperyalizmin kıtadaki hesapları doğrultusunda bir gelişme oldu.

Emperyalizmle bütünleşen faşist yönetimlerin «liberalleşme» yöntemi ile egemenliklerini pekiştirme yoluna gittiklerinin bir örneği de Brezilya'dır. Yıllardır faşist baskı ve emperyalist sömürü altında ezilen geniş emekçi yığınları oyalama görevini Geisel üstlendi: 1977 Ekim'inde «aşırı sağcı» bir grup subayı yönetimden uzaklaştırdı, 1978 Eylül'ünde de bir dizi «liberal» önlemler aldı.

Güney Amerika'da küçük bir ülke olan Nikaragua, 1978'i kan ve ateş içinde geçirdi. 10 Ocak 1978'de kaçırılıp öldürülen La Prensa gazetesinin Genel Yayın Müdürü'nü yüzlerce, binlerce kaçırma ve işkenceyle öldürme olayı izledi. Ocak-Şubat'ta 2 hafta, Ağustos'ta 1 hafta süren grev dalgaları ile işçiler, ülke ekonomisinin yarısını ailesinin denetiminde tutan Somoza'ya karşı direnişe etkin biçimde katıldılar.

Yönetimde bulunan dikta rejiminin başı General Somoza, ABD emperyalizminin silah ve asker desteği ile halkın demokratik istem-

lerine ölümle karşılık verdi. Kıta'daki her türlü demokratikleşme belirtisini boğmayı, sindirmeyi görev edinen ABD, soruna bir çözüm bulmak gibi «insancıl» bir amaçla bir «Amerikalılararası Aracılık Komisyonu» kurdurdu. Gerici ve faşist Güney Amerika ülkeleri temsilcilerinden oluşan bu Komisyon'un arabuluculuğunu Genişletilmiş Muhalefet Cephesi (FAO) içinde bir araya gelen demokratik güçler reddettiler. Emperyalizmin ve onun «arabulucu»larının her türlü desteğini yanında bilen General Somoza da 1981'den önce iktidarı bırakmayacağını ilan etti. Bunun üzerine başını Sandinista gerillalarının çektiği kitle eylemleri başladı. Ağustos ve Eylül aylarında belli başlı yerleşim merkezlerinde hükümet kuvvetleri yenik düştü. Ne var ki emperyalizmin modern silahlarla donattığı Somoza kuvvetleri kaybettikleri mevzileri yeniden geri aldı. Somoza bir yandan da kimi demokratik ödünler vereceğini vadetmekte, ABD desteği ile ancak ayakta durabilen rejiminin ömrünü böylece uzatmaya çalışmaktadır.

Nikaragua, halkı ezen despot yönetimlerin artık yaşama şansını yitirdiklerinin somut ve can alıcı bir örneğidir. Emperyalizmin desteği bir yapay solunum gibi çöküşü belki biraz gecikebilecektir, ama asla önleyemeyecektir.

IRKÇILIĞA VE SÖMÜRGECİLİĞE KARŞI ENTERNASYONALİST DAYANIŞMA KITASI AFRİKA

«Kara kıta» Afrika, emperyalizmin dünya stratejisi içinde önemli bir yer tutuyor. Emperyalizmin başını Afrika'da da ABD çekiyor. Hangi biçimi ile olursa olsun Afrika kıtasına yönelik her saldırının gerisinde Amerika Birleşik Devletleri'nin bulunması, eşyanın doğası gereği. Çünkü öteki hiç bir batılı ülke ABD'nin desteği olmaksızın Afrika'da tek başına zafer kazanmayı bekleyebilecek durumda değil. Zaten Afrika'daki Amerikan varlığının nedeni, Avrupalı sömürgeci güçlerin çekilmesiyle doğan askeri, ekonomik ve siyasal boşluğun doldurulmasının «zorunluğu» idi.

Bununla birlikte Afrika ile «özel» bir ilgisi olan Fransa gibi emperyalist güçler sahnede ABD'den de daha fazla görünmüşlerdir.

Afrika'daki gelişmeler ve bu gelişmeler karşısında takınılan tavırlar, emperyalizmin çok yönlü saldırganlığını ve bunun karşısında da dünya devrimci güçlerinin enternasyonalist dayanışmasını açıkça gözler önüne sermektedir. Doğrudan sömürge dönemi geride kalmış olmakla birlikte yeni sömürgeci ilişki ve bağlantılar pek çok ülke için yapısal bir özellik kazanmış bulunuyor. Bunun yanında, Fransa'nın yaptığı gibi doğrudan dış müdahaleler Afrika Kıtası'nın ege-

menlik haklarını tehdit etmektedir. Fakat asıl Güney Afrika, Rodezya, Zaire gibi gerici, saldırgan kimi Afrika ülkeleri ilerici, ulusal bağımsızlıkçı ülkelerin egemenliğine saldırmaktadır. Eski sömürgeci güçler ve Birleşik Amerika Kara Kıta'nın halklarına nefes aldırmamakta, saldırı üstüne saldırı tazelemektedir. Özellikle cephe çizgisinde yer alan Angola, Botsvana, Mozambik, Tanzanya ve Zambiya gibi ülkeler nükleer silahlarla donatılmış bir Güney Afrika emperyalizmi ile karşı karşıyadırlar. Bu ülkelerin toplumsal yapıları, siyasal çizgileri birbirinden çok farklıdır. Ancak bağımsızlıklarını ve ülke bütünlüklerini korumada dayanakları, dünya sosyalist sistemi, uluslararası işçi sınıfı hareketi ve öteki ilerici Afrika ülkeleridir. Bu destek hem siyasal, hem de toplumsal kurtuluşlarının en sağlam bir güvencesidir.

Bu çerçeve içindedir ki Güney Afrika ve Zaire'nin ardı arkası kesilmeyen saldırıları karşısında MPLA ve Angola Halk Cumhuriyeti'nin çağrısı üzerine SSCB ve Küba başta olmak üzere öteki Sosyalist ülkeler uluslararası dayanışmanın gereklerini yerine getirmişler, Angola halkına yardımdan geri durmamışlardır.

Afrika halklarının direnişini kırmak, bu direnişte sağlam bir güvence işlevi gören sosyalist ülkelerin dayanışmasını etkisiz kılmak için emperyalizm bir Euro-Afrika paktı projesi ortaya atmıştır. ABD'nin Güney Amerika'ya uyguladığı Monroe doktrininin günümüz Afrika'sına uygulanması demek olan bu projenin özü, Afrikalıyı Afrikalıya kırdırmak, kıtadan ekonomik, politik, ideolojik düzeyde azami yararlanmak olarak özetlenebilir. Ne var ki ilerici Afrika ülkelerinin şiddetli tepkisi bir yana birçok NATO üyesi devlet de bu girişimin gerçekçi olmadığını ileri sürmüş, projeye yanaşmamıştır.

Emperyalizmin bu tür serüvenlere ve projelere yönelmesinin altında, yaşadığı bunalım yatıyor. Gerçekten, yeraltı ve yerüstü hammadde ve enerji kaynaklarıyla, ucuz işgücüyle Afrika, sermaye birikimine, büyük emperyalist tekellerin kârlarına son derece elverişli bir kaynak gibi gelmektedir. Bir örnek olarak Fransa 1978'de maden ve metal gereksinmelerinin % 42,2'sini Afrika kıtasından karşılamıştır. Demir cevherinin % 50'sini Moritanya'dan, manganezin % 24'ünü Gabon'dan sağlamakta, Gabon, Güney Afrika, Nijerya ve Namibya'dan uranyum almaktadır.

Emperyalizmin bu çok boyutlu ve çok yönlü sömürü ve saldırıları Afrika halklarının bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadeleleri ile çatışmakta, Angola ve Mozambik'te olduğu gibi bu haklı mücadeleler zafere ulaşmaktadır.

16 Haziran 1976 Soweto olaylarından bu yana silahlı direniş Güney Afrika'nın ırkçı rejimine karşı önemli başarılar kazandı. Afrika

Ulusal Kongresi silahlı mücadeleye girişti. Namibya'da SWAPO Angola'nın da desteği ile eylemlerini sürdürüyor. Ne var ki NATO üyesi emperyalist ülkeler ve Fransa Güney Afrika ordusunu atom silahlarıyla donatarak Angola'ya saldırttılar. Angola'nın maden kenti olan Kasınga'yı Fransız uçak ve helikopterleri ile bombalattılar.

Rodezya'da İan Smith'in baş destekçisi Güney Afrika olmuştur. Yurtsever Cephe'nin direnişi karşısında çöküşünü kaçınılmaz gören ırkçı rejim, çökmeden önce yerine «güvenilir» bir işbirlikçi iktidar bırakabilmenin arayışı içindedir. Batı Sahra'da Polisario gerillaları, Fas ve Moritanya birliklerinin yanında Fransız uçaklarına karşı da direnmekte, savaşmaktadırlar.

Bu gelişmelerin iki yönünü vurgulamak gerekir. Bir yandan tüm Afrika kıtası siyasal bağımsızlığını kazanmakta, öte yandan yeni yeni ülkeler savaşlarını toplumsal kurtuluş yörüngesine oturtmakta, ilerici, sosyalist deneyimlere girişmektedirler. Afrika Birliği Örgütü (OUA) nün kararsız çizgisine rağmen ilerici Afrika ülkeleri Kıta ölçüsünde bölgesel toplantılar düzenleyerek, uluslararası planda bağlantısızlar hareketi içinde, bu süreci sağlıklı bir gelişme ile zafere ulaştırmanın mücadelesini vermektedirler. Böylece kendi ülkelerinde ulusal bağımsızlık için mücadele veren Afrika'nın ilerici güçleri bütün dünyadaki anti-emperyalist mücadeleye etkin biçimde katkıda bulunmaktadırlar.

Emperyalizm, Afrika'ya yönelik planını üçlü bir hedef yönünde uyguluyor. Güney Afrika, Namibya, Zimbabwe ve Sahra'da olduğu gibi ulusal kurtuluş hareketlerini başarısızlığa uğratmak, bu uğurda silahlı müdaheleyi bile göze almak, hedeflerden ilkini oluşturuyor. İkinci olarak emperyalizm, Çad'da ve Zaire'de olduğu gibi halk direniş hareketlerine karşı ayakta durmakta güçlük çeken ırkçı ve işbirlikçi rejimlerin yardımına koşmayı amaçlıyor. Emperyalizm, son olarak, Cezayir, Angola, Madagaskar, Etyopya, Mozambik, Libya gibi ilerici, ulusal bağımsızlıkçı Afrika ülkelerinin «zayıf karın»larında sıcak savaş noktaları oluşturmayı, böylece bu ülkelerin direnişini kırmayı planlıyor.

Emperyalizm Afrika'yı yoğun biçimde denetliyor, Afrika'da atılan her adımın sesinden irkiliyor. NATO'nun 1 numaralı askeri General Haig, Afrika üzerinde daha geniş hareket olanakları istiyor. Mayıs ayında yapılan Giscard-Carter görüşmeleri, daha sonra Paris'te bir «Afrika Zirvesi»yle noktalandı. Bu Afrika Zirvesi'ne ABD Belçika, İngiltere, Fransa ve Federal Almanya temsilcileri katıldılar.

ABD emperyalizminin Afrika politikası Carter yönetimi ile açıkça müdahaleciliği benimsemiştir. Çokuluslu Amerikan şirketleri yanında IMF ve Dünya Bankası'nın girişimleri bu yöndedir. Bunun ya-

nında emperyalizm, Afrika halklarının kurtuluş mücadelelerinde kazandıkları zaferleri soğuk savaşı körükleyerek etkisiz kılmaya çalışmakta, bunu bahane ederek SALT görüşmelerini bile sabote etmektedir.

İngiltere ve Belçika zayıf ekonomik olanaklarıyla sınırlı bir alan içinde müdahele edebilmektedirler. İngiltere Sudan'ın gerici Nimeyri yönetimine her türlü yardımı yaparken Belçika, eski sömürgesinin Fransa ile sıcak ilişkiler içine girmesi karşısında Zaire'de Mobutu'nun yerini alabilecek güçlerle işbirliğinin yollarını aramaktadır. Federal Almanya'nın sosyal-demokrat yöneticileri Güney Afrika'nın ırkçılarıyla el altından, Zaire ile ise açıktan açığa iyi ilişkilerini sürdürmektedir.

Afrika, 1978'de Sosyalist Enternasyonal'in gündemine de sık sık geldi. Senegal Sosyalist Partisi Başkanı Leopold Senghor bu anlamda Mayıs ayında kuruluşun Dakar'da toplanmasına aracılık etti. Sosyalist Enternasyonal bir yandan Afrika İşleri Bürosu'nu oluştururken öte yandan da üyesi sosyalist partilere özel görevler yükledi. Fransız Sosyalist Partisi Senegal'deki adaşı ile, Kuzey Avrupa'nın sosyalist partileri ise ilerici Afrika rejimleri ile bağlantıları sağlamaya çalışıyorlar.

ABD, Fransa, Federal Almanya, İngiltere, Japonya, tek sözcükle emperyalizm Afrika'da ırkçılığı ve ulusçuluğu gerici, sömürgeci amaçları uğruna kullanmaktan çekinmiyor. Güney Afrika'da ırkçı beyaz azınlık rejiminin başbakanı Vorster 1978 Eylül'ünde istifa etmeden önce yerine gelecek olanların Namibya konusunda kendi çizgisini benimseyeceklerini ilan etmişti. Vorster bu cesareti kimden, nereden alıyordu? Emperyalizmden. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyesi batılı devletler Güney Afrika'da özgür seçimler düzenlenmesi konusunda en azından kaypak bir tavır takındı.

Emperyalizmin başvurduğu yöntemler konusunda 1978'in Etyopyası'ndaki gelişmelere şöyle bir gözatmak yeterli olacaktır:

Etyopya'da 1974'te Haile Selasiye'nin alaşağı edilmesiyle ileri bir adım atan ulusal demokratik devrim 1976'da sosyalizme yönelik bir program benimsemişti. Emperyalizmin saldırganlığı da bunun üzerine iyice yoğunlaştı. Etyopya'ya her türlü yardım ve kredi kesildi. Emperyalizm bölgesel ayrılıkların, gericiliğin ve mezhep ayrılıklarının kışkırtılması yoluna başvurdu. Önce Sudan ve Suudi Arabistan, sonra Somali Etyopya devrimini boğma girişiminde kullanılmak istendi. Etyopya halkı, enternasyonalist dayanışmanın en güzel örneklerini veren sosyalist ülkelerin, Sovyetler Birliği ve Küba'nın da etkin yardımları ile tüm bu saldırıları püskürtmesini, ülke bütünlüğünü korumasını bildi.

Tüm bunların altında, emperyalizmin dünya ölçüsünde uygulamaya çalıştığı egemenlik politikası yatıyor. Her ülkede gerici rejimlerin işbaşına getirilmesi, yerel düzeyde bölgesel nitelikli gerici kümelenmeler oluşturulması, Hint Okyanusu'nun batıdan «güven verici» bir çemberle çevrilmesi ve petrol dolayısıyla duyarlı bir bölge olan tüm Orta-doğu'nun denetim ve müdahele alanı içinde tutulması, ABD'nin Afrika politikasının ana doğrultularını oluşturuyor.

ORTA DOĞUDA YENİ TERTİPLER

Emperyalizmin, uluslararası alandaki mevzilerini korumak amacıyla dünyada gerginlik konularını alevlendirme politikası, hiç kuşkusuz, mümkün olduğunca yeni mevziler kazanma çabasıyla da birleşmektedir. Global düzeyde önemli yenilgiler alan emperyalizm, bu yenilgilerini yerel ve bölgesel düzeylerde bazı kazançlarla giderme çabasındadır. Bu çabaların belirgin olarak ortaya çıkış alanlarından biri de Orta Doğudur.

Orta Doğu bölgesi 1978 yılında da uluslararası gerginliğin son hararetli bölgelerinden biri olmaya devam etti. İsrail yönetimiyle Mısır'ın Sadat yönetimi arasındaki yakınlaşmayı ayrı bir barış anlaşmasıyla sonuçlandırma çabaları 1977 yılında önemli boyutlara ulaşmıştı. 1977 yılının son günlerinde Sadat böyle bir anlaşmaya hazır olduğunu en açık biçimde ortaya koymuştu. Sadat, bu girişimlerinde Arap güçleri arasındaki dağınıklığa ve Filistin Kurtuluş Hareketine Lübnan iç savaşı sırasında vurulan darbelere güveniyordu.

1978 yılının Ortadoğu'yla ilgili takviminde başlıca yeri Sadat ile Begin arasında Camp David'de gerçekleşen «ihanet zirvesi» tuttu. Bu zirve, doğrudan doğruya ABD'nin müdahalesiyle gerçekleştirilmiş ve böylece ABD yönetimi, kendisini Orta Doğu sorununun «doğal bir tarafı» olarak ilan etme olanağını bulmuştu. Sadat'ın, Begin'le Arap halklarının sırtından bir anlaşmaya varma çabası, görünüşte oldukça önemli sonuçlar verdi. Ne var ki varılan ilke anlaşmalarının somuta indirgenmesine ve pratiğe geçirilmesine gelince, Ortadoğu bunalımını oluşturan çok yönlü sorunların tümüne, hem ABD emperyalizmini, hem siyonist İsrail yönetimini hem de uzlaşmacı Sadat rejimini tatmin edecek çözümlerin hayata geçirilmesinin hiç de kolay olmadığı görüldü.

Diğer yandan Sadat hiç te rahat değildir. Hernekadar evlatlarının artık ölüme gitmeyeceklerini söylüyorsa da, ABD ve ötekl batılı dostlarından aldığı yardımlara karşın, Mısır halkını ne oranda tatmin ettiği sorusu hep sorulacaktır. Batakta olan ekonomi, emperyalizmle yaptığı işbirliği sayesinde palazlanmaya çalışan Mısır burjuva-

zisi ile Mısırlı işçi ve emekçiler arasındaki çelişkiyi gözler önüne sermektedir. Orduda yapılan tasfiyeler ise huzursuzluğun bir başka boyutudur.

Emperyalizmin kanadı altındaki İsrail'in anlaşmadan doğan önemli bir yükümlülüğü yoktur. Anlaşma parlamentoda kolaylıkla onaylanmıştır. İşgal altındaki bölgelerde yeni yerleşim merkezleri kurulmasına gidilmektedir. Petrol bölgeleri elden çıkarılmamış, üstelik yeni petrol kuyuları açılmaya başlanmıştır. Sedat'ın bağlandığı, ileride yapılacak bir anlaşmanın getireceği yükümlülükler ise İsrail'in hiç te umurunda değildir.

Dünya kamu oyuna önemli bir başarı olarak sunulan Camp-David anlaşmasına hiç değilse moral bakımdan desteklemek için Sedat'a Begin'le birlikte verilen Nobel Barış Ödülü ise kırılan kola sürülen serinletici bir merhemden başka birşey olamamıştır.

Camp-David anlaşmasına karşı FKÖ, Güney Yemen, Suriye, Cezayir ve Libya'nın oluşturduğu «Kararlılık Cephesi» kuruldu. Bu ülkelerin sert bir biçimde anlaşmaya karşı çıkmaları Ürdün ve Suudi Arabistan'ı da etkiledi; anlaşmayı açıkça desteklemekten kaçınmalarına yol açtı. Bu arada üzerinde önemle durulması gereken önemli bir gelişme de on beş yıldır aralarındaki ilişkileri koparmış olan Suriye ve Irak'ın olayın tepkisi içinde ani bir yakınlaşma içine girmeleri oldu.

Ekim ayı başlarında falanjistlerin Camp-David anlaşmasından güç alarak başlattıkları saldırı Suriye askerlerince püskürtüldü. Ele geçirilen mevzilere FKÖ birlikleri yerleştirildi.

Gene bu dönemde Irak tarafından Bağdat'ta bir Arap zirvesine gidilmesi için yapılan girişimin sonunda alınan kararlar, kararsızlığın yeni kanıtlarını vermekteyse de, örneğin, zirvenin İsrail-Arap çatışmasının temelinde Filistin gerçeği olduğunu yeniden dile getirmesi, çözüm için gerekli siyasi ve askeri desteğin Arap ülkeleri tarafından sağlanması gerektiğine ve FKÖ'nün tayin edici rolüne değinmesi, olumlu olarak değerlendirilebilir. Nihayet Zirvenin Suriye-Irak yakınlaşmasına katkıda bulunması da olumlu sonuçlardan biri sayılabilir.

Bir kere daha görülmektedir ki, Orta Doğu sorununun çözümü, Filistin halkına kendi ulusal bağımsızlığını kazanma ve ulusal devletini kurma hedefinde düğümlenmektedir. Başta Filistinliler ve onların örgütü FKÖ olmak üzere tüm Arap halklarının mücadelesiyle gerçekleşecek olan bu hedefe varacak süreç, Suudi Arabistan ve Ürdün gibi gerici Arap rejimlerinin yanı sıra Mısır gibi uzlaşmacı güçleri de ayrıştırıcı bir sınıfsal temel üzerinde gelişecektir. Belki Mısır gibi yeni çözülmeler de olacak ama mücadele safları giderek daha açık seçik hale gelecektir.

Filistin halkını ve başta sosyalist ülkeler olmak üzere dünya demokratik kamuoyunu dışlayarak imzalanan Camp-David anlaşması soruna yeni olumsuzluklar eklenmesinden başka hiç bir çözüm getirmemiştir.

ASYA'DA «KUŞAK» KOPUYOR

Dünya ölçüsünde tarihsel girişimi 1917'den bu yana sosyalizme kaptıran emperyalizm bir yandan kendi içindeki yapısal bunalımı aşmaya çalışırken öte yandan egemenlik ağı içindeki ülkelerin en küçük ulusal bağımsızlık kıpırtılarını her yönteme başvurarak önlemeyi, bastırmayı amaçlıyor. Dünya sosyalist sistemini kuşatmak için NATO, CENTO, SEATO (şimdi ASEAN) zinciri oluşturulmuştu. Kuşatma zincirinin NATO duvarı Türkiye ile bitiyor, gene Türkiye bu kez CENTO'nun ilk halkasını oluşturuyor. Böylece sosyalizmin kalesi olan Sovyetler Birliği Türkiye, İran, Pakistan, Afganistan ve Hindistan ile «sarılmış» oluyor. «Sovyetlerin yumuşak karnı» olarak nitelenen bu bölge böylece emperyalizm açısından son kertede büyük bir önemle ele alınıyor.

ABD emperyalizmi önce Hindistan'ı dize getirdi. Göreli olarak ulusal bağımsızlık ve sosyalist ülkelerle iyi ilişkiler yanlısı İndira Gandi 1976'da iktidardan uzaklaştırıldı, yerine Batı yanlısı Desai hükümeti kuruldu. Pakistan'da, Bengladeş «olayı» yüzünden ABD'ye artık eskisi kadar güvenmeme cüretini gösteren Zülfikar Ali Butto iktidardan düşürüldü, yargılandı. 18 Mart 1978'de LAHOR'da idama mahkum edildi. Federal Almanya'dan atom santralları satın almak isteyerek efendisini yanlış seçen Butto'yu ABD emperyalizmi böylece cezalandırmış oldu.

Hindistan ve Pakistan'da şimdilik başarılı gözüken emperyalist oyun, 1978'de beklenmedik bir halkada, Afganistan'da bozuldu. 27 Nisan'da gerçekleştirilen devrimle Afganistan Demokratik Cumhuriyeti doğdu. Hareketin lideri Nur Huhammed Taraki yeni yönetimin doğrultusunu ulusal devrim olarak niteledi. Afganistan Demokratik Cumhuriyetinin kuruluşu, 1978'in en önemli olaylarından birini oluşturmuştur. Ne var ki Afgan halkının ortaçağ karanlığını yırtması ve ulusal benliğine sahip çıkması, yerli ve yabancı egemen çevreleri hiç memnun etmedi. Girişilen karşı-devrimci bir darbe anında bastırıldı. Öte yandan Çin yönetiminin kışkırttığı Belucistan bölgesi de bir sorun yaratma eğilimini taşıyor. Kısaca, emperyalizm Afganistan'dan tümü ile kovulmuş değil. Emperyalizmin propaganda çarkı da işlemeye başlamış, bağlantısızlığı dış politikasına temel olan yeni Afgan rejiminl bir «Sovyet uydusu» olarak karalamaya girişmişti.

Geride bıraktığımız yılın birinci plana çıkardığı gelişmelerden biri de hiç kuşkusuz komşumuz İran'da meydana gelen olaylardır. Bütün bir yıl boyunca başkent Tahran'da ve ülkenin hemen her kentinde milyonlarca İranlı Şaha karşı etkin kitle gösterilerine katılmış, sokaklara, meydanlara dökülmüş, binlerce kişi öldürülmüştür. 1978'in 10 Aralık günü, askeri hükümetin yasağına karşın Tahran'da gösteri yapan bir buçuk milyon insan 1979'da İran'ın artık eski İran olamayacağını, İran'da artık hiçbir şeyin eskisi gibi kalamayacağını kanıtlamıştır. Şah artık ülkeyi alışageldiği yöntemlerle yönetememektedir. İran, 1906'daki ileri adımdan sonra ikinci adımını Musaddık'la 1953'te atmış, bu atılım CİA'nın girişimiyle boğulmuştu. 1978, gelişmeler ne yönde sonuçlanırsa sonuçlansın, İran'ın bu yüzyıl başından beri yaşadığı üçüncü en önemli yıl olmuştur. Ortadoğuda emperyalizmin ve gericiliğin sarsılmaz kalesi olarak görev yapan İran'ın bugün geri dönülmez bir noktaya vardığını Şah'ın kendisi de sezmiş, çöküşünü önleme girişimlerine başvurmuştur. Ne var ki, ardarda gelen hükümet değişiklikleri, eski Başbakan Hoveyda'nın ve SAVAK ileri gelenlerinden birçoğunun hapsedilmesi, 1979'da çok partili özgür seçimler yapılacağı vaadi, yıllardır ezilen, sömürülen, işkence gören yığınları yatıştırmaya yetmemiş, onları kararlı direnişlerinden vazgeçirememiştir.

İran'da gerici rejimin ayaklarının altından toprakların kaymakta olduğunu Şah'la birlikte onu satranç tahtasında ileri süren ABD de görmektedir. 1978 Ocağında İran'ı ziyaret eden Başkan Carter, Şah'a, başka herhangi bir dış ülke yöneticisine duyabileceğinden de derin «minnettarlık ve dostluk duyguları» beslediğini ifade etmekten çekinmemişti. Yılın son aylarına kadar birkaç kez Şah'ı desteklediğini söyleyen Carter, böylece Hua Kuo Feng'le, birlikte İran halkının özgürlük kavgasıyla adetâ alay ediyordu. Sermayenin dini, imanı petrol, Yekin yönetiminin varoluş nedeni ise Sovyet düşmanlığı idi. Ne var ki yılın sonlarına doğru Carter «ille de Şah» demekten vazgeçti. Emperyalizm, 1953'te işbaşına getirdiği «Şah»ından pekala vazgeçebilirdi, ama İran'dan, onun bugüne kadarki rejimi ile özdeşleşen çıkarlarından, asla. Bu bakımdan, Şah'ın kitlelerin kararlı direnişi karşısında vermek zorunda kaldığı yumuşatıcı ödünlerin Washington'lu danışmanlarca düşünülmüş olması hiç de yabana atılabilecek bir olasılık değildir.

İran'daki bu başkaldırı ve direniş kuşkusuz bir işçi ayaklanması, örgütlü, bilinçli bir devrim hareketi değildir. Hatta yığınların Molla'ların çağrısına kulak verip sokağa dökülmesi hareketin gerici bir öz taşıdığı gibi bir yanılgıya bile yol açabilmektedir. Mollaların başı çekmesi, hareketin demokratik özünü gözden kaçırtmamalıdır. Yüz-

yıllardır karanlıklar içinde ezilen ve sömürülen halk kitleleri tepkilerini dinsel bir görünüm altında dile getirmişlerdir. Siyasal ve ideolojik bilinç düzeyi düşük, örgütsüz yığınlar, üstelik hayranlık uyandıran bir cesaret ve kararlılıkla dünyanın en zorba rejimlerinden birinin temellerini çatırdatabildilerse, bu hiç kuşkusuz, demokratik, ilerici bir harekettir.

ÇİN'DE MAO ZEDUNG DÜŞÜNCESİNİN 1978 BOYUTLARI

1966'da «Büyük Proleter Kültür Devrimi» başlatıldığında Mao, sonradan «4'lü Çete»nin reisi olacak olan karısı Çiyang Çing'e «7-8 yıl sonra yeniden başlamak gerekecek» diye yazıyordu. 1978'e gelene dek geçen 12 yıl içinde kaz keç «yeniden başlandı»? Ve geride bıraktığımız yıl ÇHC'ne neler getirdi? Bunlar iki noktada özetlenebilir: Yeni bir anayasa ve güvensizlik, güvenilmezlik.

Şubat 1978'de kabul edilen 60 maddelik «yeni» Anayasa, aslında anayasal yapıda herhangi bir «yenilik» getirmiyor. Bilindiği gibi sosyalist ülkelerde Anayasa, yürürlüğe girdiği an'a kadar gerçekleşmiş olan kazanımları belgeleyen, aynı zamanda bundan sonraki kural ve ilkeleri saptayan, bu yönüyle de ileriye dönük bağlayıcı metinlerdir. Oysa yeni Çin Anayasası, tıpkı bundan önceki gibi, Anayasa'nın dışında oluşmuş bir fiili durumu hukuksallaştırmak, anayasallaştırmak amacına yönelik. Bir başka deyişle, kişiler ve kurumlar anayasal ilkelerin sınırları içinde davranacak yerde, siyasal mücadelenin ortaya çıkardığı tablo, sonradan kabul edilen «yeni» bir anayasa ile «meşrulaştırılıyor», anayasallaştırılıyor.

Bu yüzden de bir anayasa ile ihdas edilen kurumlar bir sonraki ile ortadan kaldırılıyor. Bu bakımdan, 1966'da «Çinli Kruşçef» diye suçlanarak sahneden silinen Teng'in, 1978'de 1 numaraya yükselmesi ile Anayasal kurumların gelişimi aynı sürecin birbirine bağlı iki yönünü oluşturuyor. Bu gelişme idealist bir yaklaşımın ürünü olan Mao'nun ünlü «çelişki kuramı»ndan kaynaklanmaktadır. Kuşkusuz çelişki, marksist diyalektiğin temel yasalarından biridir, ne var ki dün ak dediğine bugün kara, dün kahraman dediğine bugün hain demenin, hele hele çelişki kuramı gereğiymiş gibi yüzmilyonları yazboz tahtasına benzeterek yönlendirmeye kalkmanın bilimsellikle hiçbir ilişkisi yoktur.

Batıda «başdöndürücü» olarak nitelenen değişiklikler aslında bu bilimdışı çelişki kuramından kaynaklanmaktadır. Kendi yağıyla kavrulma gereği ilkesinden, sermaye, eğitim, teknik eleman vb. gibi her alanda emperyalizme kapıların açılmasına geliş böyle olmuştur.

1978'de ünlü Pierre Cardin, Pekin'de 6 hafta süreyle Fransız modasını sergiledi. Bu olayda şaşılacak bir yan, hele 900 milyonluk bir

ülkenin bin yıllık iç gelişiminde ele alınacak bir özellik yoktur denebilir. Oysa çok değil 10 yıl öncesini bir düşünmek için, yuvarlanılan çıkmazın derinliğini göstermek için, bundan daha anlamlı bir olay bulunamaz. Dansetmenin, parkta sevgilisiyle el ele çiçek koklamanın artık ayıp ve yasak sayılmaması kadar anlamlı ve ilginç... Tüpte yetiştirilmek istenen Maozedung düşüncesinin insanı öldü. Çinlilerin de gerçek insan, giyinen, yiyip içen, danseden, sevişen insanlar oldukları —nihayet— kabul edildi. Kültür Devriminin ileri sürdükleriyle karşılaştırılınca bu nokta önemli bir kazanım olarak ortaya çıkmaktadır.

28 Kasım 1978'de ilk kez Liu Şaoşi'nin adı resmi basında herhangi bir kötüleyici sıfat kullanılmaksızın anıldı. Gene, yılın sonlarına doğru «istikrar ve düzen» baştacı edilen sloganlar oldu.

Daha çok kısa bir süre öncesine değin «yaşasın proletarya diktatörlüğü!» nidalarıyla inleyen kalabalıkların «Demokrasi isteriz» diye alanlara toplanması atılan adımların niteliğini ortaya koyuyor. Amerikan demokrasisini yeniden keşfeden Pekin yönetimi bu demokrasinin erdemlerinden yararlanılması gerektiğini vurguluyor.

Alanlardan yükselen «demokrasi» ve «özgürlük» çığlıkları, sosyalist ülkelerde demokrasi ve özgürlük olmadığı yolundaki yıllanmış burjuva propagandalarını haklı çıkarmayı amaçlıyor. Emperyalizmin bu çığlıklara yanıt vermesi olayın önemini daha da artırıyor. NATO Genel Sekreteri Luns, Sovyet tehdidi karşısında Batıyı Çin'e daha etkin biçimde yardım etmeye çağırıyor. Aslında Batı'nın ekonomik yardımını alabilmek için sosyalizme, bizzat Çin halkının sosyalizm mücadelesine ağır zararlar vermekten çekinmeyen Çin yöneticileri, idealist dünya görüşünden kaynaklanan yanlış kuramların, bilimdışı çözümlemelerin açmazını yaşamaktadırlar.

Oysa «İdealist yaklaşım», geride kalan Temmuz'dan beri sözde eleştirilmekte, Mao'ca ele alınmış olan bazı sorunların tamamlanması ve düzeltilmesi gereği vurgulanmaktadır. Bir özeleştiri olarak sevindirici gibi gelen bu «yeni» yaklaşım da bundan öncekilerden daha az «idealist» değildir. Çünkü Pekin'in yeni yöneticileri Mao Zedung düşüncesini Marksizm-Leninizm ile bir tutarak her ikisinde de aşılmış, hükmünü doldurmuş ilkelerin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu, Marksizm-Leninizmin revizyonundan başka birşey değildir ve yıllardır uluslararası işçi sınıfı hareketine karşı ve ÇKP içindeki sağlıklı unsurlara karşı pervasızca kullanılan «revizyonizm» suçlaması bu kez gerçekten yerine oturmakta, yeni Çin yönetiminin çizgisinde somutlaşmaktadır.

Bu bilimdışı kuram, dış politikada da kendisini göstermekte, Pekin yönetiminin emperyalizmle, uluslararası gericilikle aynı doğrul-

tuda, sosyalist ülkelere, kapitalist ülkeler işçi sınıfı hareketlerine ve ulusal bağımsızlık mücadelelerine karşı tavır almalarına yol açmaktadır. 1978 bu noktanın hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde açığa çıktığı bir yıl olmuştur. TİP Genel Başkanı Behice Boran bu gelişmeyi şöyle değerlendiriyor:

«Dünyada ilerici, demokratik, sosyalist barışçı güçlerle sömürücü, gerici, baskıcı, savaş kışkırtıcısı güçlerin böylece saflaştığı bir durumda, marksizm-leninizmin günümüzdeki temsilcisi olma iddiasındaki Çin dünya sosyalist sistemi yanında değil, savaş kışkırtıcısı emperyalist ülkeler yanında yer almaktadır. Emperyalizm safında bu yeralma ve o kamplа ilişkileri sıkılaştırma hali her geçen gün daha da açık seçikliğe kavuşmaktadır.

Geçen aylarda Çin'in dış dünyaya açılma siyasetinde yeni gelişmeler olmuştur. Bu açılma, Çin'in son yıllarda kabul etmiş ve uygulamaya koymuş olduğu politik çizginin tırmandırılması basamaklarından başka bir şey değildir... Bunun ilk belirtisi Çin-Japon anlaşması olmuştur. Bilindiği üzere devrimden önce Çin, Japon emperyalizmi nin nüfuz, genişleme alanı olmuştur. İç pazarı dar ve sanayii için dış ticarete —hammadde ve petrol ithaline ve mamûl mal ihracına— diğer kapitalist ülkelerden daha fazla bağlı olan Japonya için Çin geniş bir pazar ve değerli maddeler —örneğin petrol— kaynağıdır. Sovyetler Birliği ve sosyalist ülkeler topluluğu ile işbirliği edip bütünleşerek sosyalizm yolunda ilerleyecek yerde, ABD ve emperyalist dünya ile ilişkileri geliştirip bütünleşmeyi yeğleyen Çin de Japon teknolojisinden ve sermayesinden yararlanacaktır. Japonca ile Çin elbirliği ile güney doğu Asya'da hegemonya kurmak peşindedirler. Bu girişimlerinde ABD'nin onayına sahip olduklarından kuşku yoktur.

Çin'in dış politikadaki açılışının ikinci basamağı Çin lideri Hua Kuo Feng'in Romanya ve Yugoslavya'ya yaptığı ziyarettir. Ziyaretin bu iki ülkeye oluşu dikkat çekicidir. Yugoslavya'nın bir ölçüde de Romanya'nın diğer sosyalist ülkelerin dış politika çizgisinden farklı, burjuva basının «bağımsız» diye niteledikleri bir çizgi izledikleri bilinmektedir. Bu nokta dikkate alınınca, Hua Kuo Feng'in bu ayrılığı daha da genişletmek, bu ülkelerde ve dolayısıyla Balkanlar'da, tutunacak bir köprübaşı elde edebilmek hesabıyla bu ziyareti yapmış olduğunu tahmin etmek zor değildir. Rejim farkına, politika farkına karşın devletler arasındaki ilişkiler sürebilir, belli ölçülerde geliştirilebilir, ama dünya işçi sınıfı hareketinden ayrılmış ve sosyalist ülkeler birliğini bozmuş, dünya işçi sınıfı hareketini ve sosyalist sistemi baş düşman ilan etmiş bir ülke söz konusu olduğunda çok dikkatli davranmak, ne sosyalist ülkeler arasında, ne Balkanlar bölgesinde, Çin oyunlarına müsaade etmemek gerekir.

İran halkının Şah'ın demir ölçesine karşı koyduğu, Şah'ın da kanlı ökçesiyle halkı acımasızca ezdiği bir sırada Çin liderinin Şah'ı ziyaret etmesi, Çin'in ezilen halklara karşı, gerici gaddar yönetimlerden yana olan siyasetinin yeni bir belirtisidir.»*

Bütün bu gelişmeler ve gayretler semeresini verdi, ve 1978'in son günlerinde ABD, 1972'de kurulan ilk resmi temastan 6 yıl sonra, ÇHC ile diplomatik ilişkiler kurmaya karar verdi.

DÜNYA SOSYALİST SİSTEMİ

«Çağımız kapitalizmden sosyalizme geçiş çağıdır» sözü soyut bir söz değildir. 1979 yılı başlarında dünyamız bu geçiş sürecinin belli bir aşamasını yaşıyor. 1917'den beri sayıları sürekli artan bir dizi ülkede yüzmilyonlarca insan sosyalizmin kuruluşunda çalışıyor. Bu açıdan, sosyalizme geçiş süreci, gözümüzün önünde cereyan eden, etiyle kemiğiyle dokunulabilir, somut bir süreçtir.

Kuşkusuz bu süreç içine girmiş olan ülkeler değişik ulusal koşullardan hareketle yola koyulmuşlardır. Bu bakımdan, üretim güçlerinin gelişme düzeyi kadar üretim ilişkilerinde de her ülkenin somut tarihsel koşullarından kaynaklanan değişik özellikler bulunması doğal karşılanmalıdır. Ancak, bu özellikler, sosyalizme geçişin genelgeçer, evrensel yasalarını gözden kaçırmaya da hiçbir zaman yol açmaz. Bu yüzdendir ki marksizm-leninizm ilkeleri ışığında sosyalizmi kuran çeşitli ülkeler bu evrensel ilkelerde birleşmekte, bütün alanlarda aynı eğilimi paylaşmakta, aynı nesnel dayanışma içinde yer almaktadır. Bu ortak eğilim, bu nesnel dayanışma «Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi-KEYK» örgütünde somutlaşmıştır. KEYK'nın amaçları üç noktada toplanabilir: Sosyalist ülkelerin her birinde ekonomik kalkınmayı ve halkın refahını gerçekleştirmek; dünya sosyalist sisteminin güçlendirilmesi; ekonomik büyümenin başlıca unsuru olarak her ülkenin kaynaklarının en bilimsel, en akılcı, en verimli bir biçimde kullanılması ve değerlendirilmesi... Bu bakımdan KEYK'nin her yıl yaptığı toplantılar önem taşımaktadır.

İçe dönük çalışmalarda gözetilen başlıca hedef, topluluğa üye ülkelerin ekonomik gelişmelerinin sağlanması, sosyo-ekonomik sorunların birlikte çözümü, getirilen çözümlerde özellikle bilimsel ve teknolojik ilerlemenin sağlanması, sosyalist ekonomi kurallarının tek tek ülkeleri değil bütün üye ülkeleri kapsaması ve en önemlisi aynı anda ve birlikte kalkınmanın sağlanmasıdır. Yirmi yıllık bir geçmişe sahip, bu türden bir işbirliği somut adımlar atmıştır. KEYK'nin geçtiğimiz Haziran ayı içinde Romanya'nın başkenti Bükreş'te yaptığı 32

* 7. İl temsilciler toplantısında yaptığı konuşmadan.

toplantısı sosyalist ülkelerin önümüzdeki dönem gerçekleştirmek durumunda oldukları somut adımları belirlemiş ve bu anlamda bu işbirliğinin dönüm noktalarından birini oluşturmuştur. Toplantının en önemli kararları arasında, Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti'nin KEYK üyeliğine kabulü, üye ülkelerin ekonomilerinin geliştirilmesi, yaşama standartlarının yükseltilmesi ve barış ortamının geliştirilmesi doğrultusunda sosyalist ekonomik entegrasyonun geliştirilebilmesi için uzun vadeli programların hazırlanması kararları yer almaktadır.

Yukarıda sıralanan hedeflerin gerçekleştirilmesi için ilk anda atılacak adımlar da belirtilmiştir. Yine 32. toplantıda kabul edilen uzun vadeli programlardan en önemlisi enerji, akaryakıt ve hammaddeler ile ilgili olanıdır.

Sosyalist ülkeler topluluğunun dünya ticaretindeki payının yüzde 15 civarında olduğu ve yine aynı ülkelerin ekonomik büyüme hızlarının diğer kapitalist ülkelerinkinden daha hızlı olduğu gözönüne alınırsa; enerji, akaryakıt ve hammaddeye olan geniş gereksinimleri ortaya çıkmış olur. Bilindiği gibi sosyalist ülkeler bu alanda geniş kaynaklara sahiptir. Fakat bunlar şu veya bu açıdan tek başlarına yeterli değil. Bu alanlarda yeni yöntemler ve yeni kaynak arayışları var. Bunların arasında petrolden türetilen yakıtlarda tasarruf sağlamak amacıyla nükleer enerji santrallarının geliştirilmesi önemli bir yer tutuyor. Önümüzdeki beş yıllık dönemde bu santralların nerelerde kurulacağı ve kapasiteleri bile saptanmış durumda. Bulgaristan'daki Kozludui santrali, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde Bruno Leischner santrali ve Çekoslovakya'daki bir deneme santrali gerçekleştirilmesi düşünülen hedefler arasında. Küba'da dahil olmak üzere diğer sosyalist ülkelerde kurulacak olan nükleer santrallerin gücü 37 milyon kilowat'a ulaşacak. Enerji kaynakları arasında özellikle Polonya'da bulunan büyük kömür yatakları da var. Bu yatakların işletilmesi, kömür çıkarımının hızlandırılması ve termik santralların kurulması da programın kapsamı içinde. Elde edilen enerjinin üye ülkelere dağıtılması için var olan dağıtım şebekesinin yetkinleştirilmesinin yanında yeni dağıtım sistemlerinin kurulması öngörülüyor.

Diğer sanayi kollarında ise yüksek kapasiteli demir-çelik tesisleri, geniş kimya sanayi kompleksleri öngörülmekte. Bunların maliyetinin diğer sanayi yatırımlarından daha pahalı olması ve gerçekleştirilmeleri daha uzun zaman aldığı için üye ülkeler arasında sıkı bir işbirliği ve etkin bir planlama gerekiyor. Bu türden tesislerin toplum açısından olumsuz bir yönü de çevre kirlenmesini artırması ve doğayı tehdit etmesi. Bu alanda da etkin tedbirler alınmış durumda. Çevre kirlenmesiyle ilgili olarak yapılacak işbirliğine büyük önem veren KEYK Yürütme Komitesi 1977 Nisan ayında, sanayi artıkları ko-

nusunda araştırmalarda bulunacak ve bunun önlenmesi için gerekli donanımı üretecek bir komisyonun kurulmasına karar verdi. Çevre kirlenmesiyle ilgili araştırmalar yalnızca KEYK ülkeleri içinde sınırlı kalmıyor, farklı toplumsal sistemlere sahip ülkelerle her alanda olduğu gibi bu alanda da ilişkiler ve bilgi alışverişi geliştiriliyor. Sosyalist ülkelerin ekonomik gelişmelerine ve birlikte kalkınmalarına katkıda bulunması için kurulması düşünülen altyapı tesisleri arasında taşıma, iletişim ve bilgilenme sistemleri de bulunmaktadır. Bu yapının kurulmasıyla sosyalist ülkeler arasındaki ilişkilerin artacağı kuşkusuzdur.

Topluluğun içe dönük çalışmalarından başka bir de dışa yönelik çalışmaları var. Politik yumuşama yolunda sürdürülen çabalara ekonomik açıdan destek sağlayan bu çalışmalar farklı toplumsal sistemlere sahip ülkeler arasında eşitlik temeli üzerinde gelişiyor.

Sosyalist ülkelerle gelişmiş kapitalist ülkeler arasında metal sanayi, ağır makine sanayi ve otomotiv sanayi dallarında alışverişler çok üst düzeylere varmış durumda SSCB'den ihraç edilen sanayi mallarının dörtte birinin gelişmiş kapitalist ülkeler tarafından satın alınması buna bir örnektir. Enerji krizinin ortaya çıktığı durumlarda, kapitalist ülkelerin gereksinim duydukları hammaddeleri sosyalist ülkelerden alabilmeleri olanağı dünya çapında ekonomik bunalımın neden olacağı politik gerginliğin azaltılmasında önemli bir etkendir.

Sosyalist ülkelerin dış ekonomik ilişkiler ile ilgili bağları, kendi düzenli ve planlı ekonomileri tarafından belirlenmektedir. SSCB'nin mali kaynaklarının 1976-1990 döneminde iki katına ulaşacağı öngörüsü diğer sosyalist ülkeler için de geçerlidir. Bu türden bir artışın sosyalist ülkeler topluluğunun dünya ekonomisi üzerindeki etkisini artıracağı açıktır. Bu anlamda KEYK üyesi ülkelerin dünya ekonomik gelişiminde dengeleyici bir unsur olmaları işlevi artacak ve emperyalist tekellerin hegemonyası altında inleyen gelişmekte olan ülkelerin ve kapitalist ülkelerin emekçi sınıflarının mücadelelerinde önemli bir yer alacaktır.

KEYK'in sosyalist ülkeler arasında ekonomik gelişme açısından saptadığı hedef ve programları eksiksiz yerine getirmesi ve çoğu zaman aşması dışa yönelik çalışmalarında, yani toplumsal sistemleri ne olursa olsun, diğer ülkelerle karşılıklı çıkar, işbirliği ve eşitlik üzerine kurulu ekonomik ilişkilerin gelişmesinde aktif rol oynaması, kapitalist ülkeler temsilcilerini bu örgütün gücünü kabul etmek zorunda bırakmıştır. Fakat bu kabulleniş daha ileri gitmekte ve bu kişileri, ekonomik ve ticari bağların doğu-batı ilişkilerinde önemli bileşenler olduğu ve dünya barışının kalıcılığının sağlanmasında etkin rol oynadığını belirtmek durumunda bırakmaktadır.

Fakat tüm bu zorunlu kabullenişlerin yanında, karalama ve üye ülkeler arasındaki dayanışmayı bozma girişimleri sürdürülmektedir. Üyeliğe yeni kabul edilen Vietnam Sosyaiist Cumhuriyeti'nin KEYK ülkelerine «yük» olduğu teması, son günlerde emperyalizm tarafından işlenmektedir. Vietnam'daki sel felaketinden sonra, sosyalist ülkelerin maddi ve manevi anlamda bu ülkeye yaptıkları karşılıksız yardımlar bu saldırıyı da geri püskürtmüş ve tahrifat ve yalan üzerine kurulu emperyalist propagandayı boşa çıkartmıştır.

Sosyalist ülkelerin farklı toplumsal sistemlere sahip ülkelerle barış içinde birarada yaşama, her alanda uluslararası işbirliğinden doğan olanaklardan azami şekilde yararlanma politikası, barışın kalıcı kılınmasına uluslararası güvenlik ortamının güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Sosyalist toplum ülkelerinin ekonomik örgütlenme biçimi olan KEYK bu açıdan değerlendirilmelidir.

Sosyalizmin kuruculuğu ve ileri aşamalarının maddi ve teknik temellerini atan SSCB en ileri teknoloji düzeyinde insanlığa yeni ufuklar açma mücadelesini de sürdürüyor. 1978'de gerçekleştirilen uzun süreli iki uzay yolculuğundan ikincisinde Vladimir Kovalenov ve Aleksandr İvançenkov uzayda tam 140 gün kalarak rekor kırdılar ve 2 Kasım'da zengin deneyimlerle yeryüzüne döndüler.

Aralık 77'den Mart 78'e dek süren ilk uçuşla birlikte Salyut uzay gemisinde gerçekleşen uzay buluşması, uzay kamyonuyla getirilen araç-gereç ve öteki sosyalist ülkelerin araştırmacılarının da bu işbirliğine katılmaları, bu alanda gerçekleştirilen ileri ve olumlu adımlar oldu. Polonya, Demokratik Almanya ve Çekoslovakya ile gerçekleştirilen bu uzay işbirliği öteki sosyalist ülkelerde de sürdürülüyor. Bu uzun süreli uçuşların amacı, burjuva propagandasının ileri sürdüğü gibi Amerikayı geçmek ve dünya rekoru kırmak değildir. Kuşkusuz bu nokta da önemlidir ve sosyalizmin 60 yılda eriştiği yüksek teknolojik düzeyi vurgulaması bakımından üzerinde dikkatle durmaya değer. Ancak bu uzun süreli uçuşlar, insanın uzayda, alışmadığı o koşullar altında yaşayıp yaşamayacağının denenmesini, dayanıklığının ölçülmesini amaçlamaktadır. Bu bakımdan, ilk insanı, ilk kadını uzaya gönderen SSCB'nin bu başarısı, tüm insanlığa yönelik paha biçilmez bir hizmet olmuştur.

Yarımyüzyıla yakın bir savaştan sonra, birliğine ve bağımsızlığına kavuşan Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti 1978'de önemli adımlar attı. 1978, geçen yıl yapılan Vietnam Komünist Partisi IV. Kongresinin aldığı kararları uygulamaya konduğu ilk yıl olması bakımından önemliydi. Bu kararların iki yönü, birbirini bütünleyen iki ana doğrultusu vardı. Bunlardan birincisi Kuzeyi ve Güneyi ile bütünleşen bir Vietnam olarak ülkede sosyalist üretim ilişkilerini kurmak, ikincisi de,

bu ilişkileri daha önce kurmuş olan sosyalist ülkelerle birlikte enternasyonalizmin ilkelerini uygulamaktı. 1978'de bu iki doğrultuda da önemli adımlar atıldı.

Beş yıllık planın hedeflerinden biri, kuzey ile güney arasındaki kalkınma düzeyi dengesizliğini gidermek olarak saptandı. Bilindiği gibi kuzey, sosyalist büyük üretime geçişin ilk aşamalarında bulunuyor. Güneyde ise henüz küçük meta üretimi yaygın durumda. Uzun işgal yıllarının kalıntılarını her yönüyle temizlemek, VSC'nin gündemindeki ilk sorunlardan biri. Bu alanda, ticaret sektörünün kamulaştırılmasına girişildi. Makina sanayiine, tarımı modernleştirme hedef olarak gösterildi. Beslenme ve hafif sanayi için gerekli makinaların üretimine öncelik verildi.

Planlı ekonomiye geçiş, bölgeler ve sektörler arası uyumu sağladığı gibi ülke ekonomisinin bütünü ile planlı bir işleyişi olan KEYK'le bütünleşmesine de olanak verdi. Böylece hem iç hem dış gelişmelerin bütünlüğü sağlanmış oldu. 29 Haziran'da KEYK'e tam üye olan Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti, 3 Kasım'da SSCB ile proletarya enternasyonalizmi temelleri üzerine kurulu 25 yıl süreli bir Dostluk Anlaşması imzaladı.

1978, Küba ekonomisi için, KEYK çerçevesinde gerçekleşen uluslararası sosyalist işbölümüne biraz daha yaklaşma yılı oldu denebilir. Ekonominin yönlendirilmesinde kalkınma planlarının hazırlanmasında sosyalist ülkelerin deneyimleri ve teknik yardımları yanında büyük sanayi yatırımlarının gerçekleştirilmesinde maddî yardımları da sözkonusu.

Dış ticaretin yarıdan fazlasını SSCB'yle yapan Küba 1977/1978 yılında 4000 öğrenciyi Sovyetler Birliği'ne gönderdi.

1978 yılı, geçen yıl yoğunluk kazanan bir gelişmeye de tanık oldu: Toplum yaşamının her kesiminde Parti'nin oynadığı rolün giderek artması ve belirleyici duruma gelmesi. Proletarya enternasyonalizminin gereklerini yerine getiren sosyalist Küba, Moncada taarruzundan 25 yıl sonra Angola'da, Etyopya'da ulusal bağımsızlık ve sosyalizm için çarpışan ilerici güçlerin yanında yer alıyor. Bu kararlı tutum Küba'ya tüm dünyada haklı bir saygınlık kazandırıyor. Bağlantısızlar Konferansı'nın 1979 yazında Havana'da toplanma kararı alması bu saygınlığın yeni bir belirtisidir.

Geride bıraktığımız yılın temmuz-ağustos aylarında XI. Dünya Gençlik Festivali Havana'da yapıldı. Barış, demokrasi, dünya halkları arasında dostluk ve dayanışma için dünyanın dört bir yanından gelen onbinlerce genç Küba başkentinde toplandı. Sosyalist Kübanın barışsever ve mücadeleci gençliği kusursuz bir örgütlenme ile geleneksel bir konukseverlik örneği verdi.

Emperyalizme ve gericiliğe karşı savaşan halklara, enternasyonalist bir anlayışla yardım eden Küba bu bakımdan bağlantısız ülkeler içinde git gide itibar kazanıyor. Geçtiğimiz yıl yapılan bağlantısızlar toplantısında, Küba'nın gericiliğe ve emperyalizme karşı verdiği mücadele ve kazandığı saygınlık nedeni ile bu yıl toplantının Havana'da yapılması kararlaştırıldı.

1978 yılı içindeki belli başlı gelişmeleri böylece özetlemeye çalışırken iki toplumsal sistemin insanlığa sunduğu iki ayrı seçeneğin tüm açıklığı ile git gide daha geniş kitlelerin gözünde somutlanmaya başladığını söyleyebiliriz. Bir yanda her türlü adaletsizlik, gerilik, cehalet, bölgesel savaş kışkırtmaları ve yeni kitle imha silahlarıyla emperyalist sistem; diğer yanda tüm alanlarda insanlığa daha iyi bir gelecek hazırlayabilmenin coşkulu ve başarılı mücadelesini veren sosyalist sistem.

BM. 1979 yılını 'Dünya Çocuk Yılı' olarak ilan etti. Çünkü emperyalist kampta başta geri kalmış halkların olmak üzere, işçi ve emekçi çocuklarının büyük çoğunluğunu, belirsiz bir gelecek, bunalımlı bir yaşam ve sayısız sorunlar beklemektedir. Ve çözüm, bugünün çocukları olan yarının gençleri elinde bugünden hazırlanan zor koşullarda yapılan mücadeleler içinde bulanacaktır. Ne var ki, Sosyalist sistem, uluslararası işçi sınıfı hareketi ve ulusal kurtuluş hareketleri arasındaki birlik ve dayanışma emperyalizmi kaçınılmaz kaderine doğru her yıl biraz daha itiyor. 1978'deki başlıca gelişmeler de bunun yeni kanıtları olmuştur.

UNUTMAYACAĞIZ, FAŞİZMİ EZECEĞİZ

SOSYALİST BİLİM ADAMI NECDET BULUT

Güney GÖNENÇ

Necdet Bulut'u faşist infaz mangalarının saldırısı sonucu 8 Aralık'ta yitirdik.

Onun yaşamında bilim adamlığıyla sosyalizm savaşçılığı içiçeydi, birbiriyle bütünleşmişti. Bitmek bilmez enerjisi, tüm çevresindekilere örnek çalışkanlığıyla kısa yaşamının her gününü, her anını bilimsel çalışmaya ve sosyalizm yolunda örgütlü mücadeleye vermiş bir arkadaşımızdı Necdet.

Bulut 1960 Ekim'inde İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Jeofizik Bölümü'nü bitirdi. 1961-62'de MSB Araştırma-Geliştirme (ARGE) Başkanlığında askerliğini yaptı. Bilgisayar konularına ilgisi ARGE'de bir yıl süreyle katıldığı «stok kontrol sorunlarının bilgisayarla çözülmesi» komisyonu çalışmalarıyla başlar. 1963 başından 1969'a kadar IBM Şirketinde sistem mühendisi olarak çalışan Bulut bu arada Londra'da konusu ile ilgili kurslara katıldı; Ankara ve İstanbul-İzmir-Zonguldak'ta bulundu. IBM'de çalıştığı süre içinde «Dünyanın hiç bir köşesindeki çalışma biriminde sendika kurdurmaz»lığıyla ünlü bu şirkette Bilgi İşlem İşçileri Sendikası'nın kurulmasına öncülük etti. 1967 başlarında Türkiye İşçi Partisi'ne üye oldu, Partinin örgütlenme ve eğitim çalışmalarına katıldı, köy ekiplerinde görev aldı. Onun 1968'de Ignazio Silone'nin Fontamara'sını SBF Öğrenci Derneği için oyunlaştırdığını ve eserin Türkiye'deki yayıncısı Toplum Yayınevi ile «gelir getirdiği takdirde bu gelirin TİP'e verilmesi» kaydını içeren bir anlaşma imzaladığını da biliyoruz.

Necdet Bulut 1969 Mayıs'ında ODTÜ Elektronik Hesap Bilimleri Bölümü'ne programcı olarak girdi. Kısa sürede yetenekleri ve çalışkanlığıyla kendini tanıttı, aynı yılın Kasım'ında öğretim görevliliğine

atandı. 1970 Şubat'ında ABD'de Indiana Eyaleti'nin West Lafayette kentindeki Purdue Üniversitesine giderek doktora çalışmalarına başladı. 1972 Haziran'ında bilgisayar bilimleri dalında yüksek lisans, 1973 Ağustos'unda yine aynı dalda doktora derecesi aldı. Üzerinde çalıştığı konu «yazılım fiziği» konusudur. Doktora hocası M.H. Halstead'le birlikte bu konuyu bilim dünyasına ilk kez sunanlardan biri oldu. (Halstead, 1977'de yayımladığı «Elements of Software Science» adlı kitabında konuya Necdet'in katkılarından övgüyle sözeder). Bulut 1974 Haziranı'na kadar Purdue Üniversitesinde Yardımcı Profesör olarak çalıştı, bu sürede yazılım fiziği konusundaki araştırmalarını sürdürdü. 1974 Haziran'ında ODTÜ'de öğretim üyeliğine dönen Bulut aynı yılın eylülünde yardımcı profesörlüğe yükseldi. 1974 sonunda Libya Tripoli Üniversitesinin daveti üzerine Trablusgarp'a gitti, bilgisayar edinilmesi ve bilgisayar bilimleri eğitimi konularında danışmanlık yaptı.

Necdet Bulut'u 1975 Şubat'ında ODTÜ Bilgisayar Merkezi'nin yönetmeli olarak görüyoruz. On binden fazla öğrenciye, bine yakın öğretim üyesine, pek çok ünlversite dışı kuruluşa hizmet veren ve Türkiye'nin en büyük Bilgisayar Merkezi olan ODTÜ Bilgisayar Merkezi'nin yönetmeni olarak Bulut, bir yandan konuya hakimiyeti, bir yandan sonsuz enerjisi, ama en başta insan ilişkilerindeki başarısı ve demokratik tutumu ile tanındı, sevildi, saygı uyandırdı. Merkezin (ve tüm ODTÜ'nün) çalışanları için Necdet, her türlü sorunlarında yardımcı olan, dertlerini rahatça açabilecekleri, güvenebilecekleri gerçek bir dosttu. Bulut ODTÜ çalışanlarının sendikalaşma mücadelesine de büyük katkı koydu.

Bulut 1975'te Los Angeles'te Güvenlikli Yazılım Bilimsel Kongresine, aynı yıl Frankfurt'ta Zaman Paylaşımlı Bilgisayar Kullanımı Konferansına, 1976'da Uluslararası Bilgi İşlem Federasyonu'nun (IFIP) düzenlediği Varşova Uluslararası Bilgi İşlem Kongresine katıldı.

1977 Şubatı başında kendi isteğiyle Bilgisayar Merkezi Yönetmenliğinden ayrılan Necdet Bulut, 14 Şubat'ta Hasan Tan'ın ODTÜ Rektörlüğüne getirilmesiyle başlayan yoğun mücadele döneminde en ön saflarda mücadele verdi. Bilgisayar Merkezi yönetmenliğine hakkında yolsuzluktan soruşturma açılmış bir faşist ambar memurunun atanması, Merkez'de çalışanların tümünü oluşturan 26 kişinin işlerine bir günde son verilmesi, 700 dolayında komandonun «işçi» adı altında Üniversiteye alınması, bunların estirmeye çalıştıkları terör havası, öldürülen işçi ve öğrenciler, öğretim üyelerine yapılan saldırılar... En zor koşullarda bile durmaksızın yürütülen mücadelede Necdet'i bildiri basarken, bülten dağıtırken; toplantılarda, yürüyüşlerde, açık oturumlarda, basın toplantılarında, gazetelerde, haber ajansların-

da, demokratik kuruluşların düzenledikleri forumlardan milletvekilleriyle yapılan toplantılara kadar her yerde görmek mümkündü. Bu bunalımlı dönemde Necdet yardımcı profesörlerin temsilcisi olarak ODTÜ'nün en yüksek akademik organı olan Üniversite Konseyi'nin üyeliğine seçildi. Öğretim üyelerinin demokratik üniversite mücadelesine bir yıl süreyle bu boyutta da katkı koydu. Haziran 1977 Genel Seçimlerinde Bulut TİP İzmir milletvekili adayı idi. TİP'nin İzmirdeki seçim çalışmalarında en önde yer aldı.

Necdet Bulut ODTÜ'deki öğretim çalışmalarının yanısıra 1977 sonundan başlayarak TODAİE Sevk ve İdare Yüksek Okulu'nda «Bilgi İşlem Sistemleri» dersini verdi. Bu dersin kitabını hazırlamaktaydı, ne yazık ki bu çalışmayı tamamlayamadı. 1978 başında Karadeniz Teknik Üniversitesinden Temel Bilimler Fakültesinde «Doğrusal Programlama» dersini vermek üzere davet edildi. Temmuz'dan başlayarak da ODTÜ'den izinli olarak KTÜ Elektronik Hesap Bilimleri Enstitüsünde görev aldı, Bilgisayar Merkezi'nin yöneticisi oldu. Necdet hızla bu merkezin kuruluşunun yoğun çalışmaları içine girdi. Sistem seçimi, ihaleler, bina projeleri... Sürekli önüne çıkarılan bürokratik engeller... Necdet, Merkez'i insangücü, fizikgücü, fiziksel gerçekleştirim, donatım, kitaplık gibi çeşitli alanlarda 5-6 ay gibi kısa bir sürede adeta yoktan var etti.

Bu arada Bulut'un Sayıştay'da Bütünleşik Bilişim Sistemi geliştirme çalışmalarını da anmalıyız. Necdet'in başkanlığında bir ekip çalışması sonunda 1976 Haziran'ında iki ciltlik ön olurluk raporu hazırlandı. Yine onun başkanlığındaki bir ekip çalışmasının ürünü de «Türkiye Bilgi İşleme Merkezleri Kılavuzu» adlı kitaptır. Necdet ayrıca Ziraat Bankası'nda danışman olarak bilişim sistemi geliştirme çalışmalarına katılmaktaydı.

Çeşitli üniversitelerdeki öğretim üyelerini bir demokratik kitle örgütünde birleştirmek üzere yapılan çalışmalarda Necdet başından beri yer aldı. Uzun ve yorucu bir hazırlık döneminden sonra 1975 Mayıs'ında kurulan Tüm Öğretim Üyeleri Derneği'nin (TÜMÖD) Kurucu Yönetim Kurulunda Genel Yazman'lık görevini üstlendi. Özellikle örgütlenme konusunda yoğun çalışmaları oldu. TÜMÖD'ün Mart 1976'daki 1. Genel Kurulunda yeniden Genel Yazman seçildi, Mayıs 1976'da düzenlenen Yüksek Öğretim Sorunları Seminerinin hazırlık çalışmalarında görev aldı. Trabzon, Ankara, İstanbul, Adana şubelerinin kuruluşunda büyük katkıları oldu. Onun çok sevineceği bir haberi, Eskişehir Şubesinin kuruluş haberini onu kaybettiğimiz gün aldık.

Necdet Bulut'un teknik elemanların örgütlü mücadelesine katkısı Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED) işleyişi içinde oldu, Nec-

det 1976-78 arasındaki iki yıllık dönemde TÜTED Merkez Yönetim Kurulu üyesi olarak çalıştı. Haziran 1978'de toplanan 4. Genel Kurul'da da Genel Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmişti. Aramızdan ayrıldığında bu görevde bulunuyor ve Trabzon Şubesi'nin kuruluş hazırlıklarını yürütüyordu.

Ülkedeki bilişimcileri örgütleyen Türkiye Bilişim Derneği (TBD) çerçevesi içinde de etkin görevler üstlenen Bulut 1975-76 döneminde TBD'nin Genel Başkanı olarak çalıştı. TBD'ye yalnızca sınırlı bir kesimin değil, bilişim alanındaki tüm çalışanların üye olabilmelerini sağlayan tüzük değişikliklerinin gerçekleştirilmesinde önemli payı oldu.

Bulut, mesleği yönünden yakın ilişkide bulunduğu Elektrik Mühendisleri Odası'nın «Bilgisayar ve Ülkemizdeki Kullanımı» konulu dizi panellerinin vazgeçilmez konuşmacısıydı (Nisan 76 İstanbul, Ekim 76 Ankara, Aralık 76 İzmir, Mayıs 78 Trabzon). Bu panellerde onun teknik konuları geniş dinleyici kitlelerine yetkin bir biçimde ve akıcı bir dille aktarmadaki üstün başarısına tanık olmuştuk. Aralık 1978 başında aynı diziden Seydişehir Paneline, Ocak 1979'da da Adana ve Gaziantep panellerine katılacaktı. Olmadı.

Necdet Bulut'un Ekim 76 — Şubat 77 Sisag grevindeki çabalarını ve gösterdiği özverili dayanışma örneğini de burada anmalıyız.

Tüm bu çabalar arasında, çeşitli dergilerde, Milliyet ve Vatan'da yazıları çıkıyor; kongre ve konferanslara tebliğ yetiştirecek, panellere, açık oturumlara konuşmacı olarak katılacak zamanı buluyordu. Son bir yıldır Yurt ve Dünya'ya «Bilimsel-Teknolojik Devrim» konusunda bir makale hazırlamanın yoğun çabası içindeydi.

Şimdi durup da geriye doğru bakınca kişinin ilk tepkisi bu denli yoğun bir çalışmayı Bulut'un kısa yaşamına nasıl sığdırdığına şaşmak oluyor. Onun örgütlü mücadeleye inancını, bitmek bilmez enerjisini, çalışma verimliliğini bilenler için aslında şaşılacak bir şey yok. Hem sürekli eylem içinde yer alan; hem sürekli okuyan, bilgisini geliştiren; hem de durmadan üreten, bilgi ve bilincini kitlelere taşıyan üçlü bir sürecin içinde oldu hep Necdet. Bir bilim adamı olarak topluma; işçi emekçi kitlelere karşı sorumluluğunun bilinci içinde yaşadı, çalıştı, mücadele verdi. Bir yazısında şöyle diyordu:

> İster adsız bir bilim emekçisi isterse büyük keşiflere, gelişmelere yön veren ünlü bir kişi olsun, gerçek bilim adamı, «Ben bana sunulan bilimsel sorunlara eğilirim, onların çözümü ile ilgilenirim. Bu çalışmaların sonuçlarının nasıl kullanılacağı beni ilgilendirmez» diyebilir mi? Dese bile, bu onu yaratıcılarından olduğu kötü sonuçların sorumluluğundan kurtarır mı?

Bu sorulara doğru yanıt verebilmek için bilim adamının bilimi kimler için geliştirdiğine eğilmek gerek. Yani bilim adamının hangi sınıfların çıkarına hizmet ettiği sorusudur asıl yanıtlanması gereken.

(«Bilim Adamının Sorumluluğu», Vatan, 14 Aralık 1977)

Sözü, Boran'ın 10 Aralık 1978 günü onun için söylediklerliyle bitirlyorum: «Bilim adamı olarak görevinin yalnızca kendi bilim dalındaki çalışmalarıyla bitmediğinin bilincindeydi. 1960'lı yıllardan beri işçi sınıfımızın polltik hareketinin; işçi, emekçl kitlelerin kurtuluş mücadelesinin içindeydi.

Onurlu bir hayat yaşadı, onurlu öldü.»

Türkiye İşçi Partlsi Genel Başkanı Behice Boran'ın Necdet Bulut için Tandoğan alanındaki törende yaptığı konuşma:

Çok değerli arkadaşımız Necdet Bulut'a duyduğumuz derin saygıda elbet büyük, onarılmaz blr keder de var. Ama şimdi burada söyleyeceklerim onun yasını tutmak için değil. Eminim o da Istemezdl, ardından yas tutulmasını. Uğrunda can verdiği mücadelenln yürütülmeslni, nihai zafere ulaştırılmasını isterdl bizlerden. Bunu yapacağız. Necdet Bulut'u ve tüm devrim şehitlerini bu mücadelemizde ve nihai zaferlmizde yaşatacağız. Bunu yapmak ve başarmak kaçınılmaz görevimiz. Hem onlara karşı, hem kitlelere, halkımıza karşı görevimiz.

Bilime karşı da görevimiz. Faşist terörün bilim adamlarımızı ardı ardına hedef alması sebepsiz değil. Faşizm ve tümüyle gericilik, sömürüsüz, özgür ve eşit bir düzene düşman olduğu kadar, bilimin aydınlığına ve akılcılığına da düşmandır. Faşizm ve tümüyle gericilik, ancak bilgisizlğin, akıl dışılığın karanlığında, boğucu havasında uç verlp boy atabilir; toplumda sağlıklı, gürbüz, diri ne varsa kemirip çürütmek habisliğine koyulabilir. Faşizm ve gericilik nesnel gerçeklikten korkar. Çünkü nesnel gerçeklik faşizmden, gericilikten yana bir nltelikte, onların işine yarar nltelikte değildir. Bilim ise nesnel gerçekliği daha yakından, daha doğru yakalamak, saptamak ve anlamak peşinde koşar. Bilimde nesnellik, objektif olmak, tarafsızlık anlamına gelmez. Bilim tarafsız değlldir, taraftır. Bilim gerçekliğin, hakikatin tarafındadır. Bütün bllim tarihi gerçekliği, hakikati ortaya çıkarabilmek, yanlışı, yalanı ortadan kaldırmak uğraşı, mücadelesidlr.

Necdet Bulut arkadaşımız bunu anlamış ve yaşamında uygulamaya geçirmiş yetkin bir bilim adamıydı. Bilim adamı olarak görevinin yalnızca kendi bilim dalındaki çalışmalarıyla bitmediğinin bilincindeydi. 1960'lı yıllardan beri işçi sınıfımızın politik hareketinin, işçi, emekçi kitlelerin toplumsal kurtuluş mücadelesinin içindeydi. Onurlu bir hayat yaşadı, onurlu öldü. Örnek bir insandı.

Necdet Bulut arkadaşımızı son yolculuğunda derin bir saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

ODTÜ'de 11 Aralık 1978 günü yapılan Necdet Bulut'u anma töreninde Güney Gönenç'in konuşması:

Necdet Bulut'un hem günlük yaşamında, hem tüm yaşamını dolduran mücadelesinde en yakın arkadaşlarından biri olmanın onurunu ve sevincini taşıyorum.

Meslek yaşamımızda ODTÜ'de ve Trabzon'da birlikte olduk. Necdet'le Trabzon'da, elimizden geldiğince, artık klasikleşmiş «uçan profesör» kavramını yıkmaya, adam gibi ders verip adam gibi öğrenci yetiştirmeye çabaladık. Bunun yanısıra onun uzun yıllardır bir türlü edinilemeyen bilgisayarın getirtilmesi; Merkez'in zor koşulları içinde hemen kurulması için harcadığı insanüstü çabaya tanık oldum. Bilgisayar bugünlerde gemiye yüklendi, İstanbul'dan yola çıkarıldı; ne yazık ki Necdet gelip kurulduğunu göremeyecek. Bu arada üç aydır yönetiminde bulunduğu KTÜ Bilgi İşlem Merkezine onun adının verilmesi için gerekli işlemlere başlandığını öğrenmiş bulunuyorum.

Onunla TÜMOD'ün çetin kuruluş dönemini yaşadım. İyi ve güzel günlerde, zor ve karanlık günlerde hep birlikte olduk; Türkiye'nin aydınlık geleceğine olan inancını bir gün bile yitirmedi.

Ne koşullarda olursak olalım inancı ve kararlılığı hiç, ama hiç yitirmemeyi o bize öğrettl.

Sorunlara heyecanla, yürek sıcaklığıyla, ama bilinçle yaklaşmayı ondan gördük.

«Benim kafam var, mantığım var, bir konuyla karşılaştığımda düşünür doğruyu bulurum» biçiminde özetlenebilecek bireysel düşüncenin, bireysel davranışın çıkmaz sokaklarından sakınmayı ondan öğrendik.

Gerikalmış bir kapitalist ülkede namuslu bilim adamı olabilmenin, namuslu aydın olabilmenin gereklerini, kişiden istediği özverili yaşamı onda gördük, ondan öğrendik.

Güzel bir insandı. Gözlerinden hayat fışkırırdı. Yaşama, yaşanılmaya değer bir yaşama ne kadar derinden bağlıydı! Onu da, «Faşizm can havliyle son debelenmelerini yaşıyor» aldatmacasının beslediği sisli ortamda; sıranın kendilerine nasıl olsa gelmeyeceği umuduyla ya da sıranın kendilerine ne zaman geleceği korkusuyla yaşayanların görmezden gelmeye, gözlerden kaçırmaya çalıştıkları planlı faşist katliamın çarkları arasında yitirdik.

Tüm erdemlerinin, sevilen yanlarının yanısıra, ve bunların da kaynağı olarak, bence onun asıl erdemi, kimilerince görmezlikten gelinmeye, en azından geçiştirilmeye çalışılan yanı, yani sosyalistliği ve örgütlü mücadeleye inancıydı. Uzun süredir bu mücadele onun yaşamının ayrılmaz bir parçası olmuştu.

Necdet Bulut, içten, sıcak, alçakgönüllü bir dost; açıksözlü ve dürüst bir aydın; özverili ve çalışkan bir hoca; bildiklerini, öğrendiklerini topluma maletmeyi kişisel çıkarlarına basamak yapmaya hep yeğlemiş, bilim adamı olarak görevinin yalnızca kendi bilim dalındaki çalışmalarıyla bitmediğinin bilincinde bir bilim adamı; ve, hepsinin üstünde, ülkemizin karanlıktan kurtulup aydınlığa çıkması mücadelesinin, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin ancak ve ancak örgütlü bir biçimde verilebileceğine inanmış, kendini 20 yıla yakın süredir bu mücadeleye adamış yiğit bir sosyalistti.

Onurlu yaşadı, onurlu öldü.

Anısı önünde saygıyla eğiliyorum.

ANISINI MÜCADELEMİZDE YAŞATACAĞIZ

Ölümünden sonra Necdet'i anlatmak çok zor. Kelimeleri zor buluyorum. O'nun yaşama sevincini, insan sevgisini, insanı saran dostluk ve anlayışını, arkadaşlığını onu tanıyanlar hep bilir. Çalışkandı ve tanıdığım en enerji dolu insandı. Görevlerini en iyi biçimde yerine getirirdi. Ama daha da önemlisi, birçoklarımızın ihmâl ettiği, yer yer ayrıntı olarak gördüğü gönül alma, ilgilenme ve dostluğu, kimseden esirgemezdi. İnsanları candan severdi; saygı duyardı.

Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde faşist olarak bilinen bazı asistanlar bizimle birlikte Sahil Tesislerinde kalıyorlardı. Bir kısmı gerçek halk çocuklarıydı. Üniversite çevresindeki ortama girememiş, ezik ve kendilerine güvensizdiler. Faşistler onları aralarına almıştı.

Necdet, «onların asıl yeri bizim aramız» derdi. Birgün arabayla şehre giderken, birini karısı ve çocuklarıyla, vasıta bulmak için yürürken gördük. Necdet, «Onları alalım, şehre bırakırız» diyerek durdu. Necdet'in politik kimliğini biliyorlardı. Önce, niye durdular diye çekinerek baktılar. «Buyrun, sizi şehre bırakalım», dedi. Anlayamadılar, hiç beklemiyorlardı. Onları bıraktığımızda şaşkındılar, teşekkür edip ayrıldılar.

En çok istediği şey Parti Kartının olmasıydı. Ama konumu ve öğretim üyesi olarak vermesi gereken kavga ona Parti Üyesi olamamak fedakârlığını getiriyordu. Parti, Parti'nin verdiği görevler ve Parti ilişkileri söz konusu olduğunda çok hassas, itina ile tutulması gereken çok güzel birşeye dokunurcasına dikkatli, hata yapmaktan çekinen çocukça bir sevinç içinde olurdu.

Herkese olduğu gibi kendisine karşı da dürüst bir insandı. Kendini çok rahat eleştirebilirdi. Öyle ki, başkalarının kendisi hakkındaki yargılarını etkileyeceğini düşünmeksizin, onların farkedemeyecekleri eksikliklerini bile cesurca açıklardı. Birçok defalar özellikle Parti çalışmalarına ilişkin küçük bir hatasını hemen birlikte olduğu arkadaşları arasında eleştirir, «ben böyle yaptım, bunu yapmamalıyız arkadaşlar» derdi. Hatalı bir tavır gördüğünde bu tavrı, karşısındakinin kişiliğine saygı ve özen göstererek eleştirirdi.

Bulunduğu yere coşku ve huzur getirirdi, çevresini yüreklendirirdi. Güzel günlere umudunu hiç yitirmedi. Vefalı bir dost, çok iyi bir babaydı. Onun dört ay karısı ve yoldaşı olmak benim için büyük bir onurdur.

Neşe Bulut

Faşistlerin katlettiği altı Türkiye İşçi Partili sosyalistin cenaze töreninde TÜMÖD flaması arkasında Necdet'le beraberdik.

Alana kortejin tümünün girmesini bekliyoruz. Necdet içimizde en hareketli ve coşku dolu olanı. Bir yandan ortak sloganları en gür sesle haykırıyor, bir yandan da orada bulunup da tanışmayanları birbirlerine tanıştırıyor. Beş-on metre uzakta gözüme oğlu Yiğit Bulut ilişiyor. Genç-Öncü ile birlikte güvenlik görevlileri arasında yer almış. Ciddi, heyecanlı, kararlı. Necdet'e soruyorum gördün mü oğlunu, di-

yerek. Yanıtlıyor «hani nerede» ve ekliyor; «Kerataya kahvaltı bile yaptıramadık, sabah sekizde görev verdiler gecikmeyeyim diye fırladı evden». Ve oğlunun yanına gidiyoruz. Necdet, Yiğit'in omuzuna dokunuyor ve bırak geçeyim diyor. Yiğit bırakmıyor; «olmaz geçilmez». Sonra şu konuşmaya tanık oluyorum: «—Ama ben senin babanım, beni de mi bırakmayacaksın?» Yanıt «hayır, görevliyim bırakamam.» Necdet sarılıyor Yiğit'ine. Duygulu, coşkulu. Sonra dönüyoruz TÜMÖD saflarına. Necdet arkadaşlara oğlunu gösteriyor gurur dolu bakışlarla; «Gördünüz mü Yiğit'i, görev almış beni bile bırakmıyor» diyerek.

O gurur ve coşku dolu sıcak bakışlar yer ediyor belleğime. Sık sık anlatıyorum çevremdekilere Necdet'in o gururunu.

Yine Tandoğan alanındayız Necdet'e son saygı ve veda töreninde. Kürsüde TİP Genel Başkanı Behice Boran. «Çok değerli arkadaşımız Necdet Bulut'a duyduğumuz derin saygıda elbet büyük, onarılmaz bir keder de var. Ama şimdi burada söyleyeceklerim onun yasını tutmak için değil. Eminim o da istemezdi, ardından yas tutulmasını. Uğrunda can verdiği mücadelenin yürütülmesini, nihai zafere ulaştırılmasını isterdi bizlerden.» Ne kadar da haklıydı bu sözler. Çünkü kürsünün yanında, Yiğit'e gururla baktığı tam aynı yerde yine duruyordu Necdet, onun ay yıldızlı, çark-başaklı tabutu. Ama benim gördüğüm, belleğimdeki o oğluna gururla, sevgi ile, hayranlıkla bakan, yaşam ve mücadele heyecanı ile dolu Necdet'ti. Oğlu Yiğit'te oradaydı, Gencay Şaylan'ın arabasında. Ayağı alçılı, yüzü soluk, üzgün. Ama aynı kararlılıkla, inançla babasına, bir sosyalist mücadele arkadaşına son görevinde yine görev başında.

Raşit Kaya

Necdet Bulut 1971 öncesinde Türkiye İşçi Partisi Çankaya İlçesi üyesi idi. Çankaya İlçe Başkanı ve daha sonra Ankara İl Başkanı olarak, onun parti çalışmalarını yakından bilirim. 1961 ortalarında partiye başvuruşundan, ihtisas için yurtdışına gidişine kadar hep özverili, disiplinli, tutarlı bir üye oldu. İlçe çalışmaları içinde aktif görev aldı.

Necdet Bulut'a ait, onun mücadele anlayışını gösteren bir anımı iletmek istiyorum. 1968 yılında 'NATO'ya Hayır' Kampanyası için son derece yaygın bir bildiri dağıtım çalışması yapıyorduk. Bu arada aralarında benim ve Necdet'in bulunduğu ekibe Keskin ilçesinde görev verildi. NATO'nun halkımız için taşıdığı anlamı belirten parti bildirisini dağıtmaya başladık. Birkaç cadde ve kahvede bildiri dağıtım işini tamamladıktan sonra yeni bir kahveye girip aynı işi yapmaya başlarken polis ekipleri geldi. Zamanın AP iktidarının İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın emriyle kampanya sistemli olarak baltalanmak isteniyordu. Karakolda birkaç saat alakonduktan sonra gözdağı verilerek serbest bırakıldık. Ben ekip yöneticisi olarak karakoldan çıkınca arkadaşlara ne yapmamızı önerdiklerini sordum. İstiyordum ki çoğu genç üyelerden oluşan ekip, yapılması gerekeni kendi saptasın. İlk önce Necdet atıldı. «Yapmamız gereken tek şey» dedi, «hemen bildiri dağıtımının yarım kaldığı kahveye gidip, oradan başlayarak görevimize devam etmemizdir. Hem polise, hem yöredeki gerici güçlere Türkiye İşçi Partisini, Türkiye İşçi Partilileri durdurmanın, çalışmalarını engellemenin mümkün olmadığını göstermeliyiz». Bu öneriyi uyguladık ve görevimizi sonuna kadar tamamladık.

Parti kararlarının hayata geçirilmesini, Parti görevinin bütün engellemelere rağmen, aksatılmadan sürdürülmesini, daha ilk Partililik yıllarından başlayarak kendine ilke edinen Necdet Bulut'un uğruna can verdiği görevleri, mücadeleyi, onun bıraktığı yerden zafere doğru, başarıyla sürdüreceğiz.

Yalçın Cerit

Necdet Bulut'u 1967'de tanıdım. İlçe örgütünde aynı ekip içinde görevlendirilmiştik. Bu, son derece kendiyle barışık, partisi için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen, enerji dolu insanla birlikte yaptığımız çalışmaları o yıllara ait en iyi anılarım olarak saklıyorum. Bir an bile yüzünden eksik etmediği tebessümü, hoşgörüsü, geniş kültürü ile ekibimizin en başarılı, köy emekçileriyle en iyi diyalog kuran üyesi idi. Köy yollarında harabolan VW arabası ile yaptığımız yolculuk-

lar bütün ekip üyeleri için, her bir dakikası değerlendirilen önemli deneyimler oldu ve bunda Necdet'in büyük payı vardı.

Daha sonra aynı üniversitede birlikte çalıştık. Farklı bölümlerde görevli olduğumuz için, üniversite içi çalışmaları hakkında söz söyleyecek durumda değilim. Ama şunu rahatlıkla ifade edebilirim: Üniversite öğretim üyelerinin işçi ve emekçi sınıfların mücadelesinin dışına atılması, ya da ancak egemen sınıfların politikalarının bir aleti durumuna düşürülmesi yönündeki sistemli çabalara; üniversitelerde yaygınlaştırılmaya çalışılan «parti-dışı solculuk» eğilimine kendisini bir an bile kaptırmamış ender kişilerden biriydi. Kendi bilim dalında en başarılı olmayı, üniversite içi gelişmelerde aktif bir biçimde yeralmayı ve olanakları içinde parti mücadelesine omuz vermeyi bütünleştirebilmiş bir kişiydi. Bireyciliğin bütün görünümlerinden uzak kalabilen; yaşadığı dünyaya, halkına, aydınlık yarınlar için verilen örgütlü mücadeleye karşı sorumluluklarını bilen ve bunları en iyi şekilde yerine getiren bir partili-bilimadamı idi.

Kendisini en son birkaç ay önce gördüm. Uzun uzun Trabzon'da kendini bekleyen görevleri anlattı. Her zamanki gibi, devrimci bir iyimserlik içinde, çeşitli alanlarda başarılabilecek işleri sıraladı. Bu arada Bilim Yayınevi'nin yöneticisi olarak ben de yayınevi hakkındaki planlarımızdan, daha etkin bir çalışma için yayınevinin sermayesini artırmak gerektiğinden bahsettim. Birkaç gün sonra kendisinden bir mektup aldık. Zarfın içinde —nice yıllardır biriktirdiği kolayca tahmin edilebilecek— 50 bin liralık bir havale vardı. Bilim'e ortak olmaktan mutluluk duyacağını belirtiyor ve başarılar diliyordu.

Necdet Bulut'un yerini hiçbir anlamda doldurabileceğimizi sanmıyorum. O, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesi için olduğu kadar, sosyalist bir Türkiye'nin inşası için de büyük katkılarda bulunabilecek, olağanüstü yetenekleri ve özellikleri olan bir arkadaşımızdı. İdeolojik ve politik tutarlılığın, partiye bağlılığın, fedakârlığın ve bitmeyen bir enerjinin kişileşmiş örneği idi.

Onun ve Parti mücadelesi içinde kaybettiğimiz öteki arkadaşlarımızın bıraktığı büyük boşluğu biraz olsun kapatabilmek için görevlerimize daha sıkı sarılacağız ve mutlaka başarıya ulaşacağız.

Orhan Silier

5 Haziran Genel Seçimleri öncesi İstanbul'dan İzmir'e dönerken otobüste bütün gece düşündüklerimin bir bölümü Necdet Bulut'a ilişkindi. Merkez yoklaması ile milletvekili adaylarımızı tesbit etmiştik. Merkez Yönetim Kurulu toplantısı biter bitmez İzmir'e hareket etmiştim. Genç bir örgüt, genç bir üye yapısı ile seçimlere giriyordu. Daha önce seçim çalışmalarına katılmış bir avuç üyemiz vardı sadece.

İzmir üyeleri dışından listede aday gösterilen arkadaşlardan birini iyi tanıyordum. MYK'da birlikte çalıştığımız Özcan Keskeç arkadaşı. İkinci sırada Dr. Necdet Bulut vardı. Necdet Bulut «Partimizin uygun göreceği bir yerden aday olabileceğine» dair bir form doldurmuştu. Hakkında hiçbir bilgim yoktu, önceden tanışmıyorduk. Yalnız o zaman Ankara İl Başkanı olan Osman Sakalsız'ın «Çok iyi bir arkadaştır» dediğini biliyordum. Ve doğrusu öğretim üyesi, bilim adamı olan Dr. Bulut'un genç bir örgüt içinde nasıl uyum sağlayabileceğini endişe ile düşünüyordum. İzmir'e döndükten birkaç gün sonra Ankara'dan Özcan Keskeç telefonla aradı. Sendika'daki işlerini planladığını söylüyor ve İzmir'e geleceği tarihi bildiriyordu. «Necdet Hoca daha erken gelmeye çalışıyor,» dedi.

Necdet Hoca geldi. Karşılaştığımızda, hep aklımda kalan, sevinçle gülen aydınlık yüzünü gördüm. Birlikte çalışacağımız zor, yorucu bir dönem için ilk anda güven veren dost bir yüz.

Hemen kolları sıvadık. İlk bir iki propaganda toplantısında biraz tutuk, alışkın olmayan bir havadaydı Hoca. Aslında çoğumuz o havadaydık. Tutukluğu ilk atanlardan biri oldu. Bir ilçeye, köye ya da mahalleye gidip kahve toplantısı yaptıktan sonra eğer biraz erkence dönebilmişsek afişlemeye çıkıyorduk. Hoca, arabasının arkasına yapıştırıcı tenekelerini yerleştirir, birlikte çalışacağı ekibini bindirirken keyifle sorardı: «Bu gece bizim ekip 1000'i geçer değil mi?» Hoca 1000 biraz zor, epey geç oldu,» denince «Ama beş yüzü geçeriz değil mi?» der ve kendisi cevabını verirdi. «Geçeriz, geçeriz». Tükenmez bir enerji ile çalıştı kampanya boyunca.

Partiye olan güveni sonsuzdu. Bu güvenin getirdiği bir uyum içindeydi. Kızdığını, gücendiğini ve hele canının sıkılıp, moralinin bozulduğunu hiç görmedik. Birlikte gittiğimiz ilk kahve toplantısından önce bölgenin özellikleri, hangi konular üzerinde durulması ge-

rektiği hakkında bilgi verdiğimde dikkatle dinleyip not aldı. Konuşmasında bütün söylediklerimi özenle dikkate aldı. Bitirdiğinde sordu: «Nasıl Hoca, becerebildik mi?»

Bir iki gün içinde bütün partililerle kırk yıllık dost gibiydi. Sabah erkenden Partiye gelirdik, hemen bir yere gitmemişsek Hoca, o akşam yapacağı konuşmayı geliştirmeye, önceki konuşmasındaki eksiklikleri gidermeye çalışırdı. Birlikte değerlendirirdik önceki konuşmasını, o gün mutlaka daha iyi bir konuşma yapardı. Hoca'yı eleştirmek, ona öneride bulunmak çok kolaydı. Eleştiriyi bu kadar rahat karşılayan, bu kadar kendisi ile barışık az insan tanıdım.

Necdet Bulut'un gerçekten Üniversitede hoca olup olmadığını soran çok oldu. Köylerde, ilçelerde «Yok canım, Üniversite hocası böyle olur mu?» sözlerini çok duyduk. Burjuva bilim adamlarının o yabancı, uzak havasını; soyut, cansız sözlerini bilenler ve bunu genelleyenler için Necdet Hoca gerçekten «Üniversite Hocası» olamazdı.

Yaşamını işçi sınıfına adamış, bilim adamı olmanın getirdiği bütün bilgisini toplumun kurtuluşu için kullanan Bulut'u burjuva bilim adamlarından ayıran kalın çizginin yanında ayırdedici bir özellik daha vardı. Toplumsal kurtuluşun işçi sınıfının partisi, Türkiye İşçi Partisi ile gerçekleşeceğini bilincine kazımıştı. Bu bilinçle bütün seçim çalışmaları boyunca bir 'SIRA NEFERİ' oldu. Bir ağabey, herkes için sıcak bir dost, örnek bir sosyalist olduğu kadar da «sıra neferi» idi. Hiç bir işe üşenmedi, küçümsemedi hiç bir görevi.

Ege Üniversitesi'ne gidip, TÜMÖD örgütlenmesinden tanıdığı öğretim üyelerini dolaştı, neden Türkiye İşçi Partisi'ne oy vermek gerektiğini anlattı. Tütüncü köylere gitti, tütündeki sömürüyü ve kurtuluş yolunu anlattı. Ekibinin şoförlüğünü bıkmadan sürdürdü. İşçilerle sendika meselelerini tartıştı. Örnek sosyalist kişiliğinden gelen güzel, aydınlık iyimserliğini hiç yitirmedi. Bazen çok iyi olmayan bir toplantıdan dönerken takılırdı: «Hoca, galiba ikinci milletvekilini çıkarmak için epeyce zorlanacağız.» Torbalı ilçesinde başarılı bir toplantıdan dönerken gene takılmıştı: «Başkan, biraz daha gayret etsek de üçüncüyü de çıkarsak olmaz mı, Vedat Pekel'e ayıp olmasın. «Vedal Pekel üçüncü sırada adaydı.

İzmir'den çok şey öğrenerek ayrıldığını söylerdi. İzmir de ondan çok şey öğrendi. Seçimlerden bir gün önce oy kullanmak için Ankara'ya giderken onu aydınlık bir yüzle uğurladık. Mezarına bir avuç toprak atarken acımız ve öfkemiz bizim yüzümüzün onunki kadar aydınlık olmasına izin vermediyse bizi herzamanki gibi hoşgörsün.

Gündüz Mutluay

Bir gece geç vakit telefon çaldı. Necdet telefonun öbür ucunda, —merhaba bile demeden— çok heyecanlı bir sesle «Güney, çabuk Nazım'ın Tüm Eserleri'nin ikinci cildinin 203 üncü sayfasını aç» diye bağırıyordu. Dediği yeri açtım, Nazım'ın Russak'tan çevirdiği «Jacquard Makinasının Çiçekleri» şiiriyle karşılaştım. Necdet'le üç kez birlikte verdiğimiz «Bilgisayar ve ülkemizde kullanımı» panellerinde sık sık adını andığımız J.M. Jacquard, Fransız Devrimi sıralarında ilk kez «delikli kart»ı bulan ve bu yolla istenen desenlerin, «çiçeklerin» kumaşta otomatik olarak dokunmasını sağlayan bir dokuma işçisi. Necdet'le söyleşilerimizde bilgisayarların gelişmesinde çok önemli bir katkı oluşturan delikli kartın bulucusu Jacquard'dan hep konuşurduk. Necdet şiire rastlayınca o denli heyecanlanmış, öylesine sevinmişti ki ilk işi telefona sarılmak olmuştu. «Hemen Ansiklopedi'yi aç, bana Jacquard'ın yaşamını olduğu gibi yazdır» dedi, isteğini hemen yerine getirdim. O gece hiç uyumamış, bu konuda bir makale yazmış. Ertesi gün çocuklar gibi sevinçliydi, makaleyi önce bizlere okudu, sonra Vatan'a götürüp verdi. Onun en güzel —ve bildiğim kadarıyla sonuncu— yazısı olan bu makalenin son paragrafını buraya alıyorum:

Bir bilgisayarcı olarak haksız mıyım, Nazım ustada «Jacquard Makinasının Çiçekleri»ni görünce heyecanlanmakta? Dünün üretim faaliyetindeki bir buluş bize modern bilgisayarlara bilgi ve program vermenin aracını sağladı. Bugünün üretim faaliyetindeki buluşlar kimbilir ne güzel gelecekler yaratacak insanlar için...

Güney Gönenç

YURT DIŞINDAKİ TÜRKİYELİ İŞÇİLER II

Doğan ÖZGÜDEN

İŞÇİ DÖVİZLERİ KİME YARIYOR?

Yurt dışına gönderilen işçilerin tasarruf ettikleri dövizin Türkiye'nin dış ödemeler açığını kapatmada ve yatırımlarda kullanılması hesapları da yanlış çıkmıştır.

Oysa, tüm plan ve programlarda, işçi dövizleri «Türkiye'yi muasır medeniyet seviyesine ulaştırma»nın en önemli araçlarından biri olarak değerlendirilmiş bulunmaktaydı.

Özellikle 1970'lerin ilk yıllarında işçi dövizi transferlerinin çok artması, hatta bazı yıllarda Türkiye'nin ihracat geliriyle başabaş gitmesi, bu hesaplara dayanan hayalleri daha da artırmış bulunmaktaydı. (TABLO VII)

Bu verilere göre, son 17 yılda yurt dışına giden işçiler toplam olarak 8 milyar 246 milyon 909 bin dolar döviz göndermişlerdir. Ancak, 1972-74 yılları arasında 1 milyar dolar'ı aşan yıllık işçi dövizi transferi, 1976'dan itibaren düşüş göstermeye başlamıştır. Bu düşüş, yurt dışındaki işçilere «umut» olarak sunulan Ecevit Hükümeti'nin kuruluşundan sonra da sürmüş, Ecevit Hükümeti'nin «Türkiye'yi döviz darboğazından kurtarmak için yurt dışındaki işçilere bağladığı umutlar» da boşa çıkmıştır.

Nitekim, 1978 yılının ilk beş ayındaki işçi dövizi girdileri, bir önceki yılın aynı dönemine göre 83,5 milyon dolar geride kalmıştır. 1977'nin ilk beş ayındaki işçi dövizi girdileri 335 milyon 841 bin dolar iken, 1978 yılında 276 milyon 378 bin dolar'da kalmıştır. Oysa, 1978 yılı programında işçi dövizi girişinin on iki ayda 1,3 milyar doları

Tablo VII[30]
İŞÇİ DÖVİZLERİ VE İHRACAT GELİRLERİ
(milyon dolar)

Yıl	İşçi Dövizi	İhracat
1964	8	411
1965	70	469
1966	115	490
1967	93	527
1968	107	496
1969	141	537
1970	273	588
1971	471	677
1972	740	885
1973	1183	1317
1974	1426	1533
1975	1312	1401
1976	990	1960
1977	981	1753
1978 (ilk beş ay)	277	801

bulacağı hesaplanmış bulunuyordu. İlk beş ayda bunun ancak yüzde 21,2'si kadar döviz girişi kaydedilebilmiştir[31].

İşçilerin döviz transferi azalmaktadır, çünkü:

1. «Konuk işçi» statüsünden uzaklaşıp «yerleşik yabancı işçi» durumuna geçtikçe, Türkiyeli işçilerin de yaşam standartlarında, buna uygun olarak harcamalarında, alışkanlıklarında değişikliklik olmakta, özellikle küçük yaşta Avrupa'ya getirttikleri ya da Avrupa ülkelerinde doğmuş bulunan çocuklarının yaşları ilerledikçe harcamaları da artmaktadır.

2. Yine «yerleşik yabancı işçi» statüsüne geçtikçe, Türkiyeli işçiler, yıllarca geride bıraktıkları ailelerini ve yakınlarını da yanlarına almaya başlamakta, dolayısıyla onların harcamaları için Türkiye'ye para gönderme zorunluluğu ortadan kalkmaktadır.

3. Son yıllarda yabancı işçilere, geride bıraktıkları çocukları için, yanlarında bulunan çocuklara ödenenden daha az çocuk parası ödenmeye başlanması da, çocuklarını yanlarına getirtme eğilimlerini kuvvetlendirmiştir.

30) *Cumhuriyet*, 6 mart 1977 *TİB*, Temmuz 1978, s. 7 *Cumhuriyet*, 30.6.1978

31) *Milliyet, Avrupa Baskısı*, 28 Ağustos 1978.

4. Ve nihayet, Ecevit Hükümeti de, bütün vaadlerine rağmen, emekçi kitleleri tatmin edecek bir ekonomik ve sosyal program ortaya koyamadığı içindir ki, Türkiyeli işçiler, yıllarca alınteri dökerek biriktirdikleri tasarruflarının bir avuç kapitalistin çıkarları uğruna çarçur edilmemesi için, Türkiye'ye para göndermeye yanaşmamaktadır.

Hele DÇM hesaplarındaki tasarruflarının ileride döviz olarak ödenemeyeceği yolundaki endişeler, Türkiyeli işçilerin, Türkiye bankalarına para yatırmak yerine Avrupa bankalarına yatırmalarında büyük rol oynamaktadır.

Kaldı ki, şimdiye kadar yurt dışındaki işçilerin Türkiye'ye gönderdikleri dövizler de, dış ödemeler dengesi açığının kapatılmasında yararlı olmakla birlikte, yatırıma yöneltilmedikleri için; tüketim alanında harcanarak enflasyonist eğilimlerin güçlenmesine yolaçarak bir bakıma Türkiye ekonomisi için zararlı bile olmuştur. Zira, bir yılda 20 milyar liraya kadar yükselen işçi dövizi transferleri sonucunda, yurt içinde kalan aileler bunların büyük kısmını tüketim ihtiyaçları için kullanarak mal talebini artırmışlardır; dolayısıyla bu durum, fiyatların yükselmesine neden olmuştur. Gönderilen paraların yatırıma yöneltilmeyip Türkiye bankalarında durması dahi, son çözümlemede aynı enflasyonist etkiyi yapmıştır[32].

Şurası açık bir gerçektir ki, Türk Hükümeti'nin büyük umut bağladığı Türkiyeli göçmen işçilerin dövizleri, Türkiye ekonomisinden çok, bulundukları ülkelerin ekonomilerini güçlendirmeye yaramaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiyeli bir işçi, Avrupa'ya giderken, kendisinin yetişmesi için yapılan 40.000 dolarlık yatırımı da beraberinde götürmektedir. 18 yılda Avrupa'ya giden 1 milyon işçinin götürdüğü toplam yatırım ise 40 milyar doları bulmaktadır.

Bunun dışında, en ağır işlerde yıllardır çalışarak Avrupa kapitalistlerine milyarlarca dolarlık artı-değer sağlayan Türkiyeli işçiler, ayrıca kendilerine ödenen ücretin büyük kısmını yine bu ülkelerde tüketerek, tasarruflarını da yine bu ülkelerin bankalarına yatırarak, Avrupa kapitalizminin çıkarlarını katmerleştirmişlerdir.

«Almanların ünlü ekonomi dergisi **Capital**'in açıkladığına göre, Federal Almanya'da çalışan yabancı işçilerden piyasaya en fazla para bırakanlar, 4 milyar 800 milyon markla Türklerdir. Resmi rakamlara göre, 653.000 civarında olan Türkleri yılda 4 milyar 300 milyon markla Yugoslav ve İtalyanlar izlemekte, Yunanlılar 2 milyar 900 mil-

32) *Çarkbaşak*, 16 Eylül 1976, s. 15.

Tablo VIII[33]

1972 YILINDA TÜRKİYELİ İŞÇİLERİN ALMAN EKONOMİSİNE KATKILARI

1.	Ulusal gelir	609.300.000.000 DM
2.	Çalışan sayısı	26.800.000
3.	Türkiyeli işçiler	511.600
4.	Türkiyeli işçilerin geliri	7.324.066.000 DM
5.	Türkiyeli işçilere ulusal gelirden düşmesi gereken	7.557.588.00 DM
6.	Aradaki fark (Türkiyeli işçinin Almanyaya bıraktığı)	233.522.000 DM
7.	Toplam ücret farkı (1962-72)	3.186.480.000 DM
8.	Türkiyeli işçilerin Alman ekonomisine gayrisafi katkısı	11.625.444.000 DM
9.	Türkiyeli işçilerin toplam gayrisafi katkısı (1962-72)	38.636.933.000 DM
10.	Türkiyeli işçilerin Alman ekonomisine net katkısı	4.301.378.000 DM
11.	Türkiyeli işçilerin Alman ekonomisine toplam katkısı	16.367.805.000 DM

yon mark ve İspanyollar 2 milyar mark harcamaktadırlar. 1971 yılında sayıları 2 milyon 250 bin olarak saptanan yabancı işçiler yılda toplam 32 milyar mark kazanmaktadır. Bu paranın 9 milyarı çeşitli vergilere gitmekte, 5 milyarı ülkelerine transfer edilmekte, 19 milyarı ise Alman piyasasında harcanmaktadır. 1971'de yabancı işçiler 417 bin radyo, 265 bin televizyon, 247 bin pikap, 242 bin mutfak aleti, 11 bin fotoğraf makinesi, 166 bin elektrikli tıraş makinesi, 273 bin elektrik cihazlarından satınalarak, 1960 yıllarında hareketsiz bir durumda olan elektrik sanayiine büyük canlılık vermişler ve yeni araştırmalar yapılmasını sağlamışlardır.»[34]

Bir yıl sonra yapılan bir başka değerlendirmede ise şöyle denilmektedir:

«Almanya'da 700 bin işçimizin bulunduğu dikkate alınırsa ve ortalama aylık kazancın da 700 mark olduğu kabul edilirse, ortaya şu şekilde bir hesap çıkmaktadır: İşçilerimiz her ay 490 milyon mark kazanmakta, bunun yüzde 20'si olan 98 milyon mark yabancı bankalardaki hesaplarına yatırılmaktadır. Bu da yılda 1,5 milyar marka

33) *Yeni Ortam*, 22 Aralık 1973.

34) *Milliyet Avrupa Baskısı*, 17 Ekim 1972.

ulaşmaktadır. Son yıllarda sanayinin devleşmesiyle dünya ekonomisinde en sağlam paraya kavuşan Alman ekonomistleri, yabancı işçilere büyük şükran borçlu olduklarını bildirmektedirler. Son yapılan bir açıklamada, Alman ekonomisinde yabancı işçilerin yeri yılda 21 milyar markla işaret edilmiştir.»[35]

Gayrisafi katkı esas alınarak hazırlanan bir tablo ise, Türkiyeli işçilerin Alman ekonomisindeki yerini daha net olarak göstermektedir. (Tablo VIII)

Tabloda görüldüğü gibi, Türkiyeli işçilerin Alman ekonomisine yıllık toplam katkısı 16 milyar DM'ı aşmaktadır. Oysa Almanya'da çok sayıda kaçak Türkiyeli işçi de bulunmaktadır. Onlar da hesaba katılırsa, Türkiyeli işçilerin Alman ekonomisine katkıları daha büyük boyutlara ulaşmaktadır.

HALK SEKTÖRÜ VE TÜRKİYELİ İŞÇİ ŞİRKETLERİ

Bu kadar büyük bir potansiyeli Türkiye ekonomisine transfer edebilmek için gelmiş geçmiş Türk hükümetleri bugüne kadar çeşitli çabalar harcamışlardır. Bu çabalar, önceleri, «Türkiye'yi muasır medeniyet seviyesine sizler ulaştıracaksınız», «Vatan sizden hizmet bekliyor», «Vatanın savunması için Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı'na bağışta bulunun!» gibisinden işçilerin duygularına hitap eden teşvik edebiyatı şeklinde olmuştur.

Bu konuda, Avrupa'da Türkiyeli işçiler için özel baskı yapan Bâbıâli basını, yoğun bir propaganda yürütmüştür. Ancak başlangıçta sonuç veren bu duygu sömürüsü, zorlu yaşam ve çalışma koşulları içinde bulunan, sosyal ve sınıfsal gerçekleri giderek daha iyi kavrayan göçmen Türkiyeli işçiler için kısa sürede etkinliğini yitirmiştir.

İkinci aşamada, yurt dışındaki işçiler arasında özellikle başlangıçta yaygın bulunan «sınıf atlama», «burjuvalaşma», «küçük tasarruflarını kullanarak Türkiye'de küçük üretime geçme» eğilimlerini göz önünde tutarak, birtakım fırsatçıların gelişigüzel «işçi şirketleri» kurma gibi yollarla işçilere «hisse senedi satma» operasyonu başlamıştır.

Ancak, kurulan şirketlerin büyük kısmının kâğıt üstünde kalması, yıllardır döktükleri alınterinin karşılığının birtakım fırsatçıların ellerinde çarçur edilişinin işçiler tarafından somut olarak görülmesi, bu döviz transferi yolunu da tıkamıştır.

Bugün yurt dışında kurulan işçi şirketlerinin sayısı hakkında farklı rakamlar verilmektedir.

---

35) *Tercüman Avrupa Baskısı*, 27 Temmuz 1973.

Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınlanan bir incelemede halen yurt içi ve yurt dışında takriben 400 işçi şirketi kurulduğu ya da kurulma aşamasında olduğu bildirilmektedir. Bunlardan 160'ının inşaatları bitmiş ve bir kısım fabrikalar üretime geçmiştir. (TABLO IX)

Tablo IX[36]

TÜRKİYE'DE İŞÇİ ŞİRKETLERİNİN SEKTÖREL VE BÖLGESEL DAĞILIMI

Sektörler	Şirket sayısı	Bölgeler	İşçi sayısı
Tarım	1	İç Anadolu	61
Enerji	1	Ege	29
Madencilik	1	Marmara	24
Gıda sanayii	52	Karadeniz	18
İçki sanayii	7	Doğu Anadolu	11
Dokuma-giyim	19	Akdeniz	10
Orman ürünleri	11	Güney Doğu	7
Kâğıt	2		
Deri sanayii	7		
Plastik sanayli	1		
Kimya sanayil	5		
Gübre sanayii	1		
Araç-gereç	21		
Cam ve seramik	5		
Madeni eşya	7		
Demir-Çelik	1		
Elektronik	4		
Makine-imalât	3		
Deniz dışı Ms.	3		
Ambalaj	4		
İnşaat	3		
Hizmetler	1		

Bu şirketlerden 85'inin sermaye, yatırım durumları, ortak sayıları ve yaratılan veya yaratılacak olan iş sayıları TABLO X'da verilmiştir.

36) «Yurt Dışı İşçi Tasarrufları», *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1978.

Tablo X[37]
(milyon lira olarak)

	Şirket Sayısı	Esas Sermaye	Toplam Yatırım	Paydaş Sayısı	İş Sayısı
28	Gerçekleşmiş Proje	476,35	827,50	40.964	2.388
21	İnşaat halindeki proje	812,50	1.731,30	30.000	2.577
36	Teknik planlama aşamasında	814,30	1.280,70	20.000	3.000
	TOPLAM	2.103,15	3.839,50	90.964	7.965

(Kaynak : Bir bölümü **Statisticher Zwischenbericht zur Situation Turkischer Arbeitnehmergesellschaften,** 1976'dan alınmıştır.)

Görüldüğü gibi, toplam 90.964 işçinin ortak bulunduğu 85 şirkete yatırılan sermaye toplam olarak 2 milyar TL'nı ancak geçmektedir. Daha yukarıdaki verilere göre Türkiyeli işçilerin her yıl 1,5 milyar DM'ı Alman bankalarına yatırdıkları, 1 milyar DM kadar tasarrufu da Türkiye'ye gönderdikleri göz önüne alınırsa, senede 2,5 milyar DM, yani 30 milyar TL civarında bir birikim söz konusu olmaktadır. Oysa, bu tasarruflardan Türkiye'de yatırıma yöneltilen miktar 17 yıldan beri ancak 2 milyara ulaşmıştır ki, bu, bir yıllık tasarrufun yüzde 7'sini bile bulmamaktadır.

Yine Tablo'nun incelenmesi, 40.964 işçinin katılmasıyla kurulup üretime geçen 28 fabrikanın sadece 2.388 kişiye iş sağlayabildiğini göstermektedir. Toplam 90.000 işçinin kurduğu 85 şirketin hepsinin sağlayabileceği iş sayısı ise 7.963 olarak hesaplanmaktadır ki, işçi şirketlerinin işsizliğin büyümesini önlemeye katkıda bulunmasını, yurda dönüş yapacak işçilere iş sahası açmasını beklemek bu tempoyla bir hayaldir.

Bu gerçek, özellikle yurt dışındaki işçilerin yatırımları düşünülerek ortaya atılan «halk sektörü» ütopyasının da çıkmazını göstermektedir. Zira, mevcut bağımlı kapitalist düzende, ülkenin ve halkın çıkarlarından yana merkezi bir planlamaya tabi olmadıkça, bu şirketlerin, yurt dışındaki işçilerin ilgisini çekecek bir verimlilik düzeyine ulaşması mümkün değildir. Nitekim, üretime geçen 28 şirketten ancak

37) Ali Sait Yüksel, «Dış Tasarruflar ve Halk Şirketleri», *Cumhuriyet*, 8 Mart 1977.

4'ünün kâra geçebilmiş olması, bu çekicilik unsurunun olmadığını göstermektedir. İşçi dövizi girdilerinin düşmekte olması da bu tesbiti doğrulamaktadır.

Bununla beraber, Avrupa kapitalistleri, işçi şirketleri olayını kendi açılarından değerlendirmek üzere, son yıllarda benimsedikleri stratejiye uygun bazı girişimler içindedirler.

1973'te yoğunlaşan bunalımdan sonra, Avrupa kapitalistleri, yeni bir yatırım ve istihdam stratejisi benimsemişlerdir. Bu, Türkiye gibi geri ülkelerden işçi getirtip kendi işçilerinin ücretlerininkine yakın ücretler vermek ve sosyal harcamalarda bulunmak yerine, bu işçilerin kendi ülkelerinde ve o ülkenin ücret seviyelerine göre daha yoğun sömürülmelerini sağlamak üzere o ülkelerde yatırıma yönelmek.

Bu stratejinin uygulanmasında Avrupa kapitalistleri, kendi sermayelerinin işçi gönderen ülkelere kaydırılmasının yanısıra, yirmi yıldır çalıştırmakta oldukları göçmen işçilerin tasarruflarını o ülkelere «sermaye» olarak sokma hesabı içindedirler.

Bu tasarrufların «Avrupa kapitalistlerinin Orta-doğu pazarına egemen olmasını sağlayacak» alanlara yatırılması koşuluyla, Federal Almanya, Hollanda, Fransa gibi ülkeler, işçi şirketlerine bazı kolaylıklar ve kredi olanakları sağlama vaadinde bulunmaktadırlar.

«...Bunların kuracakları iş ve açacakları dükkânlar, yabancı sermayenin yapacağı üretim için, en küçük işletmelere kadar dağılan hazır bir marketing örgütü işlevini üstlenebilecektir. Türkiye'yi ziyaret eden Alman sanayici ve işadamı grubunun başkanı Dr. Sohl'un, gezi dönüşüne yakın yaptığı basın toplantısında —incelemeleri sırasında kendilerine telaffuz edilen bir sürü rakam içinden— hemen sadece Türkiye'nin 1995 yılında 96 milyonluk pazar potansiyeli oluşturacağını hatırında tutmuş olması elbette bir raslantı değildir.»[38]

Bunu yaparken, Alman kapitalistlerinin iki hesabı daha vardı:

Birincisi, esasen sayısını düşürmeye çalıştıkları Türkiyeli işçilerden tasarruf sahibi olanlarını bu yoldan ülkelerine dönmeye teşvik etmek.

İkincisi, Türkiye'ye Alman tekniğine ve standartlarına göre yatırım yapılmasını sağlayarak Alman donatım ve gereçlerinin Türkiye'ye daha çok girmesini sağlamak.

Nitekim, Frankfurter Rundschau Gazetesi, işçi şirketleriyle ilgili bir incelemesinde, bir şirketin yöneticisinin şu açıklamasını yansıtmıştır:

«Alman Hükümeti, şirketimizin bir proje araştırmasına yardım

38) *a.g.y.*

için 50.000 DM katkıda bulundu. Buna karşılık biz, Federal Almanya'dan 2.700.000 DM değerinde makine satınaldık.»[39]

Başbakan Ecevit de, 1978 Mayıs'ında yaptığı Brüksel seyahatinde, Avrupa sermayesinin yeni stratejisine uygun öneriler ve vaadlerde bulunmuştur.

Türkiye'nin Avrupa teknolojisi ile petrol üreten Orta-doğu ülkelerinin sermayesi arasında bir köprü durumunda bulunduğunu, bu ikisi arasında kurulacak bir sermayeler ittifakının Türkiye'nin ucuz hammadde ve insangücü kaynaklarını kullanarak verimli üretim yapabileceğini ve yine Türkiye'yi sıçrama tahtası olarak kullanarak ürünlerini Orta-doğu'da pazarlayabileceğini AET yöneticilerine ısrarla anlatmaya çalışmıştır.

Yine bu strateji çerçevesinde, Ecevit, Türkiye'ye yatırım yapılması şartıyla, Türkiyeli göçmen işçilerin AET ülkelerinde serbest dolaşım isteğinden vazgeçileceğini de müjdelemiştir.

Avrupa'da bulunduğu sırada Başbakan Ecevit bir adım daha atarak, serbest dolaşımları konusunda Avrupa kapitalistlerine ödün verdiği Türkiyeli işçilerden, biriktirdikleri dövizleri, Avrupa kapitalizminin yeni yatırım stratejisi çerçevesi içinde Türkiye'ye sermaye olarak kaydırmalarını istemiştir.[40]

İşçi dövizlerinin Türkiye'ye çekilmesi için Ecevit Hükümeti bu arada şu teşvik tedbirlerini de açıklamıştır:

1. İktisadi devlet kuruluşlarında yurt dışındaki işçilere hisse verilmesi,
2. Yapı kooperatiflerinde döviz karşılığı göçmen işçilere öncelik tanınması,
3. Türkiye'de yapılan motorlu araçların satımında, yurt dışındaki işçilere, bedelini dövizle ödedikleri takdirde, öncelik tanınması.

Daha önceki hükümetler tarafından tanınmış bulunan «dövize çevrilebilir mevduat — DÇM» hesaplarına ve vadeli döviz hesaplarına kur garantisi, bu hesap sahiplerine ve sermayenin üçte ikisi yurt dışındaki işçiler tarafından sağlanmış şirketlere bedelsiz ithal hakkı gibi teşvik tedbirleri de hâlâ yürürlüktedir.

Tüm bunlar Alman bankalarında yattığı söylenen 20 milyar DM'lık işçi tasarruflarını kıpırdatıp Türkiye'ye yöneltebilmek içindir.

GÖÇMEN İŞÇİ, «TEFECİ» DEĞİL, EMEKÇİDİR

Bunu yaparken, sosyal-demokrat ağırlıklı hükümet de dahil, gelmiş geçmiş tüm hükümetler, yurt dışında çalışmakta olan göçmen

39) *Info-Türk Bülteni*, Nisan 1978, s. 7.
40) *Info-Türk Bülteni*, Mayıs 1978, s. 3.

işçileri birer «emekçi» olarak değil, kirli çıkınındaki beşibirlikleri cazlp vaadlerle çekilebilecek «tefeciler» ve «döviz makineleri» olarak görmüşlerdir.

Her şeyden önce iki kere ikinin dört ettiği gibi net bir hesap yapmak gerekir.

Alman bankalarında yattığı söylenen 20 milyar DM'ın içinde, Türkiyeli işçilerin yoğun bulunduğu yerlerde her türlü ticari faaliyet yürüten tüccar ve esnaf takımının «işçi tasarrufu» gibi bankalara açtırdıkları kabarık hesaplar da vardır. O bakımdan gerçek işçi tasarrufu belki 20 milyar DM'ı bile bulmamaktadır.

Bir an için bunların hepsinin işçi tasarrufu olduğunu varsaysak bile, 20 milyar mark Avrupa'daki 1 milyon işçi arasında paylaşıldığında kişi başına düşen miktar 20.000 DM kadardır.

Avrupa'ya geliş tarihlerine ve çalışma sürelerine, aile fertlerinin sayısına, aldıkları ücretlere, Türkiye'den gelirken girdikleri borç harcın seviyesine göre bu tasarruf miktarları işçiden işçiye de değişmektedir. İçlerinde 20.000 DM'ın üstünde tasarrufta bulunmuş olanı da vardır, ama çoğunluğu on yıldır gurbet ellerinde en ağır işlerde sömürüldüğü halde bunun çok altında tasarruf edebilmiştir, hatta hiç tasarrufu olmayanı dahi vardır.

Nasıl tasarruf etsin ki, Avrupa'daki emekçiler arasında en ağır ve pis işlerde çalıştıkları halde en düşük ücret alanlar onlardır.

Her yıl memleket hasretini gidermek veya geride kalan bazı özel sorunlarını halletmek için Türkiye'ye bir gidiş gelişi, hele bu ailesiyle beraber olursa, en az iki üç aylık gelirini silip süpürmektedir.

Bütün bunlara rağmen eğer tasarrufta bulunabilmişse, ki bu büyük çoğunlukla, yukarıda belirtildiği gibi normal olarak 5 ila 10.000 DM arasında değişir ve çoğunca hazır çorba içip salatalıkla karnını bastırmak bahasına biriktirilmiştir, bu tasarruf, göçmen işçinin hayattaki tek güvencesidir.

İşte sosyal-demokratların Türkiye'de kapitalist düzeni bunalımdan kurtarmak için hayat suyu gibi peşinde koştukları, kıpırdatmaya, Türkiye'ye yöneltmeye çalıştıkları «işçi dövizi» gerçekte budur.

Şu halde, bu bir milyonluk kitlenin de sorumluluğunu taşıyan cumhuriyet hükümetlerinin, «işçi dövizi» üzerine hesaplardan önce, «işçinin kendisinin sorunları»nı ayrıntılı olarak ele alması, çözüm yolları bulması gerekirdi.

Bunun için ilk yapılacak şey de, yurt dışındaki Türkiyeli işçinin niteliğini, özelliklerini doğru saptamaktır.

Avrupa'da bulunan Türkiyeli işçilere, dışarıdan gelen diğer işçiler gibi, zaman zaman ve yer yer değişen sıfatlar verilegelmiştir: «Konuk işçi», «yabancı işçi», «göçmen işçi» vs.

«Gastarbeiter» (konuk işçi) deyimi, Almanya'daki bir zihniyeti de ortaya koymaktadır. Göçmen işçilere «konuk işçi» denilmek suretiyle, kamuoyunda bu işçi getirtiminin geçici olduğu kanısı yaratılmak istenmiştir. Bu deyim, ayrıca, Nazi rejimi döneminde Almanya'da yabancı işçilerin esir kamplarında zorla çalıştırılmış olmasının utancını ortadan kaldırmak için de kullanılmıştır.[41]

«Federal Almanya, yabancı işçi gruplarını yoğun biçimde istihdam etmeye başladığı 1960-70 arasındaki ilk dönemde daha çok geçici, ekonomik konjonktüre bağlı bir istihdama yer verecek emek politikası gütmüştür. Bu nedenledir ki, zaman zaman Bundestag'ta konuk işçilere hangi şartlar altında vatandaşlık verilebileceği sorusuna karşı, devrin sorumlu bakanları, her defasında, 'Federal Almanya bir muhaceret ülkesi değildir, gelen işçiler sadece konuklarımızdır,' tarzında kestirme bir cevap vermişlerdir.

«Kısaca 'rotasyon' (sınırlı çalışma) kavramı ile tanımlanan bu politikanın asıl amacı, yoğun bir genişleme ve yayılma hareketine girişen Alman ekonomisine bir çeşit yedek işçi ordusu kazandırmak ve bunları başgösterecek herhangi bir ekonomik buhran durumunda —aile fertlerinin esasen anayurtta kaldıkları gerçeğini de hesaplamak suretiyle—, büzülen iş piyasasından süratle çıkarabilmeyi sağlamaktır.»[42]

Nitekim, 1973 yılında kapitalist ekonomide bunalım şiddetlenince, «konuk işçi»lerin konukluklarına derhal son verilerek bunlar ya sınırdışı edilmişler, ya da işsizlik ve diğer ekonomik baskılar nedeniyle çalıştıkları ülkeleri terk etmek zorunda bırakılmışlardır.

1976 sonu istatistiklerine göre, Almanya'da işsizlik nedeniy-Türkiye'ye kesin dönüş yapan Türkiyeli işçi sayısı, iki yıllık dönem içinde 107.000'e ulaşmıştır. Bu sayının, işçilerin aileleriyle birlikte alınması halinde, 300.000'i bulduğu tahmin edilmektedir. İki yıl içinde Almanya'yı terk etmek zorunda kalan toplam göçmen işçi sayısı ise 400.000'dir.

Ancak, 100 binden fazlasının Türkiye'ye kesin dönüş yapmış olmasına karşılık, Türkiyeli işçilerin büyük çoğunluğu hâlâ Almanya'dadır. Bonn Büyükelçiliği Çalışma Müşavirliği, 1977 sonunda Almanya'da 50 işkolunda 522.700 Türkiyeli işçi bulunduğunu açıklamıştır. Aynı dönemde Almanya'daki işsiz Türkiyeli işçilerin sayısının 29.462 olduğu göz önüne alınırsa, bu ülkede hâlâ yarım milyon Türkiyeli işçinin çalıştırıldığı ortaya çıkmaktadır.

---

41) Encounter Dergisi'nden alıntı, *Yeni Ortam*, 20.11.1973.

42) N. Abadan, «Konut İşçi mi, Göçmen İşçi mi. *Milliyet* 20 Ocak 1973, Avrupa Baskısı.

Şu halde yoğun bunalıma rağmen, Türkiyeli işçiler, Alman ekonomisi için hâlâ gereklidir ve bu nedenle artık «konuk İşçi» durumundan çıkıp, Alman işçi sınıfının Türkiye kökenli mensupları olmuşlar, yerleşik bir statüye geçmişlerdir.

Ne var ki, bu işçiler, artık ilk geldikleri günlerin «ağzına vurup lokması alınacak» itaatkâr köleleri değildir.

Evet, Federal Almanya'ya gelen yabancı işçiler arasında, gerek çok sefil yaşam koşullarından çıktıkları ve Avrupa ülkelerindeki kazanç seviyelerini, ne kadar düşük olursa olsun, görece olarak tatmin edici buldukları için, gerekse örgütlü mücadele deney ve göreneğinden yoksun bulunduklarından ötürü, Türkiyeli işçiler, başlangıçta Avrupa kapitalistleri için «en tercih edilenler» olmuşlardır.

Örneğin, 1964 yılında yapılan bir araştırmada, «Türk işçilerinin âmirleri hakkındaki kanaatleri» bölümünde kendilerine soru yöneltilen Türkiyeli işçilerin yüzde 81,2'si üstlerini ve işverenlerini «hak yemez, bilgili, işçileri korur... Türk işçisine özel itina gösterir... Üstün insan...» diye nitelerken, sadece yüzde 12,4'ü «Türk işçisine kötü davranıyor, hak arayınca Türkiye'ye gidin, diyor... İltimasçı, sert...» şeklinde tanımlamaktaydılar.[43]

Ama yıllar geçtikçe Türkiyeli işçiler de, sömürüyü bizzat yaşamışlar, Türkiye'dekine göre nisbeten daha iyi olan koşullarının içinde yaşadıkları toplumun yerli kesiminkine göre daha ağır olduğunu farketmişler, ırk ayrımını, yabancı düşmanlığını görmüşler, onurlarıyla oynandığını acı deneyleriyle anlamışlar, böylece sosyal mücadelede bilinç ve olgunluk kazanmışlardır.

Bu bilinçlenme ve mücadele kararlılığı, Türkiyeli işçilerin yoğun bulundukları işyerlerinde ve semtlerde daha hızlı olmuştur. Nitekim, Türkiyeli işçilerin en yoğun çalıştığı işyerlerinden Siemens'te Türkiyeli kadınların kendiliğinden ağır çalışma koşullarına karşı direnişe geçmeleri, 14 bin kadar Türkiyeli çalıştıran Ford'ta yine Türkiyeli işçilerin Almanya'da son yıllardaki en büyük grevin başını çekmeleri bunu kanıtlamaktadır.

«Köln'deki Ford bandları, Türkiye'den işçi getirilişinden sonra 1965'te hızlandırılmıştı. Bu yeni hız, yer yer insanın fizik gücünü aşmaktaydı. Bandlarda çalışanların yüzde 90'ı Türkler'di. **Spiegel** Dergisi'nin belirttiği gibi[44], onlar da getto biçimli izolasyonlarının farkına varmışlar, Alman arkadaşlarının yapmak istemedikleri birtakım işlere yerleştirilen terbiye edilmiş maymunlar olarak kendilerine düşen rolleri anlamışlar ve gittikçe artan oranda Alman İş Hukuku'nun kendi-

43) N. Abadan, *Batı Almanya'daki Türk İşçilerive Sorunları*, Ankara, 1964, s. 139.

lerine tanıdığı olanaklardan yararlanmasını öğrenmişlerdi. Yoksunluklara ve itaata alışkın Anadolu insanını Köln'de eyleme yönelten durum, Ford'daki özel çalışma koşullarıyla da yakından ilgiliydi. Bir İtalyan, 'Bizim işin parası bile o kadar önemli değil, fakat işyeri daha insancıl bir düzene konmalıdır. İçimizden biri tuvalete koşma zorunda kalsa bir düzine kişiden izin istemek zorunda bırakılıyor. İnsanın bu durumda bazen hırsından demiri kemiresi geliyor,' diyordu. İzinden geç dönen 500'ü aşkın işçinin toptan işten atılması üzerine iki gün içinde greve geçen Türk işçi sayısı 8 bini buldu ve Ford bandları durdu.»[45]

Bu grevlerin bir başka çarpıcı örneği, Belçika'daki Türkiyeli maden işçilerinin 1977 Mart'ında başını çektikleri Zolder greviydi. Zolder grevinin asıl nedeni, özellikle yabancıları hedef alan kontrol ve baskı uygulamalarıydı. Kaçak işçilerin durumlarının düzeltilmesinden bu yana bu uygulamalar daha da ağırlaştırılmıştı. Bu ortamda, işyerinin doktoru, madenci bir Türk işçisine, tam iyileşmeden işbaşı yaptırmış, bu yüzden işçi ölmüştü. Bu olay, benzeri birçok olaylardan sadece biriydi, ama artık Türk işçilerinin canına tak etmişti. Grevin ardında, işçilerin içinde bulundukları duruma karşı gerçek bir başkaldırı yatıyordu. Bir sendika yetkilisi şöyle diyordu: «Her şeye karşı grev yapıyorlar. Bu grev biçiminde yürütülen bir ayaklanmadır, Patronuyla, jandarmasıyla, doktoruyla, tercümanıyla herkesi karşısında bulunca bıçak kemiğe dayanmış».[46]

BİLİNÇLENEN TÜRKİYELİ İŞÇİLERE BASKILAR

Köln grevi üzerine ünlü Springer basınının **Bild** gazetesi şu manşeti atmıştı: «Bunlar artık misafir olamazlar... İlk kez güvenlik personelimiz de, birkaç yüz yabancıdan dev Alman sanayi tesislerini nasıl durdurabildiğinin tatbiki dersini aldılar. Bu, gelecek için ders olmalıdır!»[47]

Aslında, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Avrupa kapitalistlerinin hâlâ milyonlarca yabancı işçiye ihtiyaçları vardır. Çünkü yerli nüfusun çalışmaya tenezzül etmediği ağır, pis, yıpratıcı işlerde ancak onlar çalışmaktadır.

Ancak, yabancı işçilerin, belli bir tehdit ve baskı altında tutul-

---

44) Ali Sait Yüksel, «Yurt dışındaki tedirgin Türkler», *Cumhuriyet*, 13 aralık 1973.

45) *a.g.y.*

46) *«Les Luttes des Travailleurs Immigrés»*, Comité de liaison des centres de formation immigrée de l'Agglomération de Bruxelles, 1977.

47) A.S. Yüksel, *a.g.y.*

ması gerekmektedir. Bunun için, yabancı işçinin «yerleşik» duruma geçmesini önlemek, sürekli «konuk» statüsünün endişe ve tedirginliği içinde bulunarak başkaldırmamasını sağlamak üzere çeşitli yasal, ekonomik ve sosyal baskı önlemleri «Demokles'in kılıcı» gibi göçmen işçinin başı üzerinde durmakta, ekonomik bunalım dönemlerinde de bu işçilerin ihtiyaç kalmayan kadarını sınırdışı etmek üzere hunharca uygulanmaktadır.

1) Hukuki açıdan

Herşeyden önce bir gerçeği saptamak gerekir. Türkiye'den Avrupa'ya kitlesel işçi göçü, Başbakan Bülent Ecevit'in Çalışma Bakanlığı sırasında, 1963 yılında Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında imzalanan Ankara Anlaşması çerçevesi içinde ve yine aynı dönemde çeşitli Avrupa ülkeleriyle imzalanan anlaşmalara göre biçimlendirilmiştir.

Gerek Ankara Anlaşması, gerekse ikili anlaşmalar, Avrupa kapitalistlerine satılan Türkiyeli işçiler için herhangi bir yasal garanti sağlamaktan uzaktır. Hepsinde, Türkiyeli işçilere, gittikleri ülkelerin yerli işçilerininkine ve hatta diğer yabancı işçilerinkine eşit haklar tanımaktan çok uzak bir «rotasyon» anlayışı egemendir. Bu anlayışa uygun olarak, ikili anlaşmalarda·

- Türkiyeli işçileri işverenlerin dilğeine uygun olarak süratle işe başlatma ya da gereğinde işten çıkarmayı sağlayan ve oturmayı izne bağlayan sert bir Yabancılar Kanunu uygulaması,
- Kurumlar aracılığıyla hazırlanan iş sözleşmelerinde Türkiyeli işçilerin temelli olarak yerleşmesini önleyecek hükümler konulması,
- Türkiyeli işçilerin yerli nüfusa kaynaşması önlenerek onların bir nevi getto'larda barındırılması,
- Çalışmaları ve yaşamları sırasında karşılaştıkları güçlükleri yenme konusunda Türkiyeli işçilerin daha çok ulusal temsilcileri ya da yardımcı sosyal hizmet kurumlarının sağlayabildiği, çoğunca da hiç sağlamadığı yetersiz hukuki koruma sistemleriyle başbaşa bırakılması, öngörülmüştür.

Bu mekanizmanın somut işleyişini göstermek için Belçika'daki oturma ve çalışma izni mevzuatını örnek olarak incelemekte yarar vardır;

Belçika'ya Türkiye'den gelen bir işçinin çalışabilmesi için, herşeyden önce bir patron tarafından talep edilmesi gerekir. İş ve İşçi Bulma Kurumu kanalıyla yapılan bu isteğe göre Belçika'ya gelen bir işçiye Çalışma Bakanlığı tarafından sadece bir yıl için geçerli olan bir B permisi ve Yabancılar Polisi tarafından da duruma göre üç aylık veya bir yıllık bir oturma izni verilir. Bir yıl içinde yabancı işçinin,

kendisini getirden işyerinin dışında bir işyerine geçmesi olanağı yoktur. Adeta bir yıl süreyle belli bir patrona köle gibi satılmıştır. Üstelik, oturma iznini yenileyebilmesi tamamen Yabancılar Polisi'nin takdirine bağlı olduğu için, tavırlarında dikkatli olmak, özellikle de haksız uygulamalara isyan etmemek, herhangi bir direnişe kalkışmamak veya katılmamak zorundadır. Aksi takdirde. Yabancılar Polisi, «kamu güvenliğini sarsıcı hareketlerde bulunduğu» gerekçesiyle yabancı işçiyi tuttuğu gibi sınırdışı edebilir.

Bir yıl aynı patronda çalıştıktan sonra Türkiye'li işçiye, yeni bir B permisi verilir. Bunun da süresi bir yıldır. Ancak bu kez aynı işkolunda işyeri değiştirebilir, fakat başka bir işkoluna geçemez. Ayrıca bu perminin verilmesi de, kendisinin bir patron tarafından resmen istenmesine bağlıdır.

Eğer işçi evliyse iki yıl, bekârsa üç yılın sonunda kendisine sınırsız çalışma hakkı tanıyan bir A permisi verilir. Ancak bu A permisini alabilmek için de Yabancılar Polisi'nin onayının alınması gerekir

Türkiyeli bir işçinin resmi makamlar önünde belirli bir yasal güvence kazanabilmesi için, A permisine sahip olup Belçika'da beş yıldan fazla çalışmış olması ve sarı renkli 5 yıllık kimlik kartı elde edebilmiş olması gerekir. Ancak bunalım dönemleri bahane edilerek bu olanak da sınırlanmakta, bu koşulları yerine getirdiği halde Türkiyeli işçilere yabancılar polisinin kontrolunu sürdürmeyi sağlayan birer yıllık oturma izni verilmeye devam edilmektedir.

Buna karşılık, Belçika'da olduğu gibi, Almanya'da da, uzun süre bu ülkelerde kaldıktan sonra mevcut düzen için tehlike teşkil etmeyeceğine kanaat getirilen Türkiyeli işçilere, sınırsız oturma hakkı, hatta vatandaşlık değiştirme hakkı dahi tanınmaktadır. Bundan amaç, işgücü olarak vazgeçilemez durumda olan yabancı işçiye, «konuk» statüsü yerine «yerleşik işçi» statüsü tanınması, hatta kendisinin ve çocuklarının bulundukları topluma assimile edilmesidir.

2) Ekonomik açıdan:

Türkiyeli işçiye uygulanan baskı ve ayırımın en önemli göstergesi, ona, aynı işi yapan yerli işçilere göre daha düşük ücret ödenmekte olmasıdır.

Esasen yabancı işçiler, genel olarak, yerli işçilerin rağbet etmediği ağır, pis, tehlikeli ve ücreti düşük işlerde çalıştırılmaktadır. 1970 yılında Almanya'da yabancı işçinin genel istihdamdaki payı yüzde 9 olduğu halde; işi ağır, ücreti az, ya da kirli çalışmayı gerektiren işkollarındaki yabancı işçi oranının bu ortalamanın üstüne çıktığı görülmüştür. Nitekim yabancı işçilerin istihdam payları lastik, plastik ve asbest imalatında yüzde 18.4, taş, toprak ve kiremit sanayiinde yüz-

de 16.1, inşaat dalında yüzde 17.5 metal döküm ve imalâtında yüzde 14, deri, tekstil ve giyim sanayiinde yüzde 13.6, genel olarak imalat sanayiinde yüzde 11.9 ve kömür ocaklarında yüzde 9,3 ile ortalamanın üstündedir. Yabancıların hizmet sektörü istihdamındaki ortalama payları yüzde 3.6'dan ibaret iken, lokanta, hizmet ve garsonluğunda bu oran yüzde 14.8'e çıkmaktadır. (48)

1970'de Türkiyeli işçilerin Almanya'da işkollarına göre çalıştıkları alanların dağılımı şöyledir: (49)

Demir ve metal sanayii	%	44,5
Diğer metal sanayii (inşaat malzemesi dahil)	%	17,–
Ticaret ve hizmet sektörü	%	6,2
İnşaat sektörü	%	15,2
Tekstil ve giyim sanayii	%	9,7

Genellikle oturdukları yerlerle işyerleri birbirinden uzak olduğu için bir Türkiyeli işçinin işyerine gidip gelmesi, işi bitirdikten sonra yaptığı ağır ve pis işin kirlerini üzerinden atabilmesi için 3-5 saat daha kaybetmesi kaçınılmaz olmakta, 11-13 saat çalışma karşılığında Türkiyeli işçinin eline yerli işçiden daha az para geçmektedir.

Belçika'da 1974 yılında yapılan bir anketin ortaya koyduğuna göre, aynı işte çalışan çeşitli kategorilerdeki işçilere şu farklı ücret ödemeleri yapılmaktadır: (50)

Belçikalı erkek işçi	100
Yabancı erkek işçi	83
Belçikalı kadın işçi	69
Yabancı kadın işçi	62

Bunalım dönemlerinde işsiz kalan Türkiyeli işçiler, yeni bir takım sorunlarla karşı karşıya bırakılmaktadırlar. İşsizlik Sigortası yasasına göre Almanya'da 21 hafta çalışmış olan herkes işsizlik parası almaya hak kazanmaktadır. Son brüt gelirinin yüzde 67'si olarak he-

---

48) BfA, *Auslaendische Arbeitnehmer*, 1970, s. 9.

49) *A.g.e.* — İİBK, *Araştırma*, 1971, Tablo 7.
(Zikreden: A.S. Yüksel, *Cumhuriyet*, 22/9/1972)

50) «*Marché du Travail et l'Immigration*», Comité de liaison des centres de formations immigrées de lJAgglomération de Bruxelles, 1977.

saplanan işsizlik parası bir yıl süreyle ödenmektedir. Ancak özellikle Türkiyeli işçilere bu hak tam olarak verilmemektedir.

Uygulamada, Türkiyeli işçiye, işsizlik parası bağlandıktan sonra yeni bir iş bulunduğu yolunda bir bildirim yollanmaktadır. Bildirimde işçiye bir işyerinde iş bulunduğu kaydedilmektedir. Ancak, yeni bulunan işte ücret, diğer işle kıyaslanamayacak kadar düşüktür. Türkiyeli işçi bu durumda ya işi kabullenip daha fazla sömürülmekte ya da beklemeyi tercih etmektedir. Ancak bu türden üç iş olanağı bulunan Türkiyeli işçi, işleri kabul etmediği takdirde, işsizlik parasından yoksun bırakılmakta ve sınırdışı edilmektedir. ([51])

3. Sosyal açıdan:

Bir insanın, dünyanın neresinde olursa olsun, eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşaması en doğal hakkıdır. Ancak, kapitalist Avrupa ülkelerinde köle işlemi gören Türkiyeli işçilere bu konuda «aile birliği» ni parçalayıcı tedbirler uygulanmaktadır.

Esasen ikili anlaşmalarda, işgücüne ihtiyaç olduğu dönemlerde bile, eşlerin getirtilmesi, birtakım koşullara bağlı kılınmış bulunuyordu. Bunalım döneminde ise, Avrupa'da yalnız yaşayan Türkiyeli işçilerin eşlerini ve çocuklarını getirtmeleri konusunda yeni engeller konulmuştur. Örneğin Fransa, yabancı işçilerin 1 Ekim 1977 tarihinden itibaren ailelerini getirtme isteklerinin kesinlikle kabul edilmeyeceğini açıklamıştır. Belçika'da ise önceleri bir yabancı işçinin kendi memleketinde bulunan çocuklarını yanına getirtmesi halinde derhal A permisi verilirken, yeni bir yasayla bu hak, Belçika'da en az üç yıl sürekli çalışmış veya beş yıl sürekli oturmuş çocuklara tanınmış, diğerleri Türkiye'de ana ve babalarından ayrı yaşamaya mahkum edilmiştir. Üstelik, bir başka kararla da, işçinin yanında bulunmayan çocuğuna ödenen çocuk parası, yanında bulunan çocuğa ödenene göre düşürülmüştür.

Bir başka sosyal baskı da, Almanya, Hollanda, Belçika gibi ülkelerde, oturma iznini uzatmak isteyen veya ailesini yanına getirmek isteyen bir işçinin, insanca yaşanabilecek bir evde oturduğunu ispatlaması zorunluluğudur.

Oysa, özellikle Türkiyeli işçilere, değil insanca yaşayabilecek bir ev, başını sokabileceği savaş kalıntısı evler dahi verilmemekte, verilse bile ateş pahasına kiralanmaktadır. Almanya'nın NRW eyaletinde yapılan resmi araştırma sonuçlarına göre, yabancıların oturdukları evlerin yüzde 35'inde mutfak, yüzde 68'inde tuvalet, yüzde 84'ünde banyo yoktur. Yerli halkın oturduğu evlerin ortalama büyüklüğü

51) *Cumhuriyet*, 5 ocak 1977.

60,1 metrekare iken, yabancı emekçilerin oturdukları evlerde bu rakam 38 metrekareye düşmektedir. Yabancı ailelerin yüzde 85'i eski evlerde, bunlar içinde yüzde 20'si bodrum, baraka, çatı katı veya gecekondularda barınmaktadırlar. Buna karşılık, yabancı işçilerin ödedikleri kira, yerlilerin ödedikleri kiradan metrekare başına yüzde 31 daha yüksektir.

Bu koşullarda, işçilerin ailelerini yanlarına getirtebilmeleri mümkün değildir. Şu gerçek dahi, «aile»yi kutsal saydığını söyleyen kapitalizmin gerçek çehresini ortaya koymaktadır.

Sağlık ve iş güvenliği açısından da, Türkiyeli işçiler insanlık dışı koşullar içinde yaşamaktadır. Uluslararası Çalışma Bürosu'nun Yugoslavya'da düzenlediği «Uluslararası İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği» Konferansı'nda, Federal Almanya'da çalışan her 1000 Türkiyeli işçiden 235'inin hafif, orta veya ağır iş kazası geçirdiği açıklanmıştır. Oysa bu oran Alman işçileri arasında binde 80'i geçmemektedir.

Esasen, Türkiye'deki beslenme ve yetişme koşullarının sağlığa aykırı olmasından ötürü zayıf bünyeli olarak gelişen Anadolu insanı, gurbette başka unsurların da etkisiyle genç yaşta çökmekte, deva bulmaz hastalıklara yakalanmaktadır. 1977 yılında Almanya'da toplanan Türkiyeli İşçiler Kurultayı'na sunulan raporda da açıklandığı gibi, 1968-73 yılları arasında Türkiyeli işçiler arasındaki ölüm sayısı 5260'tır. Ölümlerin yarısı, iş kazaları, cinayet, intihar vb. nedenlerden ileri gelmiştir.

Türkiye'de sıkısıkıya sağlık kontrolundan geçtikten sonra sağlam olarak Almanya'ya gelen Türkiyeli işçilerin erken yaşta ölmelerinin diğer nedenleri ise şunlardır:

- Anayurdundan, çevresinden, ailesinden kopmuş olmanın getirdiği bunalımlar,
- Yabancı işçi olarak en ağır ve pis işlerde çalıştırılmaları ve sağlık açısından zararlı getto'larda yaşamak zorunda bırakılmaları,
- Bulundukları ülkenin sağlık servislerinden yararlanmak için yeterli görgü ve dil bilgisine sahip olmamaları ve bu ülkelerin de kendilerine bu konuda hiçbir olanak sağlamamaları,
- Sık sık hastaneye başvuran veya istirahat alan bir yabancı işçinin çalışma izninin kaldırılacağı ve ülkesine geri gönderileceği endişesi.

Bu farklı yetişme ve yaşama koşulları, Avrupa'daki Türkiyeli işçilerin ileri yaşlarda en önemli güvencesini teşkil etmesi gereken «emeklilik hakkı»nın da, kağıt üstünde kalmasına neden olmaktadır.

Avrupa'daki sosyal mevzuata göre, erkekler 65, kadınlar ise 60 yaşını doldurdukları takdirde emekli olabilmektedirler. Normal insan

ömrünün oldukça uzun olduğu bu ülkelerin insanları için böyle bir limit normal görünebilir. Ancak, normal insan ömrünün, özellikle geri kalmış bölgelerden gelenler için 50 civarında bulunduğu Türkiye insanı açısından bu emeklilik hakkı, hiçbir zaman yararlanılamayacak bir yasak meyva'dır. Oysa, tüm diğer işçiler gibi, Türkiye'li işçiler de, Avrupa sigorta kurumlarına emeklilik primi ödemektedirler.

Ecevit Hükümeti iş başına geldikten sonra, yurt dışındaki işçilerin emeklilik sorununu çözmek için bir yasa çıkartmış, kendilerine «çifte emeklilik» hakkı tanındığını ileri sürerek yoğun bir propagandaya girişmiştir.

Ne var ki, bu yasaya göre, yurt dışındaki işçi Türkiye'ye dönüşünde emekli olabilmek için, yurt dışında ödediği emeklilik primlerinden ayrı bir kez daha emeklilik primi ödemek zorunda bırakılmakta, üstelik patron primleri de işçiye ödetilmektedir.

Daha önceki bölümlerde belirttiğimiz gibi en tasarruflu olanı dahi 5 ila 10.000 DM biriktirebilen göçmen işçi, Türkiye'de emeklilik hakkı kazanabilmek için Sosyal Sigortalar Kurumu'na bu miktarın iki misline yakın prim toplamını döviz olarak ödemek zorunda bırakılmaktadır. (52) Böylece, yurt dışındaki Türkiyeli işçi, «çifte emeklilik» değil, «çifte soygun»la karşı karşıya bırakılmaktadır.

Yılın on bir ayı en ağır sömürü koşullarında çalışan Türkiyeli işçilerin, bir aylık izinlerini insanca değerlendirme olanakları da esirgenmektedir.

Gelir seviyeleri ve sosyal uyum olanaksızlığı nedeniyle, Türkiyeli göçmen işçilerin, yerli halkın dinlendiği ve tatil geçirdiği yerlere gidebilmesi olanaksızdır.

Esasen aylarca süren özlemden sonra Türkiyeli işçi, bir aylık iznini anayurduna giderek değerlendirmek sabırsızlığı içindedir. Ancak, ne bulundukları ülkelerin hükümetleri, ne de Türkiye hükümeti, bu tatilden azami şekilde yararlanmaları konusunda göçmen işçiye kolaylık sağlamış değildirler.

Daha yola çıkarken, göçmen işçi, zamanında geri dönemezse işinden atılma endişesi içindedir. İzne gidip gelebilmek için şart koşulmuş vize, izin, vs. formaliteler, daha yola çıkmadan işçinin sinirlerini harap etmektedir. Türkiye sınır kapılarında gümrükçülerin sadistçe muameleleri, rüşvet, yolsuzluk, göçmen işçiyi kendi yurduna geldiğine pişman etmektedir. Gümrüklerdeki keşmekeş yüzünden sınırda kilometrelerce kuyruk yaparak saatlerce uykusuz, yorgun bekleme zorunluluğu da, Türkiye'ye giren göçmen işçilerin sık sık trafik kazasına uğramalarının ana nedenidir.

---

52) *Info-Türk Bülteni,* Haziran 1978.

4. Kültürel ve eğitsel açıdan:

Türkiyeli işçi, Avrupalı kapitaliste tamamen kaba işgücü olarak satılmıştır. Onun insan olarak yetişmesini, mesleki eğitim kazanmasını sağlayacak hiçbir tedbir şart koşulmamıştır. Bulunduğu ülkenin dilini öğrenebilmesini sağlayacak hiçbir olanak sağlanmamıştır. Bunun sorumluluğu satan ve alan hükümetlerde olduğu halde, ekonomik bunalım şiddetlenir şiddetlenmez, «dil bilmeyen yabancı işçilerin çalışma izinlerinin yenilenmemesi ve sınırdışı edilmeleri» tedbirleri gündeme getirilmiştir.

Sürekli kendilerine «konuk işçi», «geçici işçi» gözüyle bakıldığı için, Türkiyeli işçilerin çocuklarının eğitimi konusunda da baştan hiçbir tedbir alınmamıştır. Oysa, FİDEF'in 1978 Şubat'ında düzenlediği «Eğitim Kurultayı»nda açıklandığı gibi, «Federal Almanya'da 16 yaşın altında (yani eğitim çağında) yaklaşık olarak 900 bin yabancı çocuk yaşamaktadır. Bunun üçte birinden fazlası, yani 350.000'i Türkiyeli işçilerin çocuğudur. Okul çağındaki çocukların büyük bir kısmı sicile işlenmemiştir. Türkiyeli çocuklardan yüzde 80'inden fazlası ilkokulu bitiremeden terketmektedir.»

Bir başka veriye göre, Almanya'daki 350 bin Türkiyeli çocuğa sadece 250 Türkiyeli öğretmen düşmekte, yani bu çocuklar kendi öz kültürlerini edinmek ve geliştirmek olanağından tamamen yoksun bırakılmaktadır.

Böylece hem kendi öz kültürünü, hem de bulunduğu ülkenin kültürünü gerektiği gibi edinmekten yoksun bırakılan ve her yıl sayıları 50 bin kadar artan Türkiyeli çocuklar, ileri yaşlarda ya Alman kapitalizminin kendilerine vereceği en adi işlerde çalışmak ya da lumpenproleterler haline dönüşmek ikilemi ile karşı karşıyadırlar.

Türkiyeli çocuklar çağdaş eğitim olanaklarından böylesine yoksun bırakılırken, öte yandan Kuran kurslarıyla ümmetçi, Ülkü Ocaklarıyla ırkçı ve faşist beyin yıkamasına tabi tutulmaktadırlar.

GÖÇMEN İŞÇİ SORUNUNA YENİ YAKLAŞIMLAR

Yukarıda sayılan sorunlarına rağmen, Türkiyeliler de dahil, geri kalmış ülkelerden gelen göçmen işçilerin büyük kısmı kapitalist Avrupa ülkelerinde kalmaya devam edeceklerdir. Çünkü:

- Geriye döndüklerinde kendilerini bekleyen iş alanı yoktur, aksine hızlı nüfus artışı nedeniyle geride kalanlar da gelişmiş sanayi merkezlerine göç etmek gayreti içindedirler.
- Uzun yıllar çalıştıkları ülkelerde, özellikle çocuklarının yetişmesinden ötürü birçok yeni bağları meydana gelen göçmen işçilerin bulundukları yerlerden ayrılmaları çok zordur.

• Ve nihayet, kapitalizmin bunalımına rağmen, kapitalist Avrupa ülkelerinin hâlâ belli işlerde çalıştırılacak yabancı işgücüne ihtiyaçları vardır.

Bu nedenlerle, «konuk» işçiler artık «yerleşik yabancı işçi»ye dönüşmekte, bu olgu kapitalist Avrupa ülkelerini ve onların bağlı bulundukları uluslararası kuruluşları da, soruna değişik bir açıdan bakmaya zorlamaktadır.

Ayrıca, yeni yetişmekte olan göçmen işçi çocuklarının uyumsuzluklarının ileride büyük sosyal sorunlar yaratabileceği endişesi de, bu ülkeler açısından bazı önlemlerin alınmasını ivedileştirmiştir.

Avrupa Toplulukları adına yayınlanan bir belgede şöyle denilmektedir:

«Topluluk içi ülkelerin göçmenleri ve aileleri anlaşmalarla belirlenmiş ve güvence altına alınmış oldukça iyi haklara sahip iken, Topluluk dışı ülkelerden gelenler son derece savunmasız durumdadırlar. Niteliksiz işçiler olarak genellikle en düşük ücretli, en tehlikeli ve en sıkıcı işlerde çalışmayı kabule zorlanmakta, yeterli konut ve eğitim olanaklarına sahip bulunmamaktadırlar. Topluluğun refahı büyük ölçüde onların gayretleri sayesinde olduğu halde, ikinci sınıf vatandaş olarak görülmektedirler.» ([53])

Topluluk, üye ülkeler dışından gelecek işçi göçünün durdurulması, özellikle kaçak işçi getirtiminin önlenmesi için üye hükümetlerin siyasetlerini onaylamakla beraber, şimdiye kadar AET ülkelerinin dışından gelmiş olan göçmen işçilerin «kalıcılık» niteliklerini gözönünde tutarak birtakım ortak «iyileştirme» önlemleri almayı kararlaştırmıştır. Bir «Sosyal Eylem Programı» çerçevesinde 1974 Haziran'ında göçmen işçilerin yeniden eğitimi ve entegrasyonu için bir Sosyal Fon kurulmuştur.

Avrupa Konseyi ise, 1977 yılında göçmen işçilerin hukuksal statüsü üzerine bir konvansiyon kabul etmiştir. Bu konvansiyona göre, üye ülkeler sosyal konut ve ev kiraları açısından yabancı işçilere yerli halktan farklı muamele yapamayacaktır. Yabancı işçinin çalışma ve oturma izni, Yabancılar Polisi'nin aklına estiği gibi geri alınamayacak, İşçinin buna hukuki itiraz hakkı olacaktır. Allelerin bütünlüğünün korunması ve gerekli sosyal yardımlarda bulunulması için önlemler alınacaktır. Öğrenim ve eğitim, sosyal güvenlik, vergi, iş güvenliği, sendikal hakları kullanma gibi konularda göçmen işçiler, yerli işçilerinkine eşit statüde olacaktır.

---

53) *The European Community's Social Policy*, European Documentation, 1978/2.

Ne var ki, olumlu hükümlerine rağmen, bu konvansiyon da, AET ülkeleri dışından gelen işçilerin işsiz kaldıkları takdirde, en fazla beş ay sonunda ülkesine geri gönderilebilmesini dolaylı olarak öngören bir maddeyi kapsamına almıştır.

Bunun dışında, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 24 Haziran 1975'te Cenevre'de topladığı Uluslararası Çalışma Konferansı'nda, göçmen işçilerin durumlarının düzeltilmesine ilişkin 143 sayılı Anlaşma ve 151 sayılı tavsiye kararı kabul edilmiştir. Mevcut anlaşmalar içerisinde göçmen işçilerin sorunlarına en olumlu yaklaşımda bulunmasına ve yerli işçilerle göçmen işçiler arasında eşitliğin sağlanmasını öngörmesine rağmen, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 143 sayılı anlaşması birçok devlet tarafından imzalanmadığı için hâlâ uygulamaya konulamamaktadır.

1975 yılında 35 ülkenin katılmasıyla Helsinki'de toplanan «Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı»nda da, işgücü göçüyle ilgili önemli ilkeler kabul edilmiştir.

Sonuç Belgesi'ne imza koyan 35 devlet, «yerli ve yabancı işçilerin iş ve çalışma koşulları ve sosyal güvenlikleri konusunda hak eşitliğini sağlamayı ve göçmen işçilerin özellikle tatmin edici konut koşullarına sahip olmalarını gözetmeyi» yükümlenmişlerdir. Ancak kapitalist Avrupa devletleri bu yükümlülüklerini de yerine getirmemektedirler.

Bununla birlikte AET içinde sermaye blokuna karşı emek blokunu oluşturan güçler ve örgütler, göçmen işçi sorununa başından beri gerçekçi bir yaklaşım içinde bulunmuşlar ve tatmin edici çözümyolları önermişlerdir.

Bunların başında, işçi sınıfı sendikaları ve partileri gelmektedir.

Nitekim, işçi gönderen ve yabancı işçi çalıştıran Avrupa ve Kuzey Afrika ülkelerinin sendikalarının katılmasıyla ilki 1972'de Yugoslavya'da, ikincisi 1973'te İstanbul'da, üçüncüsü 1976'da Stutgart'ta olmak üzere üç «Uluslararası Göçmen İşçiler Konferansı» toplanmış ve göçmen işçilerden yana tavsiye kararları almıştır. Bu konferanslara Türkiye'den önce Türk İş, daha sonra DİSK de katılmışlardır.

Dünya Sendikalar Federasyonu ise, göçmen işçilerin sorunlarının ısrarlı izleyicisi olmuş ve 1969 yılında toplanan 7. Kongresi'nde göçmen işçilerin haklarıyla ilgili bir Bildirge'yi kabul ettiği gibi, daha sonraki kongrelerinde de, bu Bildirge'nin esasları çerçevesinde yeni istemlerde bulunmuştur.

Avrupa ülkeleri sendikalarını bünyesinde toplayan Avrupa Sendikalar Konfederasyonu da, göçmen işçilerin durumunu 1977'de Brüksel'de yapılan Daimi Komite toplantısında ele almış ve bu konuda

kendi üyesi olan sendikalarla Akdeniz havzası ülkeleri sendikalarının katılacağı bir kollokyum düzenlemeyi kararlaştırmıştır.

Kapitalist Avrupa ülkeleri komünist ve işçi partilerinin 1974 Ocak'ında Essen'de düzenledikleri «Göç Kollokyum»u ise, göçmen işçilerin temel hakları konusunda mücadelenin güçlendirilmesinin önemini vurgulamıştır. 12 partinin katıldığı toplantı sonunda yayınlanan bildiride tüm emekçiler:

- Göçmen işçilerin bulundukları ülkelerde, bunalım dönemlerinde de, çalışma, oturma ve sosyal güvenlik haklarına sahip olmaları,
- Bulundukları ülkelerin yerli insanlarıyla eşit hukuki, sosyal ve siyasal haklara sahip olmaları,
- Gururlarına ve kendi ulusal kültürlerini geliştirme haklarına saygı gösterilmesi,
- İnsana yakışır konutlarda oturmaları ve okullarda demokratik anlayış içinde eğitim görmeleri,
- İşçi sınıfının çıkarları ve birliği yolunda sendikal ve siyasal planda örgütlenmeleri,
- Düşünce, toplantı ve örgütlenme özgürlüğünden yararlanmaları,
- Her birinin bulunduğu ülkede kalma ve çalışma süresini kendisinin belirleyebilme hakkına sahip olması,
- Mesleki yetişme ve ilerleme hakkına sahip bulunması,
- Sınırdışı edilmelerinin yasaklanması,
- Faşist ve militarist rejimlerin ajanlarının tüm faaliyetlerinin önlenmesi,
- Siyasal mültecilere sığınma hakkı tanınması, için mücadeleye çağırılmaktadır.

Kollokyum, ayrıca, şu gerçeği de vurgulamıştır:

«Kapitalist sistemin göç sorununa bir çözüm bulmakta yetersiz kaldığı günden güne daha açıkça görülmektedir. Ancak, büyük sermayeye karşı, çok uluslu şirketlerin iktidarına karşı, barış ve ilerleme politikası için ve Avrupa kapitalist ülkelerinde sosyalizm için birlikte mücadele vermekle göçmen işçilerin ve ailelerinin çıkarları da savunulmuş olacaktır.

«Ancak büyük sermayeye karşı mücadeleyledir ki, birçok ülkenin ve Avrupa'nın kapitalist ülkelerinin belli bölgelerinin, milyonlarca aileyi kendi yurtlarından kopmaya zorlayan ekonomik geriliğinin üstesinden gelinebilir.»

Kollokyum'a katılan partiler, işçi sınıfının tümünün çıkarlarının bütünlüğünü şöyle belirtmişlerdir:

«Göçmen ve yerli işçiler, aynı sömürüye tabidir; hepsinin düşmanı aynıdır: Büyük sermaye. Göçmen işçilerin sorunları, işçi sınıfının tümünün hakları için mücadeleyle sıkı sıkıya bağlıdır.

«Kollokyum, her bir partinin, göçmen işçilerin statüsünün iyileştirilmesi, göç konusundaki gerici yasaların temelden değiştirilmesi için girişimlerini destekler. Göçmen işçilerin hakları için mücadeleyi güçlendirme yolundaki tüm girişimlere de arka çıkar.

«Bu hedeflere, ancak işçi sınıfının büyük sermayeye karşı mücadeleleriyle ulaşılabilir Bu hedefler, ulusal çaptaki mücadeleler ve eylemlerin güçlendirilmesini olduğu kadar, proleter enternasyonalizmi ruhu içinde uluslararası işbirliğinin yoğunlaştırılmasını da gerektirir.» (54)

Avrupa komünist ve işçi partilerinin daha sonra 26-28 Ocak 1974'te Brüksel'de «Avrupa'nın bunalımına karşı» yaptıkları konferans da, Essen Kollokyumu kararlarını onaylamıştır.

SİYASAL MÜCADELE VE İVEDİ GÖREVLER

Gerek Uluslararası Çalışma Örgütü'nün, gerek Helsinki Konferansı'nın, gerekse sendikal örgütlerle komünist ve işçi partilerinin kararları, Türkiyeli göçmen işçilerin statüsü ve sorunları konusunda verilecek mücadelenin genel çerçevesini belirlemiştir. Türkiyeli göçmen işçilerin sorunları da, bu bütünün içindedir.

Göçmen işçi sorunlarının çözümü yolunda atılacak ilk adım ise, kendilerinin siyasal haklarını kullanma olanağına sahip kılınmalıdır. Çünkü, sorunun çözümü temelde politiktir; uğrunda mücadele verilen kişilerin bizzat kendileri bu politik kavgada doğrudan yeralmadıkça da, doğru çözümlere ve tatmin edici sonuçlara ulaşmak mümkün değildir.

Göçmen işçilerin siyasal mücadele hakları ise, iki yanlıdır:

a. Kendi anayurtlarındaki siyasal mücadelede yeralabiimek;

b. Halen bulundukları ülkenin siyasal yaşamında söz ve karar sahibi olabilmek.

İkinci yan, Avrupa'daki bütün göçmen işçiler için ortaktır. İlk olarak bazı yerel danışma meclislerinde, giderek belediye meclisi seçimlerinde söz ve oy sahibi kılınmak suretiyle göçmen işçiler lehine ilk adım atılmıştır. Ancak hedef, gelişmiş kapitalist Avrupa ülkelerde toplam aktif nüfusun yüzde 8'ini oluşturan göçmen işçilerin, parlamento seçimlerinde de seçme ve seçilme hakkı kazanarak siyasal karar mekanizmalarını doğrudan etkileyebilmeleridir.

---

54) «Sur les travaux du colloque d'Essen», *L'Humanité*, 12 ocak 1974.

Göçmen işçilerin kendi anayurtlarındaki siyasal mücadelede yeralabilmeleri ise, bazı işçi gönderen ülkelerin işçi alan ülkelere coğrafi yakınlığı ve seçim mevzuatının da uygun olması nedeniyle kısmen gerçekleşmiştir.

Ancak, hem Türkiye coğrafi bakımdan çok uzak bulunduğu, hem de yasalar elvermediği için, Türkiyeli göçmen işçiler, hâlâ kendi devletlerinin «ikinci sınıf vatandaşı» durumundadırlar. Bu statüleri devam ettiği sürece de, göçmen işçilerin oy potansiyelini burjuva partileri hiçbir zaman dikkate almayacak, gurbettekl bir milyon Türkiyeliyi sadece bir döviz makinesi olarak görmeye devam edeceklerdir.

Bu gerçekten hareket ederek, başta işçi sınıfının siyasal partisi olmak üzere, işçi sendikaları, göçmen işçi örgütleri ve tüm demokratik güçler, yurt dışındaki Türkiyeli işçilerin seçme ve seçilme haklarının tanınması için yoğun mücadele vermelidirler.

Bu mücadeleye paralel olarak, göçmen işçilerin güncel ve uzun erimli sorunlarının çözümü açısından şu ivedi görevlerin yerine getirilmesi için ortak eyleme geçilmelidir:

- «Konuk işçi» aldatmacası yıkılarak, Türkiyell göçmen işçinin, hem Türkiye işçi sınıfının, hem de bulunduğu ülkenin işçi sınıfının eşit haklara sahip bir mensubu olduğu kabul edilmell ve ettirilmelidir.
- Eğer Türkiye AET'nin tam üyeliğe aday ortak üyesi olmakta devam edecekse, Ankara Anlaşması'nın Türkiyeli işçiler için 1976 yılından itibaren öngördüğü serbest dolaşım hakkı kısıntısız tanınmalıdır; bunalım dönemleri de dahil, sınırsız çalışma ve oturma hakkı verilmelidir.
- Türkiyeli işçilere, bulundukları ülkelerin yerli işçilerininkine eşit siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel haklar tanınmalı, sosyal güvenlik olanakları sağlanmalıdır.
- Türkiyeli işçiye, ailesini serbestçe getirteblime, kendi çalışma ve oturma süresini kendisinin belirleyebilme hakkı tanınmalıdır.
- Türkiyeli işçiye, insana yaraşır konutlarda oturma, sağlık ,bakım olanakları sağlanmalıdır.
- Türkiyeli işçinin keyfi şekilde sınırdışı edilmesi yasaklanmalıdır.
- Türkiyeli işçi çocuklarına demokratik eğitim hakkı tanınmalı, hem bulunduğu ülkenin kültürünü, hem de kendi öz kültürünü öğrenme ve geliştirme konusunda bütün olanaklar sağlanmalıdır.
- Türkiyeli işçiye, yerli işçilerinkine eşit mesleki yetişme ve ilerleme olanağı verilmelidir.

- Türkiyeli işçilerin öz kültürlerine ve onurlarına saygı gösterilmeli, her türlü ırkçı, ayırımcı ve aşağılayıcı uygulamalara son verilmelidir.
- Türkiyeli işçilerin sendikal haklarına saygı gösterilmeli, bulundukları ülkelerin sendikaları içinde örgütlenmeleri teşvik edilmelidir.
- Türkiyeli işçilerin düşünce, toplanma ve örgütlenme özgürlükleri güvence altına alınmalıdır.
- Türkiyeli işçilerin tatil için yurda gidiş gelişlerinde karşılaştıkları vize, trafik ve gümrük zorlukları önlenmelidir.
- Türkiyeli göçmen işçiye yurda kesin dönüşünde çalışma olanakları sağlayacak tedbirler alınmalı, işçinin döviz tasarrufları, kapitalist düzenin hastalıklarına çare olarak değil, göçmen işçinin geleceğini güven altına alma olanağı olarak değerlendirilmelidir.
- Öğrenimlerini tamamlayamadan yurda dönen işçi çocuklarına, öğrenimlerini bıraktıkları yerden sürdürme olanağı verilmelidir.
- Sadece «döviz çekme» aracı olarak çıkartılan «Emeklilik Yasası», göçmen işçinin yarınını güven altına alacak şekilde değiştirilmelidir.
- Türkiyeli işçilerin haberleşme, kültürel çalışma, boş vakit geçirme konularında sınıf düşmanı ve sömürücü çevrelerin etki alanından kurtarılması için gereken önlemler alınmalıdır.
- Türkiyeli işçiler arasında gerici ideolojilerin propagandasını yapan ve terör saçan merkezler dağıtılmalı, bu gibi çalışmaları teşvik ve himaye eden devlet temsilcileri geri çekilmelidir.
- Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil eden elçilik ve konsolosluklarda, diğer devlet misyonlarında, göçmen işçinin onuruna saygı gösterilmelidir.
- Türkiyeli işçilerin bulundukları ülkelerin yerli işçilerinin ve diğer göçmen işçilerin lleriye yönelik örgütsel çalışmalarında yeralmalarına, onlarla güç ve eylem birliği yapmalarına hiçbir engel konulmamalıdır.

Komünist ve işçi partilerinin belirttiği gibi, «bu hedefler, ulusal çaptaki mücadeleler ve eylemlerin güçlendirilmesini olduğu kadar, proleter enternasyonalizmi ruhu içinde uluslarası işbirliğinin yoğunlaştırılmasını» da gerektirmektedir.

«BİRİKİM» ÜZERİNE*

Ömür SEZGİN

Birikim dergisi üzerine çeşitli yerlerde birçok eleştiriler çıktı ve **Birikim** sayfalarında da bu eleştirilere yanıtlar yayınlandı. Kendilerinin de belirttikleri gibi bu eleştirilerin çoğunluğu (belki tümü), **Birikim**'i «pratikten kopukluk», «entelektüellik», «siyasetsizlik» le suçlamaktaydı. Bizim amacımız, **Birikim**'i kendi ilan etmiş olduğu amaçları ve bilinçli olarak yüklenmek istediği işlevi çerçevesinde değerlendirmekle sınırlı kalacaktır.[1]

Birikim'in ilk sayısında: Uluslararası sosyalist hareketin çeşitli kamplara bölünmüş olduğuna, bu kampların da ötesinde diyalektik maddeciliğin kavranılmasında ayrılıkların bulunduğuna, bu durumun ise Türkiye sosyalist hareketindeki mevcut dağınıklığı daha da olum-

---

* Bu yazı *Birikim*'in 'Doğu Avrupa Komünizmi' özel sayısı çıkmadan önce yazılmıştır. Yazıyı yazmadan bu sayıyı görmüş olsaydım, ya *Birikim* üzerine yazı yazmaktan vazgeçer, ya da en azından bu yazı biraz daha farklı olurdu. Bu son sayısıyla *Birikim*, çok açık ve ilkel bir biçimde anti-komünizm yoluna girmiştir. Bundan sonra gidebileceği yer neresidir, hangi 'ince' yolları deneyecektir, doğrusu merak bile etmiyorum. Çünkü bu son sayı ile *Birikim* geleneksel okuyucularının bile gözünde itibarını yitirecektir. Açıklamalarını anti komünist tutumlarıyla ün salmış kimi batı kaynaklı yayınlara dayandıran bir derginin Türkiye sosyalist hareketine karşı konumunu açıklamak için artık uzun uzun incelemelere gerek kalmamıştır.

1) Bilindiği gibi *Birikim*'de çok çeşitli ve hatta birbiriyle çelişen görüşlere yer verilmektedir. Ancak bu değişik görüşlerin gerek seçimi gerekse sunuluş ve yorumlanış biçimleri ne kadar çeşitli ve çelişik bir görünümde olursa olsun belli bir çerçeve içine oturmaktadır. Bizim 'Birikim Görüşü' diye ele aldığımız bu görüş, esas olarak 'Birikim' imzalı yazılar ile, Derginin yöneticisi Murat Belge'nin imzalı yazılarına dayandırılmaktadır.

suz yönde etkilediğine dikkat çekilerek, teorik çalışmanın önemi belirtildikten sonra şu amaç saptanmıştır: «Teorinin büyük ustalarının ışığında, kendi sorunlarımız, hedeflerimiz, kendi toplumsal bütünlüğümüz açısından kendi teorik dünyamızı kurmak... için mümkün olan her türlü çabayı harcamak». (Birikim, No 1, s. 6)

37. sayısında ise, üç senelik yayın hayatı da gözönünde tutularak, **Birikim**'in amacı ve işlevi **«Türkiye sosyalist hareketine teorik müdahale»** olarak tanımlanıyor. Uluslararası ve Türkiye sosyalist hareketinin içinde bulunduğu durum her şeyden önce **«teorik müdahale»**yi zorunlu kıldığı için bu işlevin yüklenildiği belirtiliyor.

Teorik müdahale olabilir mi, olamaz mı? Bunun tartışmasına doğrudan girmeyeceğiz. Bu yazıda başlıca iki nokta üzerinde durmak istiyoruz: Teorik müdahale işlevi yüklenme gerekçesi, yani **Birikim**'in temel sorunu ve bu sorunun çözümü için önerilen teorik çerçeve, ya da **Birikim**'in marksizm anlayışı.

BİRİKİM VE ULUSLARARASI SOSYALİST HAREKETİN BUNALIMI

Birikim'in temel sorunu, «uluslararası sosyalist hareketin bütün alanlarını saran derin bunalım» ve bu bunalımın temelinde yatan teorik sapmanın saptanmasıdır. Bu sorun, özünde aynı kalmakla birlikte zaman içinde iki farklı biçimde belirtilmiştir. İlk sayılarda, sorun daha çok marksist teoriyi değişen koşullar ve yeni olgular çerçevesinde geliştirmek biçiminde koyulmuş olmasına karşılık, sonraları ağırlık, giderek, uluslararası sosyalist hareketin bunalımına verilmiştir. Diğer bir anlatımla, uluslararası ve bu arada Türkiye sosyalist hareketine karşı bir tavır alma sözkonusudur. Marksist düşüncenin geliştirilmesi her şeyden önce sosyalist ülkelerin ve kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfı partilerinin «resmi görüşlerinin» ve «politik pratiklerinin» radikal eleştirisine bağlanmaktadır. Bu tutum aşağıdaki cümlede özetlenmiştir:

«Şimdi bir dönüm noktasındayız: ya marksist teoriyi eleştirel bir anlayışla yeniden kavrama ve ideolojik tortularından arındırma çabasına ciddiyetle gireriz, ya da kendi gerçekliğine tekabül etmez hale gelmiş kavramlarla giderek sinikleşir, «real-politik»in içinde pişeriz.» (Birikim, 37/25) Son sayılarında sık sık rastlanan «real-politik» ile, sosyalist ülkelerdeki ve tüm komünist partilerindeki sosyalizm anlayışı ve uygulamaları anlatılmak istenmektedir. **Birikim**'e göre bu anlayış marksizmin özüne aykırıdır ve bu anlayış yıkılmadan sosyalist eylem güdük kalacaktır

Uluslararası sosyalist hareket karşısında netleşen bu tutum Türkiye'deki sosyalist hareket karşısında da aynıdır. Birinci sayıda

«Bugün bir toparlanma evresi içerisinde, geçmişi yeniden gözden geçirmek, eksikliklere ve yanlışlıklara parmak basmak için ciddi ve sistemli bir çalışmaya girişmeliyiz» (Birikim 1/3) demek ile yetinilmişken, üç yıl sonra «...İçinde bulunduğumuz durumda, Türkiye sosyalist hareketinin karşılaştığı tüm sorunların çözülmesi için öncelikle bugün sözkonusu sorunları ele aldığımız teorik çerçeve —deyim yerindeyse— parçalanmalıdır.» denilmektedir. (Birikim, 37/27)

Bunalım edebiyatının ağırlık kazanmasının öznel ve nesnel nedenleri olabilir. Bunlar üzerine durmadan «bunalım» sorununun ele alınış biçimini görelim.

Birikim'e göre uluslararası sosyalist hareketin günümüzdeki bunalımı, 1960'larda, ÇKP ile SBKP arasındaki çatışma ile ortaya çıkmıştır. Çatışma, marksist teoride belirsizlik yaratmış ve bu belirsizlik de bunalımın genelleşmesine yol açmıştır (Birikim, 37/26). Ancak, yine **Birikim**'e göre, ÇKP-SBKP çatışmasının altında yatan ve günümüzde uluslararası sosyalist hareketteki bunalımı «doruğa çıkaran» temel bir neden vardır, o da şudur: sosyalist hedef ile sosyalistlerin bugünkü durumu arasındaki çelişki.

«Günümüz bunalımını doğuran olgusal gerçek sosyalist hedef ile sosyalistlerin bugünkü durumu arasındaki çelişkidir. Yalnızca kapitalist toplumlardaki sosyalist hareketlerin devrimi gerçekleştirememesi veya bu hedeften uzaklaşmaları ile sınırlayamayız bu durumu. Sosyalistlerin uzun süredir iktidarda oldukları toplumlarda, sosyalist siyasal-toplumsal hedeflere varılamamış olması, dahası «iktidardaki sosyalistlerin» bu hedefin gerçekleştirilemezliği yargısına varıp «real» olanla yetinmek gerektiğini empoze eder hale gelişleri de sözkonusu durumun bir ve en önemli yanıdır.

«Çin-Sovyet çatışmasını doğuran şey, sosyalistlerin durumu ile hedefleri arasındaki çelişkinin verdiği huzursuzluk, bu çelişkiden doğan sorunun çözülmesi ihtiyacı değil midir?» (Birikim, 37/29).

Birikim'e göre, bunalımı doğuran bu «temel olgusal gerçeğin» ortaya çıkışının «teorik» nedeni ise, marksist teorinin ekonomist yorumudur. Ayrıca, yalnızca günümüzde değil, geçmişte de uluslararası sosyalist hareketin tanıdığı bunalımların teorik açıklaması marksizmin aynı ekonomist yorumuna bağlanmaktadır. Böylece **Birikim**'in bunalım teorisi tamamlanmış oluyor: Marksizmin «vülger ekonomist yorumu» sosyalist ülkelerde «sosyalist-siyasal toplumsal hedefin» gerçekleşmesine engel olmuştur. Aynı anlayışa göre işleyen komünist partileri bir türlü iktidara gelememiş ve giderek sosyalist hedeften uzaklaşma sürecine girmişlerdir. Bu süreç içinde de, marksizm-leninizm adına her türlü tezler ileri sürülebilmekte ve bunalım derinleşmektedir.

Anlaşıldığı gibi, **Birikim**'e göre bunalım, marksist teorinin değil, marksizmin ekonomist yorumunun bunalımıdır. **Birikim** de başından beri ekonomizmin teorik temellerini açığa çıkarıp, marksist teoriyi bu vülger yorumdan kurtarmak için uğrakmaktadır. Ama ne var ki, yine **Birikim**'e göre, marksizmin bu ekonomist yorumu, bugün tüm sosyalist ülkelerde ve sosyalist ülkelerin dışındaki tüm komünist partilerinde ve de Türkiye'de egemendir. Görülebileceği gibi, yüklenilen işlev, bu koşullar altında son derece güçtür. Kuşkusuz hiç kimse güç bir görev yüklendiğinden dolayı eleştirilemez, saygı duyulur. Yeter ki teori adına teori çiğnenmesin.

Marksizmin ekonomist yorumundan **Birikim**'ce değerlendirilmesine geçmeden önce doğrudan «bunalım» ile ilgili birkaç noktaya işaret etmek istiyoruz.

1) **Birikim**, sosyalist ülkelerdeki toplum yapısının sosyalist toplum hedefine uymadığını bir veri olarak almaktadır. Bunun gerçek olduğunu varsaydak bile, en azından, **Birikim**'de, sosyalist toplumların mevcut durumlarının ne olduğunun, neden sosyalist toplum hedefine uygun olmadığının açıklanması gerekirdi. **Birikim**'in üç yıllık yayın hayatında sosyalist ülkelerin bugünkü toplumsal yaşamları ile ilgili bir tek yazı bulamazsınız.

2) Sosyalist ülkelerde, marksist teorinin marksizmin «real-politik» anlayışına uygun, yani mevcut düzeni doğrulama amacı güden çarpıtılmış bir marksist teori yorumu olduğu yine bir veri olarak alınmıştır. **Birikim**'in hiç bir sayısında sosyalist ülkelerde marksist teori ile ilgili çalışmalardan söz edilmemektedir. Bu tür çalışmaların hiç de küçümsenmeyecek boyutlarda olduğu ufak bir araştırma çabasıyla görülebilir. Her türlü marksist düşünceye açık olduğunu ilan eden bir dergide, sosyalist ülkelerdeki çalışmalara yer verilmemesinin anlamı nedir? Bu teorik çalışmalar mevcut düzeni doğrulama amacı da güdebilirler. Ancak bunun, teoriye ağırlık veren bir dergide teorik olarak gösterilmesi gerekir.

3) Yine aynı şekilde, kapitalist ülkelerdeki komünist partilerin de bir bunalım içinde olduğu **Birikim** tarafından bir veri olarak ele alınmıştır. Özellikle Fransa'da sol birliğin seçimlerde kazanamamasından sonra bu bunalım edebiyatı tek taraflı olarak, yani yalnızca FKP yönetimine karşı olanların bakış açıları doğrultusunda, yoğunluk kazanmıştır.

4) Türkiye'ye gelince, **Birikim**'e göre dünya sosyalist hareketinin bunalım içinde olduğu bir dönemde, Türkiye sosyalist hareketi de bunalım içindedir. Türkiye'ye özgü koşulların etkisiyle bu bunalım daha da belirgin olarak devam etmektedir. Türkiye sosyalist hareke-

tinin bunalımda olduğunun kanıtı da soldaki dağınıklıktır. Nedeni ise, «doğru pratiği yaratacak olan doğru teorinin kurulmamış» olmasıdır.

Yukarıdaki dört nokta kabul edilir veya edilmez, ama en azından tartışılması gerekir. Diyelim ki, bütün bunlar tartışmaya değmeyecek kadar somut gerçekliklerdir de, biz «ekonomizm ve tuzu kuru hümanizmin» etkisi altında kaldığımız için göremiyoruz. Yani sosyalist ülkelerde gerçekten toplumsal ilişkiler burjuva toplumlarındakinin aynıdır, kapitalist ülkelerdeki komünist partiler burjuva siyaset anlayışı içinde sosyalist hedeften uzaklaşmaktadırlar ve Türkiye'de sosyalist hareket doğru teoriye sahip olmadığından güçlenememektedir, vb... Katılmamakla birlikte gerçek durumun bu olduğunu varsayalım ve devam edelim.

Neden bu duruma gelinmiştir? Marksist teorinin bu «ekonomist yorumuyla tuzu kuru hümanizm» neden uluslararası sosyalist hareket egemen olmuştur? Marksist teoriyi nasıl yeniden özüne uygun olarak kurabiliriz? Ve nihayet nedir bu marksizmin özü? Bu sorular **Birikim**'in yanıtlamaya çalıştığı sorulardır. Verilen yanıtlar da sihirli bir formülde odaklaşmaktadır: marksist bilgi teorisi (epistemoloji).

BİRİKİM VE MARKSİST BİLGİ TEORİSİ

Birikim'e göre belirli tarihsel koşullarda ekonomist ve hümanist yorum marksist teoriye sızmıştır. Lenin bu yoruma karşı çıkmışsa da, Lenin'den sonra yeniden aynı ekonomist yorum egemen olmuştur. Ekonomist yorum marksist teorinin özüne aykırıdır. Ancak marksist bilgi teorisi Marx tarafından geliştirilmediğinden ve Lenin'de de bu bilgi teorisi yalnızca «pratik» halinde mevcut olduğundan bugüne dek ekonomizmin marksizmin özüne aykırı olduğu teorik olarak gösterilememiştir. Günümüzdeki uluslararası sosyalist hareketin derin bunalımı, marksist teorinin ekonomist yorumunun yanlışlığının pratik olarak doğrulanmasıdır. Ne var ki, marksist teori ampirist bir ideoloji olmamalıdır. Yeni koşullar altında ortaya çıkan bir yorumun teorinin özüne aykırı olup olmadığının saptanması uzun sürebilen deneme ve sınamalara bırakılmamalıdır. Teori kendi teorik sınanma ölçütlerini kendi içinde taşımalıdır. Marksist teorinin kendi sınanma ölçütleri marksist bilgi teorisinin konusudur.

Diğer bir anlatımla, **Birikim**'e göre marksist bilgi teorisi geliştirilmemiş olduğundan, burjuva görüş ve yorumlarının marksist teoriye sızmalarına engel olunamamıştır. «Büyük ölçüde hâlâ emperyalist sistemin güdümünde olan bir dünyada», «burjuva ideolojilerinin kılık değiştirerek marksist düşünceye sızmalarını önlemek güçtür» (Birikim, 1/3). İşte, **Birikim**'e göre, uluslararası sosyalist hareketin, geç-

mişte olduğu gibi, günümüzdeki derin bunalımının temelinde yatan «ekonomizm ve tuzu kuru hümanizm» de, marksist teorinin idealist dünya görüşünün etkisi ile çarpıtılmış bir yorumudur. Bu nedenle, bugünkü bunalımdan kurtulmanın ve uluslararası sosyalist hareketin gelecekte yeni bunalımlara düşmemesinin yolu marksist bilgi teorisinin sistemleştirilmesinden geçmektedir. «...bugün dünya çapında yapılması gereken iş, diyalektik düşüncenin bilgi teorisini sistemleştirmektir». (Birikim, 1/3)

Daha genel bir çerçeve ele alınacak olursa, sorun, bir teorinin, değişen koşullar ve ortaya çıkan yeni olgular ile ilişkisidir. Bilimsel bir teori, bir dogmalar bütünü olmadığına göre, yeni olgular karşısında yeni hipotezler geliştirilecektir. Yeni olguları açıklamak için ileri sürülen savların teorinin özüne uygun olup olmadığının ölçütü ne olacaktır? **Birikim**'e göre bu ölçüt pratik (deneme, sınama) olamaz. Bu ölçütü bilgi teorisi tanımlayacaktır. (Birikim, 25/44)

Bilindiği gibi klasik felsefe anlayışında bilgi teorisi, dünya hakkında ne gibi bilgiler elde edebiliriz, bilgimizin nesnel dünyaya karşı ilişkisi nedir, nesnelliğin kıstasları, ölçütleri, nelerdir sorularına yanıt arar. Marksist teoride bu anlamda bir bilgi teorisine yer yoktur.

Marksist teoride dış dünya insan düşüncesinden bağımsız olarak vardır ve düşünceden önce gelir. Bilgi dış dünyanın düşüncede yansımasıdır. Dış dünyanın yansıması olunca nesnellik sorunu klasik felsefenin bilgi teorisindeki önemini yitirmektedir. Düşünce dış dünyanın nesnel bilgisini edinebilir. Ne var ki dünyada her şey değişmektedir. Düşünce de değişmektedir, bilgi de değişecektir. Marx'da bu değişim diyalektik kavramı ile açıklanmaktadır. Değişme esas olarak içseldir. Yani yine klasik felsefenin ontoloji düzeyinde, varlık karşıtların birliğidir. Değişimin motoru bu karşıtların mücadelesidir. Diyalektik maddeciliğin en kaba ve genel ilkesi budur. Buradan hareketle, her varlığın bilgisi belirli bir bilimin konusu olmaktadır. Hegelci diyalektikle marksist diyalektiğin temel farkı da burada ortaya çıkmaktadır. Hegel'de her varlığın varoluş biçimini oluşturan karşıtların birliği bir tek evrensel karşıtlığın değişik görünümleri olduğu halde, Marx'da her karşıtlığın özgül bir niteliği olduğu belirtilmiş ve varlığın düşünceden önce geldiği, düşünceden bağımsızlığı kabul edilerek, nesnel bilginin elde edilebilirliği gösterilmiştir. Böylece farklı nesneleri konu edinen bilimler genel bir bilgi teorisinin vesayetinden kurtarılmıştır.

Ancak, burada toplumsal bilimler ile doğa bilimleri arasındaki farka değinmek gerekiyor. Yukarıda kabaca anlatılan maddeci diyalektikle ilişkili olarak, tarihsel maddeciliğin konusu toplumdur, toplumsal gelişmenin yasalarıdır. Toplumsal gelişmenin motorunu oluş-

turan çelişkinin kavranmasıdır. Bilindiği gibi toplumda ve toplumsal gelişme sürecinde, insanlar ve insan düşüncesi aktif olarak rol almaktadır. Maddeci diyalektik düzeyinde maddenin önceliği ve belirleyiciliği kabul edilmektedir. Burada sorun, toplumda, insanların iradelerinden bağımsız bir toplumsal gerçekliğin varolup olmadığı sorunudur. Marksist teorinin (tarihsel maddeciliğin) ayırdedici niteliği de bu soruya verilen yanıttadır. Marx, böyle bir gerçekliğin varolduğunu, bunun da üretimin maddî koşulları olduğunu göstererek, toplumsal gelişmenin nesnel bilgisinin, edinilebilmesini mümkün kılmıştır. Böylece de klasik felsefenin bilgi teorisinin temel sorunu ortadan kalkmıştır: yani toplumsal gelişmenin nesnel olarak bilinip bilinemeyeceği sorusuna marksist teori olumlu yanıt verince, üretilecek bilginin gerçekliğe uygun olup olmadığı sorunu yer değiştirmiştir. Sorun, bilginin, dış dünyanın insan düşüncesinde yansıması olduğu genel görüşüne bağlanmaktadır. Sorun, artık, bilginin gerçekliğe uygunluğunun teorik kıstaslarının, ölçütlerinin, neler olduğu sorunu değildir. Yansıma sürecinin incelenmesidir. Değişen koşulların insan düşüncesinde nasıl yansıdığının açıklanmasıdır. Ancak böyle bir sürecin incelenebilmesi için maddi üretim koşullarının ve de toplumsal gelişmenin nesnel yasalarının bilgisi ön koşul olmaktadır. Bu nedenle, marksist teoride, «bilgi teorisi» ve tarihsel maddecilik birbirlerinden ayrı olarak düşünülemez. Bilgi üretim süreci ancak tarihsel maddecilik ile birlikte düşünülebilir.

Burada, **Birikim**'in birçok konuda, bu arada özel olarak bilgi teorisi konusunda, esinlendiği Fransız marksist filozofu Louis Althusser'in özeleştirisinden bir aktarma yapmak istiyorum. Althusser, 1974 yılında yayınlanan özeleştirisinde, «teorisizm sapması» içine düşmüş olduğunu kabul etmektedir. «Teorinin pratiğe önceliği», ya da «tek yanlı olarak teoriye ağırlık vermek» diye tanımladığı bu sapmanın özellikle bilgi teorisi (epistémologie) kavramında ortaya çıkmış olduğunu belirtmekte ve şunları söylemektedir:

«(Teorisizm sapması), çoğu zaman olduğu gibi bir kelimede belirginleşti: bilgi teorisi (Epistémologie). Bu dizi, bu kelimeyi sürekli olarak kullanan Bachelard'a ve Canguilhem'e götürdü. O zamanlar, Canguilhem'in bu kelimeyi çok az kullandığını fark etmemiştik. Biz de (özellikle ben) çok sık, yerli yersiz bu kelimeyi kullandık ve denetlemeyi bilemedik. Bu nokta üzerinde duruyorum, çünkü, okuyucularımızdan pek çoğu bu kelimeye sarıldılar ve çalışmalarımızdaki teorisist sapmayı, kendi felsefî eğilimlerinin etkisi ile daha da ilerilere götürdüler.

«**Bilgi teorisinden** biz ne anlıyorduk? Tanımlanacak olursa: bilimsel pratiğin koşullarının ve biçimlerinin ve çeşitli somut bilimler-

dekl tarihinin teorisi. Ama bu tanım iki yönde anlaşılabilirdi. **Maddeci** anlamda, bu tanım bizi, mevcut bilgilerin teorik «üretim süreçlerinin» ve «üretim biçimlerinin» maddi, toplumsal, siyasal, ideolojik ve felsefi koşullarını incelemeye götürebilirdi; ancak o zaman, bilgi teorisinin alanı, Tarihsel Maddeciliğin alanına giriyordu! **Spekülatif** anlamda ise, yukarıdakinin tersine, bilgi teorisi bizi, bilimsel pratiğin, diğer pratiklerden farklılığını ortaya koyacak biçimde, teorisini kurmaya ve geliştirmeye götürebllirdi: ama, o zaman da, «Teorik Pratiğin Teorisi» diye tanımlamış olduğumuz felsefeden ne farkı kalıyor? Madem ki, felsefe yalnızca bilgi teorisinden ibaret ve ondan farklı bir şey değil, o halde, bu sefer de «Diyalektik Maddecilik» alanına girmiş oluyorduk. Bu, yolların kesişmesiydi. Eğer, bilgi teorisi felsefe ise, bunların spekülatif birliği, teorisizmi güçlendirmekten başka bir şey yapamaz. Ama, eğer, bilgi teorisi (kendi öz konusunu belirten birkaç kavramın bulunması koşuluyla) Tarihsel Maddeciliğin alanına ilişkin ise, o zaman onu (bilgi teorisini) oraya sokmalı ve aynı anda, amacının uydurukluğu ve aldatmacalığı bilinmelidir. (Daha sonraları işaret ettiğimiz gibi) bundan vazgeçmek ve her türlü bilgi teorisinin idealistliğini, ya da idealist izlerini eleştirmek gerekir.»[2]

Diyalektik maddecilik, tarihsel maddecilik, «bilgi teorisi» konuları kuşkusuz daha ayrıntılı açıklamalar gerektirmektedir. Bizim burada belirtmek istediğimiz, **Birikim**'de temel sorun yapılan «marksist bilgi teorisi»nin marksist teoriye aykırı olarak ele alındığıdır. **Birikim**'de sürekli olarak, marksist teorinin özü ve bu öze uygun olarak «marksist bilgi teorisi»nin ışığı ve garantisi altında teoriyi geliştirmek sözkonusu edilmektedir. Oysa bu tutum marksist teoriye taban tabana ters düşmektedir. Marksist teoride, bir «öz»den, şu ya da bu ilkeler ışığında yeni kavramlar oluşturmak, yeni hipotezler türetmek sözkonusu edilemez. Eğer tarihsel maddecilik diye bir teori varsa ve yeni olgular, yeni koşullar ortaya çıkmışsa, yapılacak iş, bu olguları somut olarak incelemektir, hiç değilse sorunları somut olarak ortaya koyabilmektir. Bugün sosyalist ülkelerin, kapitalist ülkelerdeki komünist partilerin ve de Türkiye'de sosyalist hareketin hiç kuşkusuz birçok sorunları vardır. Gerçekten bazı tıkanıklıklar mevcuttur. Ama bütün bunları somut gerçeklikleri içinde incelemeye yanaşmaz ve Hıristiyanlıktaki gibi bir ilk günaha bağlarcasına «ekonomizm ve tuzu kuru hümanizme» bağlarsanız neyi çözümlemiş olursunuz? Belki yeni kavramlar, süslü tanımlar bir bilimsellik havası verebillr, fakat en ufak bir kurcalama, bütün bu parlak sözlerin içeriğinin boşluğunu ortaya çıkaracaktır.

---

2) Louis ALTHUSSER, *Eléments d'auto-critique*, Hachette Kitabevi, 1974, s. 51-53.

Ama, burada, şöyle bir itiraz yinelenebilir: somut olguların somut olarak incelenişinin bilimsellik ölçütünü verecek olan bilgi teorisi değil midir? Herkes somut olguların somut olarak incelenmesi gereğini benimsemiş görünmesine rağmen, bu incelemelerin sonucunda değişik, hatta birbirleriyle ters düşen sonuçlara varabildiklerine göre aksayan bir nokta söz konusu değil midir? Bu aksayan nokta da marksist bilgi teorisinin kesin bir biçimde tanımlanmamış olmasından ileri gelmiyor mu?

Dünyada ve Türkiye'de, marksizm adına değişik görüşlerin ileri sürülmesi, değişik grupların oluşması karşısında bu soru yerinde bir soru gibi görülebilir. Ancak böyle bir sorunun altında, toplumsal gelişme ve bilgi edinme sürecine idealist bir yaklaşım söz konusudur. **Mutlak Gerçek** ve mutlak gerçeğin **teorik ölçütleri,** idealist felsefe sorunsalının kavramlarıdır.

Daha açıkgönüllü, fakat yerinde bir itiraz da şu olabilir: evet, bilgi teorisi kavramı yanlış kullanılmıştır; söz konusu olan marksist teorinin (Tarihsel Maddecilik — Diyalektik Maddecilik) çarpıtılmış (özellikle de ekonomist anlayış sonucunda) temel ilkelerini yeniden açık seçik belirlemektir. Gerçekten, **Birikim** de son tahlilde bunu yapmak istediğini belirtmiyor mu? Evet, belirtiyor, ne var ki **Birikim'**in bilgi teorisi kavramına sarılmasının rastgele, önemsiz, bir yanlışlık olduğu kanısında değiliz. Tam tersine, Marx, Engels ve Lenin'de olmayan bir marksist teori yorumundan hareket ettiği için temel sorununu bilgi teorisi ile çözümlemek istemektedir. **Birikim'**in seveceği bir dille söylemek gerekirse, teorik sorunsalı içinde, bilgi teorisi zorunlu olarak öne çıkmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, **Birikim** uluslararası sosyalist hareketin derin bir bunalım içinde olduğunu veri almakta ve ve bu bunalımı marksist teorinin ekonomist yorumuna bağlamaktadır. Nedir **Birikim'**in ekonomizm ile anlatmak istediği? Eğer ekonomizm ile anlatılmak istenen, toplumsal gelişmede ideolojilerin ve siyasetin de etkileri olduğu, üstyapının küçüksenmemesi gerektiği, ekonominin tek başına devrimi gerçekleştiremeyeceği görüşü ise, bunlar bütün marksist teori el kitaplarında (ekonomizmin batağına saplandığı ileri sürülen Sovyetler Birliği'nde yayınlanan kitaplarda da) vardır. Hatta, marksist teoride altyapı-üstyapı ilişkilerinin yeterince incelenmediği de bir gerçektir. **Birikim'**in bu ilişkileri sistemleştirme çabasına da saygı duyarız. Ancak, **Birikim'**de yapılan, bilinenlerin başka biçimlerde tekrarının da ötesinde, marksist teorinin Marx'a dayandırılamayacak bir yorumudur. Bu yorum, bize göre değilse de, başkalarına göre daha «bilimsel» gelebilir. Bunu şimdilik tartışmak istemiyoruz. Fakat Marx'a uygun olmadığını kısaca göstermek istiyoruz.

BİRİKİM VE MARKSİZM

Birikim, Fransa'da Althusser'in çevresinde toplanan marksistlerin geliştirdiği bir düşünce akımından esinlenerek, hegelci diyalektikle marksist diyalektiğin birbirinden farklı olduğu görüşünden hareket etmektedir. Marksist teorideki, ekonominin son tahlilde belirleyiciliği ilkesinin hegelci diyalektik çerçevesinde anlaşıldığından, ekonomizme varıldığını ileri sürmektedir.

Marksist diyalektiğin, hegelci diyalektikten farklı olduğu bugün bütün marksistlerce kabul edilmektedir. Ne var ki, **Birikim**'de iki diyalektik arasındaki farkın incelenmesinden yeni bir toplumsal yapı tanımına ulaşılmaktadır (Bu tanım da Althusser ve çevresinde geliştirilmiştir, fakat bizi bu yazımızda Althusser ve **Birikim** ilişkileri ilgilendirmiyor). Bu yapı anlayışına uygun bir nedensellik anlayışı getirilmekte ve tarihsel gelişme bu nedenselliğe göre açıklanmak istenmektedir.

Birikim'e göre, marksist teorideki toplumsal bütün, farklı düzeylerin (yapıların) özgül ve karmaşık bir biçimde eklemlenmelerinden oluşmaktadır. Bu eklemlenme biçimi son kertede ekonomik düzey (yapı) tarafından belirlenmektedir, fakat her düzeye özgül ağırlığını veren karmaşık bütündür. Üçüncü sayıda şunlar yazılı:

«Hegel'in bütününde, bütünün kendinden başka bir belirleyici yoktur. Oysa Marx'da belirleyici vardır, maddedir. Toplumsal bütünü de son kertede ekonomik temel belirler. Son kertede belirlediğine göre öteki yapılar, her zaman söylendiği gibi görece özerktir ve onların da belirleyici işlevleri vardır. Bu durum, marksist toplumsal bütünün yapısının homojen olmadığını, yapıların birbirlerini dolaysız biçimde yansıtmadıklarını gösterir. Marksist bütünde görece özerk yapılar birbirlerine eklemlenmiş durumdadırlar; bu, koşullara göre değişen bir yapının egemenliği altında hiyerarşik bir eklemlenmedir.» (Birikim, 3/8)

Bu son derece ağdalı üslup ile anlatılmak istenen; siyasetin, ideolojilerin, yani üstyapının, altyapının dolaysız, bire/bir yansıması olmadığı doğrudur. O zaman da bu anlaşılmaz formüllere ne gerek var? Ama iş bu kadar basit değil.

«Koşullara göre değişen bir yapının egemenliği altında hiyerarşik bir eklemlenme» ne demek? Yukarıdaki alıntının hemen arkasından şunlar geliyor:

«Şu halde marksist bütünde çelişki Hegel'de olduğu gibi basit bir şekilde **içeriden** belirlenmez, karmaşık bir şekilde ve **koşullara** (Birikim tarafından altları çizilmiştir) göre belirlenir.»

Peki koşullar neye göre belirlenir? Her şeyi koşullarla açıklamanın hiç bir şey açıklamamak olduğunu iyi bilen **Birikim**'e göre, son kurtarıcı yine «bütün» kavramı oluyor. Belirlenme sorunu da yapısal nedensellik kavramı ile çözümlenmek isteniyor.

«Marksizmin bildiği nedensellik yapısal nedenselliktir. Yani karmaşık bütün içinde hiyerarşik olarak eklemlenmiş yapıların «Marx'ın mecazi deyimiyle «Darstellung», yani bir çeşit mizansen) birbirlerini karşılıklı olarak belirlediği ve **daha önemlisi, bütünün parçaları belirlediği karmaşık yapısal bir nedenselliktir.»** (Birikim, 4/56, altını biz çiziyoruz).

Bu tanıma birazdan tekrar dönmek üzere bir parantez açalım. «Toplumsal bütünün» görece özerk yapılardan oluştuğu savı, bu yapıların özgül teorilerinin geliştirilmesini mümkün kılıyor gibi görünüyor. Madem ki, ekonomik düzeyin, yani altyapının dolaysız bir yansıması değillerdir, kendilerine özgü bir özerklikleri vardır, o halde her düzey ayrı ayrı ele alınıp teorisi yapılabilir. Nasıl Marx ekonomik düzeyin teorisini yapmışsa, siyasal, ideolojik ve teorik düzeylerin teorisi de yapılabilir ve yapılmalıdır! Böylece bugüne kadar yeterince geliştirilememiş olan altyapı-üstyapı ilişkilerini de sistemleştirmek mümkün olabilecektir...

Üstyapının teorisini mümkün kılar gibi görünen bu «bütün» ve «yapısal nedensellik» anlayışı, yalnızca Marx'ın düşüncesine aykırı olmakla kalmayıp, her türlü araştırma ve açıklama olanağını da ortadan kaldırmaktadır. Çünkü «yapısal nedensellik», nedensellik ilişkisini yok eden bir kısır döngüdür. Neden?

Yukarıdaki «yapısal nedensellik» ve toplumsal bütün» kavramlarının tanımlarına dönelim. Bu tanımlara göre, toplumsal bütünde görece özerk yapılar birbirlerine eklemlenmiş durumdadırlar. Marksizm açıkça yadsınmadıkça ekonominin belirleyiciliği ihmal edilemeyeceğinden, bu sorun da, eklemlenmenin hiyerarşik olduğu, yani son kertede ekonomik yapı tarafından belirlendiği söylenerek çözümlenmek istenmektedir. Ama esas belirleyici olarak «bütün» ortaya çıkarılmaktadır: «bütünün parçaları belirlediği yapısal bir nedenselliktir.» Şimdi, bu bir kısır döngü değil midir? Bütün kavranmadıkça bütünü oluşturan yapılar anlaşılamıyor. Bütünün anlaşılması için eklemlenme biçimini kavramak, yani ekonomik yapıyı açıklamak gerekiyor. Ama, gelgelelim, ekonomik yapının açıklanması da bütünün açıklamasından geçiyor. Böylece döngü kapanıyor.

Tarihsel maddeciliğin temel ilkesi, **«maddi yaşamın üretim biçimi toplumsal, siyasal ve düşünsel yaşam sürecini şartlandırır ve belirler»** ilkesidir. Bu ilkenin geçmişte ve günümüzde de mekanik bir biçimde anlaşılıp ekonomizme düşüldüğü doğrudur. Yine çok bilinir,

Engels de bu ilkenin mekanik yani ekonomist yorumuna karşı çıkmak gereğini duymuştur:

«...Maddeci tarih görüşüne göre, tarihin belirleyici etkeni **nihai kademede,** gerçek hayatın üretimi ve yenilden üretimidir. Ne Marx, ne de ben, bunun ötesinde bir şey söylemedik. Bundan sonra biri kalkar da, bu önermeye, iktisadi etken **tek** belirleyici etkendir dedirtecek kadar işkence ederse, onu, boş, soyut, saçma bir cümle haline getirir. İktisadi durum temeldir ama üstyapının çeşitli unsurları —sınıf mücadelesinin siyasi biçimleri ve sonuçları— savaşı kazandıktan sonra muzaffer sınıfın yaptığı anayasalar, vs., hukuk kalıpları ve hatta bütün bu gerçek mücadelelerin tarafların beyinlerindeki akisleri, siyasi, hukuki, felsefi teoriler, dini görüşler ve bunların daha sonra dogmatik sistemler halinde gelişmeleri de tarihi mücadelenin biçimini öncelikle tayin ederler.»[3]

Birikim'in benimsediği açıkça belli olan Althusser ve arkadaşlarının amacı, belirsizlikler bulunduğu için yanlış yorumlara yol açabilen tarihsel maddeciliğin temel ilkesini sağlam ve «teorik» bir biçimde yeniden tanımlamaktır. **Birikim**'in deyimiyle: «Marx'ın kavramları yepyeni bir dünya görüşünün ürünleridir. Marx teorisini, burjuva ideolojisinden kalma, teorik olmayan kavramlarla düşünmek mümkün değildir.» (Birikim, 3/15). «Toplumsal bütün» ve «yapısal nedensellik» kavramları işte Marx'ın teorisini burjuva ideolojisinden arındırma yolunda ileri sürülen kavramlardan ikisidir. Ancak yukarıda da belirttiğim gibi, bu kavramlar tarihsel maddeciliği bir kısır döngüye sürüklemektedir. «Ekonomi»nin tanımı sorunu üzerindeki tartışmalar, örneğin, — ki buna ilişkin Birikim Yayınları'nda bir de kitap yayınlanmıştır: **Kapitalist Devlet Sorunu,** Siyaset Teorisi Dizisi: 1, 1977, İst.) bu kısır döngünün sonuçlarından biridir. Burada ayrıntıya girmeden belirtelim: Marx'da ekonomi ile anlatılmak istenen, maddi yaşamın üretim biçimi olduğu son derece açıktır.

Diğer yandan, ekonominin son tahlilde (kertede) belirleyiciliği ilkesine bağlı kalarak kısır döngüden kurtulmak isteyen Althusser ve arkadaşları (ve **Birikim**), tarihsel maddeciliğin temel ilkesini yeni bir biçimde tanımlama yoluna gitmektedirler: Özetle şunu söylemektedirler: Evet, ekonomi son tahlilde (kertede) belirleyicidir, ama ekonomi, bu belirleyicilik işlevini, toplumsal bütünün diğer düzey, ya da yapılarından (siyasi, ideolojik, teorik) hangisinin, belirli bir anda egemen olduğunu, baş rolü oynadığını belirleyerek yerine getirir.

Birikim Yayınları'ndan çıkan, biraz önce sözünü ettiğim, **Kapi-**

3) Engels, Joseph Bloch'a Mektup (21 eylül 1890), *Felsefe İncelemeleri,* Doğan Yayınevi, 1974, Ank., s. 143-144.

talist Devlet Sorunu kitabının sonundaki kavramlar sözlüğünde ekonominin «son kertede belirleme»si şöyle anlatılmaktadır:

«Klasik marksist metinlerde, toplumsal formasyonda ekonomik temelin son kertede belirleyici olduğu sık sık belirtilmiştir. Engels'in Bloch'a ünlü mektubunda, üstyapının da çok zaman belirleyici olduğu açıklanmıştır. Tarihin ve toplumun bilimini kurmakta ilk ve belirleyici bir adım olarak, bu temel ilkeler son derece önemlidir. Gelgelelim, toplumsal olaylara ve özellikle geçiş sorununa daha yakından ve daha kısa vadeli dönemler içinde baktığımızda, toplumsal belirleyiciliğin somut biçimlerini karşılaştığımız ayrıntılarda uygulayabilmemizi sağlayacak açık seçik ölçütlere ihtiyacımız ortaya çıkmaktadır.

«Toplumda ekonominin 'son kertede belirleyici' olmasından söz edilirken, 'son kerte' deyimine zamanla ilgili bir anlam vermek, ne şekilde ele alınırsa alınsın, anlamsız kalmaktadır. Zamanla ilgili bir son kerte hiç bir zaman gelmeyecektir. Althusser okulu bu durumda, bu sözü, toplumsal sürecin belirli bir anında, varolan ekonomik, siyasal ve ideolojik düzeylerden hangisinin belirleyici olduğunu, son kertede ekonominin belirleyeceği şeklinde yorumlamaktadır. Bu da tartışmaya en azından daha aydınlatıcı açıklamalara kapıyı açık bırakan bir yorumdur.»[4]

Yukarıdaki biçimde ele alınan son kertede belirleme tanımı, tarihsel maddeciliğin, Marx ve Engels tarafından formüle edilen ilkesiyle bağdaşmayan yeni bir yorumdur. Gerçi Althusser ve arkadaşları bu tanımlarına dayanak olarak yine Marx'ın bir açıklamasını almaktadırlar.

«...Benim, 'maddi hayatın üretim biçiminin toplumsal, siyasal ve düşünsel yaşam sürecini genel olarak şartlandırıp belirlediği' yolundaki görüşümle ilgili olarak — bu söylentilerin tümü gerçi, maddi çıkarların ağır bastığı, bugünkü dünyamız için doğrudur; ama, katolikliğin güçlü olduğu Ortaçağ'da ve politikanın hakim olduğu Atina'da ve Roma'da doğru olmadığı söylenmiştir. Her şeyden önce, bir kimsenin kalkıp Ortaçağ ve eski dünya üzerine, bu bütün dünyanın bildiği tekerlemeleri bir başkasının bilmediğini keyfinin istediği gibi, varsayması insana garip geliyor. Bununla beraber şu kadarı apaçıktır: Ne Ortaçağ katoliklik ile ne de eski dünya politika ile karnını doyurabilirdi. **Tersine, birinde politikanın, diğerinde katolikliğin başrolleri oynamasını, o toplumların kendi geçimlerini sağlama metot ve biçimleri açıklar.»**[5]

---

4) *Kapitalist Devlet Sorunu*, ss. 237-38.

5) *Kapital*, I, 1 Odak Yayınları, Çev. Mehmet Selik, s. 143, dipnot 33.

İşte, Althusser okulunun, ekonominin son kertede belirleyiciliği konusunda getirdiği yeni yorum, temel olarak, yukarıdaki alıntıda altını çizdiğimiz cümleye dayandırılmaktadır. Oysa, burada söz konusu olan, ekonomik yapının, Katolikliği (ideolojik düzey) tüm toplumun belirleyicisi olarak belirlediği değildir. İdeolojik düzeyde varolan çeşitli ideolojilerden yalnızca bir tanesi olan katolikliğin, neden yine ideolojik düzeyde daha doğrusu üstyapıda, (tüm toplumsal süreçte değil) egemen olduğudur. Aynı şekilde, üstyapıda neden belirli bir Devlet biçiminin egemen olduğu, yine maddi yaşamın üretim biçimi ile açıklanabilir Yani, üstyapısal kurumların, ya da üstyapıyı oluşturan düzeylerden birinin toplumsal sürecin tümüne egemen olması söz konusu edilemez. Kaldı ki, yukarıdaki alıntının hemen arkasından gelen cümle de şudur: «Roma Cumhuriyeti Tarihi'ni bir parça bilmek, bu tarihin sırrının toprak mülkiyetinin tarihi olduğunu gösterir.»

Ayrıca, yine **Kapital**'in son cildinde şunlar yazılıdır:

«Tüm toplumsal yapının, dolayısıyla egemenlik ve bağımlılık ilişkisinin aldığı siyasi biçimin en derin sırrını, görünmeyen özünü, kısaca, belirli bir dönemde Devlet'in büründüğü biçimin özgül temelini, daima üretim araçlarına sahip olan ile doğrudan üretici arasındaki ilişkide (çeşitli görünümlerinin doğal olarak çalışma yöntemlerinin belli bir düzeyine, yani toplumsal üretici gücün belli bir düzeyine tekabül eden ilişkide) aramak gerekir. Bu, aynı (temel koşullar bakımından) ekonomik temelin, pek çok ampirik koşulların, doğal koşulların, ırksal ilişkilerin, dışsal tarihi etkenlerin, vb., etkisi altında sonsuz nüanslar ve değişiklikler göstermesine engel değildir. Bunlar, ancak, bu ampirik koşulların incelenmesi ile anlaşılabilir.»[6]

Yine, Engels'in sözünü ettiğimiz ünlü mektubunun bir sonraki paragrafında da şu cümle yer almaktadır:

«Kendi tarihlerimizi kendimiz yapıyoruz, ama, bunu, her şeyden önce son derece belirlenmiş öncüller ve şartlar içinde yapıyoruz. Bütün şartlar içinde, nihai olarak belirleyici olanlar iktisadi şartlardır.»[7]

Tarihsel maddeciliğin temel ilkesinin Marx ve Engels tarafından formüle ediliş biçiminden, yani, «maddi yaşamın üretim biçimi toplumsal, siyasal ve düşünsel yaşam sürecini genel olarak şartlandırır ve belirler» tanımından, marksist teorinin bütünlüğü içinde, şu ya da bu nedenle vazgeçirebileceği kanısında değilim. Bu, demek değildir ki, böylece tüm sorunlar çözümlenmiş olmaktadır. Tam tersine, maddi üretim koşullarının hangi biçimlerde üstyapıda yansıdı-

6) *Kapital*, Fransızca baskısı: Ed. Sociales, tome: 8. s. 172.
7) Engels, *a.g.e.*, s. 144.

ğı somut ve gerçek sorunlardır. Bu sorunlar, tarihsel maddeciliğin yukarıdakl tanımından hareketle yürütülecek araştırmalarla ancak çözümlenebilir.

Birikim'in benimsediği Althusser'ci yorumun, tarihsel maddeciliğin temel ilkesini önemli bir biçimde değiştirmesinin de ötesinde, bu yeni yorumun ne kadar «aydınlatıcı açıklamalara kapıyı açık bırakan» bir yorum olduğu da çok şüphelidir. Batı'da, çeşitli alanlarda bu yorumdan hareket edenler tam bir kavram kargaşasında boğulmuşlardır. Bizde de, «bu aydınlatıcı yorumun» en parlak (!) örneklerinden birini, yine **Birikim** sayfalarında, Asaf Savaş Akat vermiştir (Birikim No: 35, Sosyalist Toplumların Analizi ve Tarihi Maddecilik. Yazıda Althusser okulunun da eleştirilmesi bir şeyi değiştirmemektedir). Sonuç tarihsel maddeciliğin yadsınmasıdır.

Birikim de bu yolda hızla ilerlemektedir. Bazı gerçek sorunlar, tarihsel maddeciliğin dışında bir çerçevede ele alındığından çözümü olanaksızlaşmaktadır. Örneğin, parti içi demokrasi gibi somut bir soruna, «teorik» bir çözüm getirme iddiasında olan **Birikim,** sonunda partinin gereksizliği yolunda bir çözüm getirirse hiç şaşmamak gerekir. Belki bunu doğrudan söyleyemeyecektir, ama sonuç pek de farklı olmayacaktır.

Bir diğer yönden, bu «toplumsal bütün», «yapısal nedensellik» ve bu yazıda üzerinde durmadığım «çizgisel tarih anlayışı» kavramlarından hareket ederek tarihsel gelişmeyi, bir üretim biçiminden diğer bir üretim biçimine geçiş sorunlarını açıklamaya girişilince de, her şey soyut bir sınıf mücadelesi anlayışıyla açıklanmaya çalışılıyor. Sınıf mücadelesi kavramının bütün devrimci çağrışımlarına rağmen, sonuçta, hiç bir şey açıklanmamış oluyor. Sınıf mücadelesinin ekonomik temelleri, ekonomizme karşı çıkma adına es geçiliyor. Ya da, sınıf mücadelesinin ekonomik düzeyden, üretim sürecinin maddi koşullarından kaynaklandığı kabul edilse bile, bu kez de üretici güçler ile üretim ilişkilerinin karşılıklı ilişkisinde öncelik üretim ilişkilerine veriliyor. Nitekim, **Birikim**'de ekonomizmin eleştirisi temel olarak üretici güçler kavramı etrafında dönmektedir. Bu noktada çok açık olmak gerekir. Marksist teoride, maddeci diyalektik tarihsel maddecilik ilişkisinde olduğu gibi, üretici güçler ile üretim ilişkileri, biribirlerinden ayrı düşünülemez. Hele üretim ilişkilerinin önceliği hiç söz konusu edilemez. Gerçi, her üretim, belli maddi ve toplumsal (siyasi ideolojik) koşulların varlığını gerektirmektedir. Ancak bu koşullar, başlangıçta **doğal,** daha sonraları **tarihsel olarak üretilmiş** koşullardır. Bu koşullar insanlara kendini kabul ettirir ve gelişmelerini belirler. Ama, insanlar ancak maddi üretimlerini, kapasitelerini ya da üretici güçlerini geliştirecek yeni toplumsal ilişkiler üretirler. Ve, bu

yeni ilişkiler, yeni siyasal ve ideolojik biçimlerin temellerini oluştururlar.[8] Bu, elbette, demek değildir ki, üretici güçlerin gelişmesi **otomatik** olarak devrimi getirir, ya da, altyapıdaki bir değişiklik **otomatik** olarak üst yapıyı kendine uygun biçime sokar.

Birikim'in, üretim ilişkilerine öncelik veren görüşü daha «doğru» olabilir, ama bilebildiğimiz kadar Marx'ın hiç bir eseri bu yoruma olanak tanımaz. Kaldı ki, üretim ilişkilerine öncelik veren bir görüş, yapısal nedensellik kavramında göstermeye çalıştığımız gibi, tarihsel gelişmeyi açıklamada bir kısır döngüye mutlaka girmektedir. Bu kısır döngüden kurtulmak için de ideolojilere veya teoriye, ya da her ikisine birden Marx'da olmayan anlamlar verilir. **Birikim**'de yapılan da budur.

Birikim, Türkiye sosyalist hareketinin potansiyel gücünü gerçek bir güce dönüştürecek teoriyi kurmak, geliştirmek için yola çıkmıştır. Bu teorinin sosyalist hareket içinde, mücadele içinde geliştirilebileceğini savunanlara karşı da, doğru teori olmadan doğru sosyalist eylem olamayacağını ileri sürmektedir. Doğru örgüt anlayışı olmadan, gerçek sosyalist partinin kurulamayacağını söylemektedir. Marksizmin ekonomist yorumuna haklı olarak karşı çıkmakla birlikte çok başka sahillerde kürek çekmektedir. Althusser, savunmasında, ekonominin belirleyiciliği ilkesinin ekonomist yorumunu yıkmak için «sopayı düzeltmek için ters yönde bilinçli olarak büktüğünü» söylemektedir. Ne var ki, Althusser'den esinlenen başkaları, bu arada **Birikim**, sopayı gereğinden fazla bükmüş ve sopa kırılmıştır. Ama, gerçekten marksizm adına çeşitli görüşlerin ileri sürüldüğü yurdumuzda ve dünyada, bütün görüşlerin yanlış olduğu teziyle ortaya çıkan bir dergi, bazı aydın çevrelerde etkili olabilmektedir. Marksizm adına çeşitli ve farklı görüşlerin ileri sürülmesi marksist teorinin olmadığı anlamına gelmez. Marksizmin doğuşundan beri bu durum ortaya çıkmıştır ve çıkmakta devam edecektir. Sosyalist hareket, Marx tarafından temel taşları koyulmuş teorinin ve uluslararası sosyalist deneyimlerin ışığı altında her türlü teorik ve pratik engellere karşın ilerleyecektir.

Neden ileri kapitalist ülkelerdeki komünist partiler iktidara gelemiyor? neden Türkiye'de sosyalist hareket hâlâ bölünmüşlük sorunu ile uğraşıyor? neden sosyalist ülkelerde, sosyalist iktidarlara rağmen henüz çözümlenmemiş sorunlar vardır? sorularına verilecek soyut ve evrensel bir yanıt yoktur. Böyle genel ve kesin bir yanıt, as-

8) Jacques Texier, *Sur la Détermination en dernière instance* (Son kertede belirleme üzerine), *Sur la Dialectique*, kitabı içinde, Ed. sociales. 1977, Paris.

lında, bugünden yarına sosyalist devrimi gerçekleştirme yolunu ve saatini iki çarpı iki eşittir dört kesinliğiyle verecek bir teori arayışı içinde olanların aradığı bir yanıttır. Böyle bir teori hiç bir zaman bulunamayacaktır. Çünkü bu türlü yanıtlar ya da teori arayanlar esas olarak sınıf mücadelesinin giderek hasımları haline gelen kaçaklarıdır

Not :

Birikim'in marksizm anlayışını eleştirirken ister istemez Althusser'e değinmek gerekti. Amacımız elbette **Birikim**'i Althusserci olmakla suçlamak değildi. Yalnızca, Althusser'den açıkça esinlenildiği belli olan konularda, düşüncelerinin kaynağına inmek gereğini duyduk. Ayrıca, Althusser, **Birikim**'de ondan esinlenerek savunulan birçok görüşleri bugün bırakmıştır. Örneğin, «yapısal nedensellik» ve «çelişki» konularında. **Birikim**'de bunlardan sözedilmemekle birlikte, Althusser'in Fransız Komünist Partisi'nin bugünkü yönetimine ve çizgisine karşı olduğu büyük ilgi ile belirtilmiştir. Gerçekten, Althusser, Fransız Komünist Partisi'nin üyesidir ve partisinin yönetimini eleştirmektedir. Ancak Fransa'nın somut koşulları içinde yer alan bir tartışmadan aceleci genellemelere varmak, hele hele Türkiye sosyalist hareketine bu tartışma çerçevesinde kalarak bakmak son derece sakıncalı sonuçlar yaratabilmektedir ve bunun da en iyi örneğini yine **Birikim** vermiştir.

NÜKLEER ENERJİ ve ULUSAL GÜVENLİK *

V. YEMELYANOV
SSCB Bilimler Akademisi Üyesi

Nükleer enerji kaynağının kullanım olanaklarının doğmasıyla birlikte, kullanım konusunda askerî ve barışçıl olmak üzere iki kesin doğrultu belirlendi. Akademi üyesi V. Vernadsky bunu daha 1922 Şubat'ında haber veriyordu: «İnsanoğlunun, atom gücünü, yaşamını dilediği gibi kurmasını olası kılan bir enerji kaynağı olarak kullanacağı zamanlar uzak değildir. Bu hemen yakın gelecekte ya da yüzyıl sonra olabilir. Fakat bunun olacağı kesindir. İnsanoğlu bu gücü kendi imhası için değil de, kendi yararı için kullanabilecek midir? Bilimin kaçınılmaz olarak eline bırakacağı bu enerjiyi insanoğlunun kullanma yeteneği var mıdır? Bilim adamları kendi çalışmalarının ve bilimsel gelişmenin olası sonuçlarına gözlerini kapatmamalıdır. Buluşlarının sonuçlarının sorumluluğunu taşımalıdırlar

ABD'de dahil, bütün dünyada ilerici bilim adamları bu sorumluluk duygusunu herzaman taşımışlardır. Nobel Ödülü sahibi James Frank'ın başkanlığında yedi kişilik bir komisyonun kurulduğu Chicago Üniversitesi'ndeki bilim adamları, nükleer araştırmanın en erken evrelerinde bile nükleer enerjinin askerî kullanımına şiddetle karşı çıktılar. Komisyon üyelerinin Birleşik Devletler Savunma Bakanına yazdığı bir raporda, bilim adamları daha mücadeleci bir tutumu benimsemek zorunda kaldılar, çünkü atom enerjisi araştırmalarında va-

---

* *International Affairs*, dergisinin Nisan 1978 tarihli, 4. sayısında yayınlanan bu yazı, Türkiye İşçi Partisi Merkez Bilim, Eğitim ve Araştırma Bürosu'nca Türkçeye çevrilmiştir.

rılan gelişmeler, geçmişin bütün buluşlarıyla karşılaştırılamayacak kadar tehlikeliydi.[1]

Komisyon, ABD'nin nükleer tekeli uzun süre elinde bulundurabileceği hayalinin benimsenmesine karşı Birleşik Devletler hükümetini uyardı. Eğer bu kör yıkım silahını insanlığın üzerine yöneltecek ilk ülke ABD olursa, bu yalnızca silahlanma yarışını kamçılayacak ve dünya halkları tarafından lanetlenecektir, dendi.

İlerici Fransız gazetecisi Michel Rouzè, Chicago Üniversitesi bilim adamlarının atom enerjisinin kullanım sorunları üzerinde çalışırken, araştırmalarını bu enerjinin endüstriyel kullanımı gibi askeri olmayan hedeflere yöneltmeye çalıştıklarını yazıyor. Fakat bu, Birleşik Devletler egemen çevrelerinde bütünüyle hesap dışı tutuluyordu. Silah üreticileri ve askerî elitten oluşan militarist grup, ABD'de atom enerjisinin barışçıl kullanımının yollarını tıkadılar. 1945 de Birleşik Devletler yöneticileri bilim adamlarının sesini duymazdan geldiler ve atom bombaları atıldı.

Amerikan gazetecisi Fred J. Cook, Dwight D. Eisenhower'in Beyaz Saray'ı terketmeden önce verdiği veda mesajını hatırlatarak, şöyle yazıyor: «Eisenhower, Amerikan demokrasisi, yeni, çok büyük ve sinsi bir gücün tehdidi altındadır. Bu, milyonlarca insanı istihdam eden, milyarlarca doların doğaüstü gücünü kullanan, 'her kentte, her hükümet kuruluşunda, Federal Hükümetin her dairesinde hissedilen' bir etkinliği geliştirmekte olan 'askerî-endüstriel kompleksin gücüdür, demiştl.»[2]

Daha sonra, 1962 de **Savaş Devleti** adıyla yayınladığı kitapta, acı ve umutsuzlukla şunları yazdı: «Bugün ordunun üzerinde etkin bir denetim kurmanın her zamankinden daha az mümkün olduğu gerçeği, çok ciddi, ürkütücü ve pek az kimsenin farkettiği bir gerçektir. Barış içindeki dünyayı savaşa dönüştürebilecek nihai tercih, artık halka ve halkın temsilcilerine ait değildir. Çağdaş savaş teknolojisinin doğası nedeniyle ordunun amaç ve kasıtlarına bırakılmış bir tercihtir.

«Bu, çağdaş silahların korkunç çeşitliliğinin, hızının ve dehşetverici tahrip gücünün basit bir sonucudur. Silahlar orduyu yönetirken ordu da devlete hükmetmekte... Toptan imhanın tetiğini çekme sorumluluğu, (ters oranda azalarak) devletin başlarından ordunun en alt kademelerine kadar inmektedir.»[3]

---

1) Bkz. Michel Rouzê, *Robert Oppenheimer et la bomb atomique*, Seghers Publishers, Paris, 1962.

2) *The Nation*, Oct. 28, 1961.

3) F.J. Cook, *The Warfare State*, London, 1963, s. 29-30.

Pugwash hareketinin kurucularından biri olan Bertrand Russel yukarda adı geçen kitaba yazdığı önsözde, «Fred J. Cook'un **Savaş Devleti** kitabı, şimdiye dek okuduğum belgelerin en dehşet verici ve en önemlilerinden biri. Savunduğu teze göre Birleşik Devletlerdeki 'askerî-endüstriyel kompleks' o denli güçlü bir hale gelmiştir ki, hiç bir hükümet ona karşı duramaz. Aynı zamanda Sovyet Devletine karşı kendinde «savaşı başlatma hakkı» görecek kadar çılgınlaşmıştır...

«Bu savaş eğilimini tersine dönüştürmek için tek bir yol vardır. O da gerçeği halkın bilmesini sağlamaktır. Bu güç bir görevdir, çünkü bu çılgın katiller bellibaşlı yayın araçlarının üzerinde büyük ölçüde denetime sahiptirler»[4]

Askerî-endüstriyel kompleks, nükleer fizik ve radyo-kimya alanında yapılan bütün araştırma çalışmalarının ve atom endüstrisinin denetimini ele geçirdi ve atom enerjisinin askerî olmayan geniş kullanım olanaklarına kısıtlamalar koydu, bu alandaki barışçıl araştırmaları en aza indirdi. İlerici Amerikan yazarı James Allen, atom araştırmalarının askerileştirilmesini incelerken şu noktaya değindi: «Bir taraftan, atom enerjisinin askerî uygulamasında, bilim ve teknolojinin yalnızca bir alanını geliştiren bir büyük hamle oluştu. Diğer yandan, bilimin bir bütün olarak gelişmesi ve ekonomik ve toplumsal gelişmenin geniş alanlarına uygulanması büyük ölçüde engellendi. Birleşik Devletler'de atom bilimi savaşın tutsağıdır, ancak sıkı bir denetim altında ve nadiren gün ışığına çıkmasına izin verilmektedir.»[5]

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Los Alamos, Chicago, Oak Ridge ve New York'taki birçok nükleer fizikçi, kamuoyunu bilgilendirmek, ordunun atom üzerindeki denetimini kırmak ve nükleer silahları yasaklayan uluslararası bir anlaşma fikrini geliştirmek üzere birleşmeye karar verdiler.

Atom enerjisinin askerî kullanımına karşı yükselen halk protestosuna karşı ilgisiz kalmak olanaksızdı.

27 Aralık 1945'de SSCB, ABD ve İngiltere'nin Dışişleri Bakanlarının katıldığı bir konferans yapıldı. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda, atom enerjisi buluşundan ötürü ortaya çıkacak sorunları önlemek üzere bir BM komisyonu kurulması konusunda anlaşmaya varıldı. Bu komisyon 1946 da kuruldu. 14 Haziran 1946'da Birleşik Devletler temsilcisi Bernard Baruch komisyona hitaben şunları söyledi: Biz burada yaşam ve ölüm arasında bir seçim yapmak üzere toplan-

4) A.g.e. s. VII-VIII.

5) James S. Allen, Atomic, Energy and Society, New York, 1949, s. 36.

dık... Kendimizi kandıracak değiliz, genel barış ya da toptan yokoluş arasında bir seçme yapmak zorundayız... Eninde sonunda, her yeni tip silaha karşı daima yeni bir savunma aracı bulunur. Oysa şimdi biz kendimizi her bakımdan savunacak durumda değiliz. Dünya çapında bu yokoluş tehdidini ortadan kaldırmak üzere Birleşik Devletler ne öneriyor?

Baruch atom enerjisinin kullanımının denetimi için, hazırlanmış bir planın ana hatlarını açıkladı. Bu Plan bugün onun adıyla anılmaktadır. Baruch Planı'nın 14 ana noktası da denetim sorununa ağırlık veriyordu. **ABD'nin sahip olduğu nükleer silahların nasıl ve ne zaman ortadan kaldırılacağı** konusunda hiçbir şey söylemiyordu. «Genel» başlıklı birinci nokta, «Hükümet, atom enerjisi alanını yetkili personelin **teftiş, araştırma ve yönetiminde,** mülkiyet, hakimiyet, lisanslar ve uygulamanın çeşitli biçimleri aracılığıyla denetim altına alacak mükemmel bir plan oluşturmalıdır.»[6] diyordu.

Plan «Uluslararası Denetim» başlığını taşıyan denetim konusunda önerilerle son buluyordu.

Paravanayı sağlayan bu 'uluslararası denetim' kavramıyla, bütün dünyada atom enerjisi kullanımı ile ilgili herşeyi Birleşik Devletlerin denetimi altına sokma doğrultusuna yönelindi.

Atom bombasını tekelinde bulundurmak ABD'deki gerici çevrelerin, dünyanın en büyüğü olma iddialarına dayanak olacak bir bahane sağladı. Başkan Harry S. Truman 1945 Aralığında, «Kazandığımız zafer, Amerikan halkına dünya liderliğinin sürekli sorumluluğunu yüklemiştir.»[7] diyordu.

19 Haziran 1946 da, BM Atom Enerjisi Komisyonu'ndaki Sovyet delegesi, kitle imhası amacıyla, atom enerjisinin kullanımına dayanan silahların üretiminin ve kullanımının yasaklanmasını öngören bir uluslararası anlaşmanın taslağını önerdi. Bu taslağın ilk bölümü nükleer silahların hiçbir şartta kullanılmamasını, atom enerjisi kullanımına dayanan silahların üretiminin ve saklanmasının yasaklanmasını ve anlaşmanın yürürlüğe girdiği günden sonra üç ay içinde, tamamlanmış ya da tamamlanmamış bütün nükleer silah stokunun imha edilmesini öngörüyordu.

Bu taslak anlaşmaya ek olarak, Sovyet delegasyonu Atom Enerji Komisyonunun çalışmalarını örgütlemek üzere bir öneride bulundu. BM Genel Kurulu'nun 24 Şubat 1946 da aldığı karara uygun olarak, Atom Enerjisi Komisyonunun çatısı altında, açıkça tanımlanmış

---

6) Documents on American Foreing Relations, Vol. VIII, s. 557
7) Congressional Record vol 91, s. 12398-12399.

işlevleri olan komiteler kurulmasını önerdi: Biri, bilimsel gelişmelerin karşılıklı aktarılmasıyla ilgilenecek, diğeri ise atom enerjisinin insanoğluna karşı kullanımını önleyecekti.

Sovyet önerilerinin amacı, insanoğlunun imhasına yolaçacak tehdidi uzaklaştırmak ve atom enerjisinin barış ve ilerleme için kullanımında işbirliğinin geniş olanaklarını ortaya sermekti.

Fakat iki öneri de kabul edilmedi. Amerikan devlet adamlarının bütünüyle farklı eğilimleri vardı. ABD nükleer patlayıcıların yığılmasını hızlandırdı ve nükleer potansiyelini artırmaya başladı. Diğer ülkelere göre daha baskıcı bir yönetim politikası benimsedi. Amerika Birleşik Devletlerinin hükümet yetkilileri, politikacıları ve askerî liderleri Sovyetler Birliği'ne karşı tehditlerini yoğunlaştırdılar.

Sovyetler Birliğine, dünya üstünlüğünün yeni taliplerinin artan tehditlerinin yönünü değiştirmeye çalışmaktan ve kendi nükleer silahlarını geliştirmekten başka seçenek kalmamıştı. Bu silah şaşırtacak derecede kısa bir sürede üretildi ve bu alandaki ABD tekeli kırıldı. Dünya, bazı devletlerin nükleer gücünde hızlı bir büyümeye tanık oldu. Önce İngiltere, sonra Fransa ve daha sonra Çin nükleer silahlarını geliştirdiler. Bilimsel ilerleme giderek artan ölçüde askeri donanımın mükemmelleştirilmesi ve yeni tip silahların geliştirilmesi amacına hizmet etmeye başladı.

Uluslararası işbirliği için baskı yapan halk güçleri ufukta beliren felaketin yönünü değiştirmek ve bilimsel buluşları barışçıl kullanım alanlarına yöneltmek üzere her çabayı gösterdiler. Dünya halkları emperyalizm tarafından başlatılan silahlanma yarışının durdurulması ve nükleer denemelere son verilmesini talep ediyordu. 1950 Martında Stokholm'de Dünya Barışını Savunma Kongresi'nce benimsenen bir kararda, «halkın toplu imhasının ve sürekli tehdit altında tutulmasının aracı olan nükleer silahların kayıtsız şartsız yasaklanması» çağrısı yeralıyordu.

Karar şöyleydi: «Herhangi bir ülkeye karşı nükleer silahı ilk kullanan hükümet insanlığa karşı suçlu sayılacaktır. Bu bir askerî suç sayılmalıdır.» Stokholm Kongresi'nin sonuçları yeni bir savaşın hazırlıklarına ve nükleer silahların kullanımına karşı kitlelerin tetikte olduğunu gösterdi ve birçok ülkede geniş destek buldu.

Dünya kamuoyunun baskısı ABD'yi Barış için Atom Programı'nı kabule zorladı. 8 Aralık 1953'de Başkan Eisenhower BM 8 inci Genel Kurulu'nda, ABD'nin, Birleşmiş Milletler himayesinde bir uluslararası ajans kurulmasını ve bütün ülkelerin uranyum ve benzeri bölünebilir madde kaynaklarının bir bölümünü bu uluslararası ajansın kullanımına vermelerini önerdiğini söyledi. Ayrıca şunları bildirdi:

«Birleşik Devletler askeri amaçlar için kullanılan nükleer maddelerin yalnızca azaltılması ve ortadan kaldırılmasıyla yetinmeyecektir. Bu silahı askerlerin ellerinden çekip almak yeterli değildir. Üzerindeki askeri kılıfı yırtıp atacak ve onu barışın hizmetine sunacak ellere teslim etmek gerekir.[8]»

Eisenhower'in konuşması, atom enerjisinin askeri amaçlar için kullanılmasından doğacak zararları ve bu enerji barışçıl amaçlarla kullanılırsa, insanlığı bekleyen yararları dile getiriyordu. Fakat nükleer silah stoklarının nasıl imha edileceği ve onların ilerdeki üretiminin nasıl durdurulacağı konusunda açık hiç bir öneri taşımıyordu. Tersine, ABD Başkanı, bölünebilir maddelerin —uranyum ve plutonyum— yalnızca belirli bir kısmının ordunun «elinden alınmasını» öneriyordu.

Eisenhower'in konuşmasında bunun belirtilmesinden sonra, Sovyet hükümeti şunları açıkladı: «Büyük hacimde nükleer maddelerin miktarı sürekli artarken ve imha gücü daha da artırılmış silahlar üretmekte kullanılırken; eğer herşey küçük bir parça nükleer maddenin barışçıl amaçlarla kullanılmasına indirgenirse, bu nükleer savaş tehlikesini hiçbir şekilde ortadan kaldırmayacaktır. Ulusların nükleer silahlara karşı tepkisini azaltmaya hizmet edecek ama yürürlükteki nükleer savaş tehdidini ortadan kaldırması mümkün olmayacaktır. Sovyetler Birliği'nin tutumu ise son derece açıktır İnsan zihninin bu büyük buluşu uygarlığa karşı değil, uygarlığın gelişmesi için; halkın topluca imhası için değil, barışçıl gereksinimlerini ve refahını sağlamak için kullanılmalıdır.»[9]

30 Ocak 1954'de Sovyet Dışişleri Bakanı Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanına, ABD, İngiltere, Fransa, Çin Halk Cumhuriyeti ve Sovyetler Birliği hükümetlerinin atom, hidrojen ve diğer kitle imha silahlarının kullanımından koşulsuz vazgeçilmesi konusundaki taslak bildiriyi verdi.

ABD, İngiltere ve Fransa Sovyet önerisini reddettiler. Ardından nükleer silahların üretiminin durdurulması ve bu silah stoklarının imhası için verilen önerileri de reddettiler. Atom enerjisinin kullanımı konusunda uzatmalı Sovyet-ABD görüşleri dönemi başladı.

27 Haziran 1954'de Sovyetler Birliği dünyanın ilk atom enerji santralini kullanıma açtı. 1954 Ağustosunda Atom Enerjisinin Barışçıl Kullanımları üzerine 1 inci Uluslararası Konferansta Prof. Blokhintsev bu konuda kapsamlı bir rapor okudu. Birleşmiş Milletler'ce Cenevre'de düzenlenen bu konferansın açış konuşmasını yapan İs-

8 Department of State Bulletin, 21 Aralık 1953, s. 850.
9 *İzvestia*, 22 Aralık 1953.

viçre Konfederasyonu Başkanı Max Petitpierre, dünyanın bu yeni enerjiyi ilk kez korkunç bir imha silahı olarak, atom bombası patlamaları biçiminde tanıdığını söyledi. Bu yeni enerji kaynağı umudun sevincini değil, korkuyu ve düş kırıklığını getirmişti. İnsanlar yıllarca, atom enerjisini onun askeri amaçlı kullanımıyla bağlantılı olarak düşündüler.

Bunun için 78 ülkenin bilimadamları Cenevre'deki uluslararası konferansta, dünyanın nükleer enerji kullanan ilk enerji istasyonu deneyini öğrenmek için toplandılar. İçlerinden biri: «Sizleri, bu ikinci zaferinizden ötürü kutlamak gerek. Birinciyi faşizme karşı, ikinciyi ise şimdi burada bilim cephesinde kazandınız» dedi. Gerçekten duyulan şaşkınlığın nedeni vardı. Yıkıcı bir savaştan çıkan ve çok büyük kayıplar veren bir ülke, dünyada ilk kez bilimsel buluşların barışçıl amaçlar için nasıl kullanılması gerektiğini gösteriyordu.

ABD de benzer şekilde yoğun bir çalışmaya girmişti ama onun bütün çabası, nükleer enerjinin askerî kullanım alanlarını biraz daha genişletmeye yönelikti. 1953 de bir nükleer denizaltı motoru tasarlandı ve ilk nükleer denizaltı, Amiral Hymen Rickover'in yönetiminde yapıldı ve 1955 de kullanımına başlandı.

Bu arada Sovyetler Birliği atom enerjisinin barışçıl amaçlar için geliştirilmesi yolundaki çalışmalarına hız verdi. 12 Eylül 1959 da Leningrad Tersanelerinde ilk nükleer güçlü buz-kırıcı **Lenin** suya indirildi. Nükleer güçlü Sovyet gemisinin yapımıyla ilgili bir rapor buzkıranın yapımına başkanlık eden ünlü Sovyet bilimadamı, A. Aiexandrov tarafından, Atom Enerjisinin Barışçıl Kullanımları konusunda düzenlenen 2 inci Uluslararası Konferans'ta okundu.

ABD'nin birbiri ardından nükleer güçlü denizaltı yapımını sürdürmesi üzerine Sovyetler Birliği de kendi güvenliğini gerekli düzeyde tutabilmek için böyle denizaltıları yapmak zorunda kaldı. Atom enerjisinin barış için kullanılmasına öncelik tanınarak, askeri kullanımın zorlama bir hedef olduğunu gözden uzaklaştırılmadı. Öte yandan ABD de, baştan beri görülen eğilim, bir nükleer silah deposu geliştirmek yönündeydi. Başlangıcından günümüze kadar ABD'de bu alanda yürütülen bütün çalışmalardan çıkan sonuç budur.

Silahlanma yarışı ve nükleer silah yığınağı dünyada olağanüstü tehlikeli bir durum yaratmakla kalmadı, aynı zamanda nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımının umut verici yönlerinin gelişmesini de engelledi. Cenevre'de düzenlenen Uluslararası konferanslardan ikinci (1958) ve üçüncüsüne (1964) katılan binlerce bilimadamı nükleer enerjinin barışçıl alanlarda kullanımı için varolan geniş olanakları göstermişlerdi...

Yeni nükleer silahlar artan bir hızla denenmeye devam edildi. Bu da ülkeler arasında güvensizlik, kuşku ve gerilimin artmasına neden oldu. Askerî endüstriyel çevrelerce yönetilen soğuk savaş boyunca, askeri bağıtlara ayrılan ödenekler durmadan arttı, savaş endüstrisinde yeni dallar ortaya çıktı ve varolan dallar geliştirildi. Militaristler durumdan hoşnuttular.

Fakat bu durum, daha ileri görüşlü ve ciddi bilim adamları arasında tedirginlik ve telaşa neden oldu.

Bir gurup bilim adamı bilim dünyası ve dünya kamuoyuna bir bildiri —bir manifesto— imzalanmasını önerdiler. Bu bildiride «İnsanlığın yüz yüze olduğu trajik durumda, bilim adamlarının, kitle imha silahlarının geliştirilmesi sonucu ortaya çıkan tehlikeleri değerlendirmek üzere bir konferansta toplanmaları gerektiğini duyuruyoruz» deniyordu. Bu silahların insanoğlunun varlığını tehdit ettiği ve bu nedenle dünyadaki hükümetlerin aralarındaki anlaşmazlıkları çözmek için barışçıl araçlar bulmaları gerektiği vurgulandı.

Barış ve silahsızlanma için bilim adamlarını eyleme geçirmek üzere düzenlenen ilk konferans, 1957 Temmuzunda (manifestonun basımından iki yıl sonra) Kanada'da küçük bir balıkçı köyü olan Pugwash'da yapıldı.

Bu son 20 yılda dünyada birçok değişiklikler oldu. Bazı ülkelerde çok büyük atom enerji santralleri çalışırken bir yandan da yeni santrallar kurulmakta. Atom enerjisinin barışçıl kullanımında uluslararası işbirliği gelişiyor. Görevi atom enerjisinin barışçıl kullanımını geliştirmek ve nükleer silahların üretiminde kullanımını engellemek olan Uluslararası Atom Enerji Ajansı 20 inci yılını tamamladı.

Sovyetler Birliği'nin dünyadaki ilerici kamuoyu tarafından desteklenen çabalarıyla, son yirmi yıl, çağımızın en acil sorununu —genel silahsızlanmayı— çözmeye yönelik bir dizi önemli anlaşmanın imzalanmasına tanık oldu. Uluslararası durum dikkate değer bir şekilde değişti. Dünya soğuk savaştan detanta geldi. 35 ülkenin, Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkilerin temel ilkelerini tanımlayan Helsinki Nihaî Belgesini imzaladıkları Avrupa'da, bu değişim çok daha gözle görünür bir nitelikte.

Mayıs 1977 de Varşova'da yapılan Dünya Barışının Kurucuları Kongresi'nde, silahlanma yarışına son verme ve silahsızlanma için çağrı niteliğinde bir karar alındı. Bu kararda, silah yarışını, özellikle nükleer silah yarışını durdurmak, silahların azaltılmasını güvence altına almak ve uzun dönemde genel silahsızlanmayı sağlamak üzere, bütün ulusların kendi paylarına mücadelelerini yükseltmek için elverişli koşulların bulunduğu belirtildi.

Bu karar, savaşın maddi hazırlıklarının kesintisiz ilerlediği gerçeğine dikkatleri çekti. Askeri harcamalar acımasızca artıyor ve bu orada bilimsel ve teknolojik ilerlemeler, kitle imhasında daha da canavarca araçların geliştirilmesi için kullanılıyor. Askerî üsler inşa ediliyor ve geliştiriliyor. Maceracı nükleer ilk-darbe kavramları benimsetilmeye çalışılıyor. Ve nükleer silahların tomurcuklanarak çoğalması tehlikesi giderek büyüyor.

Bu tehlike Leonid Brejnev tarafından defalarca vurgulandı. 29 Mayıs 1977 de Sovyet televizyonunda yaptığı bir konuşmada: «Nükleer silahların ülkeden ülkeye yayılması, hiçbir ülkenin güvenliğini güçlendirmeyecek ve bugüne kadar kurulan göreli dengenin korunmasına hiçbir şekilde yararlı olmayacaktır. Ama, yanlışlıkla bile başlatılsa, nükleer çatışma tehlikesini artıracaktır.»[10] dedi.

NATO ordularının şimdiden çok büyük olan silah depolarını yeni tip silahlarla donatma planları ve özellikle nötron bombalarıyla genişletme çabaları nükleer silahlanma yarışında yeni bir tırmanmayı başlatabilir. Sovyetler Birliği bunun çok tehlikeli sonuçları olacağı konusunda Batı ülkelerini uyarmıştır. Eğer tercih nötron bombası lehine yapılırsa, Sovyetler Birliği kendisine ve bağlaşıklarına yöneltilen meydan okumayı cevapsız bırakmayacaktır. Silahlanma yarışında yeni bir tırmanmadan kaçınmak ve nötron bombası üretiminden karşılıklı olarak vazgeçmek için hâlâ çok geç değildir. Bu, dünya kamuoyunun ve dünyadaki tüm halkların talebidir.

Atom enerjisinin barışçıl kullanımı sorunu bugün ne durumdadır? 14 yıl önce, BM Atom Enerjisinin Barışçıl Kullanımları üzerine düzenlenen 3 üncü Konferansta, dünyanın önde gelen bilim adamları —ABD de dahil— nükleer süreçler temel enerji kaynağı haline geldiği zaman insanlığın yeni bir çağa gireceği konusunda birleşmişlerdi. Ve yüzyılın sonlarına doğru, endüstrileşmiş ülkelerde tüketilen enerjinin % 30-40'ı ve bazı durumlarda % 50 kadarının nükleer enerji santrallarından elde edileceğini haber vermişlerdi. Fakat, bunun ardından ABD'nin yaptığı açıklamalar giderek karamsarlaştı.

Bazı bilim adamları yeni enerji kaynağını gelecekteki felaket ve belâların kaynağı olarak görüyorlar. Nükleer enerji kullanımına karşı olanlar, nükleer enerji santrallarında çalışanların ve bu yöre halkının kaçınılmaz bir şekilde nükleer ışınlara, maruz kalacağını ve bu santralların çevreyi radyoaktif artıklarla kirleteceğini iddia ediyorlar. Özellikle bir grup Amerikan bilim adamının Birleşik Devletler Başkanı Gerard Ford'a yazdığı bir mektupla bu kaygı belirtilmektedir. Bazı ülkelerde telaşa kapılan halk, nükleer enerji santrallarının inşaasına karşı direnmeye başladı.

Nükleer enerji santrallarının tehlikeli olduğu iddiasına karşı şunlar söylenebilir: Nükleer enerji istasyonlarını hem çalışanlar, hem de yörede yaşayan halk için güvenlikli kılmak teknik açıdan mümkündür. Fakat bu santralların kuruldukları ülkelerde, santralların sahiplerinin, en yüksek kâr amacı gütmekten çok, halkın güvenliğini düşünecekleri koşulların yaratılması toplumsal bir sorundur.

Gerçekten, radyoaktif artıkların çevreyi kirletmesi, santralda çalışanların ve yörede yaşayan halkın yaşamını tehlikeye sokması söz konusu mudur?

Teorik olarak evet. Ama çok çeşitli tür ve kapasitede yüzlerce atom reaktörünü çalıştırmanın deneyi gözönüne alındığında ve çağdaş endüstrinin diğer birçok koluyla karşılaştırıldığında, nükleer endüstri girişimlerinde daha az kaza kaydedildiği saptanmıştır. Eğer kazaları incelersek, bu girişimlerdeki süreçlerin özgül karakterinden ötürü değil, ama kurulu güvenlik kurallarının ve davranışlarının bozulmasından ötürü oluştuklarını görebiliriz.

1970'lerin ortalarında, nükleer enerji santrallarına karşı yeni tartışmalar öne sürüldü. Nükleer enerji santrallarının reaktörlerindeki ısı-üreten elemanlarda oluşan plutonyumun çalınarak canice amaçlar için kullanılabileceği iddia edildi. Fakat uzmanlar, bir nükleer enerji santralından plutonyumun çalınamayacağını, bu türden bir hırsızlığın santraldan değil, ancak ışılanmış nükleer yakıttan plutonyum çıkartan bir fabrikada gerçekleşebileceğini söylediler.

Bugün 180'in üzerinde nükleer enerji santralı faaliyettedir. Birçok kişi, bu tür santralların yapımının durdurulamayacağının ama yeni plutonyum tesislerinin yapımının engellenebileceğinin farkındadır. Bu kişiler, enerji santrallarının yalnızca uranyum kullonması gerektiğini; nükleer silahların yapımına yarayacağı için uranyumu 235-izotopu ile zenginleştirme teknolojisinin diğer ülkelere geçmemesi gerektiğini savunmaktalar.

Bu düşüncelerle bağlantılı olarak, 'plutonyumdan arındırılmış bölgeler» yaratılması önerildi. Bu düşüncenin mimarları nükleer enerji santrallarındaki ışınlandırılmış urayumdan plutonyumun çıkarılmaması gerektiğini söylüyorlar. Çünkü bu çıkarma işlemi, plutonyum kaçağı olma ve nükleer silah yapımında kullanım ihtimalini artıracaktır. Eğer plutonyum çıkartılmaz ve nükleer yakıt olarak kullanılmazsa, yakıt kaynakları önemli ölçüde azalacaktır. Doğal uranyumun % 0.7 kadarının nükleer aktif izotoplar-Uranyum 235 içerdiği hatırlanmalıdır. En küçük niceliğin ancak bir bölümü pratik kullanıma sunulabilmektedir.

Ayrıca, nükleer enerji santrallarının ısı-üreten ögelerinde biriken plutonyumun ne olacağı sorusu ortaya çıkmaktadır.

Yeni kavramın sahipleri, bunun işınlanmış uranyumun içinde kalması ve özel depolarla saklanması gerektiğini savunmaktadırlar.

Yine aynı nedenle, çekirdeksel açıdan inaktif olan temel doğal madde —Uranyum 238 ve Toryumu nükleer yakıta— plutonyum ve uranyuma dönüştürmeyi mümkün kılan atom üretim- reaktörlerinin yapılmaması gerektiği öne sürüldü.

Bütün bu sorular 1964'de BM Atom Enerjisinin Barışçıl Kullanımlarına ilişkin konferansta tüm boyutlarıyla tartışılmıştı, fakat kimsenin plutonyum tesisleri ya da üretim-reaktörleri konusunda böyle korkuları yoktu. O zamandan bu yana ne değişti?

Bu sorunun bir tek yanıtı vardır: Hiç bir şey. Bütün mesele, en başından beri atom enerjisinin barışçıl kullanımını geliştirmeyi yavaşlatmak için elinden gelen her şeyi yapan, bu kullanıma askerî doğrultu veren aynı çevrelerin eski politikalarını terk etmeleridir. ABD Başkanı Carter'ın 1977'de verdiği iki demeç bu açıdan dikkate değerdir.

Nükleer politika konusunda 7 Nisan 1977'de verdiği bir demeçte, Carter nükleer enerjinin pratik faydalarından söz etti ve «nükleer enerjinin dünya çapında kullanımının ciddi bir sakıncası vardır. Nükleer enerji işleminin bileşenleri, atom silahları yaratmaya dönüşebilir... Birleşik Devletler nükleer silahların veya patlayıcı maddelerin daha fazla yayılmasının bütün uluslar için yaratacağı sonuçlardan kaygılanmaktadır» dedi.

Daha sonra, plutonyum, aşırı zenginleştirilmiş uranyum veya silah yapımında kullanılan diğer maddeler doğrudan elde edilirse, «bu riskler daha da artabilir» dedi.

Nükleer enerji araştırmaları ve deneysel tasarım projeleri için Birleşik Devletler programındaki değişiklikler üzerine ve plutonyumun işlenmesi ve kullanımı hakkındaki bazı kararları sıralayarak, «Birleşik Devletlerin nükleer yakıt anlaşmaları yapmasını ve bu nükleer yakıtın diğer ülkelere ulaştırılmasının garanti altına alınmasını sağlayacak gerekli yasal adımlar»ın atılacağına söz verdi. Fakat, nükleer enerji politikası hakkındaki demeçte, nükleer silahsızlanma konusunda bir tek sözcük bile yoktu.

Bu çerçeve içinde, Birleşik Deşletler Başkanı'nın demecinin Baruch Planı'nın yeni bir çeşitlemesi olup olmadığı sorulabilir.

Dünyadaki durum temelinden değişmiştir Tek bir nükleer güç yerine şimdi beş tane vardır. Birçok ülke nükleer enerjinin barışçıl kullanımı alanındaki etkinliklerini önemli ölçüde artırmışlardır. Bu alandaki bilimsel ve teknolojik işbirliği büyük ölçüde gelişmiştir. Nükleer fizikteki araştırmaları ilerletmek için uluslararası araştırma örgütleri kurulmuştur. Atom enerjisinin askerî amaçlar için değil de,

barışçıl amaçlar için kullanılmasını güvence altına almak için bir denetim sistemi kuran Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, BM'in gözetiminde yirmi yıldan beri çalışmaktadır.

Bu denetimin amacı, atom enerjisinin barışçıl kullanımını engellemek değil, askerî kullanımını önlemektir. Nükleer tehdide bir son verilmesi ve nükleer silahsızlanmaya ulaşılması için çalışan Sovyetler Birliği bu tür denetimi desteklemektedir. Açıktır ki, bu amaca ancak bütün nükleer güçler uyum içinde davranırlarsa erişilecektir. Ama, Birleşik Devletler Başkanı'nın demeci, ABD'nin kendi nükleer yığınağını ne yapacağı konusunda bir tek sözcük bile içermemektedir. Nükleer silahsızlanmayı istemekte midirler? Özellikle ABD Başkanı'nın 'cruise' füzeleri ve nötron bombaları üretimi planlarını ve silahlı kuvvetlerin yeni nükleer başlıklarla donatılmasını onaylaması konusunda Vaşington'dan gelen raporlar, ABD'nin silahsızlanmayı başlatmaya ilişkin hiç bir niyeti olmadığını gösteriyor.

Başka ülkelerin de nükleer silahlara sahip olma telhikesi var mıdır? Bu tehlike tartışılmaz şekilde vardır. Eğer diğer ülkeler böyle silahlar yapmaya karar verirlerse, ABD Başkanı tarafından önerilen adımlar onları bu niyetlerinden vazgeçirmeyecektir.

Nükleer güce sahip olmayan ülkeleri nükleer silah üretiminden vazgeçirecek hedefler nelerdir?

Nükleer Silahların Sınırlandırılması Anlaşması, nükleer silahlara sahip ülkelerin sayıca artmamasını amaçlayan başlıca önlemlerden biridir. Bu anlaşma 1 Temmuz 1968'de tüm ülkelerin katılımı için açıldı ve 5 Mart 1970'te 100'den fazla ülkenin imzasıyla yürürlüğe girdi. Bu anlaşma çerçevesinde, nükleer güçler, hiç bir alıcıya nükleer silah veya diğer nükleer patlayıcıları satmamayı yükümlenirken, nükleer gücü olmayan devletler de nükleer silah veya diğer nükleer patlayıcıları üretmemeyi ve talep etmemeyi kabul ettiler. Bu şartların yerine getirilmesi ve kendi bölgelerindeki nükleer alanların denetlenmesi için, anlaşmada imzası bulunup ta, nükleer gücü olmayan ülkeler, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'yla bir anlaşma yaptılar. Bu uluslararası yapının kendi alanlarındaki tüm nükleer etkinlikleri gözetim altında bulunduracağını güvence altına alan bir anlaşmaydı. Sovyetler Birliği nükleer ihracat konusunda çok sıkı bir denetimin gerekliliğini öne sürüyordu.

Nükleer sınırlandırma konusunda Sovyet-Fransız ortak bildirisi de açıkça bu düşünceyi doğrulamaktadır. Bu bildiride, özellikle, nükleer gücün çoğaltılması suçlarına karşı etkin denetim sağlayan ve bu sorunun çözümlenmesinde önemli bir mekanizma olan gözetim sistemini kuran Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın çatısı altında geniş uluslararası işbirliğinin gerekliliği belirtildi. Sovyetler Birliği ve

Fransa tarafından, çok sayıda ülke için nükleer enerjinin barışçıl kullanımının ekonomik gelişme yönünden bu ülkelere büyük yararlar sağlayacağı öne sürüldü.

Bildiri ayrıca iki gücün, üçüncü ülkelerle nükleer endüstride yapacağı işbirliğinin, nükleer silahların çoğaltılmasını önleyecek güvenceleri kapsamasını istiyordu. Nükleer silah ya da diğer nükleer araçların yapımına uygun nükleer malzemenin ve ayrıca bu tür maddelerin üretiminde kullanılabilecek teknoloji ve donatımın transferinde sıkı denetimi öngörüyordu.

Fakat bu hedefler, yalnızca yeni nükleer güçlerin ortaya çıkışını engelleyebilir. Bu gelişmenin önüne geçemezler. Örneğin, plutonyum üzerine bilgi gibi. Bu tür bilgilerin yayınlanması, ülkelerin dış yardım olmaksızın bu maddenin üretimini örgütleyebilmesini mümkün kılmaktadır.

Nükleer silahların ortadan kaldırılması ancak bu silahların yasaklanması, bütün deneylerin durdurulması ve bütün stokların imhasıyla mümkün olacaktır.

Sovyetler Birliği nükleer silahsızlanmayı sağlamak yolunda çok şey yapmıştır. Dünya kamuoyu tarafından memnunlukla karşılanan en son girişimlerinden biri de, tüm nükleer deneyleri belirlenecek bir süre için durdurma ve barışçıl nükleer patlamaları da erteleme önerisidir. Ayrıca, bütün devletlerin aynı zamanda bütün nükleer silah üretimlerini durdurmaları için görüşmeler önermiştir.

Dünya Barışı Kuruculari Varşova toplantısında, BM Genel Kurulu'nun silahsızlanma konulu özel oturumunun hazırlık süresince aşağıdaki talepleri içeren dünya çapında bir kampanya yürütülmesini önerdiler:

Nükleer silahların yasaklanması ve imhası ile bütün nükleer deneylerin durdurulması konusundaki etkin uluslararası anlaşmaların sonuca bağlanması; nükleer silahların çoğaltılmasına karşı daha sağlam engellerin kurulması; Nükleer Silahların Sınırlandırılması Anlaşması'nı imzalamamış ülkelerin de imzalamaları; nükleer enerjinin barışçıl amaçlarda kısıtlanmadan kullanımı için Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın verdiği güvencenin sağlama bağlanması; koşulların uygun olduğu bölgelerde atomdan arındırılmış alanların yaratılması; Avrupa Konferansı'na katılan tüm ülkelerin, birbirlerine karşı nükleer silahları ilk kullanan olmaktan kaçınmaları konusunda yapılan önerinin yürürlüğe konması.

Sovyetler Birliği insanlığın hayatî sorunlarıyla uyumlu olan bu amaçları içtenlikle benimsemektedir. Yürüttüğü politika dünyadaki tüm halkların çıkarlarına uygundur. Bütün ülkelerin nükleer silahsızlanma alanındaki çabaları, yeni kitle imha silahlarının ve sistemle-

rinin ortaya çıkmasına karşı engeller yaratmak ve nükleer silah yarışını durdurmak yönünde olmalıdır. Nükleer savaşı önlemek doğrultusunda SSCB'nin BM'deki öncü tutumunun ve Sovyet Devrimi'nin 60'ıncı yıldönümü nedeniyle Leonid Brejnev'in yaptığı önerilerin büyük önemi, bunların insanlığın kaderiyle iç içe geçmiş olmasından, silahsızlanmanın aşılması son derece güç sorunlarına çözüm yolunu açmasından ve nükleer enerjinin kesinlikle barışçıl amaçlar için kullanımını öngörmesinden ötürüdür

«DEMOKRATİKLEŞME İÇİN PLAN, 1978 - 1982»

Türkiye İşçi Partisi Yayınları
No. 19. Fiyatı 250 TL

Yaklaşık iki yıl kadar önce, Genel Başkan Behice Boran'ın başkanlığında Eğitim, Bilim ve Araştırma Bürosu üyeleri, bilim adamı, uzman, mühendis, sanatçı, öğretmen ve sendikacı arkadaşlarla bir toplantı yaptık. Bu toplantıda, ülkemizin emperyalizme bağımlı ve geri bir kapitalist yapıda olduğu, faşist saldırıların ve anti-demokratik baskıların kaynağında bu temel olgunun yattığı, dolayısıyla gerilikten kurtulma, faşist saldırıların yokedilmesi ve demokratikleşme mücadelesinin emperyalist bağımlılığa, tekellerin ve büyük sermayenin çıkarlarına yönelmesi gerektiği yolundaki çok önceden saptanmış parti görüşü açıklandı. Politik planda belirlenmiş demokratikleşme hedeflerinin, ekonomik yapı içinde de saptanması gereği üzerinde duruldu. Bunun için bir plan çalışması düşünüldüğü anlatıldı ve bu konuya ilişkin olarak toplantıya katılanların düşünceleri soruldu.

Bu ilk toplantıda genel olarak böyle bir çalışmanın nasıl yapılması gerektiği, eldeki olanakların neler olduğu, bugüne dek yapılan resmi planların niteliği ve nasıl bir işleve sahip olduğu gibi konular üzerinde duruldu. Özet olarak böyle bir çalışmaya başlanabileceği ve esasında konunun çerçevesinin, Türkiye İşçi Partisi Programı'ndaki «Temel Görev» bölümü, Merkez Yönetim Kurulu'nca yayınlanan «Demokrasi Bildirgesi», Birinci Büyük Kongre Kararları ve Eğitim, Bilim ve Araştırma Bürosu'nca yayınlanan «Yerel Yönetimler Demokratikleştirilmelidir» broşüründe çizilmiş bulunduğu vurgulandı.

Son derece yoğun bir emek ürünü olarak ortaya çıkan **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982 çalışması,** emperyalizme, tekellere ve büyük sermayeye karşı işçi ve emekçi kitlelerin mücadelesi için gerçekleşebilir hedefler topluluğu olarak ele alındı. Böylece yapılan bu çalışma, işçi ve emekçilerin, aydınların, sendikaların, ekonomik - demokratik kitle örgütlerinin, meslek örgütlerinin ve yerel yönetimlerin demokratikleşme mücadelesindeki görevlerine ilişkin olarak mücadele edilmesi gereken hedefleri ortaya çıkardı.

Çalışma daha başlangıçta, büyük bir açıklıkla, bir iktidar programı olarak değil, eylem programı olarak ele alındı ve öyle sürdürüldü.

«Belirtilen nitelikte bir eylem programı ve birliği böyle bir hareket içinde işçi ve müttefiki emekçi sınıf ve tabakaların kendi sosyalist niteliğini koruyan mücadelesi, bu uğurda atılan her adım ve kazanılan her başarı, yalnız emperyalizme ve faşizme karşı olan demokratik güçlerin etkinliğini artırıp emperyalizmi ve faşizmi geriletmekle kal-

mayacak, kitlelerin politik bilincini geliştirip yükseltecek ve onları sosyalizm çizgisine sürekli yaklaştıracak, sınıfsal güçler ilişkilerini kitlelerden yana geliştirerek toplum yapısında derin ve köklü dönüşümler oluşturacak ve bu oluşumu hızlandıracaktır. Sosyalizme giden yollar açılacaktır.»*

Bazı büro üyelerimizle birlikte uzman kadroların bu çizilen politik çerçeve içinde yürüttüğü çalışma daha sonra büroda yeniden ele alındı. Teknik ve politik değerlendirmeler ve önermeler yeniden gözden geçirildi. Kimi bölümler yeniden tartışıldı ve yeni bulgularla değiştirildi ya da zenginleştirildi. Daha sonra Başkanlık Kurulu'na ve Merkez Yönetim Kurulu (MYK)'na sunuldu. Her iki kurulda da politik değerlendirmeler ve önermeler gözden geçirilerek gerekli düzeltmeler yapıldı. Çalışma en son Genel Sekreter Nihat Sargın tarafından büyük bir özen ve titizlikle bizzat baskıya hazırlandı. Okunmasını kolaylaştırmak için ara başlıklar koydu ve tüm tabloları numaralayarak verilen rakkamları yeniden kontrol ettirdi.

Plan çalışmasının içeriği konusunda bilgi vermeden önce, nasıl bir planlama anlayışıyla yürütüldüğüne değinmek istiyoruz. Bugüne kadar devletin yaptığı resmi planlar ve genel olarak kapitalist ülkelerde burjuva iktidarlarının plan diye yaptıkları burjuvaziye, en kârlı yatırım alanlarının gösterilmesi için yapılan bir programlamadan başka anlamı olmayan çalışmalardır Emredicilik değil özendiricilik esas alınmaktadır. Kamunun elinde bulunan tesisler ve işletmeler ile kamu yatırımlarının ise, burjuvaziye kârlı iş alanlarının açılması ve kaynak aktarmak bakımından plan hedefleriyle uyumlu bir çalışma temposuna sokulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın, işçi ve emekçilerin örgüt düzeylerini yükselterek sömürü ve baskı çemberini kırabilmesi ve daha iyi bir yaşam için her alanda ve her birimde mücadele edecekleri hedefleri göstermesi bakımından yaptırım gücü sadece işçi ve emekçilerin mücadelesidir. Çalışmaya plan adını veren, hedeflerin ekonomik ve teknik tutarlığı için ve belli bir zaman dilimi içinde yapılabilirliğini gösteren rakamsal çalışmalardır. Bu rakamlar daha şimdiden değişmeye başlamıştır, ileride büsbütün değişecektir. Ama her somut alan ve birimde ortaya konan hedeflerin işçi ve emekçilerin mücadelesindeki önemi kimi alanlarda daha da artacaktır. Bu nedenle **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982** çalışması, rakamlarla ifade edilen sayısal değerlerinin dışında öneminden hiçbir şey yitirmeden güncelliğini koruyacaktır

Rakamlar ise birkaç bakımdan büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de bugüne dek kalkınma sorunu her ne pahasına olursa olsun sanayileşme ve hatta içeriği ve biçimi gözlerken saklanarak salt maddi tüketim düzeyinin yükseltilmesi olarak ortaya konmuştur. Bu çarpık koyuş içinde sıralanan rakamlarla maddi üretimin ve tüketimin arttığı, dolayısıyle de gittikçe sanayileştiğimiz söylenmektedir. Ne var ki geldiğimiz noktada sanayileşme, tüketime dönük, teknoloji üretemeyen ve bu yüzden de kendi kendini yenileyip geliştiremeyen ve aynı nedenle emperyalizme bağımlılığı durmadan artan, çarkları dövizle dönen, başka bir deyişle büyüdükçe kötüleşen bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu, işin sadece bir tarafıdır. Burjuvazi, öteden beri kalkınma sorununu, işçi ve emekçilerin 'kemerleri sıkması' olarak ele almıştır. Oysa sanayileşmenin gelişmesine bağlı olarak, tüm çalışanların yaşam düzeyinin yükselmesi, işsizliğin, yokluğun ve yoksulluğun yenilmesi, eğitim, sağlık, işçi ve emekçilerin kültürel yaşamı gibi toplumsal yaşamın tüm alanlarında daha yüksek düzeylerin gerçekleşmesi gerekir. Bugün bu-

* Türkiye İşçi Partisi Programı, s. 54.

lunduğumuz noktada somut durum bunun tam tersidir. Git gide artan enflasyon, pahalılık, işsizlik, yokluk ve yoksulluk işçi ve emekçileri daha kötü yaşam koşullarına itmektedir.

Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982 çalışmasında ortaya konan rakamlar, mücadele hedeflerinin bugünden kazanıldığı varsayılırsa, işçi ve emekçilerin örneğin, 1990'larda ideal beslenme kalıbına kavuşabileceklerini göstermektedir. Kapsadığı dönem sonunda ise, bu ideal kalıba yaklaşılmaktadır. Örneğin şeker üretiminde ideal beslenme kalıbı sınırları aşılmaktadır. Artan nüfusa karşın, işsizlik önemli oranlarda düşürülmektedir. Asıl önemlisi işçi ve emekçileri en çok bunaltan bu sorunun yenilebilmesinin tek koşulunun emperyalist bağımlılığın, tekellerin ve büyük sermayenin gücünün kırılmasına bağlı olduğunun sayılarla gösterilmesidir.

Konuttan sağlığa, eğitimden işçi ve emekçilerin tatiline kadar tüm alanlarda çok daha ileri bir yaşam düzeyinin hem de bu plan dönemi içinde sağlanabileceğini yine rakamlar göstermektedir. Türkiye'nin bugünkü olanaklarıyla kalkınma hızı yüzde 10,35 olarak saptanmıştır. Yüzde 5'lik kalkınma hızını gerçekleştiremeyen burjuvazinin bu hıza ulaşabilmesinin olanaksızlığı bir yana, başlangıçta bu rakam bize çok az gözüktü. Ancak, daha sonra yeniden yapılan testler, kalkınmak için gerekli altyapı yatırımları ve yapılacak yeni kurumsal düzenlemelerin ürünlerinin daha sonraki plan dönemlerinde ortaya çıkacağını, dolayısıyla bu dönemdeki yüzde 10,35'lik bir hızın gerçekçi olduğunu göstermiştir. Elbette işçi ve emekçilerin elinde olan sosyalist bir iktidarın saptayacağı hedeflerin yanında şimdi gösterilen hedefler çok cüce kalacaktır. Buna karşın sosyalist ülkelerde uygulanan planların hedefleri her seferinde geçilmektedir.

Rakamlar, emperyalizmin, tekellerin ve büyük sermayenin kalkınmanın önünü tıkadığı gibi, üretilen ulusal zenginliği verimsiz alanlara kaydırdığını da göstermektedir. Böylece bu güçlerin elinde kalkınma sorunu, işçi ve emekçiler için daha kötü bir gelecek hazırlamaktan başka hiç bir anlam taşımamaktadır. Emperyalist ülkelerle ilişkiler, sanayinin yapısı, artan faşist saldırı ve cinayetlerin arkasındaki korkuyu ve bu korkuya dayalı hesapları da göstermektedir.

Kısaca rakamlar, burjuvazinin işçi ve emekçileri daha iyi bir geleceğe hazırlamak şöyle dursun, ülkeyi her geçen gün daha karanlık günlere sürüklemek istediğinin kanıtlarını ortaya koymaktadır

Rakamlar, banka sermayesiyle sanayi sermayesinin kaynaşmakta olduğunu da göstermektedir. Diğer yandan belli bir toplulaşma da vardır ve tırmanma eğilimindedir.

Plan çalışmasının 'Hedefler' bölümünü hazırlayan arkadaşlarımız, katsayılarla ve rakamlarla en çok uğraşanlar oldular. Girdi-çıktı tablolarının hazırlanması ve değerlendirilmesi başlı başına övgüye değer sonuçlar ortaya çıkardı. Bu çalışma sırasında arkadaşlarımızın öngörülen hedeflerin teknik tutarlılığının saptanması amacıyla binde 349 gibi bir katsayıyı binde 348'e düşürebilmek için gösterdikleri titizlik ve çaba ile övünüyoruz.

Plan çalışmasının her bölümünde büyük çoğunluğu özgün çalışmaların ürünleri olarak ortaya çıkan pek çok tablo vardır. Bu tablolar sadece planın teknik tutarlılığının değil, ekonomik bakımdan geçerli kılınabilmesi için de harcanan yoğun emeğin sonuçlarıdır. Aksine bir kaydın bulunmadığı yerlerde, 1976 fiyatlarıyla ve rakamlarıyla hedeflerin ekonomik olarak geçerliliği ve teknik olarak tutarlılığı büyük bir titizlikle gösterilmektedir.

Plan üç bölümden oluştu. Birinci bölümde, dünya ve Türkiye değerlendirmesi yer alıyor. Dünya değerlendirme-

sinde, genel olarak dünyanın içinde bulunduğu üretim ve ticaret yoğunlaşması ve düzeyi, emperyalist ülkelerin birbirleriyle ilişkileri ve geri ülkelerin emperyalist ülkelere olan bağları ile, emperyalist dünya sistemi içindeki konumları sergilenmektedir. Ortaya çıkan sonuç şudur: Birincisi, sermayenin ve üretimin uluslararasılaşmasına karşın, emperyalist ülkeler arası çelişki ve çatışma devam etmektedir. Bunun alanları ve düzeyi, çeşitli tablolarla gösterilmektedir. İkinci ana ve önemli sonuç, emperyalizme bağımlı geri ülkelerin bu sistem içinde kaldıkça bağımlılıklarının daha da artmakta, kalkınıp gelişebilmelerinin olanaksız hale gelmekte olduğudur.

Kronik hale gelen kapitalizmin bunalımı, gelişmiş kapitalist ülkeleri geri teknolojileri korumaya zorlamaktadır. Bu olgu, bir yandan bilimsel-teknik devrimin sonuçlarının hayata girmesini engellemekte, diğer yandan geri kapitalist ülkelerin zararına olarak, gelişmelerini frenleyici etkiler yapmaktadır.

Sosyalist ülkeler ise durmadan ileri bir yaşam düzeyine yükselir, kazanımları artarken dünya dengesini de kökünden değiştirmektedirler. Sosyalist sistem geliştikçe, geri kapitalist ülkelerin, emperyalist bağımlılık zincirlerinden kurtulmalarının olanaklarını da yaratmaktadır.

Bu değerlendirme, ulusal ve uluslararası koşulları belirlerken işçi ve emekçilerin sömürü ve baskı cenderesine karşı mücadelelerinin gelişebileceği somut mücadele hedeflerini de ortaya çıkarmıştır. Özet olarak çıkan sonuç, emperyalist bağımlılık zincirleri ve büyük sermayenin gücü kırılmadan işçi ve emekçilerin daha iyi bir yaşama kavuşabilmeleri, faşist baskı ve saldırıların ortadan kalkmasının olanaksızlığıdır.

Esas plan olarak ele aldığımız ikinci bölüm, resmi planlarda olmayan planlama yöntem ve tekniklerini içermektedir. Türkiye'de bugüne kadar yapılan planlarda beslenme, işçi ve emekçilerin tatili gibi hedef ve dengeleri yer almamıştır. Bu bölümün «Hedefler» başlığı altındaki ilk kısmında, şimdiki işsizlik oranı 1978-1982 döneminde işgücü sayısındaki artış ile birlikte ele alınarak, işsizliğin yenilmesi, emeğin üretkenliğinin artırılması ve beslenme hedefleri saptanarak, bu hedeflere yönelik yatırım miktar ve alanları gösterilmiştir Bu hedeflerin birbirleriyle tutarlılıklarının yanısıra gerçekleştirilebilir hedefler olduğu da bu bölümdeki «Finansman» kısmında açıklanmaktadır. Bu bölümün sonunda ulaştıkları gelişkinlik düzeyi bakımından planlanması mümkü olan başlıca yatırım malları üreten sektörler için ve ulaştırma sektörlerinde, fizik plan denebilecek kadar gelişkin sektör planlaması yapılmıştır.

Bu bölümde, ana sektörler için toplam üretim hedefleri saptanmıştır. Buna göre sabit fiyatlarla (1976) 1977'de 1,2 trilyon lira olan toplam üretimin 1982'de 2 trilyon liraya çıkarılması öngörülmektedir. 5 yıllık dönem boyunca ortalama yıllık toplam üretim artış hızı yüzde 11,12'dir. Öte yandan milli gelirdeki artış hızı yüzde 10,35 olarak belirmektedir. İkisi arasındaki fark, 5 yıllık dönem boyunca artan miktarlarda sektörlerin birbirleriyle daha bağımlı hale gelmelerinden kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle milli gelir hesaplanmasında kullanılmayan ara malı kullanımı artacaktır. Bu dönem sonunda ilk kez toplumsal üretimin yarısından çoğu sanayiden sağlanacaktır.

5 yıllık yatırımların toplamı 1,5 trilyon lira olarak saptanmıştır. Bu yatırımların dörtte üçünün kamu eliyle gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Son yıllarda görülen dış ticaret açığının dış ticaret hacmine olan oranındaki hızlı artış durdurularak aşağıya doğru kaymaya başlamaktadır. 1977 yılında dış ticaret hacminin yarısı kadar dış ticaret açığı vardır. 1982 yılın-

da bu oran beşte bire düşürülmektedir.

1977 yılında 733 milyar lira olan gayri safi milli hasıla 1982 yılında 1,2 trilyon liraya yükselmektedir.

İşgücündeki gelişmelere ilişkin hedefler belirlenirken hem işsizlik oranının düşürülmesi ve hem de işgücünün sektörler arasındaki dağılımında arzulanmayan sonuçların ortaya çıkmaması başlıca kabuller olmuştur. Bugün tarım dışı sektörlerdeki yani sanayi ve hizmetler sektörlerindeki işgücü dağılımı yarı yarıyadır. Yani her iki sektörde de işgücü kullanımı birbirlerine eşit miktarlardadır. Planlanan dönemde işsizliğin giderilmesi ve hedeflerin beslenme kalıbına ulaşılabilmesi için tutulacak en sağlıklı yol öncelikle sanayi sektörlerindeki hızlı üretim artışının sağlanmasıdır. Bunun için işgücü verimliliğinin artırılması en temel koşuldur. O halde sanayi kesiminde atıl kapasite ve işgücü verimliliğini düşürecek yığılmalar önlenmelidir. Beri yandan hizmet üreten sektörlerde belli bir sınırda kalmak kaydıyla rahatlıkla verimlilik ikinci planda düşünülerek istihdam artırılabilir. Ancak, bu sektörlerdeki yığılma, kendi haline bırakılmadan ileride sanayiye aktarılacak işgücü kaynağı olarak değerlendirilip gerekli eğitimin yapılması ve becerinin kazandırılması için çaba gösterilmesi kaydıyla ve sanayiye gerekli yetişmiş işgücünün sağlanması bakımından ayrıca yararlı da kılınabilir. Plandaki işsizliğin kısa sürede giderilmesi için alınan önlemlerden biri de budur.

İşgücündeki gelişmelerin belirlenmesinden sonra geriye iki ana sorun kalmaktadır: Biri üretim süreci içine alınan işgücünün teknik donanımının sağlanması, diğeri de, toplam nüfusun öngörülen gelişmeler doğrultusunda gerekli beslenme kalıbına ulaşabilmesidir. Bunun için tarım sektörlerindeki üretimi, saptanan beslenme kalıbının öngördüğü düzeylere yükseltmek gerekmektedir. Bu da, tarım sektörlerinin teknik donanım gereksinimlerinin karşılanmasına bağlıdır. Dolayısıyla toplam nüfusun gerekli beslenme kalıbına ulaşabilmesi, tarım sektörlerinin teknik donanımını sağlayan yatırım malları sektörlerindeki üretim düzeyidir. İşte plan çalışmasının özeti ve temel dürtüsü de budur. Öncelikle bu iki alandaki üretim hedefleri belirlendikten sonra gerçekleştirilmesi gereken üretim hedeflerinin belirlenmesi görece teknik bir düzeye indirgenmiş olmaktadır. Başka bir deyişle bu çalışmada yapılan, 10 gıda ürünleri sektörü ve 11 yatırım malı sektörüne üretim hedefleri dışsal olarak verilmektedir. Toplam 64 sektörden geriye kalan 43 sektörün üretim hedefleri, saptanan bu 21 sektöre göre tutarlı bir biçimde ve kendi aralarındaki dağılımda yapılacak politik tercihlerin ışığında saptanabilecektir. Buradaki politik tercihler sınıfsal tercihlerdir ve bu çalışma işçi ve emekçilerin sınıfsal çıkarları doğrultusundaki tercihlerin bir ürünü olmuştur.

İzlenen bu yöntem, kapitalist ülkelerdeki «planlama» yöntemlerinden çok farklıdır. Kapitalist ülke planlamalarında sektörlerin tümünde nihai tüketim hedefleri belirlenir ve bunun gerektirdiği üretim düzeyi ve bunun sonucu olarak büyüme hızı belirlenmiş olur. Burada ele alınan politik kıstas, işçi ve emekçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi değil, tekellerin ve büyük sermayenin gereksinimlerinin karşılanması için ekonominin ayarlanması ya da hedeflerin özendirilmesidir.

Sosyalist ülkelerde ise «mal dengesi» denilen bir yöntem izlenmektedir. Böyle bir yöntemin uygulanabilmesi için ekonominin tüm sektörlerinde sadece denetimin değil yönetimin de işçi ve emekçilerin elinde olması zorunludur. Hazırlanan plan, merkezden üretim birimlerine doğru dağıtılarak gerekli değişikliklerin yapılması ve dengelerin kurulmasına gidilir. Sonuçlar yukarıya doğru derlenir ve son biçimine sokulur. Sosyalist ülkelerde planlama

böylece, tüm çalışanların katılmasıyla hazırlanır. Her üretim biriml plan dönemi boyunca ve belirli zaman dilimleri içinde gerçekleştireceği üretim düzeyine yaklaşmaya ve bu düzeyi aşmak için yarışmaya başlar. Böylece, toplumsal yaşamın tüm alanlarını kapsayan planlama, toplum yaşamı için son derece dinamik bir öge halinde sürdürülür.

Özet olarak bu çalışmada sadece 21 sektörde üretim hedefleri istihdam ve beslenme hedeflerine bağlı olarak saptanmış, diğer sektörler sözü edilen 21 sektör hedeflerine bağımlı kılınmıştır. İşgücü hedefleri, beslenme hedefleri ve yatırım hedefleri tutarlı bir biçimde saptanarak belirli besin maddelerinin ve makina türlerinin kullanım düzeyleri 64 sektör göz önünde bulundurularak hesaplanmıştır.

Tarımda işgücü kullanımının saptanmasının olanaksızlığı ve bu konuda elde bulunan verilerin güvenilir olmaktan uzak olması nedeniyle, sadece 60 sektör bazında yapılan hesaplamalar, üretim değerinin en çok yüzde 21,1'inin işgücüne ayrıldığını göstermektedir Bu eğilim dikkate alındığında, önümüzdeki beş yıllık dönemde nüfusun yüzde 12-14 arasında artacağı hesaplanmaktadır. Aktif nüfustaki artış ise bunun biraz daha üstünde olarak yüzde 14-16 oranında alacaktır. İşsizliğin giderek ortadan kaldırılabilmesi için işgücü sayısındaki artışın bu oranın üstünde olması gerekir. İşte bu nedenle bu çalışmada, işgücü artış hızı yüzde 19-21 düzeyinde saptanmıştır.

'Emeğin Teknik Donanımı' olarak adlandırılan yatırım hedeflerinin ve tutarlılığının gösterildiği bölümde, her sektördeki yatırım miktarları verilmektedir. Özellikle kilit sayılabilecek sektörlerde daha çok özgün çalışmalardan kaynaklanan tablolar verilmiştir. Toplam yatırım gereksinimi daha sonra inşaat ve makina yatırımları olarak ayrılmakta ve makina yatırım gereksinimi de her sektörün özellikleri göz önünde bulundurularak 13 tür makina arasında paylaştırılmaktadır. Başka bir deyişle hedeflenen üretimi gerçekleştirebilmek için her sektörün kullanmak zorunda olduğu makina türleri ve miktarları ile inşaat gereksinimleri tek tek hesaplanmaktadır.

Öngörülen büyüme hızları özellikle makina yatırımlarının karşılanmasında ithalat gereksinimi açısından önemli oranda yapısal değişiklik gerektirmektedir. Bu durum, özellikle makina imalâtı içinde en büyük bölümü oluşturan elektriksiz makinalar için ayrıntılı bir biçimde gösterilmektedir. Beş yıllık dönemde toplam yatırımlar 1 trilyon 479 milyar lira tutmaktadır. Bunun içinde makina yatırımları 775 milyar lira, bina inşaatı 396 milyar lira, bina dışı inşaat 308 milyar liradır. Bina inşaatının içinde 226 milyar lirası işçi ve emekçiler için gittikçe toplumsal bir âfet haline gelen kiralık konut üretimine ayrılmıştır.

Yukarıda anılan bir buçuk trilyon lira dolayındaki toplam yatırımların % 77'sini kamunun yapması öngörülmüştür. Bu oran bundan önceki «Planlı Dönemler»in tam tersi olmaktadır. Bilindiği gibi resmi planlar öncelikle ve özellikle özel kesimin yatırımlarını öngörmekte ve özendirmek için önlemler almakta ve kamu kesimini de özel sektör yatırımlarının gerçekleşmesi ve çarklarının dönmesi için seferber etmektedir.

Atıl kapasitenin hizmete sokulması, planlama girişiminin başlıca hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Son zamanlarda ortaya çıkan ve gittikçe yaygınlaşan döviz yokluğundan kapasite düşürülmesi olgusu planlanan kapasite kullanımındaki düşüklüğün dışında tutulmuştur. Çünkü alınan önlemlerle bu tür kapasite kullanımında ortaya çıkan sorunlar ortadan kaldırılmıştır. Esas olarak en başta Kamu İktisadi Teşebbüslerinde (KİT) büyük bir atıl kapasite vardır. Ayrıca küçük birimlerde örgütlenen özel sektör içinde

de kapasite kullanımı en başta bu nedenle düşüktür. Diğer yandan örneğin gemi yapım sanayii gibi özel sektör işletmelerinde kullanılmayan büyük bir kapasite vardır KİT'lerde alınacak önlemler, tekellerin ve büyük sermayenin elinde bulunan kimi işletmelerin birleştirilerek, üretim sürecinin sadece bir bölümü olan montajcı niteliğinin aşılması, bu sürecin bütününü kapsar hale getirilmesi ve diğer anılan türde kapasitelerin devreye alınması ile 400 milyar lira değerinde yatırımla sağlanacak üretim düzeyine çıkılacaktır

Tüm sektörlerde kapasite kullanımı en üst sınırlarına yaklaştırılmaya çalışılırken, plan hedeflerinin gerçekleştirilmesi uğraşında, emperyalizm ve büyük sermayenin engellemeleri ile karşı karşıya geleceği düşünülen işçi ve emekçilerin, bugünküyle ölçülemeyecek derecede bir hareketlilik içinde olacakları öngörülerek, kaybedilecek iş günleri kapasite kullanımı hesaplanmasında dikkate alınmıştır. Hemen ilâve etmek gerekir ki, işçi ve emekçiler kendi sınıfsal hedefleri doğrultusundaki çalışmalarında, örgütlendikleri ve bilinçlendikleri oranda, bugünküyle kıyaslanmayacak coşkulu bir çalışma ve verimlilik içinde olacaklardır.

Finansman bölümünün ağırlıklı bir kısmı devletleştirme kabullerine temel olan görüşleri açıklamaktadır. Banka ve sigortacılıkta, birkaç büyük bankanın devletleştirilmesiyle bu sektörlerde kamu denetiminin kesin bir biçimde sağlanacağı gösterilmektedir. Bugünkü durumuyla banka sermayesinin yarıdan çoğunun kamu elinde olmasına karşın, denetlenen mevduat ve kredi açısından tam tersi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Yani devlet bütün gücüyle büyük sermayeyi desteklemektedir. Bu çalışmada gösterilen beş yıllık dönem sonunda mevduat ve kredilerin yüzde 98'i kamu denetimine sokulmaktadır. Bunun kamulaştırma maliyeti ise 1977 fiyatlarıyla 5 milyar liradır. Büyük bankaların kamulaştırılmasıyla ya da kamu hisselerinin artırılmasıyla bu bankaların ortak olduğu sigorta şirketleri ve sanayi tesisleri üzerinde de kamu denetimi sağlanmış olmaktadır

Dış ticaretin devletleştirilmesi, ithalâtta yüzde 54 ve ihracatta yüzde 87 oranında özel sektörün elinde olan payların tümüyle kamu eline geçmesini sağlayacaktır. Böylece, beş yıllık dönemde 256 milyar liralık ek bir kaynak yaratılmış olmaktadır.

Toptan ticaretin devletleştirilmesiyle maliyetler ve ücretler dışındaki gelirin beş yılda 598 milyar liraya ulaşacağı hesaplanan toptan ve perakende ticaret payının önemli bir bölümü kamu elinde toplanacaktır. Dış ticaretin ve toptan ticaretin devletleştirilmesinin ise hiç bir mali yükü yoktur.

Sadece bankaların ve sigortaların devletleştirilmesiyle yabancı sermayenin büyük bir bölümü de devletleştirilmiş olmaktadır. Diğer alanlardaki yabancı sermaye yatırımlarının kamulaştırılmasıyla ve yeni yatırımların önlenmesiyle bu alan emperyalizme tamamen kapatılmış olmaktadır.

Beş yıllık süre boyunca yapılacak devletleştirmelerin toplam 50 milyar lira tutacağı hesaplanmaktadır. Bunun büyük bir bölümü madencilik alanındaki devletleştirmeler için ayrılmıştır.

İşçi ve emekçilerin vergiler ve diğer sosyal güvenlik kesintilerinden doğan yükü, çoğu kez yasalarda öngörülenlerden de yüksek miktarlara çıkabilmektedir. Öte yandan vergi cetvellerinde «kâr, rant ve faiz» grubu diye adlandırılan büyük sermayenin çeşitli kesimlerinin ve kurumlarının kaçırdıkları vergi, toplam olarak 53 milyar liradır. Daha alt dilimlerinde ise toplam 27 milyar lira vergi kaybı vardır.

Dönem boyunca bu kaçak ve kayıplar önlenecek, işçi ve emekçilerin üstündeki toplam yük ise hafifletilecektir. Asgari ücret ve bu düzeyde gelir sahibi olan esnaf, zanaatkâr ve küçük üreticilerden vergi alınmaması öngörülmüştür.

Diğer yandan tüm devletleştirmeler, kamu gelirlerinde vergilerden faktör gelirlerine doğru bir kayışı sağlayacaktır. Gitgide kamunun elinde toplanan büyük işletmelerin birbirleriyle bağlantılarının güçlendirilmesi ve tek merkezden yönetimlerinin sağlanması daha verimli ve kaynak yaratıcı bir biçimde çalışmalarını sağlayacaktır.

Bu bölümün sonunda yatırım malı sektörleri yatırım hedefleri, işgücü kullanım hedefleri ve sektörel ücret politikası kabulleri yer almaktadır. Ücret ve maaşlardaki artış (yöneten ve denetleyenler dışındaki memurlar işçi statüsüne alınmıştır), verimlilik artışının önüne konulmuştur

Yine bu bölümde, plan çalışmalarının en parlak göstergelerinden biri olan teknoloji üretimi alanları, bunun için potansiyel düzey saptanarak merkezî kamu kuruluşu eliyle ulaşılacak hedefler gösterilmektedir Böylece teknoloji üretiminin bir kere daha işçi ve emekçilerin mücadelesi ile gerçek rayına oturacağı, gerçek bir sanayileşmenin ancak işçi ve emekçilerin elinde hayata geçeceği gösterilmiş olmaktadır.

Plan bölümünün son kısmı 'Toprak Reformu ve Tarımın Yeniden Örgütlenmesi'ne ayrılmıştır. Esas olarak ilk bölümdeki tarımsal yapının değerlendirilmesine ek olarak bu bölümde alınacak önlemler gösterilmektedir.

Beş dönüme kadar toprağa sahip işletmeler toplam işletmelerin % 10'unu oluştururken, bunlar toplam kullanılan arazinin % 0,5'ine sahiptirler 100 dönümden fazla toprağa sahip olanlar ise toplam işletmelerin % 10'unu oluşturmakta, işlenen toprakların ise yarısına sahip bulunmaktadırlar.

Diğer yandan 500 dönümden fazla toprağı olanların % 32'si ve 5000 dönümden fazla toprağa sahip olanların da % 63'ü Doğu Anadolu'da bulunmaktadır. Bu rakamlar özellikle Doğu Anadolu'daki gerî üretim ilişkilerini sergilemektedir. Tarımsal işletmelerin % 75'i en az tüketim gereksinimlerini karşılayabilmekten dahi uzak gelir sağlayabilmektedirler. Kooperatifçilik adı altında yürütülen örgütlenme ise küçük üreticilerin çıkarlarından çok, varlıklı kesimin çıkarlarını geliştirmektedir.

Tüm bu nedenlerden dolayı çalışmanın bu bölümünde yoksul ve az topraklı üreticilerin bizzat katılacağı bir toprak reformu öngörülmekte ve alınacak diğer önlemler sıralanmaktadır.

Plan çalışmasının üçüncü bölümünde, ilk iki bölüm hazırlanırken geliştirilen raporlar verilmektedir. Bunlar sırasıyla, «İşgücü, Çalışma ve Sağlık sorunları», «İşçi ve Emekçilerin Eğitim ve Spor sorunları», «Yerleşme ve Konut sorunları» ve «Sanayinin Çağdaşlaştırılması»dır.

Her bölüm kendi içinde işçi ve emekçilerin güncel mücadele hedeflerini, ekonomik ve teknik bir tutarlılık içinde gerçekleştirilebilir hedefler olarak ortaya koymaktadır.

Plan çalışmasının üretim hedeflerinin tutarlılığı için birkaç kez bilgisayar çözümlemeleri yapıldı. Bu aşamada, daha önce de işaret edildiği gibi, gerektiği yerlerde binde bir oranına varana dek değişiklikler içeren titiz bir çalışma yöntemi sürdürüldü.

Bu çalışmayı tek başımıza yani büro olarak başlayıp bitiremezdik. Bunun için ne yeterli uzman kadromuz ve ne de teknik donanımımız vardı. Ne var ki, **Demokratikleşme İçin Plan 1978 - 1982** pek çok parti üyemizin, yasal nedenlerle partili olamayan uzman arkadaşlarımızın ve gerçekten birlikte çalışmanın erdemini yaşadığımız demokrat nitelikli uzman, bilim adamı, sanatçı arkadaşlarımızın son derece önemli katkılarıyla yürütüldü.

Başlangıçta sözü edilen ilk toplantıdan, çalışmanın sonuçlarının toptuca gözden geçirildiği son toplantıya kadar Genel Başkanımızın ideolojik ve teorik yönlendiriciliği yanısıra pratik öngörüleri de çalışmanın sınıf temeli

üzerine sıkıca basmasını sağladı. Her birimizi tek tek şevklendiren, daha açık ve daha somut çalışmalara doğru yönlendiren ve özendiren başlıca etken oldu.

İlk toplantımıza katılan arkadaşların sayısı çalışmada görev almış arkadaşlarımızın çok küçük bir bölümünü oluşturuyordu. İki yıl boyunca toplantılara katılan ve görev alan arkadaşların sayısı arttı. Çalışmada toplam 130 arkadaş görev aldı. Bu sayının yalnız üçte biri parti üyesi arkadaşlardan oluşmaktadır. Bazı arkadaşların katkısı yer yer toplantılara katılarak görüş bildirmek, bazılarınınki belirli raporların kaleme alınması, bazı arkadaşlarımızınki de metinlerin daktilo edilmesi ve tashihi biçiminde oldu.

Görev alan arkadaşlar için, birbirlerini dışlayan oranlar olmamakla birlikte, —örneğin bir iktisatçının aynı zamanda plancı olarak da çalıştığı göz önünde bulundurulursa— yüzdelerin toplamının bu nedenle yüzü aştığı şöyle bir gruplama yapılabilir: Yüzde 29'u iktisatçı, yüzde 10'u plancı, yüzde 16'sı öğretim üyesi, yüzde 12'si öğrenci, yüzde 11'i sanatçı, yüzde 8'i demokratik kitle örgütü yöneticisi, yüzde 5'i işçi-sendikacı, yüzde 5'i gazeteci, yüzde 4'ü doktor ve diğer sağlık görevlisi, yüzde 4'ü siyaset bilimcisi. (Bu oranlamanın içine parti yöneticileri dahil edilmemiştir. O takdirde örneğin yukarıdaki oranlardan işçi-sendikacı çok yükselecek, diğer grupların oranları ise çok düşecektir).

Demokratikleşme İçin Plan 1978-1982 çalışması böyle bir kadro elinde titizlik ve açıklıkla hazırlandı. Bu çalışma Merkez Yönetim Kurulumuzun «Sunuş» yazısındaki deyişiyle «öncü işçilerin, demokrasi savaşçılarının elinde bir silah olarak kullanılmak üzere hazırlandı.» Biz bu çalışmaya katılan arkadaşlar, sonuçların heyecanını, rakamları tablolaştırırken, tabloları yorumlarken ve işçi ve emekçi kitlelerin mücadele hedefleri haline getirmeye çalışırken yaşamaya başladık. Tümümüz asıl heyecanı, bu hedeflerin kitle hareketlerinde haykırılmasıyla, sendikaların, demokratik kitle örgütlerinin, gençlik örgütlerinin meslek kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin çalışma ve mücadele programlarına girmeye başlamasıyla duyacağız.

Demokratikleşme İçin Plan 1978-1982'nin başında, yukarıda da andığım gibi, Türkiye işçi Partisi Merkez Yönetim Kurulumuzun bir «Sunuş» yazısı var. Konunun çeşitli politik ve ideolojik yönlerini ele alıp açıklayan ve esas olarak çalışmanın politik boyutlarını değerlendiren bu «Sunuş» yazısını aktarıyorum:

SUNUŞ

Türkiye, emperyalizmin ve gericiliğin güçleriyle, başta işçi sınıfımız olmak üzere tüm demokratik güçler arasındaki kutuplaşma ve mücadelenin gitgide daha da yoğunlaştığı bir dönemi yaşıyor. Bu dönem, ülkemizin ilerici, demokrat ve yurtsever güçlerine büyük görevler yüklemektedir.

Bir yandan Milliyetçi Cephe partilerinin ve tüm faşist odakların, ellerindeki mevzileri koruyabilmek ve iktidarı yeniden ele geçirerek demokratik hak ve özgürlükleri bütünüyle ortadan kaldırabilmek için sürdürdükleri faşist saldırıların durdurulması görevi, bugün tüm demokrasi güçlerinin önündeki en ivedi sorundur. Öte yandan, demokratik güçlerin bu en ivedi istemine dayanarak işbaşına gelen bugünkü iktidarın, emperyalizmin ve tekelci büyük sermayenin çıkarlarına hizmet etmeye, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin kazanımlarını geri almaya yönelik politikasının da etkisizleştirilmesi zorunludur. Bu ikili görevin yerine getirilmesi, demokrasi saflarının ilkeli birliğini titizlikle koruyup sürekli olarak güçlendiren, kararsızlığın ve uzlaşmacılığın hiçbir belirtisine geçit vermeyen, hedefleri açıkça belirlenmiş, kararlı bir mücadeleyi zorunlu kılmaktadır.

Türkiye İşçi Partisi, bu mücadelenin de en ön safında görev başındadır. Partimizin, günün en ivedi görevlerini bile işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin her türlü baskı ve sömürüden kurtarılması hedefine bağlayan mücadele anlayışı, bugün çok daha büyük bir önem taşımaktadır İşçi sınıfının ve emekçi kitlelerin her gün daha ileri hedefler için mücadeleye hazırlanıp seferber edilmesi görevi, dün olduğu gibi bugün de gündemimizin başında yer almaktadır. Partimiz, **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982** çalışması ile, bu yönde çok önemli bir adım atmaktadır.

Türkiye İşçi Partisi, Türkiye'nin demokratikleştirilmesini ve emperyalizmin her türlü baskı ve sömürüsünden kurtarılmasını, bugün ve önümüzdeki dönemin güncel ve ivedi görevi olarak görmektedir Ülkenin demokratikleşmesi öncelikle politik alanda ivedidir. Faşist güçlerin tırmanışının durdurulması ve faşist odakların dağıtılması; demokratik hak ve özgürlüklerin bütün kısıtlamalardan kurtarılarak korunup geliştirilmesi; ırkçı, şoven milliyetçi baskıların sona erdirilmesi, demokrasi mücadelesinin ivedi gündem maddesidir. İşçi sınıfıyla emekçi kitlelerin ve diğer demokratik ilerici güçlerin, emperyalizme ve işbirlikçi, tekelci büyük sermayeye karşı mevzilerini güçlendirebilmeleri, daha ileri mevzileri ele geçirmek üzere hazırlanabilmeleri, her şeyden önce politik alanda demokratikleşme mücadelesinin geliştirilmesiyle mümkündür.

Bununla birlikte Partimiz, Türkiye'nin demokratikleştirilmesini, yalnız politik alanda değil, toplum yaşamının bütün alanlarında gerçekleştirilecek derin ve köklü dönüşümlerden oluşan bir süreç olarak görmektedir. Bu nedenle demokratikleşme mücadelesi, ancak baskıcı ve sömürücü sınıfların egemenliğini sınırlandırıp giderek ortadan kaldıracak köklü dönüşümlere dayandığı sürece kalıcı ve başarılı sonuçlar verebilecektir. Türkiye'nin demokratikleşmesi, bugünkü aşamadan başlayarak, emperyalizme bağımlılığa ve tekelci büyük sermayenin egemenliğine son veren ekonomik ve toplumsal dönüşümlerle toplumun sosyalizmin kuruluşuna hazırlanmasına kadar sürecek ve yepyeni, sosyalist bir içerikle ondan sonra da gelişecektir.

Bu nedenle demokrasi mücadelesi, daha bugünden, emperyalizme bağımlılığın ve demokrasi düşmanlığının ekonomik ve toplumsal temellerini ortadan kaldırmayı hedef almak zorundadır. Parti Programı'mızın «Temel Görev» bölümü, Merkez Yönetim Kurulu'muzun 8 Temmuz 1975 tarihli «Demokrasi Bildirgesi» ve Partimizin «Birinci Büyük Kongre Kararları», Türkiye'nin demokratikleşmesi için bu nitelikte bir platformun ilkelerini ortaya koymuştur.

Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982, ülkemizde demokratikleşme sürecinin maddi temellerinin yaratılabilmesi için ekonomik alanda ilk adımda gerçekleştirilmesi gereken dönüşümleri ve önlemleri içermektedir. Ülkemizin emperyalizme bağımlılığının kırılmasını, işbirlikçi tekelci büyük sermayenin ulusal pazarı kontrolu altına alan ekonomik gücünün, tekellerin egemenliğinin geriletilmesini, işçi ve emekçi kitlelerin yaşam düzeylerinin yükseltilmesini ve üretim sürecinin yönetimine etkin bir biçimde katılmalarını öngören bu dönüşümler ve önlemler, daha önceki parti belgelerimizde temel çizgileriyle gösterilmişti. **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982** ise, bu dönüşümlerin, bugünkü ekonomik ve toplumsal koşullar veri alınarak beş yıllık bir dönemde hangi araçlarla, hangi evrelerden geçerek ve hangi somut koşullarla gerçekleştirilebileceğini ayrıntılarıyla belirlemeyi amaçlamaktadır

Bununla birlikte, **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982** belgesinin ülkemizin demokratikleşmesi için ilk adımda yönelinmesi gereken hedefleri ayrıntılarıyla göstermekten çok daha önemli ve temel bir işlevi vardır. Bu

belge, Türkiye'nin demokratikleştirilmesi için zorunlu olan maddi temellerin yaratılmasına **daha bugünden başlamanın**, yalnız zorunlu değil, aynı zamanda mümkün de olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece, Partimizin Türkiye'nin demokratikleştirilmesi ve emperyalizmin geriletilmesi için öngördüğü eylem programının, gerçekleştirilmesine en kısa zamanda başlanabilecek bir içeriğe sahip olduğu gösterilmektedir.

Bu, Partimizin sosyalizm doğrultusunda devrimci mücadele anlayışı açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye İşçi Partisi, ülkemizin demokratikleşmesi için sürdürülecek mücadeleyi işçi sınıfının ve tüm demokratik güçlerin, daha ileri hedefler için hazırlanmanın zorunluluğunu giderek daha iyi kavradıkları ve böylece mevzilerini güçlendirdikleri bir süreç olarak görmektedir. Demokrasi mücadelesi, işçi sınıfını, emekçi kitleleri ve tüm demokratik güçleri daha ileri hedefler için seferber ederek onların siyasal iktidara ve toplumun sosyalist dönüşümüne hazırlanmasına yardımcı olacaktır. Toplumun politik çoğunluğunun kazanılması böylece mümkün olacak, sınıfsal güçler dengesi köklü bir biçimde değiştirilerek sosyalizme giden yollar açılacaktır.

Türkiye İşçi Partisi, işçi sınıfının bilimsel sosyalist partisi olarak, toplumun demokratikleşmesi için ilk adımda öngördüğü hedeflerin gerçekleştirilmesine bugünden başlamanın mümkün olduğunu, işçi sınıfına ve tüm demokratik güçlere göstermeyi önemli bir görev bilmiştir. Demokratikleşme mücadelesinin güncel ve ivedi görevlerinin gerçekleştirilebilir olduğunu gösteren, somut eylem programlarının hazırlanması bu görevin bir parçasıdır. Bu nitelikte eylem programları, sınıfsal çıkarları sözü edilen hedeflerin gerçekleştirilmesinden yana olan tüm toplumsal ve politik güçlerin, uzun vadeli amaçları arasındaki farklar ne olursa olsun, ortak mücadeleye sokulmasının manivelası olacaktır.

Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982, Türkiye'nin demokratik gelişmesi karşısındaki başlıca güçler olan emperyalizmin ve işbirlikçi, tekelci büyük sermayenin egemenliğinin kırılabileceğini, bu yönde en kısa zamanda gerçekleştirilebilecek önlemleri göstererek en somut biçimde ortaya koymaktadır. Ortaya konulan önlemlerin beş yıllık belirli bir zaman dilimi gözetilerek bir plana bağlanmış olması, bu önlemlerin ekonomik bakımdan geçerliliğinin ve sonuçları bakımından tutarlılığının da belirlenebilmesi, ayrıca ekonominin demokratikleşmesi yolunda atılacak her adımın daha ileri mücadele hedefleri için yarattığı olanakların gösterilebilmesini de sağlamaktadır.

Böylece, Türkiye'nin demokratikleşmesi için zorunlu olan maddi temellerin yaratılması yolunda atılacak ilk adımların, beş yıllık bir süre içinde büyük ölçüde tamamlanabileceği, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin bu dönem içinde güçlü kazanımlar elde edebileceği gösterilmektedir. **Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982,** Türkiye'nin demokratikleşmesinden yana olan, emperyalizme bağımlılığa ve tekelci büyük sermayenin egemenliğine son verilmesinde çıkarları işçi sınıfıyla uyuşan bütün toplumsal ve politik güçlerin ortak mücadelesi için nesnel bir platformun varolduğunu ortaya koymaktadır.

Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982 çalışması, demokrasi mücadelesinde işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin önündeki nesnel olanakları ortaya koyarken, aynı zamanda demokrasi düşmanı büyük, tekelci sermayenin ekonomik gücünün boyutlarını da açığa çıkarmaktadır. Emperyalizmin ve işbirlikçi, tekelci büyük sermayenin ulusal ekonomi üzerindeki egemenliğinin başlıca alanları, ulaştığı boyutlar ve belli başlı araçları belirtilmektedir. Böylece **Demokratikleşme İçin Plan, 1978-**

1982, bu egemenliğin sınırlanması ve giderek ortadan kaldırılması için zorunlu olan önlemleri, birbirleriyle ilişkileri içinde bir bütün olarak ortaya koymaktadır. Bu önlemlerin her birinin, ancak diğerleriyle birlikte ele alındığında gerçek anlamını kazanabileceği ve amacına ulaşabileceği unutulmamalıdır.

Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982'de belirtilen hedeflerin, ayrı ayrı, ya da bir bütün olarak nasıl gerçekleştirileceği, Partimizin, Türkiye'nin demokratikleşmesi mücadelesiyle ilgili temel görüşlerinde ortaya konmuştur. Türkiye İşçi Partisi, ülkenin demokratikleştirilmesi mücadelesini, bir bütün olarak, işçi sınıfını ve emekçi kitleleri iktidarın ele geçirilmesine ve toplumun yönetimine hazırlayacak bir mücadele olarak görmektedir. Partimizin, ülkenin demokratikleşmesine ilişkin eylem programının öngördüğü hedeflerin bir bölümüne ulaşabilmesi, işçi sınıfına ve müttefiklerine daha güçlü bir mücadele için yeni mevziler kazandıracaktır. Ancak daha da önemlisi, sadece bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için verilecek mücadeleler bile, onları politik ve örgütsel olarak daha ileri hedeflere, siyasal iktidarın ele geçirilmesine hazırlayacaktır. Bu nedenle Partimizin Türkiye'de demokrasi mücadelesine ilişkin olarak öngördüğü eylem programı, bu arada **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982** çalışması, herşeyden önce, gerçekleştirilmesi için işçi sınıfının ve müttefiklerinin mücadeleye sokulmaları ve bu mücadele içinde sosyalizme hazırlanmaları gereken hedefleri içermektedir.

Bu hedeflerin nasıl ve hangi **iktidar** eliyle gerçekleştirileceğini, bu hedefler için mücadeleye katılan işçi sınıfı, emekçi kitleler ve tüm demokratik güçler belirleyecektir. Daha açık bir deyişle, sözü edilen hedeflerin gerçekleşme biçimini ve alanını, onlar için verilen mücadele sırasında oluşacak sınıfsal güçler dengesi, emperyalizmin ve tekelci büyük sermayenin gücleri karşısında işçi sınıfının ve müttefiklerinin örgütlülük ve politik olgunluk düzeyi belirleyecektir. Planda öngörülenleri, işçi ve emekçilerin ağır bastığı, işçi sınıfı partisinin ortak olarak katıldığı bir iktidar da gerçekleştirebilir; veya, burjuva bir iktidar, nesnel koşulların zorlaması ve işçi, emekçi kitlelerle diğer demokratik güçlerin birleşik mücadelesinin baskısıyla bu yönde önlemler almak zorunda kalabilir; planın öngördüğü işlerin bir bölümünü veya birkaçını yapabilir. Her iki halde de esas belirleyici öge sınıfsal politik güçler dengesi olacaktır.

Böylece işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin mücadeleleri ve nesnel koşulların da elvermesiyle bu hedeflerin burjuvazinin siyasal iktidarlarına dayatılması sonucu kazanılacak her demokratik mevzi, daha güçlü ve daha ileri hedeflere yönelen sınıf mücadelelerinin birer sıçrama noktası olacaktır. Öte yandan, demokratikleşme mücadelesinin bazı görevlerinin, işçi sınıfının ve müttefiklerinin sosyalist iktidarının kurulmasından sonraya kalması ve sosyalist iktidar eliyle gerçekleştirilmesi de mümkündür. Politik güçler dengesinin, hangi demokratik görevlerin sosyalist devrim öncesinde gerçekleşmesine olanak vereceğini, hangi görevlerin gerçekleşmesi için sosyalist iktidarın kurulmasının zorunlu olacağını, sınıf mücadelesinin somut koşulları belirleyecektir.

Demokratik hedefler için sürdürülecek mücadeleler sonucunda politik güçler dengesinin temelinden değişmesi ve böylece daha sosyalist devrimden önce, bu demokratik hedefleri gerçekleştirmek üzere siyasal iktidarın işçi sınıfıyla birlikte demokratik güçlerin eline geçmesi de mümkündür. Partimiz, sosyalist devrimden önce işbirlikçi, tekelci büyük sermayenin ve büyük toprak sahiplerinin siyasal gücünün kırılmasının sonucunda gerçekleşen, fakat henüz sosyalist bir nitelik taşıma-

yan böyle bir iktidar değişikliği olasılığını reddetmemekle birlikte, bunu demokratikleşme görevlerinin yerine getirilmesinin **zorunlu bir önkoşulu da saymamaktadır.** Kaldı ki, böylece doğabilecek olan bir siyasal iktidar, kaçınılmaz olarak «geçici» bir karakter taşıyacaktır. Türkiye İşçi Partisi, böylesi bir geçici iktidar olasılığını, sosyalist devrimden önce ayrı bir devrim aşaması olarak değil, sosyalist devrime geçişin bir ilk evresi olarak değerlendirmektedir. Sözü edilen evre gerçekleşse de gerçekleşmese de, Türkiye'nin önündeki devrim aşaması «sosyalist devrim» niteliğini taşıyacaktır.

Özetle Türkiye İşçi Partisi, güncel demokratikleşme görevlerinin yerine getirilmesi için, politik güçler dengesine ve siyasal iktidarın niteliğine ilişkin olarak yukarda sözü edilen olasılıklardan herhangi birini veri almamaktadır. Partimizin demokrasi mücadelesine ilişkin eylem programı, bugünden kaçınılmaz olarak kabul edilen «geçici bir devrimci iktidar»ın programı değil, sosyalizme geçişin koşullarını hazırlayan, ülkenin demokratikleşmesi için işçi sınıfıyla emekçi kitlelerin seferber edilmesi gereken mücadelenin ivedi hedeflerini kapsamaktadır.

Bu arada bir ayrıma daha dikkati çekmekte yarar olacaktır. Bazı demokratik görevlerin gerçekleştirilmesinin sosyalist iktidarın kurulmasının ertesine kalabilecek olması, bu durumda sözü edilen görevlerin niteliğinde herhangi bir değişiklik olmayacağı anlamına gelmemektedir. Başka bir deyişle, **Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982** belgesine öngörülen hedeflerin bazılarının, ya da tümünün sosyalist devrim sonrasına kalması, sosyalist devrim ertesinde de gene aynı nitelikte ve kapsamda bir planın uygulanacağı anlamını taşımamaktadır.

Kuşkusuz, sosyalist iktidarın kurulmasından sonra da, o güne kadar gerçekleştirilememiş ve gündemden düşmemiş demokratik görevler yerine getirilecektir. Fakat bu görevlerin niteliği artık büyük ölçüde değişmiş olacaktır. Sosyalist bir iktidarın demokratik uygulamaları, tekellerin egemenliğini sınırlandıracak işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin mevzilerinin güçlendirilmesine değil, artık onların elinde olan iktidarın sağlamlaştırılmasına ve sosyalist toplumun temellerinin kurulmasına yönelik olacaktır. Bu nitel değişiklik, sosyalist iktidarın yöneleceği demokratik dönüşümlerin kapsamını da değiştirecektir. Böylece, sosyalist iktidarın kurulmasından önce öngörülen, fakat tamamlanamayan görece sınırlı bazı demokratik hedeflerin yerini, çok daha kapsamlı ve köklü dönüşümler alacaktır.

Aynı ayrım, sosyalist devrimden önce toplumun demokratikleştirilmesi için öngörülen bir planın kapsamı ve hedefleri ile, sosyalist bir iktidarın sosyalizmin kuruluşuna geçiş için uygulayacağı plan arasındaki farklar bakımından da geçerlidir. Bu nedenle, **Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982** çalışması ile sosyalizme geçiş sürecinde ve sonrasında uygulanacak merkezi «sosyalist planlama» arasındaki ayrımı aynı titizlikle dikkate almak gerekmektedir.

Bu çalışmanın, devletin resmi planlarına karşı «alternatif» bir plan olarak da hazırlanmadığını ayrıca belirtmeye gerek kalmamış olmalıdır. **Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982,** kuşkusuz, ne resmi planların kapitalist ekonomik ilişkilerin işleyişini düzenlemekteki yetersizliğini gidermeyi, ne de resmi planlara karşı kapitalizmin uzlaşmaz çelişkilerini yumuşatacak bir planlama alternatifi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bugün ülkemizde uygulanan ve «özel sektör için programlama»dan başka anlam taşımayan planlamanın en «yetkin» biçiminin bile kapitalist ekonominin işleyişindeki anarşiyi ortadan kaldırması beklenemez. Kredi, vergi ve benzeri ekonomik politika araçlarıyla sadece kapitalizmin ekono-

mik yasalarının işleyişi içinde özendirmeyi ve yön göstermeyi amaçlayan kapitalist programlamanın hiçbir biçiminin, kapitalizmin uzlaşmaz çelişkilerine son vermesi de düşünülemez. **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982,** büyük burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden resmi planlardan **daha iyisini değil, tam karşıtını** gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

Emperyalizmin ve tekelci büyük sermayenin egemenliğini sınırlandırıp giderek ortadan kaldırmayı hedef alan **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982** çalışması, doğrudan doğruya kapitalizmin ekonomik yasalarının işleyiş alanını daraltmaya yönelmiştir.

Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982'nin Türkiye'nin ekonomik gelişmesi için öngördüğü hedefler, burjuva ideologlarının çeşitli gerekçelerle haklı göstermeye çalıştığı, düşük kalkınma hızlarının işçi ve emekçilerin kaderi olmadığını da ortaya koymaktadır. Aynı şekilde bu çalışma, gene burjuva ideologlarının, kalkınmanın ancak işçi ve emekçi kitlelerin «kemerleri sıkmasıyla» sağlanabileceği iddiasını kesin olarak çürütmektedir. **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982,** işbirlikçi, tekelci büyük sermayenin ekonomik gücünün kırılmasıyla, hem işçi ve emekçi kitlelerin yaşam düzeylerinin yükseltilebileceğini, hem de daha yüksek kalkınma hızlarına erişilebileceğini kanıtlamaktadır.

Bu olgu, Partimizin, işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam düzeylerinin yükseltilmesini, Türkiye'nin demokratikleşmesinin vazgeçilmez bir koşulu olarak gören anlayışının geçerliliğini bir kez daha doğrulamaktadır.

Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982 belgesinin hazırlanmasına, görevli parti üyelerimizin yanında, partili olmayan çok sayıda bilim adamı, uzman, sanatçı, yazar arkadaşlarımızın da paha biçilemeyecek emekleri geçmiştir. Plan çalışmasına bu denli geniş katkıda bulunulması, işçi sınıfımızın politik hareketinin, Partimizin saygınlığının bir göstergesidir. Partimiz, ülkemizin en yetenekli, ilerici aydın kesiminden gördüğü bu destekten kıvanç ve övünç duyar ve kendilerine yürekten teşekkürü borç bilir.

Bu arada, böyle bir çalışmanın hazırlanmasıyla ilgili ilk düşünceyi ortaya atan, çalışmalara sık sık doğrudan katılarak başkanlık eden ve tartışmalara yol ve yön gösteren Genel Başkanımız Behice Boran'ın katkılarını özellikle belirtmek isteriz.

Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982, iki yıla yaklaşan bir çalışmanın ürünüdür. Plan tasarısı Merkez Eğitim, Bilim ve Araştırma Büromuzda son olarak yeniden ele alınıp gözden geçirilmiş ve Kurulumuza sunulmuştur. Çalışma, bu son biçimiyle Kurulumuzda, Parti Programı, Kongre Kararlarımız ve diğer Parti belgelerimiz ışığında görüşülmüş ve yayınlanmasına karar verilmiştir.

Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982 çalışmasının, Partimizin ve tüm demokratik güçlerin emperyalizme ve faşizme karşı mücadelesindeki hedeflerine yeni bir açıklık kazandırdığına inanıyoruz. Bu çalışma, işçi sınıfının, emekçi kitlelerin ve tüm demokratik güçlerin elinde bir mücadele silahı haline geldikçe amacına ulaşmış olacaktır. Her öncü işçi, her demokrasi savaşçısı, bu çalışmayı kolaylıkla değerlendirebilecek ve mücadelesinin güçlü bir aracı olarak kullanabilecektir. İşçi sınıfı ve emekçi kitleler, aydınlık bir geleceği kurmaya yönelen mücadelelerindeki hedeflerini hergün daha büyük bir açıklıkla kavradıkça, mutlaka örgütsel ve politik olarak da daha ileri mevzilere ulaşacaklardır.

Bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesinin zaferini, sömürüsüz, baskısız, herkesin yeteneklerini özgürce ve sınırsız olarak geliştirebileceği sosyalist Türkiye'nin kurulmasını, işçi

sınıfının ve emekçi kitlelerin örgütlü birleşik gücü gerçekleştirecektir

11.6.1978

Türkiye İşçi Partisi
Merkez Yönetim Kurulu

Çalışmamızın bundan sonraki aşaması bu planın öngördüğü hedefleri toplu sözleşme taslaklarından, yerel yönetim programlarına, demokratik kitle örgütlerinden, gençlik örgütlerine ve meslek odalarına kadar tüm örgütlü kesimlerde politik talepler haline getirmeğe ve en geniş kitlelere yaymağa, böylece kitleleri somut mücadele hedefleri etrafında örgütlemeğe, kırda - kentte, kadın - erkek tüm işçi ve emekçilerin, gençlerin **bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm** mücadelemizin hedefleri etrafında toplanmalarını hızlandırmaya çalışmaktır. İnanıyoruz ki **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982** çalışması mücadelemize bu boyutlarıyla güç katacaktır.

Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982'yi işçi, emekçi kitlelerin, aydınların, gençlerin, kısaca yaşamın tüm alanlarındaki sınıf mücadelesinin yeni bir silahı olarak tanıtmaya çalışırken arkadaşlarım adına duygularımızı ve inançlarımızı da iletmek istedim.

Sonuç olarak, **Demokratikleşme İçin Plan, 1978 - 1982** çalışması teknik düzeyi ve tutarlılığı ile; politik hedeflerinin somutluğu ve geçerliliğiyle işçi sınıfı hareketimizin gelişkin bir ürünü oldu.

Yavuz ÜNAL

———oOOoo———

ENERJİ SORUNU VE TÜRKİYE 3. GENEL ENERJİ KONGRESİ

Türkiye 3. Genel Enerji Kongresi 20-23 Kasım 1978 tarihinde Ankara'da toplandı. Enerji sorununun büyük boyutlara ulaştığı günümüzde Kongre ilgi ile izlendi. Alışılmış Enerji Kaynakları, Enerji Kullanımı ve Tutumluluğu, Enerji Konusunda Genel Sorunlar, Yeni Enerji Kaynakları konulu dört teknik oturumda Kongre'ye sunulan 88 tebliğ tartışmaya açıldı. «Enerji Politikasında Ana İlkeler», «Enerji Politikası Açısından Uygulama ve Organizasyon» başlıklı iki açık oturum da kongre gündeminde yer aldı. Kongrenin son oturumu genel bir değerlendirme toplantısı niteliğinde idi.

Kongre geçen yıl İstanbul'da 10. Dünya Enerji Konferansı'nı düzenleyen Dünya Enerji Konferansı Türk Milli Komitesi ile bu komitenin ilgili enerji kuruluşlarının birlikte oluşturduğu Organizasyon Grubu'nca gerçekleştirildi.

Kongre, bu anlamda düzenlenen ulusal kongrelerin üçüncüsünü oluşturmaktadır. Benzer kongrelerin ilki 1953 yılında, ikincisi ise 1968 yılında düzenlenmişti.

Kongre, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Deniz BAYKAL'ın açış konuşması ile çalışmalarına başladı. Başbakan Bülent ECEVİT'in gönderdiği bir mesaj da kongrede okundu. Enerjinin sanayileşme sürecinde önemli bir öge oluşturduğu görüşünün yer aldığı mesajda, bugüne değin uygulanan yanlış politikalar sonucu ülkenin, enerji bakımından büyük ölçüde dışa bağımlı duruma geldiği, buna ek olarak da enerji darboğazına sürüklendiği belirtilmekte idi. Başbakanın, ülkede varolan bol ve ucuz kaynaklara dayalı uzun vadeli bir ulusal enerji politikasının konuya kalıcı ve sağlıklı bir çözüm getireceği vurgulanan mesajında, daha sonra Hükümetçe, bağımsızlığı olumsuz yönde etkilemeyecek koşullarla komşu ülke-

lerle verimli işbirliğinin kuruimasına çalışıldığı belirtildi.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı açış konuşmasında, günümüzde enerji yetersizliği ile enerji savurganlığının birlikte yaşandığını belirtti. Enerji yetersizliğinin sorunun önemli bir boyutu olduğunu vurgulayan Bakan, enerji savurganlığının da azımsanamayacak bir konu olduğunu belirtti. Savurganlığı önlerken yapılacak enerji tasarrufunun üretimi kısmak demek olmadığı, tasarruftan aynı enerjiyi kullanarak daha fazla üretimin sağlanmasının anlaşılması gerektiğini savundu.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'nın konuşmasının en fazla dikkatleri çeken bölümü kuşkusuz ki Nükleer Enerji ile ilgili sözleri oldu. Nükleer Enerji konusunda bugüne kadar ilk kez çok açık tavır koyan Bakan, Türkiye'nin Dünya'daki teknik gelişmeleri genellikle çok geriden izlediğini ancak bu konuda geç kalınmayacağını belirtti. İlk Nükleer Santral'ın ihale çalışmalarının tamamlandığını, 1979 yılından önce anlaşmanın yapılacağını açıklayan Bakan, «Hemen Nükleer Santralların Yapımına Başlanmalıdır» görüşünü savundu. Bu doğrultudaki görüşlerin Kongre'de ağırlık kazanacağına inandığını belirten Bakan, «Teknik Olmayan Kuruluşlarca» konunun saptırılmak isteneceğini de sözlerine ekledi.

Bu tür kongrelerin, enerji ile ilgili tüm konuların özgürce tartışılacağı bir forum niteliğinde olması gerektiği göz önüne alınırsa böyle bir «etkileme» girişiminin Kongre amaçları açısından hiç de uygun görülmeyeceği açıktır. Bakan'ın önceden alınmış bir kararı delegelere onaylatmak anlamı taşıyan konuşması delegelerin büyük bir bölümünce yadırgandı ve bu yanlış tavır Kongre süresince bazı delegelerce eleştirildi.

Gerek Bakan'ın açıklamaları, gerekse ülkemizde de Nükleer Enerji konusunda güncel bir tartışma ortamının varlığı Nükleer Santralları Kongre'nin en önemli konusu durumuna getirdi.

Bu konuda Kongre'de yapılan değerlendirmeleri aktarmadan önce Nükleer Enerji ile ilgili bazı bilgileri vermek yararlı olacaktır

DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE NÜKLEER ENERJİ

Bugün nükleer teknoloji Dünya'da hızla gelişmektedir. Bu teknoloji sosyalist ülkelerin dışında emperyalist kapitalist ülkelerde birkaç tekelin elinde bulunmaktadır. Özellikle 1973 petrol bunalımından sonra zaten hazır duruma getirilmiş olan teknoloji ileri kapitalist ülkelerde hızla uygulamaya geçilerek nükleer enerjiden önemli ölçüde elektrik üretimine başlanmıştır. Bugün Dünya'da toplam elektrik üretiminin % 5'i nükleer enerjiden sağlanmaktadır. Tüm yerel karşı çıkış ve dirençlere karşın 2000 yıllarında bu oranın % 30'un üstüne çıkarılması amaçlanmaktadır.

Bugün Nükleer Santralların % 55'i Kuzey Amerika'da, % 27'si Batı Avrupa'da, % 7'si Japonya ve Avustralya'da, % 10'u ise sosyalist ülkelerde bulunmaktadır Nükleer Santralları büyük ölçüde kullanmaya başlayan ileri kapitalist ülkeler, kendi doğal kaynaklarını enerji üretiminde sonuna dek kullanmış ya da planlama içinde kısa zamanda kullanacak olan ülkelerdir. Enerji üretimi yönünden bu ülkeler için bugünkü teknolojik düzeyde nükleer enerjiden başka bir çıkış yolu yoktur Kaynaklarını sonuna dek kullanmayan diğer ülkeler ise uzun vadeli planlar içinde nükleer enerjiye yaklaşmaktadırlar

Nükleer teknolojinin sosyalist ülkeler dışında tekellerin elinde oluşunun yanısıra nükleer santrallarda yakıt olarak kullanılan Uranyum'un, dengeli Uranyum izotoplarından zenginleştirilme yolu ile elde edilmesi işlemi ve yakıtın santral yüklenebilecek çubuklar haline getirme işlemi de büyük yatırımlar gerektiren tesislerde yapılabil-

mektedir Zenginleştirme işlemi yalnız ABD SSCB'de, çubuk haline getirme işlemi ise SSCB dışında ABD, Almanya, Fransa, Japonya'da yapılabilmektedir.

Dünya'daki bilinir Uranyum rezervleri de incelenecek olursa 4,9 milyon ton Uranyum bulunduğu, bu rakamın diğer kaynaklarda olduğu gibi muhtemel rezervlerle artma olanağının olduğu görülmektedir. Ülkemizde ise bugün bilinen Uranyum rezervi 4000 tondur Türkiye ayrıca daha ileri tarihlerde nükleer enerjide kullanılabileceği düşünülen Toryum yataklarına da sahiptir Dünya düzeyinde yapılan nükleer programa göre, bugün bilinen kaynakların ancak 2000 yılına kadar yetebileceği hesaplanmaktadır

Nükleer santrallar ayrıca radyoaktif yayılma, deprem ve olabilecek diğer kazalara karşı güvenlikli olmak zorundadırlar. Bu nedenle nükleer santralların donatımında özel metal ve alaşımlar, inşaat işlerinde de sağlam ve özel inşaat malzemesi kullanılmaktadır. Bu önlemler de nükleer santralları yüksek maliyetli yapılar durumuna getirmektedir.

Türkiye'nin ise bugün için nükleer teknolojiyi geliştirme olanakları yoktur Bilinen uranyum rezervleri 600 MW'lık bir nükleer santralın 35-40 yıllık ekonomik ömrü boyunca ancak yeterli olabilecektir. Yakıtın zenginleştirme ve santrala yüklenebilir duruma getirilmesi için gerekli işlemlerin de yurt dışında yapılması zorunlu olmaktadır. Finansman sıkıntılarının arttığı günümüzde nükleer santrallar Türkiye için pahalı yatırımlardır. Yapılan hesaplar 600 MW'lık bir nükleer santralın aynı güçteki linyite dayalı termik santraldan üç, hidrolik santraldan beş kat daha pahalı olduğunu göstermektedir.

Yarattığı çevre kirliliği ve nükleer artıkların saklanması sorunu, nükleer santrallara karşı Avrupa kamuoyunda büyük tepkiler doğurmuş, bu gelişmeler bazı ülkelerde politik bunalımlara dahi neden olmuştur. Türkiye'de de geçen yılın sonlarından bu yana benzer nedenlerle tepkilerin geliştiği bilinmektedir. Planlanan ilk santralın yerinin Mersin yöresinde olması nedeni ile tepkiler öncelikle o bölge halkından gelmiştir Nükleer enerji konusunu, ileri kapitalist ülkelerdeki karşı çıkışın sınırları içinde değerlendirmek ülkemiz için yeterli değildir. Teknoloji ve yakıt yönünden dışa bağımlılığın yanısıra, yüksek tesis maliyetlerinin de göz önüne alınması gerekmektedir. Doğal kaynaklarını sonuna dek değerlendirmiş ülkelerden farklı olarak linyit ve su kaynaklarını % 8 oranında değerlendirebilen bir ülkede nükleer santrallara diğer tüm kaynakların sonuna dek kullanılmasını hedefleyen planlamalar içinde yer vermek gerekmektedir.

KONGREDE NÜKLEER ENERJİ NASIL DEĞERLENDİRİLDİ

Alışılmış enerji kaynaklarının tartışıldığı bölümde nükleer enerji ağırlıklı bir yer aldı. Su potansiyeli, petrol, linyit gibi diğer birincil kaynaklar ise nükleer enerinin kazandığı önem içinde bu konuya bağlı olarak değerlendirilme durumuna geldiler.

Kongrede nükleer santralların en kısa zamanda kurulmasını savunan delegeler 1990'lardan sonra ortaya çıkacak elektrik enerjisi gereksiniminin tüm bilinen kaynaklar kullanılsa bile karşılanamayacağını belirterek o yıllarda ortaya çıkacak açığın ancak nükleer enerji ile kapatılabileceğini açıkladılar. Yapım çalışmalarının 10-12 yıl olacağı düşüncesinden hareketle nükleer santralların yapımına hemen başlanmasını savundular. Dışa bağımlılık, tesis ve üretim maliyeti gibi konulara ise bu konuşmacılarca hiç değinilmedi. Sadece nükleer santralların ne denli güvenilir yapılar olduğu, bu santralların yaratacağı radyoaktif tehlikenin, yılda güneş ışınlarından gelenden daha az olduğu tablolarla açıklandı. Uran-

yum'un belli işlemlerden geçirildikten sonra ancak santrala yüklenebileceği gerçeği de göz ardı edilerek, yakıt için bilinen Uranyum rezervlerimizin kullanılabileceği, bu nedenle yakıt yönünden dışa bağımlılığın söz konusu olmadığı dile getirildi.

Mevcut ekonomik-politik yapı içinde ve gerçekleri ortaya koyarak konunun irdelenmesinin doğru olacağını belirten ilerici, demokrat bilim adamları ve teknisyenler ise bugünkü uluslararası ilişkiler içinde ve bilinen verilerle nükleer santralların teknolojisi ile yakıtı ile dışa bağımlı olduğunu vurguladılar. Maliyetin yüksek olacağını rakamlarla ortaya koyan delegeler, finansman sıkıntıları nedeni ile 2400 MW güçteki Atatürk Hidroelektrik Santralı 1987'ye ertelenirken bu santralın ancak % 30'u oranında üretim yapabilecek, buna karşın tesis maliyeti daha fazla olan 600 MW'lık nükleer santrala öncelik verilmesinin anlaşılabilir olmadığını belirttiler. Tüm kaynakların kullanılmasını, yeni kaynakların aranmasını içeren uzun vadeli bir plan içinde nükleer santrallara yer verilmesi gereğini ortaya koydular. Kongrenin devamı süresince diğer oturumlarda da tartışılan nükleer enerji konusunda oluşan ağırlıklı eğilim, Eneji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'nın arzuladığı yönde gelişmedi

ENERJİ ÜRETİMİNDE YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

Enerji üretiminde yararlanılan kaynakları; petrol, kömür gibi fosil yakıtlar ile uranyum, toryum gibi nükleer yakıtların oluşturduğu tükenebilir kaynaklar ve güneş enerjisi, jeotermal enerji, su potansiyeli, rüzgâr, dalga vb. yenilenebilir kaynaklar olarak iki bölüme ayırmak olanaklıdır.

Bu sıralama içinde ülkemizdeki kaynakları inceleyecek olursak; bilinen petrol rezervlerinin ülkemizde 57 milyon ton olduğu görülür. 1977 yılı toplam petrol üretimi 2,7 milyon ton olmuş, aynı yıl petrol tüketimi ise 17,4 milyon tonu bulmuştur. Toplam tüketimin % 85'ini oluşturan üretim-tüketim arasındaki fark ithal edilerek karşılanmaktadır. 1954 yılında çıkartılan 6326 sayılı petrol yasası aramalarda kamu kuruluşlarının elini bağlarken, etkinliğinin büyük çapta çokuluslu tekellerin eline geçmesine neden olmuştur. Çokuluslu tekeller maliyeti yüksek olan arama ve sondaj yerine yatırımlarını çok kârlı olan taşıma, arıtma ve pazarlama alanlarına kaydırmışlardır. Bugüne kadar TPAO'dan daha fazla ruhsat alan çokuluslu şirketler arama ruhsatı aldıkları bölgelerde tek bir sondaj dahi yapmayarak bu bölgelerde arama yapılmasını bir anlamda engellemektedirler. Böylece de Türkiye'yi petrol alanlarında bir pazar olarak tutmak amaçlanmaktadır.

Katı fosil yakıtlarına gelince, Türkiye'de 1,3 milyar ton taşkömürü, 5,9 milyar ton linyit rezervi bulunmaktadır. Çoğunlukla sanayide kullanılan taşkömürünün yıllık üretimi 7,6 milyon ton dolaylarındadır. Linyit yataklarının, Afşin Elbistan linyitleri hariç üçte ikişine sahip olan özel sektör yıllık üretimin ancak üçte birini gerçekleştirebilmektedir 1977 yılında toplam linyit üretimi 15 milyon ton gibi çok düşük bir düzeyde kalmıştır. Ayrıca ülkemizde elektrik enerjisi üretiminde kullanılabilecek 5 milyar ton bitümlü şist rezervi, 52 milyon ton asfaltit rezervi bulunmaktadır.

Su potansiyeli yönünden Türkiye Avrupa'da Sovyetler Birliği ve Norveç'ten sonra üçüncü sırayı almaktadır. 431 milyar kilovatsaat brüt su potansiyelinin bugün 100 milyar kilovatsaatten fazla bir bölümü ekonomik olarak kullanılabilecek durumdadır. 1977 yılında 8,5 milyar kilovatsaat üretimle, kullanılabilir potansiyelin ancak % 8'inden yararlanılmıştır. Bu yararlanma oranı ile Türkiye Avrupa'da son sıralarda yer almaktadır.

Ülkemizin deprem kuşağında olması jeotermal potansiyelin varlığını kanıtlamaktadır. Bugün için yapılan etüdler toplam 200 MW'lık bir jeotermal enerji gizilinin varlığını ortaya koymaktadır.

Sözü edilen birincil kaynakların genel enerji üretimi içindeki payları şöyle sıralanabilir:

Petrol	% 18
Kömür	% 41
Hidrolik	% 14
Odun, Tezek	% 26
Diğer	% 1

Aynı sıralama elektrik enerjisi üretimi için yapılacak olursa şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Petrol	% 33,4
Kömür	% 23,7
Hidrolik	% 41,8
Diğer	% 1,1

Kaynakların bilinen rezerv durumları, üretim tüketim farkları ve enerji üretimine yönelik kulanım oranları karşılaştırıldığında, kömür ve su potansiyelinin ancak % 8'i değerlendirilirken, %85'i ithal edilen petrol ürünlerine dayalı bir enerji üretim modelinin benimsendiği ortaya çıkar. 1973 yılından sonra petrol fiyatlarındaki üç kat artış Türkiye'yi petrol satınalımında ekonomik güçlüklerle karşı karşıya bırakmıştır. Bugünlerde de ülkemizde ekonomik sıkıntıdan kaynaklanan petrol darlığı yaşanmaktadır.

Dünya ölçeğinde emperyalist tekellerin elinde bulunan petrol, bugüne kadar birçok kez ülkemiz üzerinde politik baskı aracı olarak da kullanılmıştır. **Ataş** rafinerisinde yıllardır bu anlamda oynanan oyunlar hatırlardadır.

Bütün bu bilgiler de değerlendirilerek konu oturumda tartışmaya açıldı. Su potansiyelinin önemi üzerinde durarak, diğer alternatif enerji üretim maliyetlerindeki artış nedeni ile ekonomik olarak kullanılabilir su gücünün yükseldiğini belirten konuşmacılar, bu potansiyelden sonuna dek yararlanmanın enerji sorununun çözümüne büyük katkısı olacağını belirttiler.

Büyük bölümü ile özel sektörün elinde olan linyit yataklarının devletleştirme işlemlerinin en kısa zamanda tamamlanması bazı konuşmacılarca dile getirildi. Petrol ve Maden Yasalarının değiştirilerek doğal kaynaklarımız üzerindeki emperyalist sömürüye son verilmesini isteyen konuşmacılar ayrıca asfaltit ve bitümlü şist yataklarının enerji üretimine yönelik olarak bir an önce kullanılması gerektiğini belirttiler.

ENERJİ KULLANIMI, ENERJİ TUTUMLULUĞU

Kongrenin ikinci günündeki teknik oturumda enerji kullanımı ve tutumluluğu başlıklı konu tartışıldı. Bu oturuma sunulan bildiriler üzerindeki tartışmalara geçmeden önce, enerji ve elektrik tüketiminin sektörlere göre dağılımı, sanayinin bileşimi gibi konuları hatırlamak gerekli olacaktır

Bugün Türkiye'de enerji tüketiminin sektörlere dağılımı incelenecek olursa genel enerjinin % 25,4'ünün sanayide, % 34,2'sinin konutlarda, % 18,9'unun elektrik üretiminde, % 17,2'sinin ulaştırmada, % 4,3'ünün ise tarımda tüketildiği görülür. Elektrik enerjisinin ise % 72,9'u sanayide, % 24,6'sı ev ticarethane ve resmi dairelerde, % 1,8'i sokak aydınlatmasında, % 0,7'si diğer hizmetlerde tüketilmektedir.

Genel enerjinin % 25'ini elektrik enerjisinin % 72,9'unu tüketen, toplam olarak enerjinin % 40'ını kullanan sanayi sektörünün yapısına bakılacak olursa imalât sanayiinin % 46,4'ünü tüketim malları üretimi, % 36,9'unu ara mallar üretimi, % 16,7'sini ise yatırım malları üretimi oluşturmaktadır. Beslenme, meşrubat, içki, tütün, tekstil, gıda, giyim gibi sanayi kollarında, üretilen toplam elektriğin % 17'si tüketilirken, bu tüketim kimya sanayii için % 11,05, demir metal üretimi için % 7,63, de-

mir dışı metal sanayii için % 2,39 gibi düşük düzeylerdedir. Bu bilgilerle yapılacak kısa bir değerlendirme enerjinin ülkemizde gelişigüzel tüketildiği, elektrik enerjisi yetersizliği ile birlikte elektriğin plansız ve verimsiz kullanımının da söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır.

Sözü edilen konuların tartışıldığı «Enerji Kullanımı ve Tutumluluğu» adlı oturumda delegeler, enerji savurganlığının mevcut politikanın bir sonucu olduğunu belirttiler. «Genel enerjinin % 17,2'sini kullanan ulaşım sektörünün bugün petrol tüketiminin % 35 gibi büyük bir bölümünü tükettiği, bunun nedeninin ise karayolu taşımacılığı olduğunu vurgulayan konuşmacılar, bu sektörün kendiliğinden bu duruma gelmediğini, sorunun temelinde yerli ve yabancı tekellerin çıkarlarının yattığını belirttiler.

Halkının % 50'si elektrikten yoksun, kırsal alanda tezeğin ısınmada yoğun olarak kullanıldığı bir ülkede enerji tutumluluğunun halktan beklenemeyeceğini belirten konuşmacılar, tutumluluğun sanayiye yönelik olması konusunda birleştiler. Tutumluluktan üretimi kısacak yöntemlerin değil, enerjinin daha verimli kullanımının anlaşılması gereğine değinen delegeler, bunun da bir teknoloji sorunu olduğunu ileri sürdüler. Yerli sanayinin montajcı, lüks tüketime yönelik yapısı ile fazla enerji tüketen bir sektör olmasına karşın ülke ekonomisine aynı oranda değer kazandıracağı da kimi bildiri sahiplerince dile getirildi. Aynı oturumda enerjinin daha verimli kullanımına yönelik teknik konulara da değinen konuşmacılar, birleşik elektrik-ısı santralları, petrol tasarrufu için araba yakıtına katılabilecek kimyasal maddeler üzerinde durdular.

Konutlarda tüketilen enerjinin de verimsiz kullanıldığı, bu nedenle iklim koşullarına uygun yapım ve yalıtım malzemesinin kullanılması gerektiği belirtilerek, konu ile ilgili yönetmelliklerin uygulanması da kongrede önerildi.

ENERJİ POLİTİKASI

Kongrenin üçüncü gününde yer alan «Enerji Konusundaki Genel Sorunlar» başlı teknik oturum kongrenin en önemli bölümünü oluşturmakta idi. TMMOB ve ilgili Odalarca hazırlanan «Türkiye Genel Enerji Politikası» ve «Enerji Sektöründe Örgütlenme ve Organizasyon» konulu iki tebliğ de bu oturumda tartışıldı. İlerici demokrat bilim adamları ve teknisyenlerin getirdiği boyutlar, sorunun gerçek yönleri ile tartışılmasına yardımcı oldu. Bu bölümde enerji bunalımının temelinde sermaye iktidarlarının bugüne değin uyguladığı politikanın yattığı vurgulandı. Mevcut sistem içinde de belli çıkış noktalarının bulunmasına karşın, temelda çözümün işçi sınıfı ve emekçi kitlelerin iktidarından geçtiği, geçeceği bir kez daha ortaya çıktı.

Bilindiği gibi bugün Türkiye büyük bir enerji bunalımı ile karşı karşıyadır. 1973 petrol krizinden sonra kapitalist ülkelerde şu ya da bu boyutta ortaya çıkan enerji bunalımı ülkemize daha büyük ölçülerde yansımış ve süreklilik kazanmıştır. Bunalımın tek sorumlusu ise sınıfsal çıkarları ile çeliştiği için gerekli önlemleri zamanında alamayan sermaye sınıfı ve onların politik iktidarlarıdır.

Yaşadığımız enerji bunalımının nedeni iddia edildiği gibi kaynakların yetersizliği değildir. Gerçek neden kaynaklar arasında yapılan tercihler ve kaynakların kullanımına yönelik politikanın yanlışlığında yatmaktadır. Yerli ve yabancı tekellerin çıkarlarına göre biçimlenmiş enerji politikası sonucunda bugün Türkiye genel enerji üretiminde Dünya ortalamasının % 44 dolaylarında kalmıştır. Elektrik enerjisi yönünden bakılacak olursa nüfusun yarısı elektrikten yoksundur ve kişi başına düşen elektrik üretiminde Avrupa orta-

lamasının ancak % 11,5'ine ulaşmıştır Daha önceki oturumlarda da değinildiği gibi büyük su potansiyeli ve linyit kaynaklarının çok az bir bölümü değerlendirilirken enerji üretimi dışa bağımlı ve pahalı bir kaynak olan petrole dayandırılmıştır.

Kongrede enerji politikası yönünden bu değerlendirmeler yapılırken çözüm için yapılması gerektiği halde yapılmayan konulara da değinilmiştir. «Kutsal Mülkiyet» ilişkilerine dayandığı için, Anayasa'da yer almasına karşın, doğal kaynaklar bugüne kadar devletleştirilmemiş, ülkeyi enerji sektöründe pazar olmaktan kurtaracak elektroteknik ekipman sanayi devlet eli ile kurulmamıştır. Bunlara karşın sermaye iktidarlarının soruna çözüm diye getirdikleri, ülkeyi daha fazla dışa bağımlı kılmış, sorunu daha da içinden çıkılmaz düzeye getirmiştir. Petrol üreten komşu ülkelerle dahi iyi ilişkiler kurulması gerekirken, geçmiş iktidarlar Türkiye'yi emperyalist ülkelerce denetlenen, petrol üreten ülkelere karşı tehdit amacı ile kurulmuş enerji ajansına üye etmişlerdir.

Enerji sıkıntısındaki örgütlenmenin yetersiz ve örgütlerin çalışmalarının birbirinden kopuk olduğu da bu oturumda vurgulanmıştır İlgili örgütler arasındaki kopukluğu önemli ölçüde artıran nedenlerin arasında uluslararası tekellerle ilişkiler, özel sektörün çıkarlarının ön plana alınması, politik iktidarların dayatmaları ve bürokrasinin geldiği belirtilmiştir Enerji sektöründeki çok başlı ve eşgüdümsüz örgütlenme yapısının tüm potansiyelin saptanmasına, yeni kaynakların araştırılıp değerlendirilmesine engel olduğu belirtilmiş, tüm enerji sektörünü kapsayan bir devlet kuruluşunun zorunluğu ileri sürülmüştür.

YENİ ENERJİ KAYNAKLARI

Kongrenin dördüncü ve son teknik oturumunda yeni enerji kaynakları ele alınmıştır. Sunulan bildirilerin ışığında, güneş enerjisi, jeotermal enerji, rüzgâr enerjisi ve biogaz yakıtı biçiminde sıralanan yeni kaynaklardan özellikle güneş enerjisi konusu ağırlık kazanmıştır. Türkiye'nin bütün yüzeyine bir yılda düşen güneş enerjisinin ısıl değer açısından 77 milyar ton petrol eşdeğeri büyüklükte olduğu belirtilerek, çağdaş teknolojik olanakların sağladığı bazı kontrollu uygulamalarla güneş enerjisinden bugünkü enerji tüketimine yakın bir üretimin sağlanacağı iddia edilmiştir Yeni enerji kaynakları ile ilgili sorunların başında ekonomik darboğazın yer aldığını belirten konuşmacılar, bu konuda yapılan çalışmaların da yetersiz ve kopuk olduğundan yakınarak devletin konuya el atması gereğini belirtmişlerdir.

AÇIK OTURUMLAR

Kongrenin ikinci günü yapılan ilk açık oturumda Enerji Politikasındaki Ana İlkeler tartışıldı. Halim DOĞRUSÖZ'ün yönettiği açık oturuma Tüm İktisatçılar Birliği'nden Mehmet Tanju AKAD, CHP Senatörü Neşet AKMANDOR, CHP Milletvekili Muammer AKSOY, AP Senatörü Kâzım KARAAĞAÇLIOĞLU, MSP Milletvekili Korkut ÖZAL katıldılar. Açık oturumda konuşmacılar yanlış bir enerji politikasının izlendiği konusunda birleştiler. «Politikacı tipi konuşmaların» ağırlık kazandığı açık oturumda konuşmacılar enerji sektörüne ayrılan finansman kaynaklarının artırılması, rezerv saptanması yapılarak işletme, etüd projelerinin hazırlanması, enerji satışları için geçerli bir fiyat uygulamasına geçilmesi, enerji tüketimi ile ilgili araç, gereç ve donanımın ülkenin kendi olanakları ile üretilmesi gibi konuların önemini vurguladılar.

Enerji sorununun politik bir konu olduğunu belirten konuşmacılar, açık oturumda petrol yasasını örnek göstererek geçmiş iktidarların bu konularda

büyük yanlışlara düştüğünü anlattılar. Enerji politikasının ülkede uygulanan genel politikadan ayrı düşünülemeyeceği, sorunun özünde her konuda olduğu gibi dışa bağımlılığın yattığı da oturumda belirtildi.

Kongrenin üçüncü günü yapılan ikinci açık oturumun konusu, «Enerji Politikası Açısından Uygulama ve Organizasyon» idi. Prof. Dr. Merih CİLASUN'un yönettiği açık oturuma eski Enerji Bakanı Erhan IŞIL, TPAO Genel Müdürü Mustafa ÖZYÜREK, Elektrik Mühendisi Kutlu DOLUCA, KÜMAŞ Genel Müdürü Tuğrul ERKİN ve Elektrik Mühendisleri Odası Yöneticisi Yavuz ÇİZMECİ katıldılar.

Uygulama ve organizasyonda ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerilerinin ağırlıkla tartışıldığı bu oturumda da konuşmacılar «Şimdiye kadarki uygulamaların dayandığı ciddi bir enerji politikasının olmadığı» konusunda birleştiler.

Enerji sektöründeki mevcut örgütlenmelerin bir karmaşa içinde olduğunu, örgütlerarası eşgüdümün varlığından söz edilemeyeceğini ileri süren konuşmacılar, mevcut örgütlenmelerin yeniden gözden geçirilmesinin gerekli olduğunu belirterek, en azından bu sektörde varolan TEK, DSİ, TKİ, MTA, EİE gibi kuruluşlar arasında, ciddi ve etkili bir eşgüdüm önerdiler.

Enerji sektöründe personel politikasının özendirici ve demokratik bir nitelik kazanmasını öneren bir konuşmacı da grevli ve toplu sözleşmeli sendikal hakların teknik elemanlara ve memurlara verilmesinin ve çalışanların yönetime katılmasının işletmeler açısından daha verimli sonuçlar getireceğini ileri sürdü.

SONUÇ

Kongrede ortaya çıkan önemli bir gerçek, bilimsel ve teknik olguların politik karar ve yorumlardan bağımsız ele alınamayacağı olmuştur. Sosyalistler için hiç te yabancı olmayan bu gerçeğin demokrat bilim adamları ve teknisyenlerce de kavranmaya başlanmış oluşu sevindirici bir gelişmedir.

Kongre, politikayı ayrı bir meslek gibi göstermeye çalışan egemen sınıf politikacılarının gerçekte kitleleri bu olgunun pasif izleyicileri durumuna düşürmeyi amaçladıklarını bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Her konuda olduğu gibi enerji konusunda da bilimsel gerçeklerin burjuvazi tarafından çarpıtılmasına karşı çıkmak, emperyalizmin sömürüsünü teşhir etmek, gerçekçi çözüm önerilerini geliştirip mücadele hedefleri haline getirerek ülke çıkarlarını savunmak gibi görevlerin ancak işçi sınıfından ve emekçi kitlelerden yana bilim adamları ve teknisyenlerce yerine getirilebileceği kongrede bir kez daha kanıtlanmıştır.

Türkiye 3. Genel Enerji Kongresi gibi toplantılardan beklenen, tartışma sonucu ortaya çıkan ağırlıklı görüş ve önerilerin uygulamaya yönelik değerlendirilmesidir. Bu kongrede de tartışmaların derlenip, oluşan ağırlıklı görüşlerin düzenlenerek kamuoyuna ve ilgili kuruluşlara iletilmesi yararlı olacaktır. Ancak bu konuda hayalci olmamak gerekir. Politik iktidarlar işine geldiği sürece bu gibi kongrelerin sonuçlarını değerlendirirler. Bugüne kadar düzenlenen birçok benzeri kongre dokümanları tozlu ciltler olarak kalmışlardır. Tek başına nükleer enerji konusunda ortaya çıkan eğilim dahi, bu kongrede oluşan görüşleri uygulama noktasından geçersiz kılmaya yetebilecektir.

Ali KAHRAMAN

———oOOo———

ÇİZGİLERLE İNSANLIĞIN TARİHİ

Yazan ve resimleyen: Oktay Ekinci
Bilim Yayınları, İstanbul, Eylül 1978
Fiyatı: 50 TL

Kafalarımızdaki tarih anlayışı nasıl doğuyor, nasıl gelişiyor?

Daha ilkokula başlamadan, ninemin, Ahmediye kitabından okuyarak anlattığı peygamberler tarihini hâlâ hatırlarım. Adem ile Havva'nın çamurdan «hâlk» edilerek cennete gönderilişini, yasak meyvayı yiyerek cennetten kovulmalarını, kötü ruhlu, kıskanç Habil'in kardeşi Kabil'i öldürmesini, Hulle biçen İdris Nebi'yi, Hıdır ile İlyas Peygamberin buluşmasını, oğlunu tanrıya kurban etmeye kalkan İbrahim Peygamberi, tüm canlıların neslini tufan afetinden kurtaran Nuh Peygamberi, Firavunlarla savaşan Davut ve Musa'yı, çarmıha gerilen İsayı, kılıç zoruyla insanları imana davet eden Muhammet peygamberi...

Uzun kış gecelerinde, mangal başında anlatılan bu «tarih»leri, afyonla tütsülenmiş gibi kendimizden geçerek dinlerdik.

Sonra ilkokula başladık, okumayı söktük ve gördük ki, tarihi yapan Türklermiş. Orta Asya'dan bir kurdun peşine takılarak, dünyaya yayılan Türklermiş. Oğuz Han'ları Atila'ları okuduk. Hititler de Türkmüş, Sümerler'de. Hz. Muhammedin mucizelerini okuduk, Hz. Ömer'in adalet sembolü olduğunu öğrendik, Hz. Ali'nin yiğitlikleri ilkokul kitaplarına sığmıyordu. Sokaklarda dolaşarak Mızraklı İlmihal satan zembilli kitapçılardan, ya da cami duvarları dibindeki sergilerden 5 kuruşa aldığımız Hz. Ali'nin resimli cenklerinden, bir vuruşta insanı ikiye biçen Zülfikar'ı, yel gibi giden Düldülü tanıdık. Arkadaşlarla tartışırdık, Düldül mü hızlı gider, motosiklet mi? Emevilerin hain, Abbasilerin zengin olduğunu yine bu sıralarda öğrendik. Malazgirt'ten Anadolu'ya giren Alpaslan'ın Bizanslılar'ı nasıl yendiğini öğrendik. Daha sonra sıra Selçuk vezirlerinin ne kadar akıllı kimseler olduğunu öğrenmeye geldi. Haçlı Seferlerini, Selahattin Eyyubi ile Aslan Yürekli Rişar arasındaki kahramanlık gösterilerini, dergilerdeki resimli tefrikalardan izlerdik. Aslan Yürekli Rişar filimlerinde Selahattin Eyyubi'yi göremeyince düş kırıklığına uğrardık. Osmanlı tarihi, bütün ayrıntılarıyla, bize gösterdi ki, tarihi açan bizlermişiz. Ordusunun başında durmadan sefere çıkan kahraman, büyük padişahlar zamanında Osmanlıların nasıl yükseldiğini, yine korkak, pısırık padişahlar zamanında ise nasıl gerilediğini, bütün ayrıntıları, bütün «mantıki» nedenleriyle yazıyordu okul kitapları. Orta Çağın karanlıkları, kötü ve cahil papazlarla doluydu. Buna karşılık Osmanlı ilim adamları ne kadar bilgiliydi.

Batı'nın tarihini öğrenmekte filmler de yardımcı oluyordu artık. Hele Amerikan tarihini... Hafta sonlarında sinemalara koşardık, «yiğit» kovboyların, kötü kalpli, vahşi kızılderililerı nasıl öldürdüklerini seyredebilmek için. Fransız İhtilalini de şöyle bir öğrendik, ama tarihin en büyük devrimi konusunda en küçük bir bilgi kırıntısı yoktu önümüzde, zehirlenmeyelim diye.

İşte bizim kuşak, yüzbinler, milyonlar, tarihi böyle algıladılar başlangıçta. Tarih anlayışları böyle biçimlendi. Feodal mistisizm, burjuva idealizmi ve emperyalist ideolojinin almaşığı bir çerçeve içinde. Şimdi düşünüyorum da, bu milyonların ne kadarı kurtarabilmiştir kendini, bu gerici çerçeveden. Daha doğrusu, sosyal mücadele, sınıf mücadelesi, ne kadarını kurtarabilmiştir.

Tarihi yalnızca iyi yürekli, yiğit, akıllı veya kötü kimselerin biçimlendirdiği anlayışına varan; bu anlayışla yaşama bakan ve sınıf bilinci körelen binlerce, milyonlarca emekçiyi gördük-

çe tarih anlayışının önemi daha da belirginleşiyor gözümde.

Bu duygular içinde okudum **Çizgilerle İnsanlığın Tarihi**'ni. İşçi sınıfı mücadelesinin her ülkede yaratmak zorunda olduğu kültür birikimlerinin, ürüne çevrilmesi de zorunlu bir görev olmaktadır. **Çizgilerle İnsanlığın Tarihi** böyle bir ürün.

Hakim burjuva ideolojisinin propagandası bütün eşyayı saran bir zırh gibi; kitlelerin gerçeğe inmesini engellemek için her türlü araç kullanılıyor. Okul kitaplarından günlük basına, radyosundan televizyonuna, çizgi romanlarından foto magazinlerine kadar tüm yayınlar, kitleleri burjuva ideolojisine şartlandırmak için seferber edilmiş. İşçi sınıfı mücadelesi de, kitlelere gerçeği gösterebilmek için kendi araçlarını yaratmak zorunda.

Gazeteci tezgahlarını dolduran ve çocukların elinden düşmeyen çizgi masalları, Tom Miks'leri, işçi kızların kapıştıkları foto romanları gördükçe, emekçi kitleleri uyuşturmak için, burjuvazinin bu tür anlatımı ne denli ustalıkla kullandığı ortaya çıkıyor. Kitabın adından da belli olacağı gibi, yazar, tarihi çizgilerle anlatma yöntemini kullanmış. Bu yöntemle ele alınmış ilk yapıtlardan biri olması, kitabın önemini daha da arttırıyor. Çizgi roman tekniği diyebileceğimiz bir teknikle yazılan kitapta, Oktay Ekinci'nin çizgilerindeki anlatım ustalığı, kendini hemen gösteriyor. Çizgilerin renklendirilmesindeki canlılıkla birlikte, resimlerle içerik arasındaki uyum da okuma rahatlığını arttıran bir etken olarak kendini gösteriyor. Bu anlamda okuma rahatlığı arayan okur kitlesi açısından çok başarılı bir yapıt olarak biçimlenmiş olduğu görülüyor **Çizgilerle İnsanlığın Tarihi.**

Bilim Yayınları tarafından 6 forma 96 sayfa, renkli ofset olarak bastırılan kitap, tarihi kabaca şu süreç içinde anlatmaktadır: İlk insan toplulukları, köleci imparatorluklar, feodal toplumun yapısı, kapitalizme geçiş, burjuva demokratik devrimleri, işçi sınıfının yükselişi ve Paris Komünü, kapitalizmin emperyalizme dönüşmesi, emperyalizmin Türkiye'ye girişi, 1917 Devrimi. Bu çerçeve içinde, bir yandan çok yoğun, diğer yandan çok rahat anlaşılır bir anlatım içinde olmak zorunluluğu, Oktay Ekinci'nin yapıtının önemli başarılarından birini oluşturuyor. Kitabın yazıları, yazıların içeriği, çizgiler ve renkler arasında kurulan dengedeki ustalık bu başarıyı sağlamış.

Kitap bu haliyle, ilk, orta, lise öğrencileri, işçi, gençler, henüz yeteri kadar okuma alışkanlığına ulaşmamış olanlar için özel bir sürükleyiciliği olan ve ele alındığı zaman bitirilmeden bırakılmayacak türden bir kitap. Okuma alışkanlığı gelişmiş olanlar tarafından da, tarih okumanın dinlendiriciliğini tattıran, berrak bir anlatımı var. Bu noktada, yazarın tarihi materyalist açıdan kavrayışındaki netlik kendini hemen gösteriyor.

Kitabın ilk resminin altında şunlar yazılı, «Üzerinde yaşadığımız yeryuvarlağı bir kitaptan farksızdır. Bu kitabın her sayfasında, tarihin bir dönemini okuyabiliriz.» Devam ediyor yazar, «Kitabımızın kahramanı ise İNSANDIR»; ancak «İnsan derken onu insanlar olarak anlarsak, ilkel insanın bugünkü gelişkinliğe nasıl ulaştığını daha kolay anlarız.» Bu ifadeler resimlerle birlikte yer alınca, gerçekten pek çok kavramın çok daha kolay anlaşıldığı görülüyor. İdealizmin koşullandırdığı kafalara yaklaşmanın etkin bir yöntemi olarak da belliriyor. Bu nedenle, kitabı yalnızca resimli bir tarih anlatımı olarak değerlendirmek, eksik bir değerlendirme olur. Yaygın burjuva araçlarının, ilkokul kitaplarından filimlere, resimli hikayelere kadar tümünün, insanlığın tarihe bakış açısını çarpıtan idealizminin etkileri, yalnızca felsefi boyutlar taşıyan yapıtlarla giderilemez. Bu anlamda daha yaygın, daha geniş kitlelerin

kolaylıkla okuyup anlıyabilieceği araçlara ihtiyaç var. Kanımca kitabın asıl önemli yanı da burada. Hiç felsefî zorlamaya girmeden, bir anlamda tarihi anlatım biçimi ve bu biçimin resimlendirilmesi sayesinde, materyalist bakış açısını zihinlere sindiren, olaylar ve süreçler arasındaki diyalektiği ustaca kuran bir yapıt.

Denebilir ki, bu anlamda tek bir yapıtın ne etkisi olur? Burjuvazi tarafından yoğun bir ideolojik baskı altında tutulan milyonlarca emekçi açısından ne ifade eder? Bu konuda, **Çizgilerle İnsanlığın Tarihi**'nin, çok geniş bir okur kitlesine hitap edebilecek nitelikte olduğu apaçık. Ancak, sorun kitabın bu kitlelere götürülmesinde. Bu bakımdan, kitap olanaklar ölçüsünde tanıtılmalı, sendikalar aracılığıyla işyerlerine, işçi gençlere mutlaka ulaştırılmalıdır. Demokratik kitle örgütleri ve okullar aracılığıyla, daha geniş dağıtım olanakları aranmalıdır.

Bilim Yayınları'nın, **Yürüyüş** dergisinde çıkan yeni yayın programından öğrendiğimize göre, bu türden iki kitap daha çıkarılacak yakında. Böylece bu kitabın tesadüfen yayınlanmadığını, bir program çerçevesinde ele alındığını da öğrenmiş bulunuyoruz. Bu tür yayınların geliştirilmesi ve geniş kitlelere ulaştırılması önemli bir görev olarak belirliyor. Özellikle yeni yayın programında yer alan, faşizm'le ilgili resimli kitabı kitleler büyük bir susuzluk içinde bekliyor.

Sonuç olarak, böyle bir yapıtı ortaya koyan Oktay Ekinci'yi kutlarız. Bu alandaki çalışmalarının devamını da bekliyoruz. Bilim Yayınları'nın yeni programı doğrultusunda, bu tür yayınlara daha geniş bir yer verileceğini öğrenmiş olmaktan sevinçliyiz.

Engin OMACAN

——oOOo——

NECDET BULUT'UN YAYINLARININ (TAM OLMAYAN) BİR LİSTESİ

1. «A Guide for DOS Users», ODTÜ-EHB Bölümü, Mayıs 1969.
2. «Diagnostic Aids for Fortran-IV (F)», ODTÜ-EHB Bölümü, Mayıs 1969.
3. (Ü. Çınar'la birlikte) «Decision Making Process and the Computer», Cento Seminerı, 6-11 Kasım 1969, Ankara.
4. «Invariant Properties of Algorithms», Doktora tezi, Purdue Üniversitesi, Bilgisayar Bilimleri Bölümü, Ağustos 1973.
5. (N.H. Halstead'le birlikte) «Impurities Found In Algorithm Implementations», ACM-SIGPLAN, Mart 1974.
6. (N.H. Halstead ve R. Bayer'le birlikte «An Experimental Verification of a property of Fortran Programs», Purdue Üniversitesi, teknik rapor, Haziran 1974.
7. «General Outlines of Computer Education», Tripoli Üniversitesine sunulan rapor, Kasım 1974.
8. «Evaluation of two Proposals for Computer System Acquisition», Tripoli Üniversitesine sunulan rapor, Kasım 1974.
9. «Türkiye Bilgi İşlem Merkezleri Kılavuzu», ODTÜ, Kasım 1975.
10. «Bilişim Teknikbilimi ve Türkiye'de Bilgisayar Kullanımı», Elektrik Mühendisliği, sayı 233, s. 211, Mayıs 1976.
11. «Bilişim ve Denetleme», Mali Hukuk, yıl 7, sayı 38, s. 5, Mayıs 1976.

12. «Sayıştay Başkanlığı Bütünleşik Bilişim Sistemi Gelştirme Araştırması», iki cilt, ODTÜ, Haziran 1976.
13. «Bilişim Sistemlerinin Oluruluğunda İki Farklı Düzey», Yöneylem Araştırması 2. Ulusal Kongresi, 16-18 Haziran 1976, Ankara.
14. «Ulusal Bilişim Politikası Güncel Görev»
    a) Türkiye Bilişim Derneği 1. Ulusal Bilişim Kongresi, 18-20 Ekim 1976, Ankara.
    b) Elektrik Mühendisliği, sayı 240, s. 624, Aralık 1976.
15. «Materyalist Bilimler Tarihi» (tanıtma yazısı), Yurt ve Dünya, sayı 1, s. 169, Ocak 1977.
16. «Kamu kuruluşları ve Bilgisayar», Amme İdaresi Dergisi, cilt 10, sayı 3, s. 49-71, Eylül 1977.
17. «ODTÜ'nün Çöküşü Kime Yarar?»
    a) Vatan, 22 Eylül 1977.
    b) TÜMÖD Bülteni, sayı 10, Ekim 1977.
18. «Hukukta Bilgisayarlardan Yararlanma Olanakları», Bilişim, yıl 6 sayı 11, s. 48, Kış 1977.
19. «İleri Teknoloji Üzerine: Gereklilik», Vatan, 30 Eylül 1977.
20. «İleri Teknaloji Üzerine: Yeterlilik», Vatan, 3 Ekim 1977.
21. «Resenbeer Lisanı ya da Bilgisoyarda Gülmece», Vatan, 16 Ekim 1977.
22. «Bilgisayar Eğitimi Üzerine», Vatan, 19 Kasım 1977.
23. «Sanayide Bilgisayar Kullanımı»
    a) Makina Mühendisleri Odası Sanayi Kongresi, 23-27 Kasım 1977, Ankara.
    b) Teknoloji ve Teknoloji Transferi, Makina Mühendisleri Odası, 1977.
24. «Bilim Adamının Sorumluluğu», Vatan, 14 Aralık 1977.
25. «Jacquard Makinasının Çiçekleri», Vatan, 15 Ocak 1978.

bilim yayıncılık limited ortaklığı piyerloti cad. 21/1,
telefon : 26 35 67 çemberlitaş - istanbul

YAYINLANAN KİTAPLAR

L. Huberman
Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla
(2. Basım) — 40 lira

Orhan Kurmuş
Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi
(2. Basım) — 40 lira

A. Casanova - C. Prevost - J. Metzger
Aydınlar ve Sınıf Mücadelesi
(2. Basım) — 20 lira

V. Vassine - S. Gribanov - İ. Oundassynov
Bilimsel Sosyalizm ve Sosyal Demokrasi
(2. Basım) — 20 lira

A. Spirkin - O. Yakhot
Diyalektik ve Tarihi Materyalizm
(3. Basım) — 40 lira

M. Rynda - G. Chernikov
Kapitalizmin Ekonomi Politiği
(2. Basım) — 70 lira

K. Marx - F. Engels - V.İ. Lenin
Sendikalar Üzerine
(2. Basımı Hazırlanıyor) — (60 lira)

Behice Boran
İki Acıdan Türkiye İşçi Partisi Davası — 30 lira

J. Woddis
Yeni Devrim Teorilerinin Eleştirisi

1. Kitap: Fanon ve Afrika'da Sınıflar (Tükendi) — (30 lira)
2. Kitap: Debray ve Latin Amerika'da Devrim (Tükendi) — (25 lira)
3. Kitap: Marcuse ve Batı Dünyası — 25 lira

(Kitabın Tümünün 2. Basımı Hazırlanıyor)

V. Krisov
Marksizm ve Maoizm
(2. Basımı Çıkıyor) — (40 lira)

W.M. Breuer - B. Hartmann - H. Lederer
Latin Amerika'da Devrim — 30 lira

M. Basmanov
Çağdaş Troçkizm ve Karşı Devrimci Özü
(Genişletilmiş 2. Basımı Hazırlanıyor) — (35 lira)

G. Hoell
Tarımda Kapitalizmin Gelişmesi
(2. Basımı Hazırlanıyor) — (20 lira)

İ. Melnikov
Pentagon ve Amerikan Üsleri — 15 lira

A. Mishin
Teoride ve Pratikte Burjuva Demokrasisi
(2. Basımı Hazırlanıyor) — 15 lira

B. Ponomarev
Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi
(Toplatıldı) — 60 lira

K. Marx - F. Engels - V.İ. Lenin
Marksist Felsefe Yazıları — 40 lira

K. Korbash
Moolzmin Ekonomik «Teorileri» — 25 lira

Bulgaristan Bilimler Akademisi
Bulgaristan'da Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Sorunları — 60 lira

H. Selsam
Din, Bilim ve Felsefe — 25 lira

Sovyetler Birliği Komünist Partisi 25. Kongresi
(Raporlar, Kararlar, Konuşmalar) — 40 lira

B. Suchkov
Gerçekçiliğin Tarihi — 50 lira

H. Lumer
Siyonizm ve Dünya Politikasındaki Rolü — 25 lira

H. Momjan
Marksizm ve Dönek Garaudy — 30 lira

A. Dorsay - H. Sait
Marksist Ekonomi Politikte Ücret ve Türkiye'de Ücretler — 25 lira

V. Vygodski
Marx'ın Düşüncesinin Gelişimi — 30 lira

S. Syulemezov - M. Minkov
Sosyalist Ülkelerde Kooperatifçilik Üzerine — 30 lira

E. Labarca
Luis Corvalan — 20 lira

SSCB Bilimler Akademisi
Günümüzde Tekelci Kapitalizm I
(Kitabın Öteki Ciltleri Basıma Hazırlanıyor) — 60 lira

R. Relissing - D. Weigert
Anti - Tekelci Mücadelenin Strateji ve Taktikleri — 30 lira

SSCB Bilimler Akademisi
Ekim Devrimi Sonrası Türkiye Tarihi
1. Kitap (Tükendi) — (50 lira)
2. Kitap — (35 lira)
(Kitabın Tümünün 2. Basımı Hazırlanıyor)

N. Gornenski - S. Petrova - İ. Dimitrov
Bulgaristan'da Faşizme Karşı Mücadele ve Sosyalizm — 20 lira

S.N. Belljajeva
Grafik ve Örneklerle Ekonomi Politik — 60 lira

Oktay Ekinci
Çizgilerle İnsanlığın Tarihi — 50 lira

G. Girginov V. Mshvenieradze
Günümüzde Anti - Sovyetizm, Anti - Komünizm — 25 lira

M. Thorez
Maurice Thorez: Halkın Oğlu — 60 lira

Ekim Fırtınası ve Sonrası
(Anılar ve Öyküler) — 60 lira

TÜKENMİŞ OLAN KİTAPLAR

Yalçın Küçük
Endüstrileşme Sürecinin Temel Sorunları:
Sovyet Deneyimi 1925 - 1940 — (60 lira)

R. Castillo
Şili Devriminin Öğrettikleri — (25 lira)

Yalçın Küçük
Planlama, Kalkınma ve Türkiye — (22.5 lira)

A. Cunhal
Portekiz'de Özgürlüğün Şafağı — (35 lira)

BASILMAKTA OLAN YA DA BASIMA HAZIRLANAN KİTAPLAR

Sosyalizm 60 Yılda Neler Getirdi?
(Sovyetler Birliği Üzerine Sorular, Cevaplar)

A. Şemsutdinov - Y.A. Bagirov
Bir Karagün Dostluğu

Klaus Mammach
Hitler İktidarına Karşı Anti - Faşist Direniş

Y. Arkadakski - O. Melikan - Z. Mirski
Dünya Devrimci Sürecinde İşçi Sınıfının Rolü

G.K. Şeknazarov - A.D. Boborikin
Marksizm Leninizmin Temelleri

Orhan Sllier
Türkiye'de Büyük Sermaye ve Tekeller

Özgürlüğe Adanan Yaşamlar
(22 Ülkenin Mücadelede Öldürülen İşçi Sınıfı Önderlerinin Yaşam Öyküleri)

J. Kuczynski
Nazi Yönetimi Altında İşçi Sınıfı ve Çalışma Koşulları

Dünya Devrimci Hareketi ve Milliyetçilik
K. Marx - F. Engels, V.İ. Lenin
Enternasyonalizm Üzerine

A. Sobolev
Üçüncü Enternasyonalin Kısa Tarihi (İki Cilt)

M.B. Mitin
Günümüzde İdeolojik Mücadele

Uğur Okman
Çizgilerle Örgüt ve Örgütlülük

D. Klein
İki Dünya Sisteminin Savaşı

Tan Oral
Çizgilerle Türkiye'de Faşizm ve Faşizme Karşı Mücadele

B. Leibson
Küçük Burjuva Devrimciliği

G. Aczél
Kültür ve Sosyalist Demokrası
K. Marx - F. Engels - V.İ. Lenin
Sekterlik ve Dogmatiklik Üzerine

A. Sobolev - V. Glebov
Maoculuğun Özü

S.N. Beljajeva
Grafik ve Örneklerle Sosyalizmin Ekonomi Politiği

yurt ve dünya

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

türkiye işçi partisi merkez eğitim bilim ve araştırma bürosunca hazırlanmıştır

"DEMOKRATİKLEŞME İÇİN PLAN, 1978-1982"
yavuz ünal

ENERJİ SORUNU VE TÜRKİYE
3.GENEL ENERJİ KONGRESİ
ali kahraman

"ÇİZGİLERLE İNSANLIĞIN TARİHİ"
engin omacan

NECDET BULUT'UN YAYINLARININ TAM OLMAYAN BİR LİSTESİ

30 TL.